

การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม

Buddhist Political Communication of Thai-Lue in Phayao Province

พระเมธีวชิรคุณ¹ สมยศ ปัญญามาก² และอนูวิทย์ หน่อทอง³

Phra Methee Wachirakhun, Somyot Panyamak and Anuwit Northong

Received: October 12, 2023

Revised: November 06 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา และ 2) วิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม รวม 30 คน ใช้พื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเป็นพื้นที่วิจัย ผลการวิจัย พบว่า 1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีรูปแบบหลักในการสื่อสารทางการเมือง 3 รูปแบบ คือ 1.1) การสื่อสารระหว่างบุคคล ได้สื่อสารกันในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร แลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรงและเป็นการสื่อสารแบบตัวต่อตัว 1.2) ช่องทางในการสื่อสาร มีช่องทางการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผ่านวิทยุท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมาย ผ่านการคุยโทรศัพท์ และผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น และ 1.3) สื่อสารมวลชน มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ การสื่อสารมวลชนมักเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มหรือกลุ่มชุมชน และ 2) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม เมื่อได้รับแรงกระตุ้นเตือนจากหลักพุทธธรรมในแง่ของมรดกทางศาสนาและความเชื่อ โดยได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ หลักอคติ 4 สุจริต 3 หลักปรโตโมหะ และหลักโยนิโสมนสิการ เป็น

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: somyot.pan@mcu.ac.th, Tel. 089-9989987

การส่งข้อมูลทางการเมืองด้วยความไม่ลำเอียง ประพฤติชอบด้วยกาย (กายสุจริต) ประพฤติชอบด้วยวาจา (วจีสุจริต) ประพฤติชอบด้วยใจ (มโนสุจริต) ไม่ให้ข่าวสารทางการเมืองที่บิดเบือนจากความเป็นจริง และเมื่อได้รับข่าวสารทางการเมือง จะไม่เชื่อด้วยความมกมาย ไร้เหตุผล ใช้ปัญญาในการพิจารณาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และไม่ตกลงใจเชื่อในขณะที่ได้รับสารนั้น ๆ

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง, กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ, หลักพุทธธรรม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the political communication patterns of the Tai Lue ethnic group in Phayao Province; and 2) to analyze the political communication of the Tai Lue ethnic group in Phayao Province according to Buddhhdhamma. This was the qualitative research using interviews with 5 groups of key informants, totaling 30 people, in the Chiang Kham District area, Phayao Province as a research area. The results of the research found that 1) the Tai Lue ethnic group in Phayao Province had 3 main patterns of political communication: 1.1) for interpersonal communication, there was communication in such a way that both the sender and the receiver exchanged messages directly and communicated face to face; 1.2) in terms of communication channels, there were political communication channels that carried messages from the sender to the receiver, such as through local radio, radio broadcasting, voice over wires, printed media, letters, and telephone calls and through online media such as Facebook, Line, etc.; and 1.3) in the aspect of mass communication, it was specific characteristic and connected to the culture and environment that was unique of this area. Mass communication was usually group or community communication; and 2) when the political communication of the Tai Lue ethnic group in Phayao Province according to Buddhhdhamma received inspiration from Buddhhdhamma in terms of their religious heritage and beliefs by applying Buddhhdhamma to make political communication more accurate and efficient, namely Agati 4, Sucarita 3, Paratoghosa, Yonisomanasikara. It was the delivery of political information without

bias, good conduct in act (Kaya-sucarita), good conduct in word (Vaci-sucarita), good conduct in thought (Mano-sucarita) in order to prevent political news from being distorted from reality. And when ethnic groups received political news, they would not believe because of ignorance and no reason, but they must use their wisdom to consider and understand it fully and not decide to believe it while receiving the message.

Keywords: Political Communication, Tai Lue Ethnic Group, Buddhaddhamma

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการพบเจอและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม การเข้าสังคมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับมนุษย์ ดังที่อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกระบุไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมโดยธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันและพึ่งพาซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการติดต่อสื่อสารภายในสังคม ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้คนภายในสังคมใช้ชีวิตอยู่ภายในสังคมนั้นได้อย่างเป็นสุข (Goodreads, 2020)

การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทักษะและความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง นอกจากนั้น การสื่อสารยังเป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในทางการเมืองตั้งแต่อดีต โดยมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและขยายความคิด ตลอดจนอุดมการณ์ทางการเมืองจากผู้ปกครองไปยังประชาชน เพราะการสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้และเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแล้วก็จะก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในทางการเมืองจะทำให้รัฐบาลสามารถรับรู้ถึงความต้องการของประชาชนและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง (พฤทธิสาณ ชุมพล, 2552)

สำหรับในยุคโลกาภิวัตน์เช่นปัจจุบันนับว่าเป็นยุคแห่งการปฏิวัติการสื่อสารที่มีความเจริญรุดหน้าอย่างก้าวกระโดดอันจะก่อให้เกิดพัฒนาการในเรื่องเทคโนโลยีที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การผสมผสานรวมตัวกันของคอมพิวเตอร์ การสื่อสารโทรคมนาคมและการสื่อสารมวลชน

การสร้างหน่วยประมวลขนาดเล็ก (Chip) และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทำงานเชื่อมต่อสายโทรศัพท์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Hi-speed Internet) และดาวเทียม ทำให้การสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทุกมิติและมีศักยภาพอย่างมหาศาล (รจิตลักษณ์ แสงอุไร, 2548) การสื่อสารทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์จึงได้เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย เป็นต้นว่า การถ่ายทอดสดทางโทรศัพท์หรือรายงานข่าวเกี่ยวกับการรณรงค์การเลือกตั้งและการสัมภาษณ์บรรดานักการเมืองเกี่ยวกับนโยบายของตนเอง นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วการสื่อสารทางการเมืองยังรวมถึงการรณรงค์การให้ข้อมูลสาธารณะ การจัดการสื่อและการจัดการภาพลักษณ์ในนามของตัวนักการเมืองและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในอดีต โดยทั่วไปนักการเมืองมักจะถ่ายทอดแนวคิดอุดมคติและนโยบายทางการเมืองไปสู่ประชาชนด้วยวิธีการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) ซึ่งอาจจะใช้รูปแบบการโฆษณา (Advertising) หรือการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เพื่อรณรงค์หาเสียงผ่านสื่อ ทั้งสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจอื่น ๆ และอาจรวมถึงการสื่อสารในรูปแบบการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เพื่อโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เกิดทัศนคติที่ดีให้การยอมรับและแสดงพฤติกรรมด้วยการลงเสียงคะแนนเลือกตั้งให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ตนให้ความไว้วางใจ แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารทางการเมืองก็ทวีความเข้มข้นมากขึ้น การสื่อสารในการรณรงค์หาเสียงได้ขยายไปยังสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ นับตั้งแต่วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์มาจนถึงสื่ออินเทอร์เน็ตที่กำลังทวีความนิยมมากขึ้น ในปัจจุบันและแม้ว่าการสื่อสารจะมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและทันสมัย แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเกิดปัญหาที่ยังไม่ทั่วถึงเช่นในปัจจุบันประเด็นเรื่องสิทธิของคนชายขอบ (Marginal Man) คนด้อยสิทธิต่าง ๆ เช่น คนพิการ เด็ก คนสูงอายุ สตรี ขาวนา ชนกลุ่มน้อย เป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ความต้องการให้มีพื้นที่สาธารณะ เพื่อคนเหล่านี้ในสังคมจึงมีปริมาณที่มากขึ้น แม้ว่าจะเป็นที่ยอมรับกันว่าการสนับสนุนสื่อสำหรับคนกลุ่มดังกล่าวยังมีอยู่ในระดับที่น้อย เนื่องจากกลุ่มผู้รับข้อมูลข่าวสารข้างต้นมีขนาดเล็กและมีกำลังซื้อไม่มาก จึงไม่เป็นที่สนใจของผู้ผลิตหรือผู้สนับสนุนสื่อภายใต้อิทธิพลของนายทุนที่มีอยู่ในปัจจุบันมักมีข้อเรียกร้องว่าไม่ได้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้อย่างแท้จริง องค์การภาคประชาชนจึงออกมาเคลื่อนไหวให้คนกลุ่มนี้มีโอกาสใช้สื่อมากขึ้นและให้เกิดความเหมาะสมกับวิถีชีวิต ขณะเดียวกันก็ต้องการให้คนใช้สื่อในกลุ่มได้รับความยุติธรรมในการรับรู้ข้อมูลในสิ่งที่ควรรู้ เช่น ขาวนาควรมีโอกาสรู้ราคาข้าวได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว เป็นต้น รวมถึงกรณีการอ้างอิงเรื่องชาติพันธุ์ที่สื่อได้สร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้กับคนบางกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะสัญลักษณ์ในทางที่ไม่ดี (ยุทธพร อิสระชัย, 2561)

จากประเด็นดังกล่าว กลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาในเรื่องของสื่อสาร เพราะกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์และมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง เป็นกลุ่มที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกันมีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม นับตั้งแต่อดีตมากกว่าร้อยปี กลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลายและกระจายตัวอยู่ในหลายภาคของประเทศไทย ซึ่งส่วนมากจะอาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ น่าน แพร่ พะเยา และเชียงราย มีอยู่ทั้งหมด จำนวน 32 ชาติพันธุ์ ที่ได้รับรักษาวัฒนธรรม การดำรงชีวิตที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษได้เป็นอย่างดี จังหวัดพะเยาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยและมีกลุ่มชาติพันธุ์มาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากตามบริเวณที่ราบและเทือกเขาสูง จำนวน 11 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยลื้อ, ไทยจีน, อีสาน, ม้ง (แม้ว), เมี่ยน (เย้า), ลัวะ, อาข่า, ไทยที่สูง, ลาหู่, กะเหรี่ยง และลีซอ โดยกระจายกันอาศัยอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ เช่น อำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงม่วน อำเภอปง และอำเภอภูซาง (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา, 2561)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อพันธุ์ในจังหวัดพะเยา ปัจจุบันส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจากดินแดนปากตะวันออกของแม่น้ำโขง (แม่น้ำโขง) ของอาณาจักรห่อคำเชียงรุ่ง (ห่อคำเชียงรุ่ง) หรือสิบสองพันนา ปัจจุบันอยู่ตอนใต้สุดของมณฑลยูนนาน ประเทศจีนและบางกลุ่มเคลื่อนย้ายมาจากอาณาจักรห่อคำเชียงแขง ปัจจุบันอยู่ในเขตแขวงหลวงน้ำทา ประเทศลาวและจังหวัดเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตการปกครองของเมืองน่านในสมัยนั้น แล้วได้มีการเคลื่อนย้ายหาที่ทำกินอันอุดมสมบูรณ์ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ตั้งรกรากและสืบเผ่าพันธุ์มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยาในปัจจุบัน โดยในพื้นที่จังหวัดพะเยามีไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอภูซางและอำเภอจุน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา, 2561)

ปัจจุบันชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน และเมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับกระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ด้วยเหตุนี้ ชาวไทลื้อในอำเภอเชียงคำจึงหันมาเปิดเผย อัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้นปฏิบัติการรื้อฟื้น บันทึกความทรงจำและสร้างอัตลักษณ์ชาวไทลื้อขึ้นมาใหม่กระทำการวาดภาพเล่าเรื่องราวการเดินทางและประเพณีของชาวไทลื้อบนผาผนังวัดแสนเมืองมา การก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ ตลอดจนการจัดงาน “สืบสานตำนานไทลื้อ” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 อันกลายเป็นงาน “สืบสานตำนานไทลื้อโลก” และการเข้ามาอยู่อาศัยของ

ชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำและได้รับสัญชาติของความเป็นพลเมืองไทย ชาวไทลื้อจึงเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองไทยได้ ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองก็เป็นส่วนที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการที่จะรับรู้ข่าวสารอันเป็นเรื่องการบริหารบ้านเมืองของผู้แทน เพื่อนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้รับ

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้มุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสื่อสารและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ตลอดจนจนถึงการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เพื่อที่จะศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองและนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา
2. เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นการวิจัยที่เน้นข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลที่ถูกศึกษาเพื่อที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องของการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 5 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน 2) กลุ่มพรรคการเมือง หรือนักการเมือง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน 4) กลุ่มสื่อสารมวลชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

จำนวน 5 คน และ 5) กลุ่มนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)

1. การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยแบบสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรม และการลงพื้นที่กรณีศึกษาในครั้งแรกแล้วนำมาประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การบันทึกเสียง การบันทึกเสียงสัมภาษณ์ หรือเสียงสนทนา ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเสียง เพื่อเป็นการช่วยความจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ

3. การบันทึกภาพ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการถ่ายภาพ เพื่อนำมาสะท้อน/เตือนความจำ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถระลึกถึงบริบท/บรรยากาศที่เกิดขึ้นโดยการสังเกต และระหว่างการสัมภาษณ์ หรือสนทนากลุ่ม หากมีการนำภาพถ่ายต่าง ๆ ไปใช้ คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพก่อนเสมอ

4. การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) โดยคณะผู้วิจัยทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น คำให้สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม

การสร้าง และหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

2. ร่างแบบสัมภาษณ์ กำหนดประเด็น และสร้างข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา

3. นำแนวทางสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปพบที่ปรึกษาโครงการ และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบตรวจสอบความสอดคล้อง หลังจากนั้นนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

4. นำเครื่องมือการวิจัยที่แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำมาตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้มีรูปแบบหลักในการสื่อสารทางการเมือง 3 รูปแบบ คือ

1.1 การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้สื่อสารกันในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร แลกเปลี่ยนสารกันได้อย่างตรงและเป็น การสื่อสารแบบตัวต่อตัว นั่นคือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เพื่อการรับรู้กันจะทำให้มีการยอมรับหรือปฏิเสธเนื้อหาสารนั้น ได้รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาที่เป็น การสื่อสารระหว่างบุคคลมีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยายังให้ความสำคัญโดยเน้นการสื่อสารระหว่างบุคคลเน้นความสำคัญของภาษาและสัญลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมในการแลกเปลี่ยนความเข้าใจและการสนับสนุนความร่วมมือในสังคมของพวกเขาอีกด้วย

1.2 ด้านช่องทางในการสื่อสาร กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีช่องทางการสื่อสารทางการเมือง หรือสิ่งที่เป็พหุชนะของสาร ทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผ่านวิทยุท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมาย ผ่านการคุยโทรศัพท์ และผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Line Youtube เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยายังเน้นการสื่อสารผ่านหลายช่องทางที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีของพวกเขา เป็นการสื่อสารที่เสริมสร้างความร่วมมือและความเชื่อมโยงในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาอีกด้วย

1.3 การสื่อสารมวลชน รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาด้านการสื่อสารมวลชนมีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ การสื่อสารมวลชนมักเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มหรือกลุ่มชุมชน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ดังนี้

1) การสื่อสารผ่านงานศิลปะและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาใช้งานศิลปะและวัฒนธรรมเป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารกับมวลชน ความร่วมมือในการแสดงละครที่มีธีมทางวัฒนธรรมหรือการแสดงการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและประวัติศาสตร์เป็นวิธีที่คนในชุมชนรับรู้และเรียนรู้เรื่องราวทางการเมืองและความรู้จากผู้รู้ในชุมชน

2) การใช้สื่อมวลชน การใช้สื่อมวลชน เช่น วิทยุท้องถิ่น, สื่อสังคมออนไลน์, และสื่อพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมือง, ข้อมูลสำคัญ, และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สื่อมวลชนเหล่านี้มีความสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูล และข้อมูลทางการเมืองให้คนในชุมชนได้รับข้อมูลต่าง ๆ และมีการสร้างความตระหนักรู้ในกิจกรรมทางการเมือง

3) การใช้สื่อสังคม การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคม เช่น อินสตาแกรม, เฟสบุ๊ก และแอปพลิเคชันการสื่อสารอื่น ๆ เป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารมวลชนในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาใช้สื่อสังคมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น, ข้อมูลการเมือง และความร่วมมือในกิจกรรมทางการเมืองอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก

4) การใช้ประชาสัมพันธ์ การสื่อสารมวลชนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออาจมีการใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อแถลงข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การชุมนุมหรือการรวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนหรือต่อต้านเรื่องราวทางการเมืองเป็นทัศนคติที่สำคัญในการสื่อสารทางการเมือง

2. วิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม พบว่า การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีผลต่อสังคมและการเมืองของพวกเขา เมื่อได้รับแรงกระตุ้นเตือนจากหลักพุทธธรรมในแง่ของมรดกทางศาสนาและความเชื่อ โดยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมืองซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสาร คือ กลุ่มทางการเมือง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางหรือสื่อมวลชน รวมไปถึงผู้ที่ได้รับข่าวสารอย่างเช่นประชาชนเป็นส่วนใหญ่ โดยได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันประกอบด้วย 1) หลักอคติ 4 2) สุจริต 3 3) หลักปรโตโฆสะ และ 4) หลักโยนิโสมนสิการ เช่น ส่งสาร หรือข้อมูลทางการเมืองด้วยความไม่ลำเอียงเพราะความรักใคร่กัน ความโกรธ ความหลง หรือเพราะความกลัว หน้าที่ในการเป็นตัวแทนของประชาชนบริหารบ้านเมืองด้วยความการทำให้สิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย (กายสุจริต) ประพฤติชอบด้วยวาจา (วจีสุจริต) ประพฤติชอบด้วยใจ (มโนสุจริต) ไม่ให้ข่าวสารทางการเมืองที่บิดเบือนจากความเป็นจริง และเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง จะไม่เชื่อด้วยความมกมาย หูเบา ไร้เหตุผล ต้องมีการแยกแยะด้วยเหตุผล ใช้ปัญญาในการพิจารณาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ไม่ตกหลงใจเชื่อในขณะที่ได้รับสารนั้น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้มีรูปแบบหลักในการสื่อสารทางการเมือง 3 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา ได้สื่อสารกันในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร แลกเปลี่ยนสารกันได้อย่างตรงและเป็น การสื่อสารแบบตัวต่อตัว 2) ด้านช่องทางในการสื่อสาร มีช่องทางการสื่อสารทางการเมือง หรือสิ่งที่เป็พหุหนะของสาร ทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เช่น ผ่านวิทยุท้องถิ่น วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ จดหมาย ผ่านการคุยโทรศัพท์ และผ่านสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Line Youtube เป็นต้น 3) การสื่อสารมวลชน มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นี้ การสื่อสารมวลชนมักเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มหรือกลุ่มชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิชาญ จำปาขาว (2554) พบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมืองค์ประกอบครบถ้วนตามตัวแบบ SMCR ของเดวิด เบอร์โล กล่าวว่ ผู้ส่งสาร (Source) ในที่นี้คือแกนนำที่มีประสบการณ์และมีทักษะในการสื่อสารที่ดี ประกอบกับการมีเครือข่ายที่กว้างขวางทำให้การสื่อสารของกลุ่มได้รับความสนใจและสามารถดึงดูดโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความคล้อยตามได้ ประกอบกับตัวสาร (Message) ที่สามารถชักจูงและกระตุ้นปลุกเร้าผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกร่วมกับกลุ่มและนอกจากนี้ยังมีการจัดการกับโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างปึกแผ่นให้กับผู้เข้าร่วมชุมนุมอย่างเป็นระบบอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการระดมมวลชนและการจัดการกับมวลชนที่มีจำนวนมากได้อย่างต่อเนื่องและในส่วนของช่องทางการสื่อสาร (Channels) นั้น กลุ่มพันธมิตรฯ มีช่องทางในการสื่อสารอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการปราศรัยบนเวที สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อโซเชียลต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้การเผยแพร่ข่าวสารออกมาได้อย่างเป็นระบบและสามารถผลิตซ้ำข่าวสารของกลุ่มออกมาได้ตลอดเวลา ช่องทางในการสื่อสารเหล่านี้จึงก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกทางการเมือง (Political Consciousness) ของกลุ่มมวลชนได้ และสุดท้ายก็คือ ผู้รับสาร (Receiver) แม้จะมีความหลากหลายทางด้าน อาชีพ การศึกษา สถานะทางสังคมและอายุ แต่ผู้รับสารของกลุ่มพันธมิตรฯ นั้น ก็มีทัศนคติในเรื่องความคิดเห็นทางการเมืองที่ตรงกันกับกลุ่มประกอบเนื้อความของสารที่มีความเป็นปัจจุบัน คือ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ทำให้ผู้รับสารมีความเข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และเมื่อมีการใส่รายละเอียดในตัวสารทางการเมืองลงไปถึงเป็นการง่ายที่ผู้รับสารจะเกิดความเชื่อและเกิดความเข้าใจจนนำไปสู่การมีจิตสำนึกหรืออุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันกับกลุ่มได้ง่าย และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของชัยนัท สุขไชยะ (2561) พบว่า การสื่อสารทาง

การเมืองผ่านเฟสบุ๊ค นำมาใช้ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก หลังจาก การสื่อสารผ่านทีวีดาวเทียม และการสื่อสารผ่านทางวิทยุชุมชน โดย การศึกษานี้พยายาม ทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางการเมืองออนไลน์และความเชื่อมโยงกับออฟไลน์ผ่านเครือข่าย การพัฒนาโครงข่ายสื่อสารไร้สายที่รวดเร็วขึ้น และครอบคลุมมากขึ้น ทำให้ความรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมของเราจะมีผัสสะเชิงข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่รับรู้ผ่านทางออนไลน์เข้ามาเสริมด้วย พื้นที่ออนไลน์/ออฟไลน์เองก็กำลังค่อย ๆ เปลี่ยนหน้าตาไป มีผลทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และกำลังจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารทางการเมือง และเพื่อเป็นแนวทางในรูปแบบการพัฒนาการสื่อสารของผู้นำทางการเมืองไทยในอนาคต

2. การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยามีผลต่อสังคม เป็นการส่งสารของกลุ่มทางการเมืองที่ส่งไปยังกลุ่มชาติ เพื่อให้ได้รับข่าวสารโดยอาจจะผ่านสื่อกลาง และการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาเมื่อได้รับแรงกระตุ้นเตือนจากหลักพุทธธรรมในแง่ของมรดกทางศาสนาและความเชื่อ โดยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ส่งสาร คือ กลุ่มทางการเมือง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางหรือสื่อมวลชน รวมไปถึงผู้ที่ได้รับข่าวสารอย่างเช่นประชาชนเป็นส่วนใหญ่ โดยได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดความถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันประกอบด้วย 1) หลักอคติ 4 2) สุจริต 3 3) หลักปรัโตโมสะ และ 4) หลักโยนิโสมนสิการ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของชาญชัย ฮวดศรี (2558) พบว่า อคติ 4 เป็นหลักธรรมในการปกครองผู้อื่น ถ้านักปกครองขาดความยุติธรรมขาดความเที่ยงตรงมีอคติต่อกัน สังคมนั้นจะเกิดความไม่สงบเพราะความไม่เสมอหน้ากันสิ่งสำคัญสำหรับนักปกครองจะต้องมีความเที่ยงตรงดเว้นไม่ประพฤตสิ่งที่จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมที่จะก่อให้เกิดความไม่ลำเอียงตามหลักอคติ 4 และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระชินกร สุจิตโต (ทองดี) (2564) พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามหลักสังคหวัตถุ 4 1) ด้านทาน (การให้) แบ่งปันความรู้ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง 2) ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) การมีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน น่าฟัง ช่วยให้มีมุมมองที่กว้างและมีทัศนคติที่ดี 3) ด้านอัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) มีใจรักทำประโยชน์แก่กันด้วยความสุจริตเที่ยงธรรมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว 4) ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) การวางตนที่ดี มีเหตุผล ให้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องแก่บุคคลและสังคม ย่อมก่อให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีความเข้าใจกันได้อย่างรวดเร็ว

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรม” สรุปลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ 1) บทบาทของพุทธธรรมในการสื่อสารพุทธธรรมเป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยา มีบทบาทในการสอนความอดทนและความพอใจ, ส่งเสริมความเคารพและเชื่อฟังผู้อื่น, และสร้างความเข้าใจและความสามารถในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ 2) การใช้งานเครื่องมือทางพระพุทธศาสนา โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรม, การวิงวอนพระ, การสวดมนต์, และการเรียนรู้ประจำวัดเป็นช่องทางสำคัญในการสอนและสร้างความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและการสื่อสารทางการเมืองในชุมชน 3) ความเอื้อเฟื้อและการพอใจ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมช่วยสร้างความเอื้อเฟื้อและความพอใจในชีวิต, ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์และสร้างความเชื่อมโยงและความร่วมมือในชุมชน 4) การสื่อสารผ่านภาษา ภาษาที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารทางการเมือง ภาษาบาลีและบทความทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการเผยแพร่หลักสูตรพุทธธรรมและความเชื่อในชุมชน 5) การสื่อสารและการเรียนรู้เรื่องความเอื้อเฟื้อ การสื่อสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและความสามารถในการสื่อสารในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในจังหวัดพะเยาตามหลักพุทธธรรมช่วยเข้าใจว่ามรดกทางศาสนาและความเชื่อมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ, ความอดทน, ความเอื้อเฟื้อ, และความพอใจในการสื่อสาร ตลอดจนการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดพะเยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปทิ้งให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจัดเก็บและยังเป็นการลดปริมาณของขยะมูลฝอยลงได้ด้วยโดยใช้วิธีการบอกผ่านปากต่อปาก การสื่อสารทางเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ป้ายโฆษณาตามสถานที่ต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์โดยผ่านสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นต้น

2. หน่วยงานภาครัฐควรมีการควบคุมสื่อ และผู้ส่งสารในการรายงานข้อเท็จจริง กรณีที่ผู้สื่อข่าวหรือผู้ส่งสารกระแสดักติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง แขนงนักวิจารณ์ สังคม หรือนักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในสังคมหรือใช้สื่อเครือข่าย สังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือทำลายชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม

3. หน่วยงานภาครัฐควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้รับข้อมูลข่าวสาร มีการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ เนื้อหาข้อมูลข่าวสาร ในการพิจารณา ไม่หลงเชื่อสิ่งใด ๆ จนกว่าจะได้มีการ พิสูจน์และคิดไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยนัท สุขไชยะ. (2561). การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์: กรณีศึกษา เฟซบุ๊กเพจ *Suthep Thaugsuban* (สุเทพ เทือกสุบรรณ) (ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2565-22 พฤษภาคม 2557). (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง). วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชาญชัย ฮวดศรี. (2558). รูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเชิงพุทธของผู้นำชุมชนจังหวัดขอนแก่น. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชินกร สุจิตโต (ทองดี). (2564). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พฤทธิสาด ชุมพล. (2552). ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธพร อีสริชัย. (2561). การวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดประชาสังคมกับชุมชนนิยม ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมือง* หน่วยที่ 8. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รจิตลักษณ์ แสงอุไร. (2548). *การสื่อสารของมนุษย์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาญ จำปาขาว. (2554). *การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย : ศึกษากรณีการประชุมประท้วงหลังการเลือกตั้ง 23 ธันวาคม 2550*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง). วิทยาลัยการสื่อสารทางการเมือง : มหาวิทยาลัยเกริก.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา. (2561). *สำเนาแบบรายงานข้อมูล
พื้นฐานชุมชนบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา*. (อัดสำเนา)

Goodreads. (2020). *Quotable Quote*. Retrieved from <https://www.goodreads.com/quotes/183896-man-is-by-nature-a-social-animal-an-individual-who>.

การเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้าน กรณีศึกษา: รูปแบบวิสาหกิจชุมชน กับแนวทางการวิจัยเชิงอนาคตในจังหวัดลำปาง

Increasing Value of Herbs and Potential of indigenous healers, A Case
Study: Community Enterprise Model and Future Research Guidelines in
Lampang Province

พระครูสุตชยาภรณ์¹ และจิรัฏฐิติกาล ศิลปสุวรรณ²

Phrakhru Sutachayaporn and Jiratithigan Sillapasuwarn

Received: January 11, 2023

Revised: October 17 2023

Accepted: October 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนด้านสมุนไพรและหมอพื้นบ้าน 2) ศึกษาขั้นตอนการดำเนินงานเพื่ออนาคตในด้านการเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้าน และ 3) วิเคราะห์รูปแบบการขึ้นวัดกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคต ด้านเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 118 คน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน และสุ่มแบบบังเอิญ กลุ่มเป้าหมาย คือ หมอพื้นบ้าน ประธานวิสาหกิจชุมชน และสมาชิก ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในการผลิต มีการแนะนำเกี่ยวกับสินค้า มีความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน มีการจัดผลิตภัณฑ์ที่มีสรรพคุณตามที่ระบุไว้ในฉลาก

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lampang Buddhist College

² มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร; Kamphaeng Phet Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: singchai2559@mail.com, Tel. 087-1847139

มีการปฏิบัติสูงสุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านหมอพื้นบ้านได้รู้จักใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคให้ตรงกับอาการแห่งโรคของผู้ป่วย และมีวิธีแนะนำการดูแลสุขภาพให้กับคนป่วย 2) นวัตกรรมการดำเนินงานเพื่ออนาคตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความมุ่งมั่นในการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา ผลิตสินค้าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การดำเนินการทางการตลาด และมีการจัดแสดงผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยมีการจำหน่ายในงานแสดงสินค้าซึ่งมีการจัดโดยภาครัฐและเอกชน ด้านศักยภาพหมอพื้นบ้านได้มีการพัฒนาความรู้และพัฒนาศักยภาพทางการแพทย์แผนไทยให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะได้รับการรับรองจากทางราชการ และ 3) รูปแบบการใช้นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมอพื้นบ้าน และสมาชิกได้มีการลงทุนสนับสนุนการวิจัย สร้างความสัมพันธ์อันดีกับปราชญ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรและนักการตลาด ขอรับคำแนะนำในสิ่งที่พวกเขามีความรู้ หมอพื้นบ้าน ได้รับการยอมรับ ได้รับการเชิญเป็นวิทยากร และเป็นที่ปรึกษางานวิจัยผลิตภัณฑ์สมุนไพรและทำวิจัยเอง ได้รับการยกมาตรฐานสินค้า

คำสำคัญ: การเพิ่มมูลค่าสมุนไพร, วิสาหกิจชุมชน, ศักยภาพหมอพื้นบ้าน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the operations of community enterprises in the field of herbs and indigenous healers; 2) to study operational innovations for the future in terms of increasing value of herbs and the potential of indigenous healers; and 3) to analyze the patterns of innovation use of community Enterprise and future research guidelines for increasing value of herbs and the potential of indigenous healers in Lampang province. It was the mixed method research. The research tools were a questionnaire and interview form from the samples of 118 community enterprise members using Taro Yamane's formula and accidental sampling. The target group was indigenous healers, community enterprise presidents, and members together with 20 experts. The results of the research found that 1) in terms of the operational patterns of community enterprise groups, there were knowledge seeking from experts in production, recommendations about the product, creative thinking, new product design. Roles and duties were

clearly defined. There were products that had properties as stated on the label. There was the highest practice. The average was at a high level. Indigenous healers have learned to use herbal medicines to treat diseases according to the symptoms of the patient's disease. And there was a way to recommend health care to sick people; 2) in terms of operational innovations for the future of community enterprise groups, there was a commitment to work together to solve problems. Products were produced that did not affect the local ecosystem and environment. There was a marketing operation. There was Herbal products display by selling at trade shows organized by the public and private sectors. Regarding the potential of Indigenous healers, there was development of knowledge and potential of Thai traditional medicine to have sufficient potential to receive government certification; 3) in terms of patterns of using innovations of community enterprises and future research guidelines for community enterprise groups, indigenous healers and members, there was investment to support research. A good relationship has been established with local scholars, herbal experts and marketers to obtain advice on what they had knowledge of. Indigenous healers were accepted. They were Invited to be the lecturers and were the research consultants for herbal products and were themselves researchers. In addition, product standards have been raised.

Keywords: Increasing Value of Herbs, Community Enterprise, Potential of Indigenous Healers

บทนำ

หลักการของวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของและดำเนินการ นำผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชน เป็นหลักโดยมีแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชนซึ่งสร้างเป็นนวัตกรรมเป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล และเพิ่มมูลค่าเป็นสิ่งที่สำคัญในชุมชนและมีคุณค่าแล้ว จึงนำมาทำการเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้าน จังหวัดลำปาง

บริบทจังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธินประมาณ 602 กิโลเมตร ตามทางรถไฟประมาณ 625 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,833,726 ไร่ มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของภาคเหนือ รองจากเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ ส่วนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดลำปาง มีจำนวน 1,731 แห่งจำนวนสมาชิก 24,312 ราย เครือข่ายจำนวน 13 อำเภอ 14 แห่ง จำนวนสมาชิก 234 ราย มีกลุ่มสมาชิกกระจายไปทั้ง 13 อำเภอ (สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง, 2566) ลักษณะพื้นที่มีทั้งพื้นที่ราบ ที่ลุ่ม และที่ดอนเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชพรรณธัญญาหาร สิ่งหนึ่งในพื้นที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าจะค้นหาแนวทางการศึกษา และนำมาขยายเพาะพันธุ์ต้นกล้า เพื่อรักษาอนุรักษ์ และศึกษาสรรพคุณ เพื่อนำมาขยายพันธุ์ไม่ให้สูญพันธุ์ และมีการเก็บรักษาให้อยู่ในพื้นที่จังหวัดลำปางตลอดไป สิ่งนั้นก็คือ ต้นกล้าไม้ต่าง ๆ ที่เป็นตัวยาสมุนไพรในท้องถิ่น (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2525) แต่จังหวัดลำปางยังมีปัญหาด้านการส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าสมุนไพร เนื่องจากยังขาดกระบวนการวิจัยและพัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ขาดองค์ความรู้ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ขาดแนวทางการเพิ่มศักยภาพของหมอบ้านในการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการที่เป็นวิสาหกิจชุมชนได้นำแนวทางไปสร้างต้นแบบการเรียนรู้และนวัตกรรมในแนวการวิจัยเชิงอนาคต ไม่ทราบขั้นตอนการลงพื้นที่ เพื่อค้นหาเป้าหมายที่สามารถนำแนวทางการลงพื้นที่ให้ไปช่วยเหลือสังคม และขาดผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาอย่างจริงจังในทุกมิติ ขาดการพัฒนาสินค้าให้มีการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตรด้านสมุนไพร และนำไปแปรรูป และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงขาดการเงินสำหรับการลงทุน และขาดทักษะการจัดทำบัญชี และการตลาด เช่น การจำหน่ายสินค้าทางออนไลน์

ปัญหาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่ยังไม่สวยงาม ไม่น่าสนใจ ไม่มีการพัฒนาสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม ขาดความเข้าใจในคุณค่าและมูลค่าของสินค้า ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่มีคุณภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ลูกค้าน้อยนิยมในตัวผลิตภัณฑ์ ความต้องการของกลุ่ม คือ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น การสร้างตราสินค้าให้เป็นที่รู้จักและน่าสนใจ มีช่องทางจัดจำหน่ายเพิ่มขึ้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ผ่านการรับรอง จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เป็นต้น จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้าน พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้าน ก็คือ การจัดฝึกอบรมให้กับคนรุ่นใหม่ในชุมชน จัดการศึกษาดูงานต่างพื้นที่ วางแผนการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียน ติดต่อ

บริษัทภายนอกที่สามารถจัดหาวัตถุดิบที่มีราคาถูกและมีคุณภาพ พึ่งพาเทคโนโลยีการผลิต และยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าให้ได้ขึ้นทะเบียนอาหาร และยา (เขมิกา สงวนพวง และจิตรลดา รอดพลอย, 2564)

ผู้วิจัยได้ใช้วัตรกรรมการคิดประยุกต์ คือ การนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้เป็นฐานการดำเนินงาน และบูรณาการกับการสร้างวัตรกรรมต่าง ๆ เช่น ด้านผู้ประกอบการ ด้านเครือข่ายธุรกิจ ด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ด้านการพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้าน เมื่อทุกขั้นตอนในการทำงานทรัพยากรบุคคลดีมีคุณภาพ มีเหตุผล มีจิตเมตตา มุ่งช่วยสังคมไม่เห็นแก่ตัว มีจิตอาสาช่วยสังคม ปลอดภัยทุกกระบวนการทำงาน มีส่วนร่วมดี สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นวัตรกรรมเพื่ออนาคตในด้านการเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง ด้วยมีการสำรวจและประสานงานกับหมอพื้นบ้านลงพื้นที่แสวงหาข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์รูปแบบการใช้วัตรกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคตด้านเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง โดยคาดหวังว่า ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมอพื้นบ้าน และประชาชนทั่วไป ที่สนใจที่จะศึกษาวัตรกรรมผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้คงอยู่ในท้องถิ่นและใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเพิ่มมูลค่า เพิ่มศักยภาพให้ทั่วถึงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนด้านสมุนไพรและหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษานวัตรกรรมการดำเนินงานเพื่ออนาคตในด้านการเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง
3. วิเคราะห์รูปแบบการใช้วัตรกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคตด้านเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนด้านสมุนไพรและหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ในลักษณะผสานวิธี โดยมุ่งศึกษาสิ่งที่สังเกต ลงทักข้อมูล แจกแบบสอบถาม จากกลุ่มประชาชน เช่น หมอพื้นบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้เชี่ยวชาญกลุ่มทำงานในพื้นที่ของกลุ่มประชากร เช่น ดร.บุญเดิม ปิงวงส์ หมอสวัสดิ์ หมอมาณพ ประโรมร่า และหัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มสมาชิก ทำให้ทราบวิธีการดำเนินงานหลากหลาย

ระยะที่ 2 การศึกษานวัตกรรมการดำเนินงานเพื่ออนาคตในด้านการเพิ่มมูลค่าสมุนไพร และศักยภาพหอมพื้บ้านในจังหวัดลำปาง ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การลงพื้นที่ โดยใช้แบบ สัมภาษณ์เชิงลึก โดยเฉพาะผู้ที่ทำกิจการ ของแต่ละท่านที่มีที่ประกอบอาชีพด้านผลิต จำหน่าย สมุนไพร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นระดับประธานหัวหน้า ทำให้ทราบแนวทางการใช้นวัตกรรม การดำเนินงาน ได้มีการวิเคราะห์ให้เห็นนวัตกรรม การดำเนินงานด้านผู้ประกอบการโดยใช้หลัก สัมภาษณ์ 4 เป็นนวัตกรรมการดำเนินการ กล่าวคือ ใช้สังวรปธานเป็นฐานการผลิตสินค้าไม่ให้มี ผลกระทบในทางเสียหายต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ใช้ปหานปธาน เป็นฐานการ ประสานงานร่วมมือกันกับสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ใช้ภาวนาปธาน เป็นฐานพัฒนา วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรให้กลุ่มสมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการแสวงหาความรู้ จากผู้เชี่ยวชาญในการผลิตและการอบรมเพิ่มเติมการแปรรูป และใช้นุรักษ์นาปธาน เป็นฐานการ เชื่อมโยงองค์ความรู้ของชุมชนสู่การพัฒนาสินค้าสมุนไพรเชิงธุรกิจ และการพัฒนาสินค้าของ วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรให้สนองความต้องการของผู้บริโภค

ด้านเครือข่ายธุรกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการการตลาด และช่องทางการจำหน่าย ใช้หลักอรรถจริยา เป็นนวัตกรรมดำเนินการ กล่าวคือ ใช้เป็นฐานการนำสินค้าสมุนไพรเข้าร่วมจัด แสดงและจำหน่ายในงานแสดงสินค้าที่ทางภาครัฐหรือภาคเอกชนจัดขึ้นทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อกระจายสินค้าสมุนไพรให้เข้าถึงผู้บริโภค อย่างกว้างขวาง มีการแนะนำเกี่ยวกับสินค้า มีวิธีให้ลูกค้าเลือกซื้อได้หลายทาง กำหนดราคาสินค้าที่ เหมาะสมกับตลาดและเกิดแรงจูงใจแก่ลูกค้า

ด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งเกี่ยวข้อง กับเทคโนโลยีสารสนเทศ และ ผลิตภัณฑ์ ใช้หลักอุทฺธิธรรม 4 เป็นนวัตกรรมดำเนินการ กล่าวคือ ใช้ปฐิสสังเสวะ เป็นฐานการคบหา บุคคลที่มีธุรกิจลักษณะเดียวกัน ใช้สัทธัมมัสสนะ เป็นฐานการเรียนรู้งานของเขา ใช้โยนิโส มนสิการ เป็นฐานการพิจารณาจุดเด่นที่เรารู้มา ที่คาดว่าจะทำให้ลูกค้ามีความสนใจมากขึ้น ใช้ ธัมมานุธัมมปฏิบัติ เป็นฐานการนำจุดเด่นที่เรารู้มานั้น มาทดลองออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด และสร้างจุดเด่นของสินค้าและสร้างความ แตกต่างในผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีสรรพคุณตรงตามฉลาก โดยให้ สมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการผลิต แล้วจำหน่ายสินค้าผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน:ด้านการดำเนินงาน ใช้หลักสัจจะ เป็นนวัตกรรม ดำเนินการ กล่าวคือ ใช้ความจริงใจ เป็นฐานในการชี้แจงแผนและเปิดโอกาสให้กรรมการและ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ดำเนินงานตามแผนที่ได้ปรับปรุงตาม

สถานการณ์ กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ส่วนการใช้หลักคุณธรรม 4 เป็นนวัตกรรมดำเนินการ คือ ใช้สัปปุริสสังเสาะ เป็นฐานในการคบหา สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับปราชญ์พื้นบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพร และนักการตลาด ใช้สัทธัมมัสสนะ เป็นฐานการขอรับคำแนะนำในสิ่งที่ท่านเหล่านั้นมีความรู้ มีความเชี่ยวชาญ ใช้โยนิโสมนสิการ เป็นฐานการเลือกเฟ้นสิ่งที่ควรปฏิบัติ และพิจารณาผลที่เป็นประโยชน์ที่อาจจะเกิดขึ้น และใช้ธัมมานุวัตรปฏิบัติ เป็นฐานการนำสิ่งที่เห็นว่าจะนำมาใช้ในงานของตน มาทดลองฝึกปฏิบัติให้เห็นผลดีเชิงประจักษ์ก่อน แล้วจึงค่อยนำมาใช้ในงานจริง เพื่อสร้างความแตกต่างและหลากหลายของผลิตภัณฑ์สมุนไพร และเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค

ด้านการสร้างประโยชน์ต่อชุมชน: ใช้หลักอรรถจริยา เป็นนวัตกรรมดำเนินการ กล่าวคือ ใช้หลักการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ เป็นฐานในการช่วยให้คนในชุมชนที่ร่วมงานด้วยมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามสัดส่วนการร่วมทุน และค่าแรงงานในการทำผลิตภัณฑ์

ด้านการเพิ่มศักยภาพหมอพื้นบ้าน: ใช้หลักภavana 4 เป็นนวัตกรรมดำเนินการ กล่าวคือ ใช้กายภavana เป็นฐานในการฝึกพัฒนาร่างกายของตนให้สมบูรณ์เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน สิลภavana เป็นฐานการแสดงทางกายและวาจาที่เป็นมิตรกับผู้อื่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน จนถึงขั้นทำให้ประชาชนยอมรับนับถือ ใช้จิตตภavana เป็นฐานการตั้งใจรักษาผู้ป่วยด้วยความเมตตา กรุณา โดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะของผู้ป่วย และใช้ปัญญาภavana เป็นฐานการค้นคว้าแสวงหาความรู้ และทดสอบสรรพคุณสมุนไพรใหม่ ๆ เพื่อนำผลการทดสอบมาใช้ในการรักษาโรคใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักใช้ยาสมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคที่ตรงกับอาการโรคของผู้ป่วย และมีวิธีการแนะนำในการดูแลสุขภาพแก่ผู้ป่วย การซักถามอาการ โดยดูหน้าผู้ป่วยประกอบ แล้วจึงวินิจฉัยโรค การแนะนำให้ผู้ป่วยงดรับประทานสิ่งที่แสดงโรค การใช้ยาสมุนไพรเป็นตัวหลักในการรักษาโรคของผู้ป่วย การติดตามผลการรักษาผู้ป่วย

ระยะที่ 3 การแสวงหารูปแบบการใช้นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคต ด้านเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ หากหมอพื้นบ้านต้องการทำวิจัยก็ต้องเตรียมเงินทุนให้เพียงพอต่อการทำวิจัย และแสวงหาความรู้เกี่ยวกับชื่อ และสรรพคุณของสมุนไพร ส่วนแนวทางการวิจัย ควรใช้หลักคุณธรรม 4 เป็นนวัตกรรมเพื่อการวิจัย กล่าวคือ 1) ใช้สัปปุริสสังเสาะ เป็นฐานในการคบหา สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับปราชญ์พื้นบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพร และนักการตลาด 2) ใช้สัทธัมมัสสนะ เป็นฐานขอรับคำแนะนำในสิ่งที่ท่านเหล่านั้นมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ 3) ใช้โยนิโสมนสิการ เป็นฐานเลือกเฟ้นสิ่งที่ได้รับคำแนะนำมานั้น ในประเด็นที่เห็นว่าควรปฏิบัติหรือ

นำมาใช้ และพิจารณาผลที่คาดว่าจะใช้ประโยชน์ได้ 4) ใช้ธัมมานุธัมมปฏิบัติ เป็นฐานการนำสิ่งที่เลือกเฟ้นนั้นมาทดลอง ฝึกปฏิบัติให้เห็นผลที่ได้เชิงประจักษ์ แล้วสรุปผลงานวิจัย และนำไปใช้ในงานจริงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้วิจัยเช่นนี้ จะทำให้งานในวิสาhekijชุมชนสมุนไพรในอนาคตได้ชนิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพจนสามารถเพิ่มราคาผลิตภัณฑ์ได้ โดยไม่กระทบความรู้สึกของลูกค้า หมอพื้นบ้าน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและร่วมงานวิจัยผลิตภัณฑ์สมุนไพร และให้ความรู้ด้านสมุนไพร ส่วนแนวทางการร่วมวิจัย ควรใช้หลักคุณธรรม 4 เป็นนวัตกรรมเพื่อร่วมการวิจัย คือ 1) ใช้กายภาวนา เป็นฐานการฝึกสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ มีบุคลิกภาพดี น่าเชื่อถือ 2) ใช้ศีลภาวนา เป็นฐานการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน 3) ใช้จิตตภาวนา เป็นฐานการตั้งใจเป็นหมอพื้นบ้านที่ดี 4) ใช้ปัญญาภาวนา เป็นฐานการศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับยาสมุนไพรการปฏิบัติหน้าที่ของหมอพื้นบ้านผู้ร่วมงานวิจัย เช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการหาข้อมูลการใช้สมุนไพร เพื่อจุดประสงค์ตามที่ต้องการในงานวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบการดำเนินการของวิสาhekijชุมชนด้านสมุนไพรและหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง พบว่า โดยรวมทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ ด้านช่องทางการจำหน่าย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.95 รองลงมา ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.93 ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.61 จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า

1.1 ด้านการประกอบการ โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.71 มีการปฏิบัติ คือมีการแสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในการผลิต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.86 รองลงมา ได้แก่ สมาชิกกลุ่มมีการจดบันทึกองค์ความรู้จากสมาชิกกลุ่ม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.78 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ สมาชิกภายในกลุ่มได้มีการศึกษาดูงานจากกลุ่มอื่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.56

1.2 ด้านส่งเสริมการตลาด โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.61 ที่มีการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ พนักงานขายมีการแนะนำเกี่ยวกับสินค้า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.99 รองลงมา ได้แก่ มีสินค้าให้ชมทางเว็บไซต์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.89 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ มีการโฆษณาทางสื่อสิ่งพิมพ์หรือทางสื่อวิทยุ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.28

1.3 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.93 พบว่า มีการคิดสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.03 รองลงมา

ได้แก่ มีการประมวลผลการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ มีการนำเสนอรูปแบบสินค้าใหม่ให้เป็นที่สนใจของตลาด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.83

1.4 ด้านการดำเนินงาน โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.71 พบว่า ข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.86 รองลงมา ได้แก่ มีการคัดเลือกคณะกรรมการโดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกอย่างโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ สมาชิกมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.80

1.5 ด้านผลิตภัณฑ์ โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.71 พบว่า ข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ คุณภาพของผลิตภัณฑ์มีสรรพคุณตามที่ระบุไว้ในฉลากอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.02 รองลงมา ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มีวิธีใช้ ข้อจำกัดในการใช้ และรายละเอียดส่วนประกอบของสินค้า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ มีรูปแบบบรรจุภัณฑ์และหีบห่อของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.85

1.6 ด้านช่องทางการจำหน่าย โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.95 พบว่า ข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ ร้านค้ามีวิธีเลือกซื้อได้หลายทาง เช่น ทางโทรศัพท์ ทางอินเทอร์เน็ต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.05 รองลงมา ได้แก่ มีการจัดเรียงสินค้าเป็นระเบียบ สะดวกต่อการเลือกซื้อ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.02 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ สถานที่ตั้งร้านค้ามีที่จอดรถที่สะดวกและเพียงพอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.83

1.7 ด้านราคา โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.83 พบว่า ข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ ราคาเหมาะสมกับคุณภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.01 รองลงมา ได้แก่ มีการให้ส่วนลดเมื่อต้องการซื้อจำนวนมาก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ ราคาสินค้าไม่แตกต่างจากร้านอื่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.80

1.8 ด้านห่อหุ้มบ้าน โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.87 พบว่า ข้อที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุด ได้แก่ รู้จักใช้ยาสมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคที่ตรงกับอาการโรคของผู้ป่วย และมีวิธีการแนะนำในการดูแลสุขภาพแก่ผู้ป่วยอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.97 รองลงมา ได้แก่ มีความขวนขวายในการแสวงหาความรู้ด้านสรรพคุณของสมุนไพรต่าง ๆ อยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ได้แก่ ไม่เรียกร้องค่าใช้จ่ายในการส่งเสริม และดูแลสุขภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.83

2. นวัตกรรมการดำเนินงานเพื่ออนาคตในด้านการเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง พบว่า

2.1 ด้านผู้ประกอบการ มีความมุ่งมั่นในการประสานงานร่วมมือกันแก้ไขปัญหาผลิตสินค้าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น คัดเลือกคนที่มีความรู้ด้านสมุนไพรเข้าทำงานในกลุ่มด้วยตนเอง มีกระบวนการในการจัดการความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรให้กลุ่มสมาชิกสามารถพึ่งตนเองได้พัฒนาสินค้าของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรให้สนองความต้องการของผู้บริโภค

2.2 ด้านเครือข่ายธุรกิจ มีการดำเนินงานด้านการตลาด มีการนำสินค้าสมุนไพรเข้าร่วมจัดแสดงและจำหน่ายในงานแสดงสินค้าที่ทางภาครัฐหรือภาคเอกชนจัดขึ้น ควรพัฒนาคุณภาพและปรับปรุงผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีความโดดเด่น กระตุ้นความต้องการของผู้บริโภค มีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการทำวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการส่งตัวแทนเข้าร่วมรับการอบรมในเรื่องการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน เพื่อรับรู้ข้อมูลใหม่ ๆ มาใช้ในการบริการกิจการให้ทันสมัย

2.3 ด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ได้เพิ่มขีดความสามารถในการลดต้นทุนการผลิต เช่น การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น แรงงานจากสมาชิกในชุมชน มีการวางแผนและออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด และสร้างจุดเด่นของสินค้ามาจัดทำโปรโมชั่นเพื่อส่งเสริมการขายสินค้า

2.4 ด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ได้มีการจัดทำแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เช่น แผนบริหารองค์กรและแผนประกอบการ และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ต้องรู้จักการคบหา สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับปราชญ์พื้นบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพร และนักการตลาด ขอรับคำแนะนำในสิ่งที่ท่านเหล่านั้นมีความรู้ความเชี่ยวชาญ ต้องรู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่ควรปฏิบัติ และพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้น สิ่งใดที่เห็นว่าจะนำมาใช้ในงานของตน ก็ควรต้องนำมาทดลอง ฝึกปฏิบัติให้เห็นผลที่ดีได้เชิงประจักษ์ก่อน จึงค่อยนำมาใช้ในงานจริง

2.5 ด้านการพัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้านต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถทางการแพทย์แผนไทยให้มีศักยภาพเพียงพอต่อการได้รับการรับรองจากภาครัฐ ต้องหมั่นแสวงหาความรู้ และพัฒนาทักษะการรักษาให้ทันต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคที่เกิดขึ้นใหม่ และหมั่นค้นคว้าและทดสอบสรรพคุณสมุนไพรใหม่ ๆ เพื่อนำผลการทดสอบมาใช้ในการรักษาให้ตรงกับโรคที่เกิดขึ้น

3. การวิเคราะห์รูปแบบการใช้นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคต ด้านเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง

3.1 ปัจจัยสนับสนุนรูปแบบการใช้นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) ด้านการประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรมีการแสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในการผลิต และมีการคัดเลือกคนที่มีความรู้ด้านสมุนไพรเข้าทำงานในกลุ่มด้วยตนเอง 2) ด้านส่งเสริมการตลาด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรมีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการทำวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลสำหรับวิจัย 3) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร มีการคิดสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อให้ทันสมัย แข่งขันกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้ และตอบสนองความต้องการของลูกค้า 4) ด้านการดำเนินงาน คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกผู้ทำงานในหน่วยงานของตนอย่างชัดเจน เพื่อให้งานผลิตแปรรูปสมุนไพร เป็นไปตามแผนงาน 5) ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ได้สร้างคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มีสรรพคุณตามที่ระบุไว้ในฉลาก เพื่อสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจให้แก่ลูกค้า 6) ด้านช่องทางการจำหน่าย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร มีวิธีให้ลูกค้าเลือกซื้อได้หลายทาง เช่น ทางโทรศัพท์ ทางอินเทอร์เน็ต เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้า 7) ด้านราคา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร กำหนดราคาเหมาะสมกับคุณภาพ เพื่อแสดงให้ลูกค้าเห็นว่า ผู้จำหน่ายไม่เอาเปรียบผู้บริโภค และยินดีที่จะเป็นลูกค้าประจำ 8) ด้านหมอพื้นบ้าน ต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ ต้องรู้จักใช้ยาสมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคที่ตรงกับอาการโรคของผู้ป่วย และมีวิธีการแนะนำยาให้แก่ผู้ป่วย ตลอดถึงมีสุขภาพที่ดีด้วย เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้ป่วย

3.2 แนวทางการวิจัยเชิงอนาคต ประกอบด้วย 1) กลุ่มวิสาหกิจมีทุนสนับสนุนการวิจัย ให้มีวิธีการหลากหลายขึ้น 2) ผู้วิจัย ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับปราชญ์พื้นบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพร และนักการตลาด ขอรับคำแนะนำในสิ่งที่ท่านเหล่านั้นมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ต้องรู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่ควรปฏิบัติหรือนำมาใช้ นำสิ่งที่เลือกเฟ้นดีแล้วมาทดลอง ฝึกปฏิบัติให้เห็นผลเชิงประจักษ์ 3) หมอพื้นบ้าน เป็นที่ยอมรับและเป็นทีปรักษางานวิจัยผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพราะเกี่ยวข้องกับการนำผลิตภัณฑ์สมุนไพรไปใช้กับผู้ป่วยควรมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ มีบุคลิกภาพดี น่าเชื่อถือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการหาข้อมูลการใช้สมุนไพรเพื่อจุดประสงค์ตามที่ต้องการ

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนด้านสมุนไพรและหมอยาพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 1.1 ด้านศึกษาการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนด้านสมุนไพรและหมอยาพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีผลการดำเนินการ มีนวัตกรรม 1.2 ด้านการประกอบการ โดยมีการแสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในการผลิต ความรู้และความเชี่ยวชาญในการผลิตสมุนไพรแปรรูปออกจำหน่าย เป็นหัวใจของการทำงานในวิสาหกิจชุมชนของตน เพราะจะได้พัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ในการผลิตสินค้าให้เป็นที่สนใจของผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา กางนวิสุทธิ (2548) ที่พบว่า องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ ซึ่งการเรียนรู้ คือ หัวใจของกระบวนการพัฒนาเพื่อให้เกิดความคิดเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เป็นวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ 1.3 ด้านส่งเสริมการตลาด พนักงานขายมีการแนะนำเกี่ยวกับสินค้า ทั้งนี้ พนักงานขายของวิสาหกิจชุมชน เห็นว่า การแนะนำเกี่ยวกับสินค้า เป็นการนำเสนอให้ผู้บริโภครับรู้ถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ ทั้งบรรจุภัณฑ์ และคุณภาพผลิตภัณฑ์ จะสร้างการจูงใจให้ประชาชนหันมาสนใจและซื้อผลิตภัณฑ์นั้นเพิ่มมากขึ้น เพราะเห็นคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี สุนทรเจริญนนท์ (2557) พบว่า หลักในการพิจารณาหาแนวทางในการเพิ่มมูลค่าสินค้า คือ การพิจารณาบรรจุภัณฑ์หรือการนำเสนอให้ผู้บริโภครับรู้ถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ตั้งแต่สัมผัสแรก ซึ่งการออกแบบบรรจุภัณฑ์อาจจะสร้างมูลค่าเพิ่มในเรื่องของความสะดวก การรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ หรือความสวยงาม 1.4 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการคิดสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เห็นว่า สร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงบริการให้กับผลิตภัณฑ์ เพราะทำให้ผู้บริโภคสะดวกในการพกพาและการใช้บริโภค แม้จะมีราคาสูงขึ้น ก็ยินดีที่จะซื้อผลิตภัณฑ์นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของจรัสศรี โนมี้ และคณะ (2562) ที่พบว่ากลุ่มตะกร้าหวายบ้านทาทรายมูล ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย มีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โดยการสร้างตราสินค้าใหม่ โดยใช้ชื่อว่า “หวายตานั่น” และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อีก 1 ช่องทาง คือ การขายออนไลน์ผ่านโซเชียลมีเดีย Facebook โดยใช้ชื่อเพจว่า “ตะกร้าหวายตานั่น” ซึ่งทำให้ขายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น และ 1.5 ด้านการดำเนินงาน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เห็นว่า การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ทำงานในวิสาหกิจชุมชนของตน จะทำให้การผลิตสินค้าใหม่ ๆ เป็นไปอย่างมีคุณภาพ เป็นการสร้างความได้เปรียบการแข่งขันทางการค้า และสร้างนวัตกรรมการผลิตสมุนไพรในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดของเทียนฉาย กิระนันท์ (2537) ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงอนาคตเป็นงานวิจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในการวางแผน

และกำหนดนโยบายตลอดจนแนวทางการดำเนินงานในอนาคต โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการทำนายเหตุการณ์ คาคคเนหรือพยากรณ์เหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

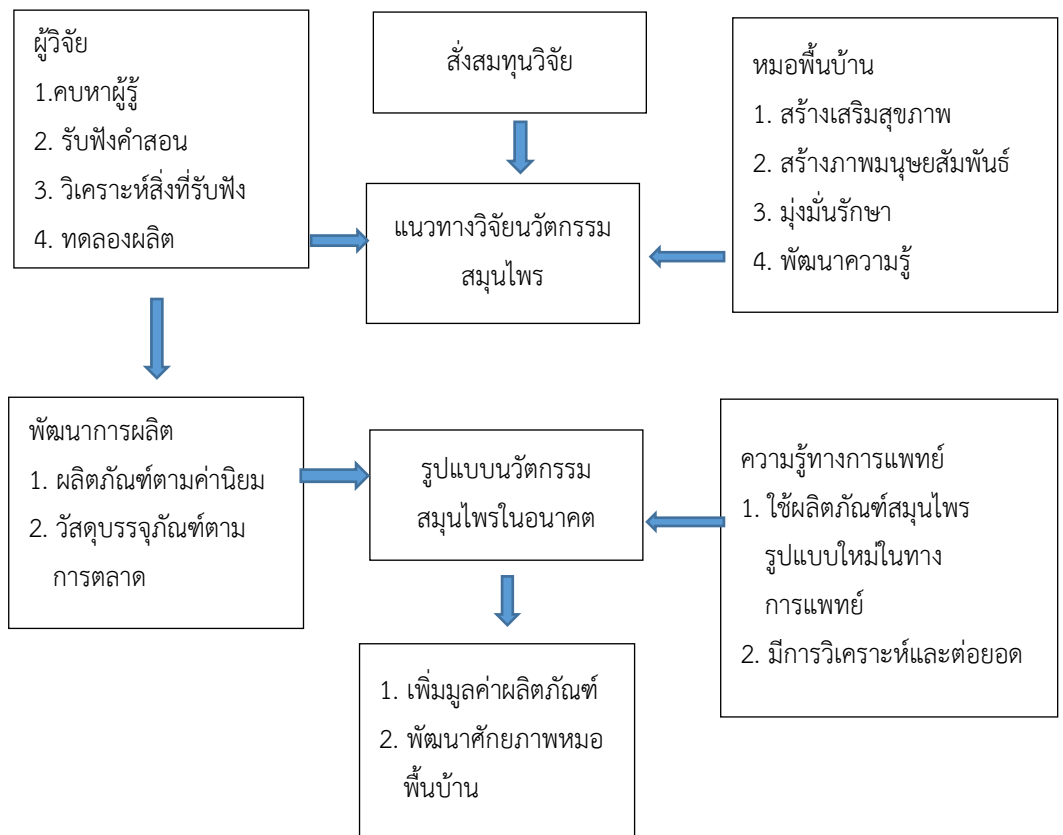
2. นวัตกรรมกำเนินงานเพื่ออนาคตในด้านการเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง ผลวิจัยจากการสัมภาษณ์ พบว่า นวัตกรรมกำเนินงานนั้น มีนวัตกรรม 2.1 ด้านผู้ประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจ หมอพื้นบ้าน มีความมุ่งมั่นในการประสานงานร่วมมือกันแก้ไขปัญหาผลิตสินค้าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ทั้งนี้ อาจเพราะเห็นว่าการร่วมมือกันในการทำธุรกิจชุมชน ทำให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ระหว่างกัน ไม่ต้องซื้อหาผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนอกชุมชน ซึ่งอาจมีราคาสูงกว่าในชุมชนของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชิต นันทสุวรรณ (2544) พบว่า วิสาหกิจชุมชนระดับชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างครอบครัวที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เพราะการพึ่งพาตนเองในบางกรณีก็ไม่สามารถทำได้เอง ต้องซื้อสินค้าจากเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน เป็นการลดภาระการซื้อของแพงหรือช่วยลดรายจ่ายให้แก่เพื่อนบ้าน 2.2 ด้านเครือข่ายธุรกิจ การพัฒนาคุณภาพและปรับปรุงผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีความโดดเด่น กระตุ้นความต้องการของผู้บริโภค ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเห็นว่า พัฒนาคุณภาพและปรับปรุงผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีความโดดเด่น จะเพิ่มความน่าสนใจในผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ให้ผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของอาจารย์ คำทูล (2555) ที่พบว่า ทำให้สินค้ามีคุณภาพดี และมีความทนทานในการใช้งานมากกว่าสิ่งอื่น ๆ ย่อมได้รับความพึงพอใจและความจงรักภักดีจากผู้บริโภคในการซื้อสินค้านั้น และมีโอกาสในการซื้อซ้ำมากขึ้น 2.3 ด้านความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีการวางแผนและออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด และสร้างจุดเด่นของสินค้ามาจัดทำโปรโมชั่นเพื่อส่งเสริมการขายสินค้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ประกอบการ เห็นว่า ปัจจุบันมีการแข่งขันในเชิงธุรกิจกันสูง ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกัน มีผู้ออกแบบเพื่อการขายหลายแห่ง การวางแผนและออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด จะช่วยตนแข่งขันการขายกับผู้อื่นได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกษมาพร พวงประยงค์ (2556) ที่พบว่า สร้างผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่าง สร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนนอกชุมชนแล้วนำมาพัฒนาและประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตน พัฒนาช่องทางข้อมูลข่าวสาร โดยการจัดกิจกรรมเชื่อมโยง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกลุ่ม จะทำให้ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย และมีความคุณภาพ

3. การวิเคราะห์รูปแบบการใช้นวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการวิจัยเชิงอนาคตด้านเพิ่มมูลค่าสมุนไพรและศักยภาพหมอพื้นบ้านในจังหวัดลำปาง พบว่า ด้านศักยภาพของ

วิสาหกิจชุมชนและหอพื้นบ้าน มีการจัดทำแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เช่น แผนบริหาร องค์กรและแผนประกอบการ และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ทั้งนี้ เพราะผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน และหอพื้นบ้าน เห็นว่า การวางแผน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การวางแผน เป็นสะพานเชื่อมระหว่างเหตุการณ์ปัจจุบัน และอนาคตเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการปฏิบัติตามกลยุทธ์ ให้ประสบความสำเร็จที่ต้องการ สอดคล้องกับแนวคิดของสุภาพร พิศาลบุตร (2550) ที่กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง วิธีการตัดสินใจล่วงหน้าเพื่ออนาคตขององค์กร ซึ่งเป็นหน้าที่ของการจัดการใน ทางเลือกกว่าจะให้ใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร มีขั้นตอนดำเนินงาน การใช้ทรัพยากร การบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถกำหนดองค์ความรู้จากการวิจัยในรูปแบบโมเดลได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ในโมเดลแนวทางวิจัยนวัตกรรมสมุนไพรครั้งนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1. ทุนวิจัย ผู้วิจัยต้องมีเงินทุนเพียงพอ เพื่อใช้จ่ายในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในงานวิจัย เช่น กระดาษ ปากกาที่ใช้บันทึกข้อมูล โน้ตบุ๊กสำหรับพิมพ์งาน และค่าใช้จ่ายในภาคสนาม เป็นต้น

2. ผู้วิจัย ควรดำเนินการ 2.1 ค้นหาผู้รู้ คือ เข้าหาปราชญ์พื้นบ้าน ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านพืชสมุนไพร หมดพื้นบ้าน และกลุ่มชนที่ผลิตสมุนไพรแปรรูปจำหน่าย ในแหล่งหรือเขตที่สามารถติดต่อได้ 2.2 รับฟังคำสอน คือ ขอรับความอนุเคราะห์ในการเข้าศึกษาดูงาน และเรียนรู้ด้านพืชสมุนไพร ทั้งชื่อ ประเภทการใช้ สรรพคุณ และการแปรรูป จากแหล่งเรียนรู้เหล่านั้น 2.3 วิเคราะห์สิ่งที่รับฟัง คือ นำประสบการณ์และข้อมูลที่ได้รับทราบมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ หาความพอดี ความเหมาะสมกับศักยภาพในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตน 2.4 ทดลองผลิต คือ นำข้อมูลที่เลือกสรรแล้วนั้นมาทดลองผลิตในรูปแบบใหม่ ๆ

3. หมอพื้นบ้าน มีการดำเนินการ 3.1 สร้างเสริมสุขภาพ คือ ทำตนให้มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ มีบุคลิกภาพดี น่าเชื่อถือ 3.2)สร้างภาพมนุษยสัมพันธ์ คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการหาข้อมูลการใช้สมุนไพร เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ ของคนในชุมชน 3.3 มุ่งมั่นรักษา คือ มีความตั้งใจเป็นหมอพื้นบ้านที่ดี สนองความต้องการในการรักษาโรคของคนป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3.4 พัฒนาความรู้ คือ มีความกระตือรือร้นในการศึกษา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับยาสมุนไพรอยู่เสมอแนวทางวิจัยนวัตกรรมสมุนไพร ดังกล่าว นำไปสู่รูปแบบนวัตกรรมสมุนไพรในอนาคต 2 ด้าน คือ 1) พัฒนาการผลิต 1.1) ผลิตรายณ์ตามค่านิยม คิดตามความต้องการของลูกค้า และผู้บริโภคสมุนไพรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต1.2) วัสดุบรรจุภัณฑ์ตามการตลาด คือ ตามความนิยมทางการค้าที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต 2) พัฒนาการแพทย์ 2.1) ใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรรูปแบบใหม่ในทางการแพทย์ คือ หมอพื้นบ้านได้ใช้ยาสมุนไพรที่แปรรูปขึ้นใหม่จากวัตถุดิบไปใช้ฟื้นฟู รักษาผู้ป่วย จนเป็นที่ยอมรับในประสิทธิภาพในการรักษา 2.2) มีการวิเคราะห์และต่อยอด คือ หมอพื้นบ้านได้นำยาสมุนไพรแบบใหม่ไปวิเคราะห์สรรพคุณว่ามีอะไรบ้าง แล้วพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรนั้นให้น่าสนใจขึ้นอีก รูปแบบนวัตกรรมสมุนไพรในอนาคตที่ได้จากพัฒนาการผลิต และพัฒนาการแพทย์ ดังกล่าว จะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เมื่อเป็นที่สนใจของผู้บริโภค และได้พัฒนาศักยภาพหมอพื้นบ้าน เมื่อผลิตภัณฑ์นั้น ได้สร้างความสะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้รักษาอาการป่วยตามหลักการแพทย์แผนไทย นวัตกรรมการดำเนินงานนั้น หากหน่วยงานใดนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงจะมีประโยชน์ และหากมีพัฒนาได้มาตรฐานตามที่

หน่วยงานราชการกำหนด จะต้องมีการนำผลงานไปจดลิขสิทธิ์ให้เป็นชุมชนวิสาหกิจที่เป็นรูปแบบนวัตกรรมดำเนินงานให้ขยายเพื่อสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ควรมีดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของตน ดังนี้

1. ควรร่วมมือหรือประสานกับหน่วยงานที่มีลักษณะเดียวกันเพื่อขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรให้พัฒนาไปด้วยกัน
2. ควรพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรให้สอดคล้องกับการตลาด
3. ควรสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างมูลค่าและความเข้มแข็งให้กับกระบวนการผลิตจะเน้น ใช้วัตถุดิบมาจากท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้เกิดเป็นสินค้าท้องถิ่นของชุมชนเองและมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการแข่งขันทางการตลาด ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชน พัฒนาไปด้วยดี
4. ควรจัดฝึกอบรมให้กับคนรุ่นใหม่ในชุมชน จัดการศึกษาดูงานต่างพื้นที่ วางแผนการบริหารจัดการเงินทุน หมุนเวียน ติดต่อบริษัทภายนอกที่สามารถจัดหาวัตถุดิบที่มีราคาถูกและมีคุณภาพ พึ่งพาเทคโนโลยีการผลิต และยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าให้ได้ขึ้นทะเบียนอาหาร และยา
5. หลังจากถ่ายทอดเทคโนโลยีไปแล้ว ควรมีการติดตามผลหลังจากมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อสอบถามปัญหาและอุปสรรคที่ทางกลุ่มเพื่อหาแนวทางพัฒนาต่อไปเพื่อให้เทคโนโลยีที่ถ่ายทอดไปประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ควรมีตลาด และแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพิ่มมูลค่าให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย สร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์ให้มีสีสันสะดุดตา คุณภาพของสินค้ามีกระบวนการผลิตที่สะอาด และถูกสุขลักษณะ รูปแบบของสินค้ามีเอกลักษณ์เฉพาะ
6. ควรเพิ่มพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืชสมุนไพร เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

7. ควรมีกิจกรรมการส่งเสริมการตลาด สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูป โดยการสร้างความแตกต่างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของผู้บริโภคได้ และทำการปรับปรุงภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์จาก

8. ควรรู้จักการใช้ชื่อแบรนด์ การออกแบบโลโก้ ออกแบบบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการสื่อสารทางการตลาด

9. หมอพื้นบ้านควรให้ความร่วมมือการดำเนินงานศึกษาวิจัย และพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

เอกสารอ้างอิง

- กษมาพร พวงประยงค์. (2556). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและผลิตภัณฑ์จังหวัดสมุทรสงคราม. *ศิลปการศึกษาวิจัย*, 5(1), 108-120.
- เขมิกา สงวนหุ่น และจิตรา รอดพลอย (2564). แนวทางการพัฒนาพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้าน ตำบลบ้านทราย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 4(3), 64-84.
- จรัสศรี โนมี และคณะ. (2562). การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์กลุ่มจักสานบ้านตาทรายมูล ตำบลสันกลาง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการรับใช้สังคม มทร.ล้านนา*, 3(2), 25-32.
- จินตนา กาญจนวิสุทธิ. (2548). *เส้นทางวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพและพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุมพล พูนภักชีวิน. (2525). การศึกษาในอนาคตและการวิจัยในอนาคต. *วารสารรัฐสภา*, 30(7), 66-70.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2537). *การวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี สุนทรเจริญนนท์. (2557). *การสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการไม่ยากอย่างที่คิด*. เข้าถึงได้จาก:// www.amexteam.com/resources/helper/editor/upload/knowledge/1/01_.pdf
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2544). *แผนแม่บทการพัฒนาวิสาหกิจ*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์.
- สุภาภรณ์ พิศาลบุตร. (2550). *การวางแผนและการจัดการโครงการ*. กรุงเทพฯ : วิรัช เอ็ดดูเคชั่น บจก.

อาจารย์ คำทูน. (2555). ผลของกระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมต่อความสามารถของ
ผู้ประกอบการชุมชนในการเพิ่มมูลค่าสินค้าท้องถิ่น. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา
บัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

Proactive Learning Design for Teamwork in Buddhism Subjects
Mathayomsuksa 5 of Secondary Schools in Uthai Thani Province

พระครูอุทิตปรียัติสุนทร¹ ประคอง มาโต² และพระครูอุทัยสุตติกิ³

Phrakhru Uthit Pariyat Sunthon, Prakong Mato and Phrakhru Uthai Suttakit

Received: August 01, 2023

Revised: October 06, 2023

Accepted: October 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา 2) พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 3) ประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ เป็นงานวิจัยในการออกแบบและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนลานสักรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุทัยธานี ชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 28 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการเลือก ผลการวิจัย พบว่า 1) การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยนำผลทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นวางแผน ชั้นสัมภาษณ์ และชั้นออกแบบ มาวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ PSLDC 5 ชั้น ความสำเร็จคือ P วางแผน S โครงสร้าง L เชื่อมโยง D ออกแบบ C สรุปผล 3.5 สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3.6 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผ่านเกณฑ์ที่ 0.67-1.00 ทั้ง 4 ฉบับ สามารถนำไปใช้ได้ 2) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สูตรวิเคราะห์

¹⁻³วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College

Corresponding author, e-mail: ed.uthai@mcu.ac.th, Tel. 083-9125596

ค่าประสิทธิภาพ ใช้เกณฑ์ที่ 80/80 พบว่ามีค่าเท่ากับ 82.50/84.90 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และ 3) การประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้ พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 จากการทดสอบค่าที คือ 9.22 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และค่าความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.52)

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงรุก, การทำงานเป็นทีม, รายวิชาพระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to design active learning on teamwork in the Buddhism subject; 2) to develop a package of learning activities; and 3) to evaluate the design of active learning on teamwork in the Buddhism subject of Mathayom Suksa 5. This was the qualitative and quantitative research in designing and developing a learning activity package using a sample group of Mathayom Suksa 5 students at Lan Sak Witthaya School under the Secondary Educational Service Area Office of Uthai Thani and Chainat, Semester 1, academic year 2023, totaling 28 people, which were obtained from purposive sampling using school as the unit of choice. The results of the research found that 1) for active learning design on teamwork in the Buddhism subject, the researcher took the results in 3 stages: planning stage, interview stage, and design stage to analyze the data to design it as a PSLDC learning activity with 5 steps to success: P plan, S structure, L connect, D design, C summarize; 3.5 media and learning resources; 3.6 measurement and evaluation of learning outcomes. The content accuracy value passed the criterion of 0.67–1.00 for all 4 editions and can be used, 2) in terms of development of learning activity packages using the efficiency value analysis formula using the criterion of 80/80, it was found that the value was equal to 82.50/84.90 in line with criteria set; and 3) evaluation of learning design results found that achievement after learning was significantly higher than before learning at 0.05 from the t-test, which was 9.22, higher than the criteria set and the average satisfaction value was at the highest level ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.52)

Keywords: Active Learning, Teamwork, Buddhism Subject

บทนำ

สังคมไทยมีการพัฒนาเจริญเติบโตไปในยุคสมัยของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต การรู้เท่าทันและการปรับตัวจึงต้องเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องมีการวางแผนการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ที่เรียกว่าศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นทักษะการดำเนินชีวิตที่จำเป็นเรียกว่า 3R8C เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นการวิจัยไปที่ ความสามารถในการร่วมมือกันทำงานเป็นทีม และมีภาวะความเป็นผู้นำ เพราะการทำงานเป็นทีม หมายถึง การทำงานที่มีสมาชิกมากกว่า 1 คน สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันกำหนดและเป้าหมายภาระงานเดียวกันร่วมกันทำอย่างมีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นและสำคัญต่อกระบวนการในการจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ที่มีหลักการและองค์ประกอบ กล่าวคือต้องมีเป้าหมายเดียวกัน การปฏิสัมพันธ์ การสื่อสาร ความรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนร่วมในทีม และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทที่จะออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ มวลประสบการณ์สามารถพัฒนาศักยภาพ ทักษะด้านการเรียน การทำงาน การเป็นอยู่ในสังคมในยุคศตวรรษที่ 21 เพราะจากปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในปัจจุบันนี้พบว่า มีความความก้าวร้าว อารมณ์รุนแรง ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ชอบเก็บตัว เข้าสังคมไม่ได้ ติดเกม สุดท้าย คิดวิเคราะห์ไม่เป็น ไม่มีความฉลาดในอารมณ์ อาจนำไปสู่ปัญหามากมายในสังคมท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งควรมุ่งเน้นพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างประสบการณ์แห่งการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ที่เกิดองค์ความรู้ในรูปแบบของทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นสามารถเข้าใจบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ดำรงตนอย่างมีความสุข และยั่งยืน โดยนำหลักการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 24(1), (2), (3) มาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ ผ่านการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) ได้ปฏิบัติงานสร้างสรรค์งาน และนำเสนอองานด้วยตัวเอง ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีคุณภาพเกิดประสิทธิผลแก่ผู้เรียน

ผู้วิจัยคาดว่าผลการวิจัยจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ดังนี้ 1) ช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีม รายวิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2) ได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีม

รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีคุณภาพ 3) เป็นแนวทางสำหรับครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำไปพัฒนา/สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ หรือสร้างนวัตกรรม ที่เป็นสื่อการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา และบูรณาการประยุกต์ใช้กับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไป 4) ได้นำเสนอการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีคุณภาพ 5) ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 นำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุดกิจกรรม หรือบูรณาการเข้ากับแผนการจัดการเรียนรู้ และสามารถเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมสำหรับเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และ/หรือประยุกต์ใช้กับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
2. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
3. เพื่อประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกทั้งหมดเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา 2) การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา 3) การประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการใน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นสัมภาษณ์ และขั้นออกแบบ ดังนี้

- 1.1 ขั้นวางแผน ผู้วิจัยศึกษา ค้นคว้า เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ด้านการทำงานเป็นทีม ทักษะทางการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 วิเคราะห์สังเคราะห์ ข้อมูลจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์

1.2 ขั้นสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยมีคุณสมบัติ คือ 1) ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 3 คน 2) รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ/หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา จำนวน 5 คน 3) ครูที่ทำหน้าที่หัวหน้าโครงการ จำนวน 5 คน ทั้งสิ้นจำนวน 11 คน ที่ประสบความสำเร็จจากการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้พิจารณาจากผลการแข่งขันทักษะทางวิชาการ ที่ได้รับรางวัลระดับเหรียญทอง เงิน และทองแดง ระดับชาติ

1.3 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่สังเคราะห์แล้วมาออกแบบเป็น มาจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 บทนำ ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์หลักสูตร ส่วนที่ 3 แผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด 2) สาระสำคัญ / ความคิดรวบยอด 3) จุดประสงค์การเรียนรู้ 4) กิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยออกแบบเป็น PSLDC 5 ขั้น ความสำเร็จคือ P วางแผน S โครงสร้าง L เชื่อมโยง D ออกแบบ C สรุปผล 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ นำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติในขั้นตอนต่อไป

2. การวิจัยในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการใน 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

2.1 พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยสร้างข้อคำถามตรวจสอบคุณภาพองค์ประกอบ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง ใช้เกณฑ์นำไปใช้ได้ 0.60-1.00 นำข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์นำไปปรับปรุง แก้ไข จัดพิมพ์ แล้วนำไปตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้ง 4 เล่ม และนำไปทดลองใช้แบบเดี่ยว (1:1) แบบกลุ่มเล็ก (1:10) และภาคสนาม (1:100) ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่พบทุกขั้นตอนจนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ (E_1/E_2) ใช้เกณฑ์ที่ 80/80

2.2 ประเมินผลการออกแบบ ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 1) ออกข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ หาค่าความเชื่อมั่น ค่าความยาก (P) และค่าอำนาจจำแนก (R) รายข้อ โดยใช้สูตร B-index ของ Brennan ข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ ทั้งสิ้นจำนวน 23 ข้อ 2) จัดทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเปรียบเทียบก่อนและหลังเรียนสำหรับชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากการทดสอบค่าที (t-test) ที่คำนวณได้คือ 9.22 สูงกว่าเกณฑ์ แปลว่า การเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 และหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เป็นไปตามเป้าหมายมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตร เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการเรียนด้วยชุดกิจกรรม 3) วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนก่อนเรียนด้วยชุดกิจกรรมการ

เรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$, S.D.=0.63) และหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=0.52)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลการออกแบบ มาจากแนวคิด หลักการ และสามารถนำไปสังเคราะห์ในการดำเนินการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ เพราะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากท่านผู้บริหารโรงเรียน คณะครูที่เป็นผู้เชี่ยวชาญได้ชี้แนะแนวทางให้คำแนะนำถึงกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีแก่ผู้เรียนควรเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ด้านการทำงานเป็นทีม โดยสุนันทา โลหะการ ครูโรงเรียนตฤกค่วิทยาคม ได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางที่สำคัญในการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ว่า

“การสอนโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สมรรถนะ ทำให้นักเรียนได้กล้าแสดงออก ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่แต่ต้องอาศัยเวลา ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ บางทีในสภาวะการณ์ที่เป็นจริงอาจไม่สามารถ เป็นไปได้ตามที่คาดหวัง ต้องใช้การฝึกฝนอยู่เป็นประจำ จนทำให้นักเรียนเกิดเป็นนิสัย หรือคุณลักษณะที่ดี”

มาเป็นข้อมูลออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนสู่ความสำเร็จ แบบ PSLDC ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบ่งเป็น ขั้นที่ 1 P : Plan วางแผน ขั้นที่ 2 S : Structure โครงสร้าง ขั้นที่ 3 L : Link เชื่อมโยง ขั้นที่ 4 D : Design ออกแบบ ขั้นที่ 5 C : Conclusion สรุปผล ใช้สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผลผ่านเกณฑ์ที่ 0.67-1.00 ทั้ง 4 ฉบับ สามารถนำไปใช้ได้ นำแผนฯ ทั้ง 4 ฉบับไปใช้ประกอบกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 4 ชุด ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ชุดที่ 1 เรื่อง สังคมชมพูทวีป และคติความเชื่อทางศาสนา ชุดที่ 2 เรื่อง การตรัสรู้ ก่อตั้ง เผยแผ่ ตามแนวพุทธจริยา และพุทธประวัติด้านการบริหาร การธำรงรักษาพระพุทธศาสนา และหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ชุดที่ 3 เรื่อง การพัฒนาศรัทธา และปัญหาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา ชุดที่ 4 เรื่อง สาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง

2. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปรการวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบเดี่ยว (1:1) จำนวน 3 คน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	คะแนนทำกิจกรรมระหว่างเรียน			คะแนนทดสอบหลังเรียน		
	A	$\sum^x$	E_1	B	$\sum^F$	E_2
เล่มที่ 1	9	22	81.48	6	15	84.00
เล่มที่ 2	6	15	82.10	9	22.32	82.67
เล่มที่ 3	12	29	81.50	9	22.69	84.00
เล่มที่ 4	15	37	82.40	9	22.31	82.65
รวม	42	103	81.75	33	82.32	83.15

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบเดี่ยว (1:1) (E_1/E_2) เท่ากับ 81.75/83.15

ตารางที่ 2 สรุปรการวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบกลุ่มเล็ก (1:10) จำนวน 9 คน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	คะแนนทำกิจกรรมระหว่างเรียน			คะแนนทดสอบหลังเรียน		
	A	$\sum^x$	E_1	B	$\sum^F$	E_2
เล่มที่ 1	27	198	81.48	18	135	83.33
เล่มที่ 2	18	138	85.00	27	198	81.33
เล่มที่ 3	36	267	82.50	27	197	81.48
เล่มที่ 4	45	333	82.22	27	198	81.48
รวม	126	936	82.54	99	728	81.70

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มเล็ก (1:10) (E_1/E_2) เท่ากับ 82.54/81.70

ตารางที่ 3 สรุปรการวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบภาคสนาม (1:100) จำนวน 30 คน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	คะแนนทำกิจกรรมระหว่างเรียน			คะแนนทดสอบหลังเรียน		
	A	$\sum^x$	E_1	B	$\sum^F$	E_2
เล่มที่ 1	90	2,210	81.85	60	1,498	83.22
เล่มที่ 2	60	1,488	82.67	90	2,240	82.96
เล่มที่ 3	120	2,980	82.78	90	2,288	84.74

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	คะแนนทำกิจกรรมระหว่างเรียน			คะแนนทดสอบหลังเรียน		
	A	$\sum^x$	E_1	B	$\sum^F$	E_2
เล่มที่ 4	150	3,680	81.78	90	2,262	83.76
รวม	420	10,358	82.21	330	9,288	83.72

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบภาคสนาม (1:100) (E_1/E_2) เท่ากับ 82.21/83.72

ผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมทั้ง 4 ชุด ที่ผ่านการพัฒนาคุณภาพแล้วไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนลานสักวิทยา อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุทัยธานี ชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน พบว่า ค่าประสิทธิภาพการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (E_1/E_2) เท่ากับ 82.50/84.90

ตารางที่ 4 สรุปการวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้	คะแนนทำกิจกรรมระหว่างเรียน			คะแนนทดสอบหลังเรียน		
	A	$\sum^x$	E_1	B	$\sum^F$	E_2
เล่มที่ 1	84	1,921	81.67	56	1,317	84.00
เล่มที่ 2	56	1,286	82.00	84	2,085	88.67
เล่มที่ 3	112	2,618	83.50	84	1,976	64.00
เล่มที่ 4	140	3,230	82.40	84	1,944	82.57
รวม	392	9,055	82.50	304	7,322	84.90

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28 คน (E_1/E_2) เท่ากับ 82.50/84.90

3. ผลการประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จากการทดสอบค่าที คือ 9.22 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา

คะแนน	คะแนนเต็ม	n	$\bar{X}$	S.D.	$\sum D$	$\sum D^2$	df	t
ก่อนเรียน	20	28	11.91	2.74	121	14,641	27	9.22*
หลังเรียน	20	28	16.25	1.60				

*t> 0.05

ค่าความพึงพอใจของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่อยู่อันดับ 1 คือ มีความพร้อมและองค์ประกอบครบถ้วน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D.=0.43) ส่วนอันดับสุดท้าย คือ เนื้อหาทันสมัยต่อเหตุการณ์ และการดำเนินชีวิต อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$, S.D.=0.77) ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีความพร้อมและองค์ประกอบครบถ้วน	4.75	0.43	มากที่สุด
2. คำชี้แจง / คู่มือ เข้าใจง่าย	4.57	0.49	มากที่สุด
3. มีการเรียงความยากง่ายของเนื้อหาไปตามลำดับ	4.50	0.50	มากที่สุด
4. เนื้อหาทันสมัยต่อเหตุการณ์ และการดำเนินชีวิต	4.36	0.77	มาก
5. มีขั้นตอนการปฏิบัติไม่ยุ่งยาก สนุก ปฏิบัติได้จริง	4.54	0.57	มากที่สุด
6. มีการส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์	4.71	0.45	มากที่สุด
7. มีการส่งเสริมการยอมรับในความคิดและการแตกต่าง	4.79	0.41	มากที่สุด
8. มีการส่งเสริมสมรรถนะ ด้านการทำงานเป็นทีม	4.68	0.47	มากที่สุด
9. มีการส่งเสริมให้มีการค้นคว้าเพิ่มเติม จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	4.64	0.48	มากที่สุด
10. มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิิต และชุมชนได้	4.68	0.47	มากที่สุด
11. มีส่วนในการประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง	4.54	0.57	มากที่สุด
12. มีความสุข มีความรู้ ชอบเรียนวิชานี้	4.86	0.35	มากที่สุด
รวม	4.63	0.52	มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยสามารถนำผลมาอภิปราย ได้ดังนี้

1. ผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ที่ผู้วิจัยออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้น ความสำเร็จ แบบ PSLDC ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแบ่งเป็น ขั้นที่ 1 P : Plan วางแผน ขั้นที่ 2 S : Structure โครงสร้าง ขั้นที่ 3 L : Link เชื่อมโยง ขั้นที่ 4 D : Design ออกแบบ ขั้นที่ 5 C : Conclusion สรุปผล ใช้สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผลตรวจผ่านเกณฑ์ที่ 0.67-1.00 ทั้ง 4 ฉบับ สามารถนำไปใช้ได้ สอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการออกสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา/รักษาราชการแทน/ผู้ได้รับมอบหมาย จำนวน 3 คน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ/หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 3 คน ครูที่ทำหน้าที่หัวหน้าโครงการ/ผู้รับผิดชอบโครงการ/ผู้ฝึกสอน จำนวน 5 คน ตามที่โรงเรียนที่มีความโดดเด่นได้รับรางวัลระดับ เหรียญทอง เหรียญเงิน เหรียญทองแดง จากการแข่งขันทักษะทางวิชาการ ระดับชาติในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ด้านการทำงานเป็นทีม แบบเชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) แบบโครงงาน (Project Based Learning) เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการศึกษาออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนลานสัทธิวิทยากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของทิตินา แคมมณี (2555) ได้ทำการแบ่งกิจกรรมการเรียนรู้ หรือ ลักษณะการสอน วัตถุประสงค์ที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีเจตนารมณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ ตามของรูปแบบประเภทของรูปแบบการเรียนการสอน ออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัย ด้านทักษะกระบวนการ และเน้นการบูรณาการ ทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลฉัตร กล่อมอิม (2564) ซึ่งสรุปเป็นผลการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ควรมีการวิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์ผู้เรียน มาจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ระเบิดจากข้างใน ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วม ขั้นที่ 3 องค์กรรวม และขั้นที่ 4 สะท้อนองค์ความรู้ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูมีสมรรถนะในการคิดออกแบบการจัดการเรียนรู้และการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพไปประกอบเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

2. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกด้านการงานเป็นทีมรายวิชา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี นำผลการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจากการตรวจหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญผลตรวจผ่านเกณฑ์ที่ 0.67–1.00 ทั้ง 4 ฉบับ ประกอบเป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้ 1) ศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด 2) กำหนดเนื้อหาที่จะนำมาสร้างเป็นชุดกิจกรรม 3) แบ่งเนื้อหาออกเป็นหัวเรื่อง 4) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละหัวเรื่องให้สอดคล้อง ครอบคลุมกับมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด กำหนดเวลาที่ใช้ และแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้ชุดกิจกรรม 5) ออกแบบและจัดทำโครงร่างชุดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละเล่ม ประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนเรียน เนื้อหาแบ่งออกเป็นตอนย่อย ๆ ซึ่งในแต่ละตอนย่อยมีใบความรู้และกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ แบบทดสอบหลังเรียน เฉลยกิจกรรม เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้ชุดกิจกรรม 6) ดำเนินการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ออกแบบไว้ 7) ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ นำข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น 8) ทดลองใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง จนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 9) การใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยออกแบบการตรวจหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญผลตรวจผ่านเกณฑ์ที่ 0.60–1.00 ทั้ง 4 เล่ม นำไปทดลองหาค่าประสิทธิภาพ แบบเดี่ยว (1:1) แบบกลุ่มเล็ก (1:10) และแบบภาคสนาม (1:100) มีประสิทธิภาพโดยรวมที่ (E_1/E_2) เท่ากับ 82.50/84.90 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีความเหมาะสม การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีแนวทางการดำเนินการที่เป็นระบบประกอบด้วย คู่มือสำหรับแนะนำผู้สอนใช้และสำหรับผู้เรียน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียน เนื้อหาสาระบทเรียน เป็นการกำหนดกิจกรรมผู้เรียนทำรายงานหรือค้นคว้าต่อจากที่เรียนไปแล้ว การประเมินผล เป็นแบบทดสอบที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของบทเรียนนั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสுகนธ์ สนิธพานนท์ (2560) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ 4 ด้าน คือ 1) คู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) คำแนะนำการใช้เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง 3) สื่อการเรียนต่าง ๆ 4) แบบทดสอบวัดความก้าวหน้าของผู้เรียน ทั้งยังสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ ดังนี้ 1) กำหนดหมวดหมู่ เนื้อหาประสบการณ์ โดยกำหนดเป็นหมวดวิชา หรือบูรณาการตามความเหมาะสม 2) กำหนดหน่วยการสอน 3) กำหนดการแบ่งเนื้อหาออกเป็นหัวเรื่อง ซึ่งในแต่ละหัวเรื่อง จะใช้เวลาเท่าใด ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับวัย

และระดับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องกำหนดว่าในการสอนแต่ละหน่วยควรให้ประสบการณ์อะไรแก่ผู้เรียน บ้าง 4) กำหนดมโนทัศน์ และหลักการ โดยมโนทัศน์หรือหลักการที่กำหนดขึ้นจะต้องสอดคล้องกับ หน่วยและหัวข้อเรื่อง 5) กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง โดยเขียนเป็นวัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไว้ทุกครั้ง 6) กำหนดกิจกรรม การเรียนโดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 7) กำหนดแบบวัดและประเมินผล โดย จะต้องประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ 8) เลือกและผลิตสื่อการเรียนการสอน โดยจะต้องถือว่า วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนทั้งสิ้น 9) ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม เพื่อเป็นการประกันว่าชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพใน การสอน 10) การใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมที่ได้ปรับปรุงแล้ว และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดกิจกรรม และตามระดับการศึกษา นำชุดกิจกรรม การเรียนรู้ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนลานสักรวิทยา อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุทัยธานี ชัยนาท ภาคเรียน ที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 28 คน มีประสิทธิภาพที่ (E_1/E_2) เท่ากับ 82.50/84.90

3. ผลการประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชา พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี กับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนลานสักรวิทยา อำเภอลานสักร จังหวัดอุทัยธานี สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุทัยธานี ชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 28 คน จากสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเปรียบเทียบก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 จากการทดสอบค่าที (t-test) และค่าความพึงพอใจของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=0.52) สอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดย การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนลานสักรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุทัยธานี ชัยนาท ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 28 คน ที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ รหัสวิชา ส 32101 รายวิชาพระพุทธศาสนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่ม สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะรายวิชาพระพุทธศาสนา ที่ถือได้เป็น ศาสตร์และการนำไปใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต การจัดการเรียนการสอนต้องไม่ให้ผู้เรียนเกิดความ เบื่อหน่าย และเห็นความสำคัญของการเรียนในรายวิชาของกลุ่มสาระนี้

ผู้วิจัยจึงออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็น 5 ขั้นตอนสู่ความสำเร็จ PSLDC โดยประมวลผลมาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และมวลประสบการณ์จากการสัมภาษณ์จากการดำเนินชีวิตของผู้วิจัยเองถ่ายทอดมาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ เมื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จึงมีความน่าสนใจนักเรียนจึงเกิดความสนใจให้มีส่วนร่วมในการศึกษาด้วยตนเอง โดยการสืบค้นข้อมูล การลงมือปฏิบัติ การสร้างสรรค์ชิ้นงาน นำเสนอผลงาน มีความสนุกสนานเป็นกันเองอย่างยิ่ง ทำให้นักเรียนได้รับทั้งสาระ เนื้อหา องค์ความรู้เป็นไปตามมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระบวนการสามารถพัฒนาความคิดต่อยอดเป็นนวัตกรรมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษางานวิจัยของศิริบุญา เช่นกลาง (2564) พบว่า การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การวัดผลและประเมินผล เพื่อพัฒนานวัตกรรมที่นำมาใช้เสริมสร้างสมรรถนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน จากการเรียนเปรียบเทียบก่อนและหลังเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการทดสอบค่าที (t-test) สมรรถนะตามหลักสูตรของสถานศึกษาของนักเรียนอยู่ที่ร้อยละ 81.22 ในระดับดี และค่าความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับบังอร เสรีรัตน์ (2564) มีจุดประสงค์การศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนฐานสมรรถนะแบบผสานรายวิชา ด้านการทำงานเป็นทีม มี 4 องค์ประกอบ คือ แนวคิด จุดมุ่งหมาย กระบวนการจัดการเรียนการสอน และผลที่ได้รับจากรูปแบบ ผลจากการวิจัยพบว่า นักศึกษาศาขาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาจิตวิทยา สังคมและชุมชน และวิชาพลวัตกลุ่มและการทำงานเป็นทีม จำนวน 64 คน มีสมรรถนะการทำงานเป็นทีมในการศึกษาชุมชนโดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ การปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายการเปิดใจพร้อมประสานความคิดเห็นที่แตกต่าง การรักษาความสัมพันธ์อันดี การแก้ปัญหาอย่างสันติและทักษะการเก็บข้อมูล อยู่ในระดับดีมาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แนวทางการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปบูรณาการประยุกต์ใช้เป็น ขั้นตอนของ กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ หรืออื่น ๆ กับผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่มีความสนใจ ดังนี้

P : วางแผน 1) กำหนด เนื้อหา แบ่งเนื้อหาออกเป็นข้อหรือหมวดหมู่ตามลำดับ 2) ตั้ง เป็นประเด็น ค้นหาคำตอบ เช่น เป็นอย่างไร? 3) ร่วมกันวิเคราะห์แนวทางการค้นหาคำตอบ เป็น ประเด็น ๆ

S : โครงสร้าง 1) การกำหนดโครงสร้างผังของงานที่รับผิดชอบ 2) แบ่งกลุ่มคละกัน ตามความสมัครใจ 3) มอบหมายงาน ตามประเด็นที่ได้ร่วมกันวิเคราะห์

L : เชื่อมโยง 1) การเชื่อมโยง การสืบค้นข้อมูล ทฤษฎีอื่น ๆ 2) แต่ละกลุ่ม แบ่งหน้าที่ ภาระงานให้สมาชิกในกลุ่ม 3) การสืบค้นข้อมูล ทฤษฎี เพื่อจัดทำชิ้นงานในการนำเสนอ

D : ออกแบบ 1) การสร้างสรรค์ชิ้นงาน ทำสิ่งใหม่ ให้สวยงามมีประโยชน์ไม่ขัดศีลธรรม อันดีงาม 2) ออกแบบชิ้นงานในการนำเสนองานตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย

C : สรุปผล 1) ปรับปรุงแก้ไข ปัญหาอุปสรรค เพื่อค้นหาแนวทางพัฒนา 2) นำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ สรุป / ประเด็นองค์ความรู้ที่ได้ 3) นำความรู้ที่ได้รับประยุกต์สร้างชิ้นงานใหม่ 4) นำผลงานไปเผยแพร่ที่ เว็บไซต์กลุ่มพัฒนาเป็นนวัตกรรม ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการจัดอบรมการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มุ่งเน้นการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
2. โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม สำหรับเป็นตัวอย่างจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการหรือประยุกต์ใช้ได้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ได้อย่างมีคุณภาพ
3. การเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะรายวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญเพราะถือว่าวิชานี้จะส่งผลต่อการเป็นอยู่ จิตใจ ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติตนของนักเรียนในการเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคตต่อไป
4. ครูผู้สอนมีความสำคัญเป็นอย่างมากในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันในโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดอุทัยธานี ยังขาดอยู่มากจึงควรส่งเสริมให้มีการจัดหาครูเพิ่มเติม
5. การสร้างความเข้าใจต่อการเรียนรู้เชิงรุกด้านการทำงานเป็นทีมรายวิชาพระพุทธศาสนา ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูควรมุ่งเน้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ให้เกิดการคิด วิเคราะห์กับผู้เรียนมากกว่าการใช้วิธีการท่องจำ

เอกสารอ้างอิง

- กมลฉัตร กล่อมอ้อม. (2564). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะโดยน้อมนำปรัชญาของในหลวง รัชกาลที่ 9 ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาเสริมสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(6), 2554-2569.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ : แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น.

- ทิตินา แคมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บังอร เสรีรัตน์. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนฐานสมรรถนะแบบผสมรายวิชา สำหรับนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. *วารสารครุศาสตร์สาร*, 15(2), 143-158.
- ศิริัญญา เข็นกลาง. (2564). *การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ เรื่อง ระบบประสาทและอวัยวะรับสัมผัสเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*. เข้าถึงได้จาก <http://www.mpk.ac.th/sarinya1.pdf>
- สุคนธ์ สินธพานนท์ (2560). *ครูยุคใหม่กับการจัดการเรียนรู้สู่การศึกษา 4.0*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวร: ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

A Model of Temple Development as a Spiritual Center of Urban Communities under the Noble Triumvirate of Home, Temple and School (Borworn) Framework: A Case Study of Wat Sarod Community, Bangkok

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ¹ พระครูปลัดปัญญาวรรณ² และอุทัย สติมัน³
Phrakrupalad Adisak Vajirapañño, Phrakrupalad Pannavoravat and Uthai Satiman

Received: May 29, 2023

Revised: October 27, 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบทปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองและแนวคิดทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) พัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มให้ผู้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน 50 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) วัดสารอดในปัจจุบันขาดคณะทำงานพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถบริหารจัดการวัดทำให้ประเพณี ภูมิปัญญาของชุมชนบางอย่างค่อย ๆ จืดจางหายไป 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของบวรในการร่วมกันคิด ทำ พัฒนา รับผลประโยชน์ มีหลักการพัฒนา 4 ประการ ตาม

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: wachirapunyoo@hotmail.com

หลักอริยสัจ 4 คือ (1) รู้ปัญหาให้ชัด (2) ขจัดเหตุไม่ละเลย (3) ไม่เฉยเมยต่อเป้าหมาย (4) ฉายวิธีอย่างถูกต้อง และ 3) รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวร ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ คือ SAROD'S MODEL มีองค์ประกอบ 6 ประการดังต่อไปนี้ คือ 1) S = Symbol สัญลักษณ์ 2) A = Activity กิจกรรม 3) R = Relationship ความสัมพันธ์ 4) O = Office สำนักงาน 5) D = Development การพัฒนา และ 6) S = Sustainable ยั่งยืน องค์ประกอบมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันและเกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ (1) สถานที่พร้อม (2) ชาวชุมชนพร้อมเพียง (3) ความสุขเพิ่มพูน (4) ปัญญาพร้อม

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด, ศูนย์กลางที่พึงทางใจ, ชุมชนเมือง, บวร, ชุมชนวัดสารอด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study and analyze the context, problems and necessary needs regarding the development of temples to be centers of spiritual center for urban communities and theoretical concepts according to modern science; 2) to study and analyze the principles of Buddhist peaceful means that facilitated temple development to be the spiritual center of the urban community according to Theravada Buddhism concepts; and 3) to develop and present a model for developing the temple to be the spiritual center of the urban community under the Bowon framework of Wat Sarod community, Bangkok. It was the qualitative research. The group provided important information, totaling 50 people. The tool used in the research was an in-depth interview form. Qualitative data were analyzed using content analysis. The research results found that 1) Wat Sarod currently lacked a working group. Monks who had knowledge and understanding and were able to manage the temple to make some community wisdom tradition gradually faded away. 2) the principle of Buddhist peaceful means that facilitated the development of the temple to be a spiritual center for the community was the participation of Bowon in jointly thinking, doing, developing, and receiving benefits. There were 4 principles of development based on Ariyasacca 4: (1) clearly knowing the problem, (2) eliminating causes without neglecting it, (3) not

being indifferent to goals, (4) showing the correct method; and 3) model of temple development to be the spiritual center of the urban community under the Bowon framework. The researcher has developed a new body of knowledge, SAROD'S MODEL, which had 6 elements as follows: 1) S = Symbol, 2) A = Activity, 3) R = Relationship, 4) O = Office, 5) D = Development, and 6) S = Sustainable. Components were interrelated and new knowledge was created, namely (1) a place that was equipped, (2) people in the community were ready, (3) happiness increased, (4) wisdom was abundant.

Keywords: Temple Development, Spiritual Center, Urban Community, Bowon, Wat Sarod Community

บทนำ

วัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ มีลักษณะเป็นส่วนป้อมนำร่มเย็น มีอาคารและเสนาสนะเป็นสัปปายะเหมาะแก่การบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา จากวิวัฒนาการวัดในพระพุทธศาสนาเกิดจากการเสด็จไปประทับจำพรรษาของพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน ซึ่งถือว่าเป็นวัดแห่งแรกที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา (พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร ฐิตปณฺโญ, 2563) มีการประกอบศาสนกิจและได้ยึดถือประเพณีปฏิบัติตามประเพณีสืบต่อกันมา วัดจึงถือว่าเป็นสถานที่ที่สำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และยังถือว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน แต่เมื่อสังคมโลกกำลังก้าวเดินไปสู่ศตวรรษที่ 21 กลุ่มวัยรุ่นเริ่มห่างเหินศาสนา บางคนประกาศว่าตนเองไม่มีศาสนา หรือมีแต่ไม่ได้มีศรัทธา การเข้าวัดจึงเป็นเพียงการรักษาประเพณีเท่านั้น การพัฒนาบางอย่างจะใช้เพียงกฎหมายของบ้านเมืองอย่างเดียวไม่ได้ จะมีเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมในสังคมของการอยู่ร่วมกันด้วยการปรับปรุงพัฒนาวัดในศตวรรษที่ 21 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2565) จึงนับเป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาวัดและการปรับตัวของหมู่พระสงฆ์ที่จะต้องปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสมกับสมณสาธูป และการให้คำแนะนำสั่งสอนประชาชนอย่างไร (ประสิทธิ์ สระทอง, 2560) เพราะวัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันโดยเฉพาะใน 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ความสัมพันธ์เชิงภาระหน้าที่ และความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทาง

ศาสนา โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ มีรากฐานมาจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคม และชุมชนไทย (ทนงชัย บุรณพิสุทธิ์, 2545)

ปัจจุบันสภาพปัญหาของวัดกลับ พบว่า มีการจัดสภาพแวดล้อมที่มีสภาพไม่เอื้อต่อความเป็นสปปายะ นอกจากนั้นหากเป็นวัดเก่าแก่คนในบ้านในชุมชนรอบวัดจะมีความกลัวการเปลี่ยนแปลงและการทำลายความเป็นโบราณสถานของวัด (พระมหาเสถียร สุวโจ (มณีนวรงค์), 2561) การคำนึงถึงความเหมาะสมของการพัฒนาวัดตามบทบาทของพระสงฆ์การจึงมีความจำเป็นสำคัญที่จะทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เช่น บทบาทด้านการปกครอง ควรสร้างความรัก ความศรัทธา เน้นการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาของวัดของชุมชนสังคม มีการอบรมคณะสงฆ์ให้เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การอบรมเสริมทักษะด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่องสร้างแรงจูงใจ มีการกำหนดวิธีคิด แนวคิดทางด้านการพัฒนาจิตใจ ปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนให้เข้าถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน บทบาทด้านการศึกษา ควรส่งเสริม และจัดให้มีสถานศึกษา ศูนย์ปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมในแต่ละวัด เพื่อเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ทางการศึกษาให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนเยาวชนทั่วไป (พระครูศรีมหาชาภิณธ์ (ประเสริฐพร ชาวหา), 2560)

การพัฒนาวัดอาจจะเกิดปัญหาอุปสรรคขึ้นได้ในอนาคต จากผลพวงของการพัฒนาวัดที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อาจทำให้บริบทและวิถีชีวิตของชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามไปด้วย อาจจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนจำต้องห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น ถ้าชุมชนและวัดไม่เตรียมแผนการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอาจประสบกับปัญหาขึ้นซ้ำรอยเดิมดังในอดีตได้ การพัฒนาวัดจึงควรตระหนักด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลุกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เพื่อส่งผลให้สังคม ตื่นรู้ ตื่นตัว และทุกฝ่ายเบิกบานเร่งรีบแก้ปัญหาาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืนด้วย (มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, 2561)

เมื่อบทบาทของวัดไม่ว่าจะเป็นวัดในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานคร หรือวัดในต่างจังหวัดเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ในอดีตวัดเคยเป็นศูนย์กลางที่พึ่งใจของชุมชน ปัจจุบันการพัฒนาวัดยิ่งทำให้คนห่างเหินวัดมากขึ้น จนทำให้วัดที่เจริญกลับกลายเป็นวัดที่เก่าทรุดโทรมขาดคนดูแล คนใกล้ชุมชนเข้าวัดน้อยลงเพราะวัดในชุมชนไม่ได้เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนได้อย่างแท้จริง คนในชุมชนเข้าวัดเพียงเพราะปฏิบัติกันตามประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น จึงถือได้ว่าปัจจุบันคนในชุมชนขาดความมั่นคงทางจิตใจที่เป็นภัยเสี่ยงปัญหาต่าง ๆ มากมายที่อาจเกิดขึ้นในสังคมได้ (ธัญนิชา วิโรจน์รุจน์, 2561)

วัดสารอด จัดว่าเป็นวัดในเมืองที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีการพัฒนามาโดยลำดับ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อความคิดความเชื่อของคนในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป มีการพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น และวัฒนธรรมธรรมชาติความเชื่อใหม่ๆ ทำให้คนรุ่นใหม่หันหลังให้กับศาสนาเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามปัจจุบันวัดสารอดพยายามยกระดับการพัฒนาวัดให้เป็นวัดต้นแบบการศึกษาเพื่อปัญญาและคุณธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของประชาชนภายใต้กรอบบรรพต ภายใต้วิสัยทัศน์ของวัดสารอดที่ว่า วัดต้นแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรม (บ้านเมือง, 2565)

จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นที่พึ่งแก่ชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพต โดยจะศึกษาสภาพบริบทปัญหาและความต้องการการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมือง ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นำแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวัดตามศาสตร์สมัยใหม่และแนวทางการพัฒนาวัดในทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ และสร้างรูปแบบ นำรูปแบบไปทดลองใช้กับพื้นที่ โดยผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ ชุมชนวัดสารอด และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพตต้นแบบต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบทปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองและแนวคิดทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพตของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริบท ความเป็นมา ความหมาย คุณค่าและความสำคัญ ปัจจัยความสำเร็จ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจในยุคปัจจุบัน ตลอดจนทั้งแนวทางการพัฒนาวัดภายใต้กรอบบรรพต และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธสันติวิธีเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาวัด และงานศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่ เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทของพื้นที่การศึกษา โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง ในกรุงเทพมหานคร คือ วัดสารอด แขวงราชวรบุรี ฐานะ เขตราชวรบุรี ฐานะ กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นผู้แทน 3 กลุ่ม ที่มีส่วนในการพัฒนาวัดสารอดให้เป็น ศูนย์กลางที่พึ่งทางใจภายใต้กรอบบวร คือ “บ้าน วัด ราชการ” โดยเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด ประกอบด้วย 1) กลุ่ม “บ้าน” ได้แก่ ผู้แทนชุมชนวัดสารอด จำนวน 27 คน 2) กลุ่ม “วัด” ได้แก่ ผู้แทนวัดสารอด รวมจำนวน 15 รูป/คน 3) กลุ่ม “ราชการ” ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการในชุมชนวัดสารอด ได้แก่ จำนวน 8 คน รวมจำนวนทั้งหมด 50 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษา บริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการ บันทึก MP3 บันทึกวิดีโอ การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note)

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยสามารถตอบได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สภาพบริบทของวัดสารอดในปัจจุบันเป็นวัดที่มีการพัฒนาทางด้านกายภาพอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นได้ด้วยพลังศรัทธาของชาวชุมชนวัดสารอดที่ร่วมใจกัน ตลอดทั้งได้รับเงินประมาณ สนับสนุนจากมูลนิธิโพลวพลี (ทางสว่าง) เป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ดำเนินการอุปถัมภ์การพัฒนาวัด

สารอดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์ การพัฒนาภูมิทัศน์วัด ปัญหาในการพัฒนา คือ พระสงฆ์สามเณรในวัดยังมีจำนวนน้อย และขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดให้สามารถใช้สอยประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ประเพณีของชุมชนบางอย่างค่อย ๆ จืดจางหายไป เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ภูมิปัญญาชุมชนที่มีอยู่ไม่ได้รับการนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าและมูลค่า ไม่สามารถส่งต่อให้เกิดความยั่งยืน และวัดสารอดเป็นวัดที่มีต้นทุนการพัฒนารองรับการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง แต่ทางวัดยังไม่สามารถนำเอาต้นทุนการท่องเที่ยวมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาวัดที่พร้อมเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชาวชุมชนวัดสารอดได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ชุมชนวัดสารอด จึงมีความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนโดยพัฒนาวัดสารอดในมิติต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาให้เป็นที่พึงพอใจได้แก่ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในวัดสารอด การพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนวัดสารอด การพัฒนาประเพณีชุมชนวัดสารอด และการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนวัดสารอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อการพัฒนาวัดเพราะครอบคลุมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัดให้สามารถจัดการด้วยทางออกและมีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบวรที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันรับผลประโยชน์ กล่าวคือ 1) รู้ปัญหาให้ชัด (ทุกข์) คือ การกำหนดรู้ปัญหาของวัดที่เป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชน เช่น เสนาสนะของวัดไม่ได้รับการบำรุงดูแลรักษา ไม่ได้รับการพัฒนาบูรณปฏิสังขรณ์ให้กลับมาใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสนาสนะไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้งาน เช่น ห้องสุขา มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรในวัดยังขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อภาระงานด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในวัด การละเลยต่อการจัดประเพณีของชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความห่างเหินวัด เป็นช่องว่างระหว่างวัดกับชาวชุมชนไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านประเพณีอันดีงามของชุมชน ภูมิปัญญาอันดีงามของชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาสร้างคุณค่าให้เป็นรูปธรรมและต่อยอดให้สามารถสร้างเศรษฐกิจแก่ชุมชน รวมถึงการไม่สามารถนำเอาจุดแข็งที่เป็นต้นทุนที่ไม่ต้องสร้างขึ้นใหม่ โดยเฉพาะพระประธานเก่าแก่ คือ หลวงพ่อรอด มีอายุหลายร้อยปีที่ไม่มีกรกล่าวขานเพราะไม่มีการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ 2) ขจัดเหตุไม่ละเลย (สมุทัย) คือ การสืบหาเหตุแห่งปัญหาต่าง ๆ เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่นิ่งดูตาย เพื่อทราบสาเหตุของปัญหาก็สามารถแก้ไข

ปัญหาที่ตรงจุดได้ก็เพราะสามารถที่จะกำหนดทราบปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากอะไร มีอะไรเป็นมูลเหตุที่ทำให้วัดเก่าแก่จัดสร้างมานานหลายร้อยปีมีประวัติศาสตร์ยาวนานมีประเพณี มีภูมิปัญญา มีจุดเด่นต่าง ๆ ที่สามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าและมูลค่า แต่กลับถูกละเลยไม่เห็นคุณค่าและไม่สามารถพัฒนาให้สมัยเกิดเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างแท้จริง 3) ไม่เฉยเมยต่อเป้าหมาย (นิโรธ) คือ เป้าหมายของการพัฒนาวัดเพื่อให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนซึ่งต้องมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาวัดที่ชัดเจนประกาศเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของวัด เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดได้ทราบเป้าหมายเดียวกันและร่วมกันผนึกกำลังดำเนินการพัฒนาวัดให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชาวชุมชนต่อไป 4) ฉายวิธีอย่างถูกต้อง (มรรค) คือ หนทางหรือวิธีการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนที่เกิดจากการกำหนดหนทางหรือวิธีการร่วมกันของบรรดา ทั้ง บ้าน วัด ราชการ ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยกำหนดวิธีการอย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นไปอย่างชอบธรรม ไม่เกิดความเลื่อมล้ำ มีความยุติธรรม เป็นทางที่ทำให้เกิดสันติสุขขึ้นในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและหล่อหลอมคนในชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรดา: ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ค้นพบรูปแบบสารอดโมเดล (SAROD'S MODEL) มีองค์ประกอบ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ 1) S = Symbol สัญลักษณ์ 2) A = Activity กิจกรรม 3) R = Relationship ความสัมพันธ์ 4) O = Office สำนักงาน 5) D = Development การพัฒนา และ 6) S = Sustainable ยั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1 S = Symbol สัญลักษณ์ เป็นการพัฒนาวัดสารอดเริ่มต้นด้วยการค้นหาจุดศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจที่สามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม ศูนย์รวมใจของชาวชุมชนวัดสารอดคือ หลวงพ่อรอด เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่ชาวชุมชนวัดสารอดมีความศรัทธาเลื่อมใส หลวงพ่อรอดประดิษฐานบนวิหาร ชาวชุมชนวัดสารอดขึ้นกราบสักการะได้ตลอดปี ในปี 2565 วัดสารอดได้อัญเชิญหลวงพ่อดอดแห่โปรดชาวชุมชนวัดสารอดทั้งทางบกทางน้ำ และประดิษฐาน ณ ศาลาอุทมนธรรมสภา เป็นเวลา 9 วัน 9 คืน เนื่องในการจัดงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “ชุมชนรักษาศีล 5” เพื่อให้ปู้ย่าตาทายผู้สูงวัยที่ขึ้นวิหารไม่สะดวกได้เห็นและได้กราบสักการะหลวงพ่อดอด ตลอดทั้งมีการพิธีบูชาหลวงพ่อดอด โดยต่าย อรทัย และอัญเชิญหลวงพ่อดอดขึ้นประดิษฐานบนวิหาร เพื่อให้หลวงพ่อดอดเป็นสัญลักษณ์ศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจเป็นส่วนสำคัญที่จะหลอมรวมใจแก่ชาวชุมชนวัดสารอดให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะได้เห็นคุณค่า

ของปูชนียวัตถุที่สำคัญของวัด ที่บรรพบุรุษสักการบูชา รักษาให้คงไว้แก่ลูกหลานได้กราบสักการะ เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางจิตใจของชาวชุมชนวัดสารอดต่อไป

3.2 A = Activity กิจกรรม เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงสอดคล้องกับสัญลักษณ์อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนวัดสารอด ตลอดทั้งกิจกรรมที่ สร้างสรรค์ได้ร่มีการมีหลวงพ่อรอด เช่น กิจกรรมประเพณีลอยกระทงสายกลางทางสว่าง กิจกรรม ภูมิปัญญาลงดิน ภูมิปัญญากินได้ กิจกรรมท่องเที่ยวใบโพธิ์ กิจกรรมสามเณรก่อบัว

3.3 R = Relationship ความสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาวัดสารอดภายใต้ ความสัมพันธ์อันดีของคณะสงฆ์วัดสารอด ที่อยู่ร่วมกันแบบกัลยาณมิตร มีความปรองดองสมานฉันท์ มีความร่วมมือร่วมใจสามัคคีเชื่อมประสานสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของ วัดสารอดจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่เกิดความขัดแย้งแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งกลุ่มแตกแยกผิด ใจบาดหมางกันแยะกัน ความสัมพันธ์ที่ดีทำให้การประสานงานทุกส่วนงานเป็นไปอย่างราบรื่นไม่ ติดขัด

3.4 O = Office สำนักงาน เป็นการจัดตั้งสำนักงานเพื่อเป็นจุดประสานงานที่ สำคัญที่จะทำให้การทำงานร่วมกันวัดเป็นไปได้อย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการสำนักงาน มี ระบบการจัดเก็บเอกสารสำคัญของวัด มีระบบการเบิกของ ติดต่อประสานงาน เพื่อการอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ในวัด ซึ่งสำนักงานเป็นศูนย์กลางการประสานงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในวัด การพัฒนาวัดสารอดจึงจัดตั้งสำนักงานต่าง ๆ มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานเพื่ออำนวยความสะดวก และมีการบริการในสำนักงานอย่างรวดเร็วคล่องตัวเป็นที่น่าประทับใจ

3.5 D = Development การพัฒนา เป็นการพัฒนาที่ต้องดำเนินการพัฒนาให้ดีขึ้นต่อเนื่องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบงานวิจัยของหลักสูตรสันติศึกษา ที่มีนิสิตสนใจ ประเด็นการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในวัดสารอด เช่น การพัฒนาสามเณร การพัฒนาภูมิปัญญา การ พัฒนาประเพณี การพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น การพัฒนาอย่างเป็นระบบตามกระบวนการวิจัย แบบอริสัจโมเดล เป็นการพัฒนาที่ตอบโจทย์ความต้องการจำเป็นของชุมชนวัดสารอด ทำให้การ พัฒนาไม่หลุดกรอบแบบได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนซึ่งเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย สนับสนุนการทำงานการพัฒนาวัดสารอดให้กลายเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางจิตใจของชุมชน

3.6 S = Sustainable ยั่งยืน เป็นความยั่งยืนที่ต้องทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องสามารถสานต่อการพัฒนารุ่นสู่รุ่นได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการส่งต่อองค์ความรู้เพื่อให้เกิดความ ยั่งยืนในการพัฒนามีการจัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ เพื่อส่งมอบองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเป็น ฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาต่อยอดของรุ่นต่อไป ที่จะเข้ามาสานต่อเจตนารมณ์ในการพัฒนา การ

พัฒนาที่เป็นระบบและบุคคลได้ศึกษาเข้าใจการพัฒนาดีแล้วก็ทำให้การรักษาและพัฒนาต่อยอดเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งเกิดการพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านกายภาพ พุทธิภาพ จิตตภาพ ปัญญาภาพก็ยิ่งเจริญขึ้น เพราะความยั่งยืนเป็นความสืบทอดไม่ขาดช่วง สามารถที่จะมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นด้วย

คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบสัญลักษณ์ของการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร เพื่อสื่อความหมายให้เป็นที่จดจำคือ ภาพสัญลักษณ์ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สัญลักษณ์สารอดโมเดล

คำอธิบายสัญลักษณ์

1) เส้นสีทอง หมายถึง เส้นสายแห่งความรอบรู้ในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดุจเส้นสีทองเชื่อมสายต่อกันตลอดไม่ขาดช่วง 2) กระเปาะไข่ หมายถึง กระเปาะไข่ที่ถูกลูกเจี๊ยบใช้จะงอยปากเจาะออกมารอดมีอิสรภาพของชีวิตไม่ถูกครอบงำด้วยความเขลา 3) ลูกเจี๊ยบ หมายถึง ชาวบรรพชนวัดสารอด ทั้ง บ้าน วัด ราชการ มีวัดเป็นศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจต่างได้อยู่รอดปลอดภัย มีความกินดีอยู่ดีมีความสุข มีอิสรภาพกายเหมือนลูกเจี๊ยบที่สามารถใช้จะงอยปากเจาะกระเปาะไข่ออกจากไข่ได้ เมื่อออกจากไข่มาได้เหมือนชีวิตได้พบแสงสว่างแห่งธรรมนำชีวิต 4) จะงอยปาก หมายถึง ปัญญาของชาวชุมชนวัดสารอดที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือนำพาชีวิตให้สามารถเอาตัวรอดได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถข้ามพ้นจากการถูกครอบงำจากสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นผู้ที่มีปัญญารอบรู้ตามความเป็นจริงของชีวิต 5) ขุฎาดอกบัว หมายถึง คุณธรรมของชาวชุมชนวัดสารอดที่เจริญขึ้นส่งผลให้จิตใจงดงามเป็นที่เคารพศรัทธาเชื่อมั่นไว้วางใจแก่กันและกันเป็นสันติสุขของชุมชนวัดสารอด

สรุปได้ว่าวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจของชุมชนเพราะวัดถือว่าเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีศาสนทายาทผู้เผยแผ่คำสอน ผู้เป็นเนื้อนาบุญ เป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ชาวชุมชนที่จะต้องเป็นทั้งผู้นำในการสืบทอดรักษาประเพณีอันดีงาม รักษาจุดเด่นอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ เป็นต้นแบบ

ตัวอย่างในการดำเนินชีวิต นำภูมิปัญญาต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ออกแบบจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ชาวชุมชน มีการสื่อสารติดต่อเกี่ยวข้องกับอำนวยความสะดวกเอื้อประโยชน์แก่ชาวชุมชน เพราะวัดกับชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน จึงจะสามารถพัฒนานำไปสู่การต่อยอดและส่งต่อให้ลูกหลานเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดยั่งยืนอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. วัดสารอดให้ความสำคัญเพื่อการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างเข้มแข็งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของชาวชุมชนวัดสารอด ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือกับพลังบวร สอดคล้องกับศิริภัทรา รักษาพล (2558) พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้นั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการร่วมด้วยช่วยกันรักษาทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางรวมใจของคนในชุมชนที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งวัดถือว่ามีต้นทุนด้านการท่องเที่ยวที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร) และคณะ (2560) พบว่า ระบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายของชุมชนเกี่ยวข้องกับฝ่ายต่าง ๆ มีแนวทางการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายโดยการสร้างกลไกการตลาดและการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การจัดองค์กรการท่องเที่ยวของชุมชน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการพัฒนาระบบเครือข่ายของชุมชน

2. หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อการพัฒนาวัดเพราะครอบคลุมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัดให้สามารถจัดการด้วยทางออกและมีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบวรที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยมีการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาหนุนเสริมให้เอื้อต่อการพัฒนาวัด สอดคล้องกับศิริภัทรา รักษาพล (2558) พบว่า หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมหนุนเสริมสำคัญในการพัฒนาวัด เพราะเป็นเครื่องมือผูกความรักสามัคคีในชุมชนและสามารถช่วยให้ชุมชนก้าวข้ามผ่านความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนาได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระปลัดบุญเลิศ กตปุญโญ (สุทธิมาลย์) (2560) พบว่า หลักพุทธสันติวิธีนับเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ไม่ประมาท เพราะวัด คือ ศูนย์กลางที่พึ่งทางใจเผยแผ่หลักพุทธธรรมอันเป็นประโยชน์แก่ผู้คนทั้งหลายให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยสติเป็นหมายของการพัฒนาวัดเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่มีความสุขของชาวชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรร : ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร คือ สารอดโมเดล (SAROD'S MODEL) มีองค์ประกอบ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ 1) S = Symbol สัญลักษณ์ 2) A = Activity กิจกรรม 3) R = Relationship ความสัมพันธ์ 4) O = Office สำนักงาน 5) D = Development การพัฒนา และ 6) S = Sustainable ยั่งยืน องค์ประกอบดังกล่าวมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจได้อย่างแท้จริง จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับรุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์ และคณะ (2561) พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารวัดควรนำหลักแนวคิด “บวร” หมายถึง บ้าน วัด และโรงเรียน มาส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวัด เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ทำให้เกิดการนำเอาศักยภาพของชุมชนและคุณภาพของวัดมาใช้ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชาวชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2561) พบว่า การมีศูนย์รวมความคิดหรืออุดมการณ์ที่เข้มแข็งอันมีรากฐานมาจากคำสอนทางศาสนาและวิถีประเพณีชุมชนเมืองความเชื่อที่สืบทอดกันมาประกอบกับพลังของผู้นำ จะทำให้เกิดการหลอมรวมใจภายใต้การนำประเพณีชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการรวมใจของชาวชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ตามแผนภูมิภาพ SAROD'S Model (สารอดโมเดล) ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

จากแผนภูมิภาพโมเดลดังกล่าว เป็นรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวร : ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ 4 ประการ อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. สถานที่พรั่งพร้อม วัดเป็นที่พึ่งแก่ชาวชุมชนทั้งในด้านการจัดประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งงานมงคล งานอวมงคล พร้อมรองรับการจัดงานและมีเพียงพอสำหรับการจัดงานประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด สถานที่จึงนับว่าเป็นส่วนจำเป็นอย่างยิ่งของชาวชุมชนที่ตัดสินใจอาศัยวัดเป็นที่พึ่งเพราะสถานที่พรั่งพร้อม มีอาคารพร้อมใช้งาน มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมแก่การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาที่มีความจำเป็นต้องอาศัยสถานที่จัดงาน เช่น งานบวช งานศพ งานปฏิบัติธรรม งานสวดมนต์ข้ามปี งานลอยกระทง รวมถึงกิจกรรมเสริมความรู้พัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น ความพร้อมของสถานที่ในวัดนั้นได้รับการพัฒนาภายใต้กรอบโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ซึ่งวัดสารอดเข้าร่วมโครงการดังกล่าวจึงเป็นฐานการพัฒนาอย่างเป็นระบบและเกิดความสะอาดเรียบร้อยวัดกลายเป็นรมณีสถานอันรื่นรมย์อีกด้วย

2. ชาวชุมชนพร้อมเพียง ชาวชุมชนมีความพร้อมเพรียงสามัคคี เกิดจากการพัฒนาโดยการนำเอาโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา “ชุมชนรักษาศีล 5” เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งของชุมชนวัดสารอด ทำให้ความสามัคคีเกิดจากการมีศีลธรรมไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ปฏิบัติตนตามหลักแห่งศีลธรรม โดยเฉพาะการรักษาศีล 5 เป็นหลักการดำเนินชีวิตทำให้ชีวิตมีความพอเพียง ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน พระสงฆ์สามเณรในวัดก็ดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งสมณะ เป็นเพื่อนาบุญอันดีให้แก่ชาวชุมชน ปฏิบัติตนสันโดษ อยู่อย่างพอเพียงพิจารณาใช้สอยปัจจัยทั้ง 4 เป็นปกติตามกิจวัตรอันงดงามเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาแก่ชาวชุมชนด้วย การปฏิบัติพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชาวชุมชนวัดสารอด จนได้รับการยอมรับว่าเป็นวัดต้นแบบชุมชนรักษาศีล 5 ของกรุงเทพมหานคร ประจำปี 2565

3. ความสุขเพิ่มขึ้น ชาวชุมชนมีความสุขสงบร่มเย็นเพราะชาวชุมชนมีพระสงฆ์สามเณรผู้เป็นเพื่อนาบุญที่เคารพศรัทธาได้เป็นที่สั่งสมบุญกุศลของชาวชุมชน มีวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชีวิตและจิตใจ เป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาฝึกหัดขัดเกลาจิตใจเพราะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานครแห่งที่ 61 และยังมีกิจกรรมฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ประจำวันพระ ปฏิบัติธรรมประจำวันอาทิตย์ และประจำเดือนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวชุมชนไม่ต้องเดินทางไปปฏิบัติธรรมไกล สามารถปฏิบัติธรรม ณ วัดใกล้ชุมชนได้ ทำให้ชาวชุมชนมีความสุขเพิ่มขึ้นเพราะได้สั่งสมบุญกับเพื่อนาบุญอันดี

4. ปัญญาพรังพรุ ชาวชุมชนมีความรู้จากการได้อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาหาความรู้ด้วยการส่งบุตรหลานบวชเรียนทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ เพราะวัดสารอดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม วัดสารอดเป็นสนามสอบในการจัดสอบนักธรรมชั้นตรี ของสำนักเรียนคณะเขตราชภัฏบุรีรัมย์ และสำนักเรียนคณะเขตทุ่งครุ อีกทั้งวัดสารอดยังเป็นสนามสอบของการจัดสอบนักธรรมชั้นโท และชั้นเอกของสำนักเรียน 4 สำนักเรียน คือ สำนักเรียนคณะเขตราชภัฏบุรีรัมย์ สำนักเรียนคณะเขตทุ่งครุ สำนักเรียนคณะเขตบางขุนเทียน สำนักเรียนคณะเขตบางบอน ดังนั้น ความรู้ที่มีวัดเป็นสถานที่สำหรับการสั่งสมบ่มเพาะสติปัญญาจึงเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงหากมีการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งเพราะพระสงฆ์สามเณรที่บวชเรียนก็คือลูกหลานของชาวชุมชน แม้เมื่อลาสิกขาออกไปแล้วก็มีความรู้พรังพรุออกไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแม้ธรรมะเพียงข้อเดียวก็ยังถือว่าได้ประโยชน์จากการบวชเรียน ตลอดทั้งมีอุบาสก อุบาสิกาอุบาสกแก้ว มาเรียนรู้ฟังธรรมเสริมความรู้ตลอดทั้งวันพระวันอาทิตย์และปฏิบัติธรรมประจำเดือนความรู้ทางธรรมก็เจริญขึ้นแก่ชาวชุมชน ทำให้ปัญหาที่ถูกต้องเจริญเป็นทางสว่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

จึงกล่าวได้ว่า วัดสารอดเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชาวชุมชนเมือง ซึ่งวัดสารอดเป็นวัดที่อยู่ใจกลางเมืองหลวงรอบล้อมไปด้วยชุมชนแออัด แต่เมื่อวัดได้รับการพัฒนาโดยการนำเอาสัญลักษณ์ คือ หลวงพ่อรอด เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางจิตใจของชาวชุมชนวัดสารอด แล้วจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบเกี่ยวข้องเชื่อมโยงสอดคล้องกับอัตลักษณ์ เมื่อชาวชุมชนมีส่วนร่วมก็เข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดความสัมพันธ์กัลยาณมิตรร่วมมือน้อมใจสามัคคีเชื่อมประสานสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน มีสำนักงานที่จัดตั้งเพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงาน อย่างเป็นระบบ ตรวจสอบได้ เป็นที่ไว้วางใจ การดำเนินการพัฒนาจึงดีขึ้นต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาสามเณร การพัฒนาภูมิปัญญา การพัฒนาประเพณี การพัฒนาการท่องเที่ยว และนำไปสู่ความเจริญได้อย่างยั่งยืนส่งต่อรุ่นต่อรุ่นได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคม สามารถนำเอา “สารอด โมเดล” ไปเป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อการยกระดับการพัฒนาวัดต่าง ๆ ให้วัดทั่วประเทศกลายเป็นที่พึ่งทางใจของชาวชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เจ้าอาวาสแต่ละวัดสามารถนำเอาแนวทางในการพัฒนาไปใช้เพื่อยกระดับการพัฒนาวัดของตนเองได้อย่างเป็นระบบครอบคลุมเพื่อให้วัดที่ตนปกครองกลายเป็นที่พึ่งทางใจแก่ชาวมุขมชน
2. หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรมนำผลการวิจัยไปต่อยอดเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2561). ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 21: ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 17-23.
- ทองชัย บุรณพิสุทธิ. (2545). *บทบาทของวัดกับชุมชนเมือง ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธัญนิชา วิโรจน์รุจน์. (2561). ความมั่นคงทางจิตใจ : ลดความเสี่ยงช่วยแก้ปัญหาสังคม. *วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ*, 5(2), 141-150.
- บ้านเมือง. (2565). เล็งพัฒนาวัดสารอดเป็น “วัดต้นแบบการศึกษาเพื่อปัญญาและคุณธรรม”. เข้าถึงได้จาก <https://www.banmuang.co.th/news/education/272924>.
- ประสิทธิ์ สระทอง. (2560). บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมในการก้าวเดินในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 936-951.
- พระครูศรีมหาชาภิมนต์ (ประเสริฐพร ขาวหา). (2560). *บทบาทในการพัฒนาวัด สังคม และวัฒนธรรมของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระปลัดบุญเลิศ กตปุณโญ (สุทธิมาลย์). (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: กรณีศึกษา วัดใหญ่บางพลากด*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเสี่ยม สุวโจ (มณีวงษ์). (2561). *รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร ฐิตปณฺโญ. (2563) วิวัฒนาการวัดในพระพุทธศาสนา. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณแก่น, 7(3), 74-85.

พระสุธีรัตนบัณฑิต ดร. (สุทธิย์ อาภากร) และคณะ. (2560). การท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม: นโยบาย ผลกระทบ และการจัดการเชิงเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ. (2561). สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษาวิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาปศุกิจ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์ และคณะ. (2561). การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2565). วัดกับการท่องเที่ยว : พุทธบูชาและพุทธพาณิชย์. เข้าถึงได้จาก https://www.khonchai4-0.net/system/resource/file/kpfgo_content_attach_file_299_1.pdf?date=2021-12-14%2011:22:29.1.

ศิริภัทรา รักษาพล. (2558). บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพุทธวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

Learning Management Based on Sangahavatthu IV in the Subject of Civic Duties on the Topic of Living Together in Diverse Society of the 4th Secondary Students

พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (พรหมสนธิ)¹ พิสมัย รบชนะชัย พูลสุข² และวรภฤต เกื่อนช้าง³
Phramaha Chaiwat Cattamalo (Promsonthi), Pitsamai Robchanachai Poolruk and Worakrit Thueanchang

Received: February 15, 2023

Revised: October 10, 2023

Accepted: October 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีระดับประสิทธิภาพ 80/80 และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนจากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ One group Pretest Posttest Design ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สามเณรนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปี 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 32 รูป โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 จำนวน 7 แผน 2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน สถิติในการนำมาวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบ t-test

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Phrachaiwat1967@gmail.com

Dependent ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด มีค่าเท่ากับ (E1) 85.24 / (E2) 84.27 ซึ่งมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 และ 2) ผลการเปรียบเทียบก่อนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: แผนการจัดการเรียนรู้, สังคหวัตถุ 4, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ประสิทธิภาพ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop a learning management plan based on Sangahavatthu 4 with an efficiency level of 80/80; and 2) to compare learning achievement before studying and after studying from using the learning management plan according to Sangahavatthu 4 in the subject of civic duty on the topic of Living Together in Society of Diversity of Mathayom Suksa 4 Students at Phrapariyattidham Secondary School, Wat Sai Nuea Witthaya, Nakhon Sawan Province. This was the experimental research using a One group Pretest Posttest Design. The population used in the research was Mathayom Suksa 4 novice students, Phrapariyattidham Secondary School, Wat Sai Nuea Witthaya, Nakhon Sawan Province, Semester 2, academic year 2022, totaling 32 peoples. The tools used in the research consisted of 1) 7 learning management plans according to Sangahavatthu 4; 2) in terms of pre-study and post-study learning achievement measures, statistics used in research were percentage, mean, standard deviation and t-test Dependent. Research results found that 1) the results of developing a learning management plan based on Sangahavatthu 4 in the subjects of civic duty on the topic of Living Together in Society of Diversity of Mathayom Suksa 4 Students found that the created learning management plan had higher efficiency than the specified

criteria with a value equal to (E1) 85.24 / (E2) 84.27, which was consistent with the specified criteria 80/80; and 2) the results of the comparison of the pre-test and post-test with a learning management plan based on Sangahavatthu 4 in the subjects of civic duty on the topic of Living Together in Society of Diversity found that the post-test scores of Mathayom Suksa 4 students at Phrapariyattidham Secondary School, Wat Sai Nuea Witthaya was Higher than before studying with statistical significance at the .05 level.

Keywords: Learning Management Plan, Sangahavatthu 4, Academic Achievement, Efficiency

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง การปกครอง อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป มีค่านิยมที่ให้ความสำคัญทางวัตถุสูง ทำให้เกิดการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง การเอารัดเอาเปรียบกัน ขาดความมีจิตสาธารณะต่อส่วนรวม จนถึงการขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองที่จะนำไปสู่การขาดศีลธรรมจริยธรรม เห็นได้จากหลายกรณีที่เกิดขึ้นในสังคมไทยผ่านทางสื่อต่าง ๆ ที่สะท้อนปัญหาทางสังคมมากมายที่รัฐและทุกภาคส่วนควรรับแก้ไข ซึ่งกุญแจสำคัญของการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ คือการพัฒนาสมาชิกในสังคมให้เกิดความตระหนักในการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมให้เกิดความตระหนักในการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ซึ่งการเป็นพลเมืองที่ดีนั้น ควรเริ่มปลูกฝังเยาวชนด้านการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ในเรื่องของการศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียม สร้างความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 2 คือ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง ระบบการเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนิน

ชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ซึ่งเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมมีจำนวนมาก ทำให้ครูส่วนใหญ่ใช้การบรรยายในการสอน ส่งผลให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนวิชาสังคมศึกษา บทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนให้มีทักษะการคิดและแก้ปัญหาแล้วนำไปปฏิบัติได้จริง คือ โรงเรียน โดยมีครูทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้อบรมสั่งสอนและปลูกฝังทักษะต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน แต่การสอนของครูในโรงเรียนส่วนใหญ่จะสอนโดยใช้ตำราและเน้นท่องจำ สภาพการเรียนการสอนยึดครูเป็นศูนย์กลาง ถ่ายทอดความรู้โดยการบรรยายเนื้อหา และมีบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ นักเรียนเป็นผู้รับฟังและจดจำตามคำบอกของครู ไม่มีโอกาสที่จะร่วมแสดงความคิดเห็นหรือขัดแย้งใด ๆ ทั้งสิ้น (อมรวิรัช นาคทรพร, 2558) นักเรียนไม่ชอบเรียนวิชาสังคมศึกษา เนื่องจากเนื้อหาวิชาสังคมศึกษามีจำนวนมาก น่าเบื่อ ต้องเรียนในเรื่องที่น่าเบื่อ (รัตนา เขตผดุง, 2559)

ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานการวิเคราะห์ผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net) ปีการศึกษา 2562-2564 พบว่าคะแนนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในปีการศึกษา 2562 เท่ากับ 50.21 คะแนน เฉลี่ยในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เท่ากับ 49.98 และคะแนนเฉลี่ยในระดับประเทศ เท่ากับ 47.12 ในปีการศึกษา 2563 คะแนนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเท่ากับ 41.16 คะแนนเฉลี่ยในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เท่ากับ 40.86 และคะแนนเฉลี่ยในระดับประเทศ เท่ากับ 39.37 และในปีการศึกษา 2564 คะแนนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เท่ากับ 48.61 คะแนนเฉลี่ยในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เท่ากับ 47.34 และคะแนนเฉลี่ยในระดับประเทศ เท่ากับ 46.79 ตามลำดับ ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาเนื่องจากคะแนนเฉลี่ยในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่ถึงร้อยละ 50 ตามเป้าหมายของโรงเรียน (โรงเรียนวัดไทรเหนือวิทยา, 2560) รวมถึงผู้วิจัยได้สอบถามหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และครูผู้สอนในสาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม พบว่า มีปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมือง ครูผู้สอนยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสอนตามหนังสือเรียน และเน้นการท่องจำมากกว่าการฝึกให้นักเรียนได้คิด ได้แก้ปัญหาจากตัวอย่างหรือสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น นักเรียนจึงไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนขาดทักษะในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา การค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การใช้เหตุผลในการพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้น รวมทั้งนักเรียนซึ่งกำลังอยู่ในวัยที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ และมีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เมื่อนักเรียนมีปัญหาที่ตนไม่สามารถแก้ไข

ปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง บางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการผิด ๆ ไม่มีการคิดไตร่ตรองถึงวิธีการแก้ไขปัญหากันอย่างถูกต้อง ขาดความสามารถในการแก้ปัญหาที่ดี

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไพรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้นักศึกษาวิชาญนี้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และนำข้อมูลจากการวิจัยนี้ไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาครูและนักเรียนเพื่อจัดการเรียนสอนให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลได้หรือไม่ พร้อมทั้งปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ และการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมาเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างเป็นระบบมากขึ้นนำไปสู่การพัฒนาคน การพัฒนางาน พัฒนาสถานศึกษา การใช้แผนการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมาเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ผู้สอนมีการจัดการเรียนรู้อย่างมีระบบ และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีตามลำดับ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไพรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ มีระดับประสิทธิภาพ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน จากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไพรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ One group Pretest Posttest Design ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นวางแผน ประกอบด้วย 1) ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 และการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากงานวิจัยต่าง ๆ จากหนังสือ ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ 2) ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาในบทเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง

ขั้นปฏิบัติการ

1. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4
2. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ก่อนเรียนและหลังเรียน ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้
 - 1) ศึกษาวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมือง จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4
 - 2) สร้างแผนการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4
 - 3) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างเสร็จเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4
 - 4) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณภาพแล้ว ไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป
 - 5) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 เพื่อหาตัวบ่งชี้ในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ที่สอดคล้องกับเรื่องที่จะจัดทำขึ้น
 - 6) นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 7) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา หน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียนที่สร้างเสร็จเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มาวิเคราะห์หาค่าคุณภาพของเครื่องมือ (IOC)
 - 8) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่แก้ไขปรับปรุงตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะจำนวน 40 ข้อ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ เขต 4 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 รูป เพื่อหาค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น

9) นำกระดาษคำตอบของนักเรียนมาตรวจให้คะแนน ข้อถูกให้ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกิน 1 ตัวเลือก ให้ 0 คะแนน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้วิธี Brennan

10) คัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่มีความเที่ยงตรงในเนื้อหาได้ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง .20-.80 และมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .20-1.0 นำมาเป็นแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ

11) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผ่านเกณฑ์ และคัดเลือกไว้จำนวน 30 ข้อ (หรือมากกว่า) มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับตามวิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน-20 (KR-20) (Kuder-Richardson 20)

12) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนกับนักเรียนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัยและหาคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยยึดสาระการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เกี่ยวกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ดังนี้

1) ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ เพื่อนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนโดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยสื่อนวัตกรรมการศึกษา และเน้นกิจกรรมจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งมีการจัดแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 7 แผน ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง อัตลักษณ์และความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม : ชาติพันธุ์ของประชากร แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม : ภาษา แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม : ศาสนา แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง ความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม: วัฒนธรรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง ความมีวินัยในตนเองเพื่อความปรองดอง สมานฉันท์

2) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง (เพิ่มเติม) เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ในแต่ละเรื่องให้ชัดเจน โดยมีองค์ประกอบด้านความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และกระบวนการ (Process)

3) การหาคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมือง (เพิ่มเติม) เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาค่าความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ (IOC) ได้แก่ (1) องค์ประกอบของแผน (เพิ่มเติม) (2) ด้านเนื้อหา (3) ด้านกิจกรรม (4) ด้านสื่อการเรียนการสอน (5) ด้านวิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ (6) เกณฑ์การประเมินผล

4) นำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อคิดและเสนอแนะให้ดีขึ้นแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีรังษีวิทยา อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โดยทำการทดลองตามขั้นตอน ดังนี้

4.1) โดยทำการทดลองตามขั้นตอน 1:1 โดยการเลือกนักเรียนเก่ง 1 รูป ปานกลาง 1 รูป และเรียนอ่อน 1 รูป รวมจำนวน 3 รูป เพื่อตรวจสอบหาข้อที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นของ ที่เกี่ยวกับเนื้อหา การใช้ภาษา รูปแบบและความเหมาะสม โดยสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขจากทดลองตามขั้นตอน 1:1 พบว่าเวลาการจัดการเรียนการสอนมากเกินไป รูปภาพประกอบในแผนการสอนมี สีสรรค์น้อยเกินไป และเล็กเกินไป

4.2) การทดลอง 1:10 หลังจากปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว เลือกนักเรียนเก่ง 3 รูป ปานกลาง 4 รูป และเรียนอ่อน 3 รูป รวมจำนวน 10 รูป โดยทำการทดลอง เหมือนกับครั้งที่ 1 พบว่ามีการจัดการเวลาในแผนการจัดการเรียนรู้ดีขึ้น ภาพที่นำมาประกอบการ เรียนในแผนจัดการเรียนรู้สามารถเสริมแรงในกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจมากขึ้น

4.3) การทดลอง 1:100 นำแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ไปทดลองใช้กับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีรังษีวิทยา จำนวน 32 รูป ในปีการศึกษาในปี 2565 แล้ว นำผลการทดลองมาวิเคราะห์หาประสิทธิภาพ E_1/E_2 โดยพบว่ามีประสิทธิภาพเท่ากับ (E_1) 81.91 / (E_2) 91.78

4.4) เมื่อทดลองเรียบร้อยแล้วนำแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการอยู่ ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ไปใช้จริงกับกลุ่มประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 32 รูป โรงเรียนวัดไทรเหนือวิทยา อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สร้างขึ้นโดยใช้เนื้อหาสาระการเรียนรู้ วิชาหน้าที่พลเมือง (เพิ่มเติม) เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้วิจัยทำตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในรายวิชา หน้าที่พลเมือง (เพิ่มเติม)

2.2 ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการวัดผลและประเมินผลในชั้นเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และวิธีการสร้างแบบทดสอบ วิธีการหาคุณภาพแบบทดสอบ

2.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบแบบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม ทั้ง 5 คน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของแบบทดสอบและจุดประสงค์ ความเหมาะสมของภาษามาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

2.4 นำแบบทดสอบที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมาเลือกข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ถึง 1.0 พบว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีความสอดคล้องของแบบทดสอบจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยมีแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีค่า IOC ที่ $\geq .50$ มีจำนวน 38 ข้อและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีค่า IOC ที่ $\leq .50$ มีจำนวน 2 ข้อ

2.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่แก้ไขปรับปรุงตามที่ยุติแนะเสนอแนะจำนวน 40 ข้อ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนศิริวงศ์วิทยา ที่ไม่ใช่งานตัวอย่าง จำนวน 30 รูป เพื่อหาความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น นำกระดาษคำตอบของนักเรียนมาตรวจให้คะแนน ข้อถูกให้ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกิน 1 ตัวเลือก ให้ 0 คะแนน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความยากง่ายเป็นรายข้อ โดยใช้วิธี Brennan คัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่มีความเที่ยงตรงในเนื้อหาได้ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.56-0.93 และมีค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง -0.15-0.97 คัดเลือกข้อสอบที่ใช้ได้จำนวน 30 ข้อ นำมาทดลองใช้กับนักเรียน โดยมีค่าความยากง่าย ระหว่าง 0.56-0.80 มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.53-0.97

2.6 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผ่านเกณฑ์ และคัดเลือกไว้จำนวน 30 ข้อ (หรือมากกว่า) มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับตามวิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน-20

(KR-20) (Kuder-Richardson 20) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของปรกรณ์ ประจัญบาน (2552) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ 0.98

2.7 นำแบบทดสอบที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จำนวน 30 ข้อ เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาทดลองกับกลุ่มประชากรต่อไป

ขั้นตรวจสอบและเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยดำเนินการทดลองโดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา สังกัดสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 4 จำนวน 32 รูป โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ก่อนเรียน (Pretest) เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ก่อนการจัดการเรียนรู้แบบใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เวลาทำแบบทดสอบก่อนเรียน 30 นาที แบบทดสอบปรนัย จำนวน 1 ชุด

2. ครูชี้แจงและทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4

3. ดำเนินการทดลองโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้หลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ตามแผนการจัดการเรียนรู้สัปดาห์ละ 1 คาบ รวม 7 คาบ

4. หลังจากสิ้นสุดการทดลองแล้วให้ผู้เรียนทำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย โดยใช้แบบทดสอบหลังเรียน (Post-test)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น

พบว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด มีค่าเท่ากับ (E1) 85.24/(E2) 84.27 ซึ่งมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง (เพิ่มเติม) เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ให้มีประสิทธิภาพ 80/80

คะแนน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าประสิทธิภาพร้อยละ (P)
ระหว่างการจัดการเรียนรู้ตามแผน	32	210	179.00	85.24
ทดสอบหลังเรียน	32	30	25.28	84.27

2. ผลการเปรียบเทียบก่อนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน จากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย

การทดสอบ	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)	$\bar{D}$	S.D.	t	Sig (1-tailed)
ก่อนเรียน	11.66	3.77	13.63	3.85	20.02 *	0.0000
หลังเรียน	25.28	0.63				

อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์” อภิปรายผลได้ดังนี้

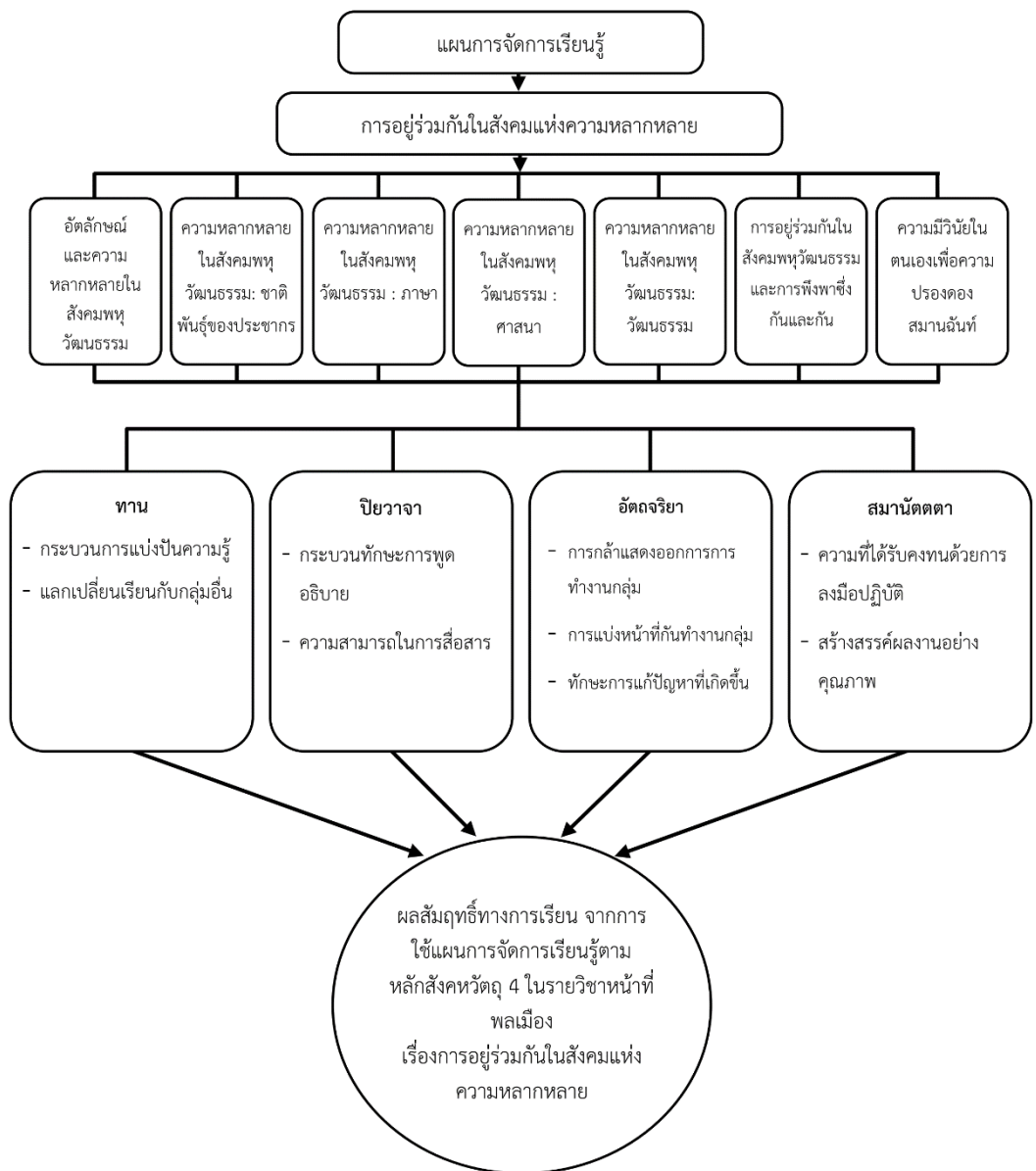
1. แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นมีประสิทธิภาพ

สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด มีค่าเท่ากับ (E_1) 85.24/ (E_2) 84.27 ซึ่งมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในข้อที่ 1 เพราะผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของสังคหวัตถุ 4 ตามงานวิจัยของนิธรีญา สนั่นเมือง (2556) ได้ให้ความหมายของหลักสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน การให้ 2) ปิยวาจา การรู้จักพูดจาไพเราะอ่อนหวาน 3) อตถจริยา รู้จักเอื้อกูลกัน 4) สมานัตตตา รู้จักการวางตนสม่ำเสมอและให้เข้ากับคนอื่น โดยหลักธรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์กับการทำงานและการสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ ได้โดยผ่านพฤติกรรมตามธรรมชาติ อันได้แก่ ทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีทั้งด้านการงานและส่วนตัว ให้ความคุ้นเคยเป็นกันเองและสนใจในทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาและร่วมงานอื่นชมเชย และสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำงานดีและประพฤติดีและจัดให้มีการฝึกอบรม ประชุมสัมมนา แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เกิดความรู้และสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ จึงทำให้ผู้วิจัยนำองค์ความรู้เข้าสู่การทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยศึกษางานวิจัยของพระวิวัฒน์ รอดสุโข (2556) พบว่า นักเรียนที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการตุนประกอบวิชาพระพุทธศาสนา มีความรู้เพิ่มขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่สอนโดย การสอนตามปกติ

2. คะแนนทดสอบหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไพรเหนือวิทยา สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ให้ความรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้โดยมีสื่อการเรียนการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยของพระวิวัฒน์ รอดสุโข (2556) พบว่า นักเรียนที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการตุนประกอบ วิชาพระพุทธศาสนา มีความรู้เพิ่มขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่สอนโดยการสอนตามปกติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

จากการดำเนินการวิจัย เรื่องการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไพรเหนือวิทยา ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือการจัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่

4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ โดยประกอบด้วย

ทาน คือ ขั้นให้นักเรียนร่วมกันสืบค้นหาความรู้จากเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายแล้วนำความรู้ที่ได้มาแบ่งปันความรู้ร่วมกัน

ปิยวาจา คือ จากการสืบค้นในแต่ละแผนการจัดการเรียนการสอนครูมอบหมายงานให้นักเรียน แล้วนำมาร่วมพูดคุยแชร์ความรู้กับกันทำงานเมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วนำมาอธิบายให้สมาชิกในห้องฟัง

อรรถจริยา คือ ขั้นจากการได้รับมอบหมายให้นักเรียนรู้จักการแบ่งหน้าที่การทำงานกลุ่มอย่างมีระบบเพื่อสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ

สมานัตตตา คือ ขั้นลงมือปฏิบัติในการร่วมกันทำงานรู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 4 ควรมีนโยบายสอนการจัดทำแผนตามหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2. จากการดำเนินการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 วิชาหน้าที่พลเมือง เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ มีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ดังนั้น คณะผู้บริหาร และฝ่ายวิชาการ ควรมีนโยบาย ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในทุกรายวิชา เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดไทรเหนือวิทยา ควรนำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์กับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- นิติรัฐยา สนั่นเมือง. (2556). *คู่มือรวบรวมกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการประพจน์นิติวินัยตาม บทบัญญัติ พรบ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535*. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ปกรณ์ ประจันบาน. (2552). *สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัยและประเมิน*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระวิวัฒน์ รอดสุขโข. (2556). *เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้ วิชาพระพุทธศาสนาเรื่องสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มเสริมสร้างลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รัตนา เขตมดุง. (2559). *การประยุกต์ใช้วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โรงเรียนวัดไทรเหนือวิทยา. (2560). *การวิเคราะห์ผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net) ปีการศึกษา 2560-2562 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. (อัดสำเนา)
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อมรวิรัช นาครทรรพ. (2558). *ความจริงของแผ่นดิน ลำดับที่ 1: กระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็ก ๆ และชุมชนของเรา*. กรุงเทพฯ : บริษัท เจ พิล์ม โปรเซส.

การพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน

Development of an Application on the Drug Prevention and Solution Project (to be Number One) Udon Thani Rajabhat University by using Participatory Design as the Base

มานนท์ ลำเจียกหนู¹ และเนติรัฐ วีระนาคินทร์²

Manon Lumjeaknnoo and Natirath Weeranakin

Received: October 07, 2023

Revised: November 21, 2023

Accepted: December 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการด้านการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน 2) พัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และ 3) ศึกษาผลการใช้แอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 21 คน 2) นักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปี 1 จำนวน 331 คน โดยคัดเลือกแบบกำหนดโควต้า และประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน ขั้นตอนการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) ศึกษาความต้องการ 2) การพัฒนาแอปพลิเคชัน 3) ศึกษาผลการใช้งาน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ประเด็นปัญหาและความต้องการ 2) แบบประเมินคุณภาพแอปพลิเคชัน 3) แอปพลิเคชันโครงการ ทูป็นัมเบอร์วัน 4) แบบประเมินการรับรู้

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; Mahasarakham University

Corresponding author, e-mail: cheraim_1980@yahoo.com, Tel. 089-7093666

ก่อนใช้และหลังใช้แอปพลิเคชัน 5) แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับนักศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติทดสอบ t-test และค่าดัชนีประสิทธิผล ผลการวิจัย พบว่า 1) แอปพลิเคชันควรใช้ได้กับ Smart Phone ทั้งระบบ IOS และ ANDROID และต้องประกอบด้วย องค์ความรู้ของโครงการทูบีวันเบอร์วัน พิษภัยของยาเสพติด ให้โทษ ข้อมูลประชาสัมพันธ์ สัญลักษณ์ ภาพประกอบและระบบการโต้ตอบต่าง ๆ 2) แอปพลิเคชันได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ 12 คน โดยระบบภายในประกอบด้วย 2.1) ด้านการประชาสัมพันธ์ 2.2) ด้านทะเบียนและประวัติ 2.3) ด้านการให้คำปรึกษา 2.4) ด้านการรณรงค์และป้องกัน และ 3) คะแนนหลังใช้แอปพลิเคชันของกลุ่มตัวอย่างสูงกว่าก่อนใช้ ค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.81 หรือเท่ากับร้อยละ 81 โดยผลประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับพอใจมาก ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.43)

คำสำคัญ: ทูบีวันเบอร์วัน, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ยาเสพติด, แอปพลิเคชัน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the needs for developing an application on the drug prevention and solution project (to Be Number One) of Udon Thani Rajabhat University using participatory design as a base; 2) to develop an application on the drug prevention and solution project (to Be Number One) of Udon Thani Rajabhat University; and 3) to study the results of using the application on the drug prevention and solution project (to Be Number One) of Udon Thani Rajabhat University using participatory design as a base. It was the research for development. The sample group used in the research was 1) 21 people involved in the project; 2) 331 first-year undergraduate students, using a quota sampling, and quality assessment by 12 experts. The research process was divided into 3 phases: 1) study of needs, 2) application development, 3) study of usage results. The tools used in the research include 1) an interview form on issues and needs, 2) an application quality assessment form, 3) project applications of TO BE NUMBER ONE, 4) perception assessment form before using and after using the application, 5) satisfaction assessment form for students. Statistics used in data analysis were percentage, mean,

and standard deviation, t-test and effectiveness index values. The results of the research found that 1) the application should be compatible with Smart Phones, both IOS and ANDROID systems, and must include knowledge of the TO BE NUMBER ONE project, the dangers of narcotic drugs, public relations information, symbols, illustrations and various interactive systems; 2) the application has passed a quality evaluation from 12 experts. The internal system consisted of 2.1) public relations aspect, 2.2) registration and history aspect, 2.3) consulting aspect, 2.4) campaigning and prevention aspect; and 3) scores after using the application of the sample group were higher than before using it. The effectiveness index value was 0.81 or equal to 81 percent. The satisfaction evaluation results were at a very satisfied level ($\bar{X}$ = 4.70, S.D. = 0.43).

Keywords: to be Number One, Udon Thani Rajabhat University, Drugs, Applications

บทนำ

โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูบีวันเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี หรือเรียกสั้น ๆ ว่า To be Number One เป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้ความรู้ความเข้าใจในการร่วมกันรณรงค์และป้องกันแก้ปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนในสถานศึกษา จากสถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นถึงการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่ยังคงมีอยู่ในกลุ่มที่เป็นอนาคตของชาติ ปัญหาเหล่านี้ได้กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวหลายฝ่ายในการปกป้อง ลูกหลานให้ห่างไกลจากยาเสพติด (วรินทร์ย์ เยาว์ธานี, 2561) จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ต้องช่วยกันขจัดปัญหานี้ โดยเฉพาะหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กและเยาวชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินงานเรื่องดังกล่าวด้วย

การจัดกิจกรรมจะมุ่งเน้นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ผ่านกิจกรรมนันทนาการ อาทิ การร้องเพลง การฝึกเต้นรำ กิจกรรมบริการวิชาการ การพัฒนาเยาวชนต้นแบบ เพื่อเป็นคนมีความสามารถเป็นแกนนำขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ได้ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากความสนใจของนักศึกษาที่เข้าร่วมยังมีจำนวนไม่มาก โดยสาเหตุเกิดจากการประชาสัมพันธ์ยังขาดความน่าสนใจสำหรับนักศึกษาในยุคปัจจุบัน การประชาสัมพันธ์ยัง

เป็นรูปแบบป้ายประกาศ ในขณะที่ความต้องการใช้ป้ายประกาศมีจำนวนมาก แต่พื้นที่รองรับป้ายประกาศมีจำนวนจำกัด จึงทำให้การแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ มักจะถูกปิดทับด้วยป้ายประกาศใหม่ ๆ อยู่เสมอ และนักศึกษาโดยส่วนใหญ่อยู่อาศัยตามหอพักนักศึกษาทั้งที่มหาวิทยาลัยจัดให้และหอพักภายนอก ความสนใจอ่านป้ายประกาศมีจำนวนน้อย นักศึกษาจึงไม่ได้รับข้อมูลเวลาจัดกิจกรรม (สัติยะพันธ์ คชมิตร และคณะ, 2561) ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสาร โดยการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตนั้นมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการส่งข้อมูลข่าวสาร การติดตามข่าวสาร การค้นคว้าข้อมูล กระทั่งในปัจจุบันพบว่าคนส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อความบันเทิง (ธวัชชัย เอกสันติ, 2553) จึงเป็นผลให้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของแนวความคิดที่ผู้วิจัยจะพัฒนารูปแบบของการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงเยาวชนหรือนักศึกษาในยุคปัจจุบันได้มากที่สุด

แนวความคิดของการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (หุป็นมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน เพื่อต้องการสร้างการเข้าถึงข้อมูล การรับรู้และความตระหนักให้กับนักศึกษาในการเห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ที่มหาวิทยาลัยดำเนินการเพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง นักศึกษาสามารถเข้าใช้บริการผ่านโทรศัพท์สมาร์ทโฟน เพราะเนื่องจากพฤติกรรมของคนยุคปัจจุบันมีความคล่องตัวในการใช้สมาร์ทโฟน มีการติดต่อสื่อสารผ่าน Social Network อาทิ Facebook, Instagram, Twitter, Line ฯลฯ และยังมี Application ต่าง ๆ ทำให้โทรศัพท์สมาร์ตโฟนนั้นเป็นที่นิยมอย่างมากในกลุ่มวัยรุ่น (พิชญ์ เพชรคำ, 2557) การใช้รูปแบบการประชาสัมพันธ์โดยการเข้าถึงข้อมูลโดยใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟน รวมทั้ง Tablet ผ่านแอปพลิเคชันจึงรองรับรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันของคนในยุคนี้

จากที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้มุ่งศึกษาและการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (หุป็นมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน โดยการใช้สื่อที่ทันสมัยกับนักศึกษา เพื่อความสัมฤทธิ์ผลด้านโครงการหุป็นมเบอร์วันภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการด้านการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้ออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน

2. เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้ออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน

3. เพื่อศึกษาผลการใช้แอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้ออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาชั้นปี 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้ออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดกระบวนการการออกแบบแบบมีส่วนร่วม (PAADPED) (เนติรัฐ วีระนาคินทร์, 2560) มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ในขั้นการกำหนดประเด็นปัญหา (Problem) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จำนวน 21 คน ประกอบด้วย อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ 2 คน นักศึกษาผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนโครงการ 4 คน เจ้าหน้าที่กองพัฒนานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี 1 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์คอมพิวเตอร์ 1 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี 1 คน เจ้าหน้าที่งานยาเสพติดจังหวัดอุดรธานี 1 คน เจ้าหน้าที่สถานพินิจและเยาวชนจังหวัดอุดรธานี 1 คน ตัวแทนนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ระดับชั้นปี 1 10 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์ (Analysis) และประเมินความต้องการ (Need Assessment) ในส่วนของรูปแบบการใช้งานแอปพลิเคชัน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นการศึกษาความต้องการ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ประเด็นปัญหา รวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ประเด็นความต้องการ และนำมาวิเคราะห์เพื่อเข้าสู่กระบวนการในระยะที่ 2

2. การวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนาแอปพลิเคชัน ผู้วิจัยนำผลการวิจัยระยะที่ 1 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาแอปพลิเคชัน โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปเป็นข้อมูลด้านการ

ออกแบบแอปพลิเคชัน จากนั้นดำเนินการพัฒนาแอปพลิเคชันตามขั้นตอนที่ได้ออกแบบไว้ โดยแอปพลิเคชันที่พัฒนาเสร็จได้มีการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นการพัฒนาแอปพลิเคชัน ภายหลังจากผู้วิจัยได้และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันออกแบบและผลิตแอปพลิเคชันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันสำหรับผู้เชี่ยวชาญ โดยการประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันบนพื้นฐานของหลักการ Usability Test โดยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ 12 คน ประเมินคุณภาพ 4 ด้าน ด้านละ 3 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling Selection) โดยผู้วิจัยได้ทำการจำแนกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเกี่ยวข้องและเหมาะสมในการประเมินคุณภาพออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. ประเมินคุณภาพเกี่ยวกับข้อมูล เนื้อหา องค์ความรู้ ในแอปพลิเคชัน
2. ประเมินคุณภาพเกี่ยวกับการออกแบบแอปพลิเคชัน
3. ประเมินคุณภาพด้านประสิทธิภาพการใช้งานแอปพลิเคชัน
4. ประเมินคุณภาพด้านประสิทธิผลการใช้งานแอปพลิเคชัน

จากนั้นนำผลการประเมินคุณภาพของแอปพลิเคชันมาทำการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การวิจัยระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้งาน โดยการนำแอปพลิเคชัน ที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยระยะที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 331 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คำนวณจากตารางสำเร็จรูปของเครจซ์และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการคัดเลือกแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling)

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นศึกษาผลการใช้งาน ผู้วิจัยได้นำแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน ไปทดลองใช้กับกลุ่มนักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปี 1 จำนวน 331 คน ข้อมูลดังตารางที่ 1 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินการรับรู้ก่อนใช้และหลังใช้แอปพลิเคชัน และนำข้อมูลในแบบประเมินความพึงพอใจสำหรับนักศึกษามาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำเข้าสู่กระบวนการการตีความหมาย โดยสูตรที่ใช้คำนวณ คือ การหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที (t-test Dependent Samples) และการหาค่าดัชนีประสิทธิผล

ตารางที่ 1 คำนวณกลุ่มตัวอย่างจากตารางสถิติจำนวนนักศึกษาชั้นปี 1 ประจำปี 2565

คณะในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	จำนวนนักศึกษา	เฉลี่ย 100%	จำนวนตัวอย่าง
คณะครุศาสตร์	712	28.48	94
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	732	29.28	97
คณะวิทยาศาสตร์	264	10.56	35
คณะวิทยาการจัดการ	562	22.48	74
คณะเทคโนโลยี	198	7.92	26
คณะพยาบาลศาสตร์	32	1.28	4
รวมจำนวน	2,500	100	331

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการรูปแบบแอปพลิเคชัน โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน พบว่า

1.1 ผลการศึกษาจากการร่วมกันออกแบบรูปแบบของแอปพลิเคชันจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน เห็นว่าแอปพลิเคชันควรมีเนื้อหาองค์ความรู้ของโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) ครบถ้วนมากที่สุด จำนวน 21 คน อันดับ 2 คือ แอปพลิเคชันควรเสริมองค์ความรู้ในส่วนของพิษภัยของยาเสพติดให้โทษและแอปพลิเคชันควรใช้งานง่ายไม่ซับซ้อนยุ่งยากและมีความทันสมัย จำนวน 19 คน อันดับ 3 คือ แอปพลิเคชันควรใช้ได้กับ Smart Phone ทั้งระบบ IOS และ ANDROID และแอปพลิเคชันควรสามารถใช้งานได้ดีทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จำนวน 18 คน ตามลำดับ

1.2 ผลการศึกษาจากการร่วมกันออกแบบระบบการใช้งานของแอปพลิเคชันจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน มีความต้องการใช้งานระบบแอปพลิเคชันสำหรับข้อมูลด้านการประชาสัมพันธ์มากที่สุด จำนวน 21 คน อันดับ 2 คือ มีความต้องการใช้งานระบบแอปพลิเคชันสำหรับข้อมูลด้านทะเบียนและประวัติ จำนวน 19 คน อันดับ 3 คือ มีความต้องการใช้งานระบบแอปพลิเคชันสำหรับข้อมูลการให้คำปรึกษาและพูดคุย จำนวน 17 คน ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน พบว่า

2.1 ผลการพัฒนาแอปพลิเคชัน ดังนี้

1) องค์ประกอบของแอปพลิเคชัน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปผลการออกแบบจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สรุปผลการออกแบบจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง		
ลำดับ	ข้อมูลหลัก	องค์ประกอบภายใน
1	ข้อมูลด้านทะเบียนและประวัติ	1. ระบบการสมัครสมาชิกของนักศึกษา 2. ระบบเช็คกิจกรรมของนักศึกษา 3. ประวัติส่วนตัวนักศึกษา ประวัติกิจกรรมด้านโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยม 4. ประวัติการร่วมกิจกรรมด้านโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและด้านจิตอาสาของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ตั้งแต่ชั้นปี 1 ถึง จบการศึกษา 5. สรุปจำนวนสมาชิกและสถิติการเข้ากิจกรรมที่นักศึกษาเข้าร่วม
2	ข้อมูลด้านการประชาสัมพันธ์	1. เนื้อหาโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) ตามยุทธศาสตร์และกิจกรรมให้ชัดเจนเข้าใจง่าย 2. ระบบแจ้งข่าวสารและประกาศของโครงการเกี่ยวกับการรณรงค์และสร้างความเข้าใจ 3. ข้อมูลองค์ความรู้ด้านพิษภัยของยาเสพติดให้โทษ 4. ข้อมูลประชาสัมพันธ์ทั่วไปของมหาวิทยาลัย
3	ข้อมูลการให้คำปรึกษาและพูดคุย	1. ระบบให้คำปรึกษาสำหรับนักศึกษาที่ต้องการคำปรึกษาส่วนตัว ช่วยแก้ปัญหาให้นักศึกษาได้ 2. การให้คำปรึกษาด้านการป้องกัน ปราบปราม บำบัดยาเสพติด
4	ข้อมูลการรณรงค์และป้องกัน	1. ระบบตรวจสอบและแจ้งเบาะแสในนักศึกษากลุ่มเสี่ยง 2. เป็นช่องทางรับทราบเบาะแสเกี่ยวกับการแพร่ระบาดเชิงพื้นที่

1.1) ข้อมูลด้านทะเบียนและประวัติ โดยระบบประกอบด้วย 1) ระบบการสมัครสมาชิกของนักศึกษา 2) ระบบเช็คกิจกรรมของนักศึกษา 3) ประวัติส่วนตัวนักศึกษา ประวัติกิจกรรมด้านโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยม 4) ประวัติการร่วมกิจกรรมด้านโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและด้านจิต

อาสาของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ตั้งแต่ชั้นปี 1 ถึง จบการศึกษา 5) สรุปจำนวนสมาชิกและสถิติการเข้ากิจกรรมที่นักศึกษาเข้าร่วม

1.2) ข้อมูลด้านการประชาสัมพันธ์ มีเนื้อหาประกอบด้วย (1) เนื้อหาโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) ตามยุทธศาสตร์และกิจกรรมให้ชัดเจนเข้าใจง่าย (2) ระบบแจ้งข่าวสารและประกาศของโครงการเกี่ยวกับการรณรงค์และสร้างความเข้าใจ (3) ข้อมูลองค์ความรู้ด้านพิษภัยของยาเสพติดให้โทษ (4) ข้อมูลประชาสัมพันธ์ทั่วไปของมหาวิทยาลัย

1.3) ข้อมูลการให้คำปรึกษาและพูดคุย ประกอบด้วย (1) ระบบให้คำปรึกษาสำหรับนักศึกษาที่ต้องการคำปรึกษาส่วนตัวช่วยแก้ปัญหาให้นักศึกษาได้ โดยนักศึกษาสามารถส่งข้อมูลเพื่อขอรับคำปรึกษาผ่านระบบสนทนาภายในแอปพลิเคชัน (Chat) ซึ่งจะเป็นในส่วนของคุณย์เพื่อนใจ ทูปีนัมเบอร์วัน โดยการโต้ตอบกับอาจารย์แนะแนว ผู้ทำหน้าที่การให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาในด้านต่าง ๆ โดยข้อมูลต่าง ๆ นั้น จะถูกเก็บเป็นความลับ (2) การให้คำปรึกษาด้านการป้องกัน ปราบปราม บำบัดยาเสพติด นักศึกษาสามารถส่งข้อมูลเพื่อขอรับคำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านยาเสพติดผ่านระบบสนทนาภายในแอปพลิเคชัน (Chat) ได้ทั้งในส่วนของคุณย์เพื่อนใจ ทูปีนัมเบอร์วัน และรายงานกลุ่มเสี่ยง โดยมีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญคอยรับให้คำปรึกษาภายในระบบและในส่วนนี้จะมีเจ้าหน้าที่งานยาเสพติดของจังหวัดอุดรธานีร่วมให้คำปรึกษาด้วย

1.4) ข้อมูลการรณรงค์และป้องกัน ประกอบด้วย (1) ระบบตรวจสอบและแจ้งเบาะแสในนักศึกษากลุ่มเสี่ยง (2) เป็นช่องทางรับทราบเบาะแสเกี่ยวกับการแพร่ระบาดเชิงพื้นที่ โดยนักศึกษาสามารถแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับยาเสพติดหรือการระบาด ด้วยการใช้ระบบแอปพลิเคชัน ในส่วนของการแจ้งเบาะแส พร้อมส่งภาพถ่าย และแจ้งพิกัด มายังผู้ดูแลระบบเพื่อที่จะประสานงานและทำการแก้ไขในลำดับถัดไป

2) ขั้นตอนการพัฒนาแอปพลิเคชัน มีดังนี้

2.1) ศึกษาความจากประเด็นปัญหา จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน

2.2) ขั้นการวิเคราะห์ นำข้อมูลจากประเด็นปัญหาที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อสอบถามประเด็นความต้องการ

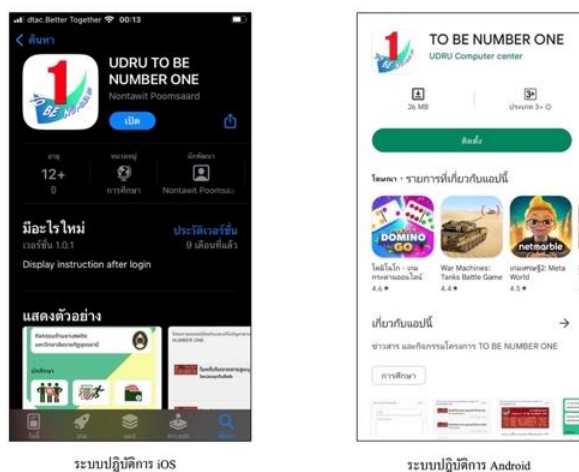
2.3) ศึกษาความต้องการด้านรูปแบบและการใช้งานระบบของแอปพลิเคชัน จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน

2.4) ขั้นตอนการออกแบบแอปพลิเคชัน โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ออกแบบ มีการดำเนินงานดังนี้ (1) วิเคราะห์ความต้องการผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (2) กำหนดองค์ประกอบเนื้อหาภายในแอปพลิเคชัน (3) กำหนดองค์ประกอบของแอปพลิเคชัน (4) กำหนดรูปแบบการใช้งานแอปพลิเคชัน (5) กำหนดองค์ประกอบการพัฒนาแอปพลิเคชัน โดยนำองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาความต้องการมาพัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน

2.5) ขั้นตอนการพัฒนาแอปพลิเคชัน โดยในขั้นตอนนี้มีการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน ประเด็นการประเมินเป็น 4 ด้าน ด้านละ 3 คน

2.6) ขั้นตอนการประเมินการใช้แอปพลิเคชัน โดยในขั้นตอนนี้ได้นำแอปพลิเคชันไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 331 คนและได้ทำการประเมินด้านการรับรู้ก่อนและหลังการใช้แอปพลิเคชันจากนั้นประเมินความพึงพอใจภายหลังการใช้แอปพลิเคชัน

2.7) ขั้นตอนการเผยแพร่แอปพลิเคชัน

ภาพที่ 1 แอปพลิเคชันสำหรับการดาวน์โหลด บนระบบปฏิบัติการ iOS และ Android

2.2 ผลการประเมินคุณภาพแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน ได้ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน พบว่า เกี่ยวกับข้อมูล เนื้อหา องค์ความรู้ในแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.19 เกี่ยวกับการออกแบบแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.66 ด้านประสิทธิภาพการใช้งานแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.60$, S.D.

= 0.57 และด้านประสิทธิผลการใช้งานแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.54

ตารางที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
ข้อมูล เนื้อหา องค์ความรู้	4.76	0.19	ดีมาก
การออกแบบแอปพลิเคชัน	4.51	0.66	ดีมาก
ประสิทธิภาพการใช้งานแอปพลิเคชัน	4.60	0.57	ดีมาก
ประสิทธิผลการใช้งานแอปพลิเคชัน	4.53	0.54	ดีมาก
โดยรวม	4.6	0.49	ดีมาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญต่อแอปพลิเคชัน โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยการใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อคุณภาพของแอปพลิเคชัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม = 4.6 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.49 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก

3. ผลการใช้แอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยการใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน

ตารางที่ 4 สรุปคะแนนผลการประเมินก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชันในภาพรวม

จำนวนกลุ่มทดลอง 331 คน	ก่อนใช้แอปพลิเคชัน	หลังใช้แอปพลิเคชัน	ค่าความต่าง
ผลรวมของคะแนนทั้งหมด	4,289.00	8,852.00	4,563.00
ค่าเฉลี่ย (Mean)	12.96	26.74	13.79
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	4.27	2.37	2.92
ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.)		0.81	

จากตารางที่ 4 การทดสอบการรับรู้ก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชัน โดยการใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน จำนวน 30 ข้อ โดยมีกลุ่มทดลองจำนวน 331 คน ค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนใช้แอปพลิเคชัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.96 หลังจากใช้แอปพลิเคชัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 26.74 และมีค่าส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนใช้ เท่ากับ 4.27 และหลังใช้ เท่ากับ 2.37 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนการรับรู้ก่อนและหลัง พบว่า คะแนนหลังใช้แอปพลิเคชันของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนใช้แอปพลิเคชัน โดยค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.81 หรือเท่ากับร้อยละ 81

ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทดลองใช้แอปพลิเคชัน พบว่า ด้านข้อมูล เนื้อหาในแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.35 ผลการประเมินความพึงพอใจด้านอยู่ที่ $\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.50 ด้านประสิทธิภาพการใช้งานแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.50 และด้านประสิทธิผลการใช้งานแอปพลิเคชัน ผลประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.37

ตารางที่ 5 ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความพึงพอใจ
ข้อมูล เนื้อหา ในแอปพลิเคชัน	4.82	0.35	ดีมาก
การออกแบบแอปพลิเคชัน	4.59	0.50	ดีมาก
ประสิทธิภาพการใช้งานแอปพลิเคชัน	4.60	0.50	ดีมาก
ประสิทธิผลการใช้งานแอปพลิเคชัน	4.77	0.37	ดีมาก
โดยรวม	4.70	0.43	ดีมาก

จากตารางที่ 5 ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทดลองใช้แอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อคุณภาพของแอปพลิเคชัน มีค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม พบว่า มีค่าเฉลี่ย = 4.70 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.43 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาความต้องการด้านการพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน แบ่งประเด็นการศึกษาความต้องการออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ศึกษาประเด็นความต้องการ 2) ศึกษาด้านการพัฒนาแอปพลิเคชัน 3) ศึกษาด้านการใช้งานระบบของแอปพลิเคชัน โดยการศึกษาข้อมูลนั้นได้จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทูปีนัมเบอร์วัน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและความต้องการใน

ด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาแอปพลิเคชัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนสินี ออมสินสมบูรณ์ (2559) พบว่า การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้งานโมบายแอปพลิเคชันประเภทคมนาคมทางบก และนำข้อมูลมาทวนสอบกับทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่าข้อมูลมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้สามารถสรุปแนวทางในการพัฒนาโมบายแอปพลิเคชันประเภทคมนาคมขนส่งทางบกได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้การออกแบบและพัฒนาโมบายแอปพลิเคชันประเภทคมนาคมขนส่งทางบกมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้ใช้งานเกิดความพึงพอใจสูงสุด ซึ่งข้อมูลที่ได้จากผู้เกี่ยวข้องกับการทบทวนวรรณกรรมสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบได้ 4 องค์ประกอบ คือ 1) ข้อมูลด้านทะเบียนและประวัติ 2) ข้อมูลด้านการประชาสัมพันธ์ 3) ข้อมูลการให้คำปรึกษาและพูดคุย 4) ข้อมูลการรณรงค์และป้องกัน โดยการพัฒนาแอปพลิเคชันนั้นตรงกับความต้องการของผู้ใช้ คือ การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจในกระบวนการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร โดยครอบคลุมการใช้งานในทุกพื้นที่และสามารถสร้างการปฏิสัมพันธ์ ในการปรึกษาหรือพูดคุยได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Drigas, A. & Angelidakis, P. (2017) พบว่า การเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้นอกชั้นเรียน การใช้เทคโนโลยีอุปกรณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ นอกจากนี้ การเรียนรู้ในระบบโมบายแอปพลิเคชันยังส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพราะผู้เรียนได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและเป็นตัวกระตุ้นสร้างให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้มากขึ้น ผู้เรียนสามารถสร้างการเรียนรู้ตามความต้องการของตน ทำให้การศึกษาเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ส่งผลให้การเรียนรู้ไร้ข้อจำกัด

2. การพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน สามารถใช้ได้กับ Smart Phone ทั้งระบบ IOS และ Android โดยมีการเผยแพร่ให้ใช้งานโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ประกอบด้วย ข้อมูลความรู้ ข้อมูลประชาสัมพันธ์ ตราสัญลักษณ์ต่างๆ รูปภาพประกอบและระบบการโต้ตอบต่าง ๆ ซึ่งการใช้งานแอปพลิเคชัน แบ่งผู้ใช้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) นักศึกษา 2) อาจารย์ ผู้ควบคุมระบบ โดยมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบภายในระบบ ซึ่งมีหลากหลายการใช้งานเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานทั้งในส่วนของนักศึกษา อาจารย์ผู้ควบคุมดูแล สอดคล้องกับงานวิจัยของนุกร ศิลชาติ และลาวัณย์ ดุลยชาติ (2560) พบว่า ได้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้เรื่องการสืบค้นข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตสำหรับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีองค์ประกอบ 14 องค์ประกอบ ความเหมาะสมของแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดัชนีประสิทธิผลของแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ 0.84 หรือ ร้อยละ 84 ผลการ

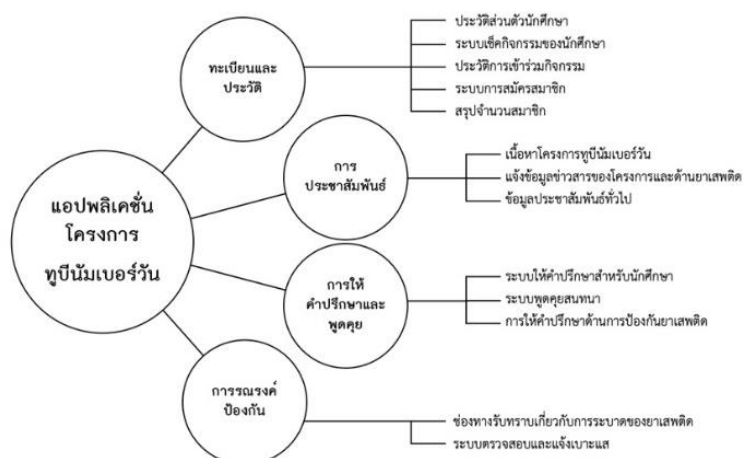
ประเมินความพึงพอใจต่อแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยความหลากหลายขององค์ประกอบในการใช้งานจะสามารถสร้างความสะดวกให้กับผู้ใช้ระบบในการเข้าถึงข้อมูลไม่ว่าจะเป็นทั้งภายในมหาวิทยาลัยหรือภายนอกมหาวิทยาลัย ถือเป็นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในรูปแบบใหม่เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Clayton, K. & Murphy, A. (2016) พบว่า สมาร์ทโฟน เป็นอุปกรณ์ที่นักเรียนส่วนใหญ่เข้าถึง และในฐานะนักการศึกษามีความจำเป็นอย่างมาก ในการสร้างศักยภาพในการเรียนรู้ผ่านโทรศัพท์มือถือ ในฐานะผู้ให้การศึกษาควรให้ความสำคัญต่อการใช้เครื่องมือดังกล่าวในการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อสร้างความน่าสนใจในการเรียนรู้ทำให้สามารถสร้างการเรียนรู้แบบใหม่ เพราะรูปแบบทางการเรียนรู้กำลังจะเปลี่ยนจากกระดาษและดินสอ ไปเป็นเครื่องมือดิจิทัล การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านสมาร์ทโฟนจึงมีความจำเป็นอย่างมาก

3. การวิเคราะห์ผลการใช้แอปพลิเคชันโครงการณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน วิเคราะห์ผลจากนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 331 คน ซึ่งได้จากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการคัดเลือกแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) ทำแบบทดสอบเพื่อหาค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนใช้และหลังใช้แอปพลิเคชัน จำนวน 30 ข้อ ก่อนการใช้แอปพลิเคชันมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.96 หลังจากใช้แอปพลิเคชันมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 26.74 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนใช้เท่ากับ 4.27 และหลังใช้ เท่ากับ 2.37 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนการรับรู้ก่อนและหลัง พบว่าคะแนนหลังใช้แอปพลิเคชันของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนใช้แอปพลิเคชัน โดยค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.81 หรือเท่ากับร้อยละ 81 ซึ่งสรุปได้ว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ภายหลังจากได้ใช้แอปพลิเคชันโครงการณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ วงศ์สินอุดม (2558) พบว่า การพัฒนาแอปพลิเคชันบทเรียนบนคอมพิวเตอร์พกพา ร่วมกับการเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ร่วมกันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดเพชรบุรีมีประสิทธิภาพ = $81.33/82.50$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ $75/75$ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันโดยภาพรวมมีพฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันอยู่ในระดับดี

ผลจากการประเมินความพึงพอใจหลังจากการใช้งานแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้ออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน โดยรวมผลประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับพอใจมาก ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.43) ประเด็นในการประเมินความพึงพอใจเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านข้อมูล เนื้อหา ในแอปพลิเคชัน ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.35) 2) ด้านประสิทธิผลการใช้งานแอปพลิเคชัน ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.37) 3) ด้านประสิทธิภาพการใช้งานแอปพลิเคชัน ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.50) 4) ด้านการออกแบบแอปพลิเคชัน ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า การพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูป็นัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยใช้ออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน ช่วยสร้างความเข้าใจ ในโครงการรวมทั้ง เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการรับข่าวสารประจำวัน ช่วยให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลรวมทั้งการแจ้งข่าวสารในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้นักศึกษามีความเข้าใจในโครงการเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริกาญจนา พิลาบุตร, สุปรานี ทัพมงคล, กิตติพงษ์ รัตนวงกต และธีระพงศ์ มลิวัลย์ (2562) พบว่า แอปพลิเคชันบนมือถือเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่อง คอมพิวเตอร์กับชีวิตประจำวัน ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อแอปพลิเคชัน มีความเข้าใจเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์กับชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 4.056

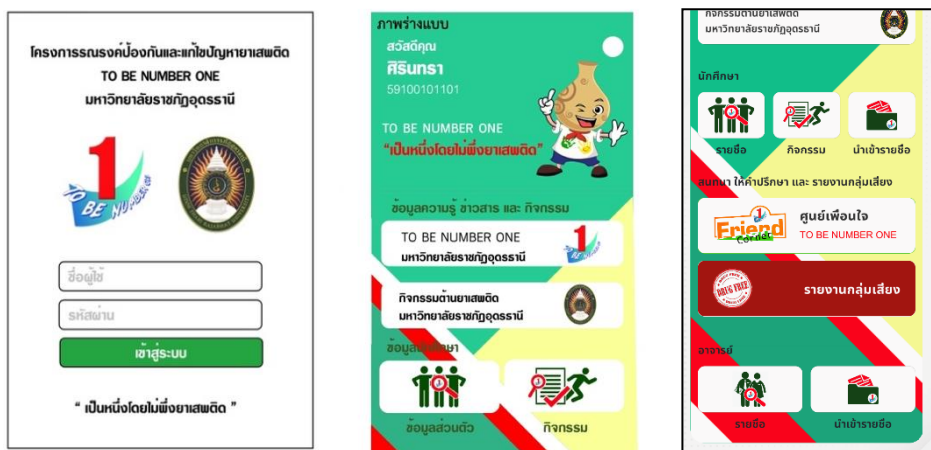
องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ประกอบแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

(ทูบีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

จากภาพที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า ผลจากการศึกษาการใช้กระบวนการการออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นฐาน ผู้วิจัยพบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้ร่วมกันออกแบบระบบของแอปพลิเคชัน มีความต้องการที่สอดคล้องกัน จนนำไปสู่การพัฒนาแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูบีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยสามารถแบ่งองค์ประกอบภายในระบบของแอปพลิเคชันเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) ระบบด้านการรณรงค์และป้องกันระบบทะเบียนและประวัติ 2) ระบบการประชาสัมพันธ์ 3) ระบบการให้คำปรึกษาและพูดคุย 4) ระบบการพัฒนาและป้องกัน เมื่อรวมทั้ง 4 ส่วนประกอบนี้เข้าด้วยกันก็สามารถนำมาพัฒนาแอปพลิเคชันได้อย่างสมบูรณ์

ภาพที่ 3 หน้าจอการใช้งานแอปพลิเคชันโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูบีนัมเบอร์วัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ในส่วนต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูบีนัมเบอร์วัน) มาอย่างยาวนาน ควรมีนโยบายในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชนนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ในการเข้าถึงข้อมูลด้านการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยคำนึงถึง

รูปแบบตามสมัณิยมที่เยาวชนคุ้นเคย ทนสมัย ใช้งานง่าย สะดวก เข้าถึงได้รวดเร็ว เพื่อเป็นการสร้างความยั่งยืนในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นักวิจัยสามารถนำแนวทางและผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเข้าถึงข้อมูลของผู้ใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กระบวนการออกแบบแบบมีส่วนร่วม จะเป็นการเข้าถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอ การระดมความคิดในด้านต่าง ๆ สามารถส่งข้อมูลไปจนถึงขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือที่เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้อย่างเหมาะสม

2. ผู้ที่ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (ทูปีนัมเบอร์วัน) สามารถนำแนวทางการวิจัยไปใช้พัฒนาต่อยอดเพื่อการสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเยาวชน เพื่อเป็นการร่วมกันสร้างความตระหนักให้กับเยาวชนในการห่างไกลจากยาเสพติด

เอกสารอ้างอิง

- ธวัชชัย เอกสันติ. (2553). เกมส้อออนไลน์กับเด็กและเยาวชนไทย. *วารสารวิจัยสาธาณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(3), 93-100.
- นุกร ศิลชาติ และลาวัญญ์ ดุลยชาติ. (2560). การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้เรื่องการสืบค้นข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรม ครั้งที่ 3* (น. 1-8). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- เนติรัฐ วีระนาคินทร์. (2560). การพัฒนาวิดิทัศน์เพื่อการศีกษาโดยการออกแบบแบบมีส่วนร่วม เรื่อง การเลี้ยงกระบือตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 30(3), 30-38.
- พรทิพย์ วงศ์สินอุดร. (2558). การพัฒนาแอปพลิเคชันบนเรือนบนคอมพิวเตอร์พกพาร่วมกับการเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิชญ์ เพชรคำ. (2557). พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟนของวัยรุ่นไทยที่มีผลกระทบด้านลบต่อตนเองและสังคม. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต). คณะนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- รัตน์สินี ออมสินสมบูรณ์. (2559). การศึกษาแนวทางการพัฒนาโมบายแอปพลิเคชันประเภทการ
คมนาคมขนส่งทางบก. (การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบาย
และการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ). วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรินทร์ย์ เยาว์ธานี. (2561). องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานหุ่นยนต์ มหวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย. วารสารวิจัยกาละลอกคำ (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย), 1(12), 111-24.
- ศิริกาญจนา พิลาบุตร, สุปราณี ทัพมงคล, กิตติพงษ์ รัตนวงกต และธีระพงศ์ มลิวัลย์. (2562). การ
พัฒนาแอปพลิเคชันบนมือถือ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่อง คอมพิวเตอร์กับ
ชีวิตประจำวัน. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 6
ประจำปี พ.ศ.2562 “สังคมผู้สูงวัย: โอกาสและความท้าทายของอุดมศึกษา” (น.825-
832). นครราชสีมา : วิทยาลัยนครราชสีมา.
- สัตยะพันธ์ คชมิตร และคณะ. (2561). โครงการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด TO BE
NUMBER ONE มรร.อุดรธานี. (อัดสำเนา)
- Clayton, K. & Murphy, A. (2016). Smartphone Apps in Education: Students Create
Videos to Teach Smartphone Use as Tool for Learning. *Journal of Media
Literacy Education*, 8(2), 99-100.
- Drigas, A. & Angelidakis, P. (2017). Mobile Applications within Education: An Overview
of Application Paradigms in Specific Categories. *International Journal of
Interactive Mobile Technologies (ijIM)*, 11(4), 17-29.

ปัญหาและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบล

Problems and Obstacles of Social Welfare Management in Subdistrict Administrative Organizations

เกียรติก้อง มูลเมือง¹ ปาณสมักญ์ เจิมพิพัฒน์² และบุญมาก กันหาสาย³
Gietgong Moonmuang, Panaskan Jermipat and Boonmak Kunhasai

Received: September 14, 2023

Revised: November 07, 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา ความมั่นคงของมนุษย์ สวัสดิการสังคม 2) ศึกษาอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยตามกฎหมาย และ 3) ศึกษาปัญหาอุปสรรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการสังคม โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1) ทฤษฎีพัฒนาสังคมและแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์มีเป้าหมาย คือ การตอบสนองความต้องการในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมให้มีความมั่นคงในชีวิตที่เป็นเจตนารมณ์ของสังคมโดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ 2) รัฐธรรมนูญของไทยมีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์โดยกำหนดเป็นหน้าที่ของรัฐ ให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการตามหลักการกระจายอำนาจหน้าที่รัฐไปยังส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น และ 3) ปัญหาและอุปสรรคกรณีการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือราชการส่วนกลางที่ยังไม่กระจายอำนาจเต็มที่ไปยังส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนท้องถิ่นมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนที่เน้นหน้าที่หลักคือจัดทำบริการสาธารณะประเภทสาธารณูปโภค การกำหนดนโยบายมาจากผู้นำที่เป็นฝ่ายการเมือง ในภาคปฏิบัติอันเป็นอุปสรรคสำคัญ ของการแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยที่แม้จะมีการ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น; Western university

ถ่วงดุลอำนาจก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติการพัฒนาท้องถิ่นตามแผนพัฒนาท้องถิ่นยังคงเป็นฝ่ายการเมืองที่กำหนดทิศทางอันเป็นอุปสรรคสำคัญของการแก้ไขปัญหาสวัสดิการสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย

คำสำคัญ: ปัญหา, อุปสรรค, สวัสดิการสังคม, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study concepts and theories regarding development of human security and social welfare; 2) to study the powers and duties of Thai local government organizations according to the law; and 3) to study the problems and obstacles of local government organizations in solving problems of social welfare management. It was the qualitative research using document analysis. The research results found that 1) social development theory and the concept of human security had the goal of responding to the needs of members living together in society to have stability in their lives. It was the will of society and has been determined to be the duty of the state; 2) Thai constitution had the intention of promoting human security by making it a duty of the state and letting state agencies operate according to the principle of decentralization to regional and local areas; and 3) problems and obstacles in the case of social welfare management of local administrative organizations were the central government which had not yet fully decentralized power to the local government areas. Local government agencies had a misunderstanding that their main duty was to provide public utility services. Policy determination came from political leaders. In practice, this was a major obstacle of solving the problem of social welfare management in local government organizations of Thailand. Although there were checks and balances of power, but in practice, local development according to the local development plan was still the political party that determined the direction, which was a major obstacle in solving social welfare problems of Thai local administrative organizations.

Keywords: Problems, Obstacles, Social Welfare, Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 วางหลักการเกี่ยวกับแนวนโยบายแห่งรัฐ ในมาตรา 71 รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น ให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ โดยบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลและชุมชนไว้ในหมวด 3 มาตรา 43 บัญญัติรับรองบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรือ สิทธิในการจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนซึ่งรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการนั้นด้วย จากรายงานกระทรวงสาธารณสุข (2556) พบว่า การจัดอันดับดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Index: HSI) ของไทยในปี 2553 จาก 232 ประเทศ ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 103 โดยองค์ประกอบความมั่นคงที่ยังคงมี “ความไม่มั่นคง” อยู่สูงแสดงให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับสวัสดิการในสังคมในประเทศไทยซึ่งเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์

บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยในระดับชุมชน ที่มีผู้บริการมาจากการคัดเลือกของชุมชนเพื่อตอบสนองในการจัดทำบริการสาธารณะในชุมชนรวมถึงการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนนั้น ตามทฤษฎีการจัดสวัสดิการสังคมของ Titmuss, R. (1974) ที่การจัดสวัสดิการขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้น ๆ เพื่อตอบสนอง ความต้องการตามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่รัฐบาลเข้าไปให้ความช่วยเหลือบรรเทาปัญหา กลไกชนิดหนึ่งในระบบเศรษฐกิจและถูกนำไปใช้เป็นเครื่องตอบแทนแก่บุคคล ที่จะก่อให้เกิดบูรณาภาพในสังคมในลักษณะให้เป็นสถาบันที่อาจยึดพื้นที่ วิธีการ หรือสถาบันเป็นหลักในการทำหน้าที่จัดสวัสดิการสังคม (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถดำเนินการได้ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

จากการสำรวจพื้นที่ชุมชนทั่วประเทศที่มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 20.52 ล้านครัวเรือน (ข้อมูลปี 2553) พบว่า ครอบครัวไทยโดยรวมมีรายได้ดีขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจที่ฟื้นตัว แต่ยังคงพบปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมในครัวเรือนอีกร้อยละ 41.7 ที่ไม่สามารถพึ่งตนเองทาง

เศรษฐกิจได้โดยมีรายได้ต่ำกว่ารายจ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัวไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 แสดงให้เห็นสภาพปัญหาสวัสดิการสังคมที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าถึง สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของประชากรในพื้นที่นั้น ๆ เช่น สถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาหาร และสุขภาพอนามัย สภาพบุคคล ครอบครัวและชุมชนซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาและการวางแผนนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงของ มนุษย์ให้สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง และสอดคล้องกับความเป็นจริง รวมไปถึงการป้องกัน ปัญหาความไม่มั่นคงในอนาคตอีกด้วย (พระครูสมุห์วัลลภ ฐิตสวโร และคณะ, 2562)

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่ทำให้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพ โดยเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ประสานการดำเนินการและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมซึ่งเป็นเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ในชุมชน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบลมีเหตุจากปัจจัยใดบ้าง เพื่อให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทยได้ทราบและนำไปปรับใช้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดในกำกับ นำไปสู่การแก้ไขในอนาคตเพื่อเพิ่มคุณภาพทุกชีวิตในชุมชนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา ความมั่นคงของมนุษย์ สวัสดิการสังคม
2. เพื่อศึกษาอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยตามกฎหมาย
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดสวัสดิการสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยปัญหาและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร (Data Analysis) โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูลจนถึง นำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย จากข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลักดังนี้

1. การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์แรกโดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ รายงาน วารสารของไทยและต่างประเทศ โดยวิเคราะห์เป็นสามส่วนคือหลักการ แนวคิด ทฤษฎี

และปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์และสวัสดิการสังคม ที่จะเชื่อมโยงไปสู่หน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ

2. การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่สองโดยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร จากตัวบทกฎหมาย ตำรา หนังสือเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยโดยเน้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในสองส่วน คือ อำนาจหน้าที่ทั่วไป อำนาจหน้าที่จัดสวัสดิการสังคมไปสู่ปัญหาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

3. การดำเนินการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่สามจากข้อมูลทุติยภูมิจาก หนังสือ งานวิจัยการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม แล้วทำการการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ถึงความสอดคล้องหรือแตกต่างในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลของไทยในการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อนำเสนอปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงและแนวทางการแก้ไข

สรุปผลการวิจัย

1. บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ภายใต้แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เน้นที่หน่วยงานของรัฐฝ่ายปกครองที่เล็กที่สุดและใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมชุมชนตามทฤษฎีการพัฒนาสังคมภายใต้ 4 แนวคิดสำคัญ คือ 1) สังคมทุกสังคมจะต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 2) การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง 3) มีการพัฒนาสังคมที่มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความผาสุกของสมาชิกในสังคม หรือนัยหนึ่ง คือ เพื่อการเพิ่มโอกาสในชีวิตให้กับสมาชิกของสังคมนั้น แนวทางการพัฒนาตามแนวคิดนี้จะต้องพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างขึ้น ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น และ 4) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการในสังคม สำหรับตัวนำการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตามแนวคิดนี้เห็นว่าควรเป็นผู้นำทางการเมืองเพราะบุคคลเหล่านี้อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจ มีหน้าที่ในการวางแผนและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง โดยอุปสรรคสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะบุคคลโดยเฉพาะลักษณะจิตใจ ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และแรงจูงใจ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงจะอาศัยกระบวนการทางสังคมที่ช่วยให้เกิดลักษณะบุคคลที่ต้องการ คือการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีขอบเขตกว้างขวางและยาวนาน แต่เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตในสังคมของมนุษย์ สังคมต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ที่มีเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมอยู่ที่การ

ตอบสนองความต้องการในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมนั้น โดยการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ต้องมีพื้นฐานความคิดที่เป็นตัวกำหนดวิธีการในการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ขององค์การแห่งสหประชาชาติ ตามแนวคิดแบบกว้างของ Owen, T. (2010) ซึ่งเป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาสังคมในชุมชน คือ แก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์แบบกว้างที่ได้รับการอ้างอิงและแพร่หลายมากที่สุดตาม คำนิยามในรายงานการพัฒนาคนยุคฉบับ ค.ศ. 1994 ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ที่ระบุว่าความมั่นคงของมนุษย์ คือ “เสรีภาพหรือการปลอดภัยจากความกลัว” และ “เสรีภาพหรือการปลอดภัยจากความต้องการ” ต่อมาในการประชุมใหญ่สมัชชาแห่งสหประชาชาติครั้งที่ 66 ใน ค.ศ. 2012 สหประชาชาติได้ เพิ่มเติมคำว่า “เสรีภาพในการดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรี” (Freedom to Live in Dignity) ในแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ หรือบทบาทในการจัดสวัสดิการให้ชุมชนซึ่งเป็นความหมายความมั่นคงของมนุษย์แบบกว้าง

บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดสวัสดิการสังคมซึ่งเป็นบริการสวัสดิการสังคมที่มี 3 บริการตามแนวคิดในพระราชบัญญัติความมั่นคงทางสังคม (Social Security Act 1935) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ บริการประกันสังคม บริการสงเคราะห์ประชาชน และบริการสังคม ที่องค์การบริหารส่วนตำบลต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของชุมชนนั้น ว่า จะใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะใด โดยองค์การบริหารส่วนตำบลอาจยึดลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หรือจัดตามรูปแบบของสวัสดิการสังคมตามวิธีการ หรือจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคม จัดสวัสดิการสังคมโดยสถาบันในชุมชน ทั้งหมดก็เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดสวัสดิการสังคมให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนนั้น

2. เมื่อพิจารณาอำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยในระบบกฎหมายไทย พบว่าบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายในปัจจุบันเน้นการกระจายอำนาจสู่ชุมชน ท้องถิ่นของไทยตั้งแต่ช่วงหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันสืบเนื่องมาจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของการปกครองท้องถิ่นไทยแบบขนานใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะและการจัดสรรสัดส่วนภาษีอากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตีสืบเนื่องมาจนถึงรัฐธรรมนูญปัจจุบัน ที่ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะและมีอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดบริการ

สาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินการคลัง และยังมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะอีกด้วย

ระบบกฎหมายไทยกำหนดอำนาจหน้าที่ และบทบาทที่ชัดเจนขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อทุกคนในชุมชนนั้น จากกฎหมายระดับสูงสุดไล่ลงมา เช่นในรัฐธรรมนูญ หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ กำหนดให้รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

มาตรา 71 รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็ง รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนาการกีฬาให้ไปสู่ความเป็นเลิศและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน รัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เมื่อพิจารณาต่อมาถึงการกระจายอำนาจรัฐไปสู่ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในการส่งต่อการมีบทบาทและหน้าที่ตามกฎหมายกระจายอำนาจ

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 กำหนดหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ไว้ 31 ประการ โดยหลักเป็นการกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งหลายเรื่องเป็นประเด็นการส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์โดยตรง เช่นการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง การส่งเสริม การฝึก และประกอบอาชีพ การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาสการปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมแทบทั้งสิ้น ซึ่งภาระทั้งหมดดังกล่าวสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ตามมาตรา 67 ส่งเสริมการพัฒนาสตรีเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ คุ่มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มาตรา 15 ในการจัดสวัสดิการสังคม ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และองค์กรอื่นได้มีส่วนร่วมด้วยโดยในราชการส่วนกลาง

มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม จัดทำแผนพัฒนาสวัสดิการสังคม โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัด ซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลตามมาตรา 17 ทั้งหมด ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่ามีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล หน้าที่ในการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นสิ่งที่องค์การบริหารส่วนตำบลไม่อาจหลีกเลี่ยงหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดได้

ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลจึงใช้กฎหมายหลัก 3 ฉบับในการจัดสวัสดิการสังคมในเขตตำบลได้แก่พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546

3. ปัญหา อุปสรรคในองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดสวัสดิการสังคม ที่ผ่านมากกระบวนการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่นไทยในภาพรวมนั้นถูกกล่าวหาว่าไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์กฎหมายที่ต้องการคืนอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น สืบเนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองที่ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนในกรณีการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลก็เช่นกัน โดยปัญหาและอุปสรรคเกิดจากในระดับส่วนบน โดยพบปัญหาการกำหนดนโยบายจากรัฐบาลในราชการส่วนกลางที่ไม่สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจจากยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงฯ ที่ยังให้น้ำหนักการทำงานที่ราชการส่วนกลางเป็นหลัก โดยยึดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปสู่ภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งที่ภารกิจหลักเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการเน้นบทบาทของราชการส่วนกลาง ทั้งที่การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการหลากหลาย โดยมีเป้าหมายให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข และต้องการร่วมมือช่วยเหลือกันและกันอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเรื่องความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เน้นบทบาทในการจัดทำบริการสาธารณะประเภทสาธารณูปโภคเป็นสำคัญในพระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 เน้นการจัดทำบริการสาธารณะประเภทสาธารณูปโภคเป็นหลัก กฎหมายกำหนดหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ และหน้าที่อื่นเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์ในชุมชนเป็นสำคัญ เจตนารมณ์กฎหมายมีเป้าหมาย คือ ชุมชนเป็นประธานมิใช่สาธารณูปโภคเป็นประธาน การจัดทำบริการสาธารณะในชุมชนจึงต้องสอดคล้องกับปัญหา

สวัสดิภาพสังคมในชุมชนเป็นสำคัญทั้งหน้าที่บังคับและหน้าที่ที่อาจทำเพิ่มเติม ซึ่งจะเห็นเจตนารมณ์กฎหมายในลำดับถัดมาที่เน้นสวัสดิภาพของคนในชุมชนเป็นวัตถุประสงค์เดียวกันในการทำหน้าที่ทั้งราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น

อุปสรรคสำคัญมาจากนโยบายของผู้บังคับการบริหารส่วนตำบล ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 59 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ กำหนดนโยบายโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย จะเห็นได้ว่าแม้กฎหมายให้อำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลในการทำหน้าที่ในปัญหาของชุมชน แต่การแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติจริงขึ้นกับนโยบายฝ่ายบริหารคือนโยบายนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ผลักดันผ่านแผนพัฒนาตำบลเป็นสำคัญที่มักประสบปัญหากระบวนการประชาธิปไตยในระดับพื้นที่ และกระบวนการประชาธิปไตยและกระบวนการทางสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความเข้มแข็ง มีการแทรกแซงจากการเมืองในระดับประเทศ และมีปัญหาเชิงธรรมาภิบาล การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เข้มแข็ง บทบาทผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลที่ไม่จัดลำดับนโยบายจึงเป็นอีกปัญหาและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชนที่ผู้นำไม่ให้ความสนใจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ทฤษฎีการพัฒนาสังคมชี้ว่าหน่วยงานของรัฐมีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ หรือบทบาทในการจัดสวัสดิการให้ชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2522) เห็นว่าสังคมทุกสังคมจะต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากสังคมหนึ่งหรือชุมชนหนึ่งไปยังอีกแห่ง เพื่อให้ชุมชนมีความผาสุก โดยชุมชนต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ที่มีเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมอยู่ที่การตอบสนองความต้องการในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนนั้น โดยการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมต้องมีพื้นฐานความคิดที่เป็นตัวกำหนดวิธีการในการพัฒนา การจัดสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลของไทยยังคงยึดหลักความมั่นคงของมนุษย์ของสหประชาชาติ ในเรื่องการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี โดยให้เป็นบทบาทของหน่วยงานในระดับชุมชนตามแนวคิดของโอเวน (Owen, T., 2010)

การจัดสวัสดิการให้ชุมชนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) เช่นกรณีจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ (นงคราญ สุขเวชกรกิจ และดำเกิง อัครสุนทรางกูร, 2564) ซึ่งรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะนี้เป็นการสร้างกระแสใหม่ เป็นกระแสทางเลือกของสังคมต่อการจัด

สวัสดิการที่เชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาสำคัญของสังคมที่เชื่อว่า ต้องเสริมสร้างพลังอำนาจให้กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ให้รู้จักการปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนเอง การเมือง และสังคมวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมก็เพื่อสร้างความตระหนักของคนในสังคม ความรับผิดชอบทางสังคมร่วมกันด้านสวัสดิการสังคม (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548)

2. ในระบบกฎหมายของไทยได้กำหนดอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดสวัสดิการสังคมไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่ระดับรัฐธรรมนูญในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้อำนาจในการจัดสวัสดิการสังคมเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชุมชนเป็นผู้พิจารณารูปแบบสวัสดิการสังคมเหมือนที่บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2553) สรุปว่าเป็นการเปลี่ยนจาก “รัฐกิจ” เป็น “ประชากิจ” และการเปลี่ยนจาก “ราษฎร” เป็น “พลเมือง” ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดต้องตระหนักว่าตนเป็นเพียง “ผู้แทน” ที่ชุมชนท้องถิ่นเลือกเข้ามาแก้ไขปัญหาของชุมชน และพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 รวมทั้งพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 กำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดทำสวัสดิการสังคมอย่างชัดเจน ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็น “องค์กรแห่งการอาสา” ที่ประชาชนเข้าถึงได้สะดวก โดยเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) เห็นว่า จุดหลักของการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่นก็คือการสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่ประชาชนปกครองตนเองซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การสร้างตัวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเดียวเท่านั้น เพราะประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง (Self-government Democracy) เป็นประชาธิปไตยที่ต้องการให้ประชาชนเป็นพลเมืองผู้มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองหรือส่วนรวม สอดคล้องกับงานวิจัยของไททัศน์ มาลา (2554) ที่เห็นว่า อำนาจหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อลดความเข้มแข็งของระบบราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่รัดกุมอำนาจไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งเกิดจากการที่รัฐไทยเป็นรัฐที่รวมศูนย์อำนาจมาช้านานทำให้การกระจายอำนาจที่ผ่านมาเต็มไปด้วยเงื่อนไขและเกิดความล่าช้าเป็นอย่างมาก

3. ปัญหา อุปสรรคสำคัญในองค์การบริหารส่วนตำบลกรณีการจัดสวัสดิการสังคมมาจากปัญหาแนวนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจ ปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนในกฎหมาย และอุปสรรคจากผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล ปัญหาจากการบริหารจัดการในภาครัฐในระดับแนวนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจสอดคล้องกับการศึกษาของสุทธิ นันท์ สุวรรณวิจิตร และบุญเรือง เตชะวิวัฒน์กุล (2564) ที่ทำให้การกระจายอำนาจมีข้อจำกัดและส่งผลถึงการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แม้เป้าหมายการพัฒนาของราชการส่วนกลาง คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นการเข้าถึงประชาชนทุกภาคส่วนในสังคม และตั้งเป้าหมายการพัฒนาทุนมนุษย์หรือการพัฒนา “คน” เป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559) แต่ยังคงการเน้นบทบาทของราชการส่วนกลางไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ หมายกระจายอำนาจ และกฎหมายว่าด้วยการจัดสวัสดิการสังคม

ปัญหาองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับการศึกษาของสุรภัทร์ พิไชยแพทย์ (2561) มีผลทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเน้นหนักไปที่การจัดทำสาธารณูปโภคเป็นหลักมากกว่าการจัดสวัสดิการสังคม

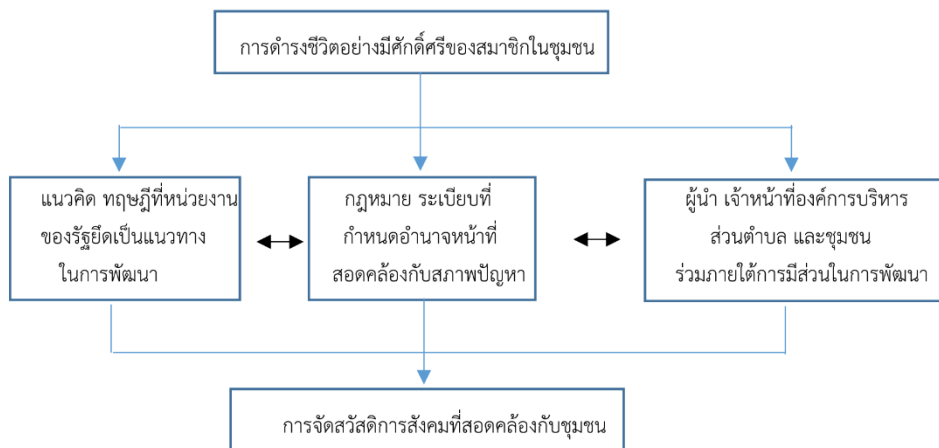
อุปสรรคจากนโยบายของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่การแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติจริงขึ้นกับนโยบายฝ่ายบริหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของวีระยุทธ สายบุญ (2563) ที่ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทอย่างมากในการ จัดบริการสาธารณะ และงานของทัศนีย์ ลักษณะิชนชัช (2545) ที่ชี้ว่านโยบายของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นสำคัญทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการจัดสวัสดิการท้องถิ่นที่เป็นสวัสดิการโดยรัฐที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

จากศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลของไทยที่มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ประชาชนในชุมชนที่จะมีความมั่นคงและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีตามทฤษฎี แนวคิดในการพัฒนาสังคม และการจัดสวัสดิการสังคม การดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมในองค์การบริหารส่วนตำบลมีปัจจัยสำคัญในการพิจารณาแบ่งเป็น 3 ด้าน คือด้านวิชาการหรือทฤษฎี ระเบียบและกฎหมาย เจ้าหน้าที่และหน่วยงานปฏิบัติ

ในด้านวิชาการหรือหลักการ ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีที่หน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับบน คือ กระทรวงจัดวางยุทธศาสตร์และนโยบาย ที่จะกระจายภารกิจไปสู่ระดับล่างคือองค์การบริหารส่วนตำบลภายใต้แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสังคม การจัดสวัสดิการสังคม ที่ผ่านการประเมินแล้วว่าเหมาะสมกับสังคมไทย การจัดสวัสดิการสังคมอาศัยเครื่องมือสำคัญคืออาศัยปัจจัยที่สอง ระเบียบและกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญโดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ กฎหมายเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล กฎหมายการจัดสวัสดิการสังคม ที่กำหนดภารกิจหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ไว้ให้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่หน่วยงานของรัฐระดับนโยบายพิจารณาแล้ว

หน่วยงานปฏิบัติ คือ ด้านที่สามที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในชุมชนที่ต้องอาศัย เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชนร่วมมือกันอย่างมีส่วนร่วม ตามแนวคิด ทฤษฎีที่วางไว้ และผ่านมาทางกฎหมาย ระเบียบ ซึ่งการทำงานของทั้งสามส่วนจะต้องมีความสอดคล้องกันและสามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดทำบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง ที่จะนำไปสู่การพัฒนากลไกการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ในระดับกระทรวงควรมีการประเมินสัมฤทธิ์ผลของการกระจายอำนาจไปสู่ราชการส่วนท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้กำกับดูแลโดยเฉพาะในด้านการกิจที่กฎหมายกำหนด
2. กระทรวงมหาดไทยควรเพิ่มการกำกับดูแลในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชน
3. ควรมีการส่งเสริมระบบการตรวจสอบจากชุมชนโดยใช้กลไกตามกฎหมายที่มีอยู่และผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงในการจัดทำแผนพัฒนา โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการสังคมให้สอดคล้องกับชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการจัดลำดับความสำคัญในนโยบายที่จะนำไปปฏิบัติในท้องถิ่นโดยคำนึงถึงสภาพปัญหาในท้องถิ่นเป็นหลัก
2. ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ความสำคัญในการพัฒนาบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อให้สามารถค้นหาปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริงได้ การจัดสวัสดิการสังคมของไทยควรใช้รูปแบบสถาบันและรูปแบบลดการพึ่งพาสถาบันของรัฐลง มาเป็นรูปแบบสวัสดิการผสม ที่ใช้ทั้งการพัฒนารูปแบบ การพัฒนาสังคมและสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารงานได้อย่างเต็มความสามารถตามเจตนารมณ์การกระจายอำนาจ
2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารหรือการพัฒนาชุมชน โดยส่วนมากในแผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลมักจะเน้นการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค ซึ่งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสนใจในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน โดยการสร้างสวัสดิการที่ไม่ใช้วัตถุให้มากขึ้น
3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการกำหนดแผนการพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี อีกทั้งควรที่จะพัฒนาโครงการพัฒนาสังคมให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้การพัฒนาสังคมครอบคลุมทุกกลุ่มในชุมชน และครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). *ความมั่นคงของมนุษย์เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2556). *สุขภาพคนไทย 2556*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทัศนีย์ ลักษณะวิชช. (2545). *การสังคมสงเคราะห์ชุมชน : มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไททัศน์ มาลา. (2554). การปกครองท้องถิ่นไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 1(2), 43-53.

- นงคราญ สุขเวชวรกิจ และคำเกิง อัสวสุนทรางกูร. (2564). ความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่มีต่อการจัดสวัสดิการสังคม ของเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 4(1), 39-51.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2553). ก้าวต่อไปของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 8(3), 5-16.
- พระครูสมุห์วัลลภ จิตสวโร และคณะ. (2562). สถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ในประเทศไทย. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(2), 517-527.
- วีระยุทธ สายบุญ. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2522). ทฤษฎีการพัฒนาสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์*, 3(3), 1-3.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). *ยุทธศาสตร์กระทรวง พ.ศ. 2560- 2564 และยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวง พ.ศ. 2560-2564 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ : กองยุทธศาสตร์และแผนงานสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สุทินันท์ สุวรรณวิจิตร และบุญเรือง เตชะวิวัฒน์กุล. (2564). การกระจายอำนาจการปกครอง. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(5), 123-134.
- สุรภัทร์ พิไชยแพทย์. (2561). อนาคตท้องถิ่นไทยที่มีใช้รัฐส่วนกลาง : สิ่งที่ขาดหายไปจากการกระจายอำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 10(2), 350-361.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *โอกาสของท้องถิ่นกับวาระการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- Owen, T. (2010). *Human Security: A Contested Contempt*. New York : Routledge.
- Titmuss, R. (1974). *Social Policy : An Introduction*. London : Allen and Unwin Ltd.

กระบวนการมีลูกของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์: การสร้างความรู้จากประสบการณ์

The Process of Having Children of Gay Single Father: Knowledge Formation
from Experience

กิตติธันต์ ยาธโสภรณ์¹ พีรเดช ประคองพันธ์² และสุเมษย์ หนกหลัง³

Kitthanat Yathaisongkorn, Peeradet Prakongpan and Sumate Noklang

Received: September 13, 2023

Revised: October 29, 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขของเกย์ชายรักชายที่ทำให้มีสถานะเป็นพ่อในบริบทสังคมไทย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีการใช้วิธีดำเนินการศึกษาแบบเรื่องเล่า ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ คือ พ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ โดยใช้การคัดเลือกแบบมีผู้แนะนำเฝ้าประตูป็นผู้ตัดสินใจคัดกรอง ผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์การคัดเลือกจากทั้งสี่ภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 15 คน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จนได้ข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขของเกย์ชายรักชายที่ทำให้มีสถานะเป็นพ่อในบริบทสังคมไทย สามารถแยกได้เป็น 2 กลุ่ม 2 เงื่อนไข คือ “กลุ่มที่มีลูกด้วยความตั้งใจ” และ “กลุ่มที่มีลูกจากความไม่ตั้งใจ” เงื่อนไขที่ 1 การต้องปิดบังความต้องการ หรือรสนิยมทางเพศที่แท้จริงเอาไว้ เพื่อหวังจะมีลูกตามบรรทัดฐานของสังคม มองข้ามความรู้สึกเบียดเบียนจิตใจของตนไป เงื่อนไขที่ 2 ด้วยเหตุสุวิสัยต่าง ๆ จึงต้องรับผิดชอบและปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมที่ผู้เป็นพ่อต้องเลี้ยงดูลูกของตนให้เป็นคนดีของสังคม นอกจากนั้นการศึกษาในครั้งนี้ยังได้เผยให้เห็นมุมมองใหม่ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงความหลากหลายทางเพศในสังคม การไม่ตัดสินคนแต่ภายนอก จนเกิดความเข้าใจและลดการตีตราพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ และคนในครอบครัวของพวกเขา เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุขและเจริญก้าวหน้าไปพร้อมกัน

¹⁻³ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University

Corresponding author, e-mail: puttinun@g.swu.ac.th

คำสำคัญ: การสร้างความรู้, เกย์, ประสบการณ์ชีวิต, พ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์

Abstract

The objective of this research article was to study the conditions of gay who had the status of father in the context of Thai society. It was the qualitative research using the narrative study method. The informants in this research were the gay single fathers using a gatekeepers selection process with making the decision, selecting 15 people who met the inclusion criteria from all four regions of Thailand. The researcher used semi-structured interviews. Once the data was obtained, it was analyzed to create a narrative. The research results found that the conditions of gay men who were gay men that led to fatherhood status in the context of Thai society can be separated into 2 groups with 2 conditions: "groups who had children with intention" and "groups who had children without intention." Condition 1: It was the need to conceal your desires or true sexual orientation in hopes of having children according to social norms by ignoring the deep feelings in one's heart. Condition 2: Due to various force majeure reasons, fathers must be responsible and comply with social norms in raising their children to be good members of society. Moreover, this study also revealed a new perspective to create awareness of gender diversity in society. Don't judge a book by its cover. It led to understanding and reducing the gay single father stigma and their family members to create a society that was happy and prosperous together.

Keywords: Knowledge Creation, Gay, Life Experiences, Gay Single Fathers

บทนำ

การสร้างครอบครัวตามวาทกรรมกระแสหลักทางสังคม คือ หน้าที่ของเพศชาย-หญิง เท่านั้นที่จะสามารถสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ (Perfect Family) และอบรม เลี้ยงดูลูกให้เติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพ เพื่อมาเป็นแรงงานขับเคลื่อนสังคม (ชาย โพธิ์สิตา, 2552, 2554) ซึ่งเป็นชุดความรู้ที่ครอบงำความคิดความเชื่อของคนในสังคม อย่างหยั่งรากลึก โดยก่อนที่จะเข้าสู่สังคมที่ทันสมัย ผู้ที่

ทำหน้าที่พ่อจะต้องเป็นเพศชายที่รักใคร่กับเพศหญิงเท่านั้น (ศิริพันธ์ ถาวรทวิวงษ์, 2559) เพศชายทำหน้าที่หลักในการเป็นผู้นำครอบครัว คอยปกป้องดูแลครอบครัวให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ พร้อมทั้งทำหน้าที่หารายได้เพื่อมาเลี้ยงดูคนในครอบครัว และเมื่อเข้าสู่สังคมที่ทันสมัยจากครอบครัวขนาดใหญ่หรือครอบครัวขยาย พัฒนามาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีขนาดเล็กลง มีเพียงพ่อแม่และลูก ๆ เท่านั้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562) จนกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ผู้คนในสังคมสมัยใหม่ยอมรับ และให้คุณค่ากับเพศชายในฐานะผู้นำ และผู้หาเลี้ยงครอบครัวเป็นสำคัญ (Parker, K. & Wang, W., 2013) หากมีผู้ใดที่มีเพศวิถีที่ประหลาดปฏิบัติตนแตกต่างออกนอกกรอบจากบรรทัดฐานนี้ จะถือว่าเป็นชนชายขอบของความรู้ เรื่อง “ความเป็นพ่อ” ในทฤษฎีสังคมสมัยใหม่ที่ถูกมองข้ามความสำคัญ และมีผู้คนบางกลุ่มที่ตกอยู่ใต้วาทกรรมกระแสหลัก ออกมาต่อต้านเบียดขับให้ผู้ที่มีความประหลาดนอกรีตจากบรรทัดฐานที่ตั้งไว้ ให้ต้องอับอายจนไม่มีที่ยืนในสังคมแห่งนี้ในที่สุด

เมื่อสถานการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับเพศวิถีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดนิ่ง เกิดชุดความรู้ใหม่ที่สร้างนิยามให้กับครอบครัวที่มีรูปแบบแตกต่างจากบรรทัดฐานเดิม ตลอดจนมีการนิยามตัวตน และรสนิยมทางเพศอย่างหลากหลาย จนเกิดปรากฏการณ์ครอบครัวเพศเดียวกันให้พบเห็นขึ้นในสังคม และครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวของกลุ่มรักเพศเดียวกัน เริ่มปรากฏให้เห็นเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเป็นการท้าทายความคิดความเชื่อเดิมของคนในสังคมไทยและสังคมโลก ข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNFPA), 2558) โดยเฉพาะบทบาทของความเป็นพ่อ ที่แต่เดิมต้องเป็นชายที่มีรสนิยมรักต่างเพศ ร่างกายแข็งแรง พร้อมทั้งจะปกป้องครอบครัวอยู่เสมอ ตลอดจนมีหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูครอบครัวไปด้วยนั้น (ชลลดา จารุศรีชัยกุล, 2555) จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวของพ่อหรือแม่ที่มีรสนิยมรักต่างเพศ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอยู่ในสังคมได้อย่างเปิดเผย ถึงแม้จะยังมีข้อกังขาถึงสถานภาพของพวกเขานั่น ที่ต้องกลายเป็นจุดต่างพร้อยของสังคมอยู่พอสมควรก็ตาม (ขวัญเนตร สุขใจ, 2562; จิรพันธ์ พิมถาวร, 2557) แต่สิ่งที่สร้างผลกระทบต่องานทรมลหลักมากกว่าครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวทั่วไป คือ การเกิดขึ้นของครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ที่นับวันจะยิ่งพบเห็นได้ง่ายขึ้นในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป มีการนิยามความหมายสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก ที่มีความหลากหลายทางเพศ (ปณิธิ บราวน์, 2557) ซึ่งมีผู้คนในสังคมไม่น้อยต่างมีข้อสงสัยในความเป็นมาของครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ รวมไปถึงความเหมาะสมในการทำหน้าที่ดูแลลูก และคุณภาพของความเป็นพ่อตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ด้วย การศึกษารุ่นนี้เพื่อเผยแพร่ข้อมูลจากประสบการณ์ที่หลากหลายของกลุ่มพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ ให้สังคมได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่าง

สงบสุข ด้วยเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และทะลายนกำแพงแห่งค่านิยมที่จะก่อให้เกิดปัญหาความเลื่อมล้ำ (ปวิธิ ไทยนิยม และคณะ, 2562) ให้กลายเป็นสังคมแห่งความเท่าเทียมและความผาสุกแก่ทุกคนในสังคมนั้นเอง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเงื่อนไขของเกย์ชายรักชายที่ทำให้มีสถานะเป็นพ่อในบริบทสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการใช้วิธีดำเนินการศึกษาแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach) มีกระบวนการทศน์ของงานวิจัยแบบวิพากษ์นิยม (Critical) เพื่อไปต่อตรงกับวาทกรรมหลัก ที่ประกอบสร้างด้วย อำนาจ ความรู้ และความจริง (Foucault, M., 1998) ของเกย์ที่กลายเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว โดยการเปิดพื้นที่ให้พ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ได้สื่อสารกับสังคมผ่านเรื่องราวประสบการณ์ของตนเอง ถึงเงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดมีลูกที่เป็นต้นเรื่องของเรื่องเล่าทั้งหมดในครั้งนี้ ผ่านการวิเคราะห์เป็นเรื่องราวด้วยตัวของผู้วิจัยเป็นหลัก (นภาพรณ หะวานนท์, 2550) โดยกรอบแนวคิดในการศึกษาในครั้งนี้ ใช้แนวคิดของ Foucault, M. (2001) มีเป้าหมายเพื่อเผยให้เห็นเขตของพลังอำนาจของชุดความรู้ หรือวาทกรรมหลัก ที่กำหนดคุณสมบัติของความเป็นพ่อตามบรรทัดฐานทางสังคมไทย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในงานวิจัยนี้ คือ พ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ โดยการใช้การคัดเลือกแบบมีผู้แนะนำ (Gatekeeper) ในการคัดกรองผู้ให้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษารั้งนี้ โดยผู้ที่ตัดสินใจ เรียกว่า ผู้เฝ้าประตู (Michelstein, E. & Boczkowski, P.J., 2009) ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดมาปรับใช้กับผู้ทำหน้าที่คัดกรองผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์การคัดเลือกของงานวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูล ไม่สามารถเข้าถึงได้โดยง่ายทั่วไป ต้องผ่านการแนะนำจากผู้แนะนำ คือ ผู้รู้จักใกล้ชิด ที่ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อน พี่น้องญาติผู้ใหญ่ กับผู้ให้ข้อมูล ที่ทราบถึงคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล ว่ามีความสอดคล้อง และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษารั้งนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งช่วงชั้นในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลอาจมีมากกว่าหนึ่งชั้น โดยผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ ที่มีบุตรจากสายเลือดตนเอง อายุระหว่าง 6-18 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยเรียนรู้ เข้าสู่สังคมนอกบ้าน ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป และอบรมเลี้ยงดูบุตรเองเป็นหลัก ไม่ปกปิดตัวตนต่อสาธารณะว่าเป็นเกย์ จำนวน 15 คน กระจายอยู่จากทั้งสี่ภูมิภาคของประเทศไทย ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

การรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเชิงคุณภาพฉบับนี้ ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงเล่าเรื่อง (Narrative Interview) เป็นเครื่องมือหลัก โดยมีการวางกรอบการเล่าเรื่อง (Narrative Frame) หรือโครงเรื่อง และแนวทางก่อนจะเข้าสู่การสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการช่วยให้ผู้เล่าเรื่องในฐานะผู้ให้ข้อมูลสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย และกระบวนการวางโครงเรื่องที่เขียนสะท้อนประสบการณ์ของตนเอง รวมถึงได้วิเคราะห์ความรู้ และกระบวนการต่อสู้ต่อรอง ตลอดจนการสร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน และความรู้สึกต่าง ๆ ก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์แบบเล่าเรื่อง โดย Barkhuizen, G. & Wette, R. (2008) ได้ออกแบบการคิดกรอบการเล่าเรื่องนี้เพื่อช่วยให้ผู้เล่าเรื่องได้ทราบถึงโครงเรื่อง รวมถึงเนื้อหาของสิ่งที่จะเล่าได้ และผู้เล่าเรื่องมีความรู้สึกมีส่วนร่วมในเรื่องราวที่ตนเองจะสะท้อนออกมาจากประสบการณ์ที่เคยเกิดขึ้นกับตนเอง ในการเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ในอดีตที่ผ่านมาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางกรอบการเล่าเรื่องแบบกึ่งโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์เชิงเล่าเรื่องด้วยขั้นตอน คือ การติดต่อเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะมีการนัดหมายวัน เวลา สถานที่ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก การดำเนินการสัมภาษณ์ ด้วยบรรยากาศผ่อนคลายเป็นกันเอง พร้อมสังเกตอาการกิริยาร่วมด้วย การถอดเทปการสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา สรุปผลแยกประเด็นหลักประเด็นย่อย เพื่อเล่าเรื่องที่น่าสนใจ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รับอนุญาตการทำวิจัยในมนุษย์ หมายเลขรับรอง SWUEC/E/G-042/2566 ให้ทำการศึกษาตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์แล้ว (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2560)

การวิเคราะห์ข้อมูล และความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1. นำบันทึกเทปบทสนทนาที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ สอดคล้องกับปัญหาการวิจัยที่ได้มาถอดเทปบทสนทนาของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์
2. นำข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนาของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ นำมาวิเคราะห์เรื่องเล่า โดยใช้วิธีวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) และนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ แยกประเด็นหลัก (Main-themes) ประเด็นย่อย (Sub-theme) และนำประเด็นที่พูดถึงบ่อยครั้งในการสัมภาษณ์มาจัดเป็นกลุ่ม (Category) และนำมาจัดเป็นบท (Theme) (Bold, C., 2012)
3. เลือกเอาเฉพาะเรื่องราวที่มีนัยสำคัญต่อการศึกษามาเล่าเรื่องราวใหม่ โดยการใช้เรื่องเล่าของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์แต่ละรายที่มีความแตกต่างหลากหลาย

รวมทั้งเรื่องราวของเหตุการณ์ หรือข้อถกเถียง เพื่อสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้มีสี่ขั้นตอนอ่าน (นภภรณ์ หะวานนท์, 2552)

4. รวบรวมตัวบทที่ได้มาจัดกลุ่มแยกประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกมาเพื่อคัดเลือกเรื่องเล่าและนำมาสร้างเรื่องเล่า โดยนำองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งเหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ผู้ให้ข้อมูล ลักษณะท่าทาง น้ำเสียง อารมณ์ที่แสดงออก การให้ความหมายเกี่ยวกับความเป็นพ่อ ผู้ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก การอบรมดูแลลูก และการตีความเพื่อสร้างเรื่องเล่า เชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ สร้างขึ้นเป็นเรื่องราว ที่ให้ความหมายของผู้ที่เป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ ถึงการกระบวนการณ์ลูกของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์

5. ใช้หลักความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีให้ความไว้วางใจของข้อมูล (Trustworthiness) (Creswell, J.W., 2008)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยจากประสบการณ์ของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ เพื่อศึกษาเงื่อนไขของเกย์ชายรักชายที่ทำให้มีสถานะเป็นพ่อในบริบทสังคมไทย ที่สละเวลามาเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ของแต่ละรายด้วยความกระตือรือร้น อยากจะถ่ายทอดให้ฟังถึงชีวิตที่ผ่านประสบการณ์ก่อนที่พวกเขาจะต้องมารับบทบาทพ่อ ที่บางรายไม่อาจคาดคิดไว้ล่วงหน้า เนื่องจากรู้ว่าตนเองมีรสนิยมทางเพศที่ไม่ชอบการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง บางรายจำเป็นต้องมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่เป็นภรรยาตามประเพณี หรือความต้องการของครอบครัว พวกเขาแต่ละคนต่างมีเรื่องเล่าที่ไม่บ่อยนักที่จะเปิดเผยให้สาธารณะได้รับรู้รับทราบด้วยเหตุใด จึงต้องมารับบทบาทพ่อได้ ทั้ง ๆ ที่พวกเขามีรสนิยมทางเพศที่ไม่ตรงกับบรรทัดฐานความเป็นชายในสังคมไทยในขณะนั้นเลย โดยผู้ศึกษาสามารถแยกเงื่อนไขความเป็นมาก่อนที่จะกลายมาเป็นพ่อของพวกเขาไว้ได้ 2 เงื่อนไข คือ 1 กลุ่มที่มีลูกด้วยความตั้งใจ และ 2 กลุ่มที่มีลูกจากความไม่ตั้งใจ

1. การมีลูกด้วยความตั้งใจ

คนกลุ่มนี้มีความสมัครใจ หรือยินดีที่จะมีลูกด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเพราะพวกเขารับรู้ล่วงหน้ามาแล้ว ว่าต้องแต่งงานตามประเพณีเพราะพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือเป็นธุระจัดหาให้ และพวกเขาเลือกที่จะไม่ขัดขึ้น หรือเพราะชุดความรู้ทางวัฒนธรรม หรือยินยอมที่จะปฏิบัติตามความคาดหวังของครอบครัว และมองข้ามรสนิยมทางเพศที่ตนเองปรารถนาอย่างแท้จริง โดยสามารถแยกเงื่อนไขออกได้เป็น 2 ประเด็นย่อยที่น่าสนใจ คือ 1.1 การที่ครอบครัวของพวกเขา

อยากให้มีลูก โดยที่พวกเขายินยอมทำตามความคาดหวังอย่างตั้งใจ และ 1.2 การที่พวกเขาอยากมีลูกอยู่แล้ว แต่ไม่ได้ตั้งใจจะมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง

1.1 การที่ครอบครัวของพวกเขาอยากให้มีลูก โดยที่พวกเขายินยอมทำตามความคาดหวังอย่างตั้งใจ เนื่องจากครอบครัวของพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ต้องการให้มีลูกเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงพบว่าการมีครอบครัว หรือแต่งงานกับผู้หญิงมาจากครอบครัวเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหาภรรยาให้ ถึงแม้ว่าตนเองจะไม่ชอบและไม่ปรารถนาการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงก็ตาม แต่เพื่อทำตามความต้องการของครอบครัวเรื่องการมีหลานไว้สืบทอดตระกูล พวกเขาจึงต้องมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาของตนเอง โดยส่วนใหญ่จะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงวัย 60 ปีขึ้นไป หรือในช่วงวัยประมาณ 25-30 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นวัยสร้างครอบครัว ในขณะที่สังคมไทยยังไม่เปิดกว้างเรื่องความหลากหลายทางเพศมากนักในขณะนั้น โดยเฉพาะสังคมต่างจังหวัดที่ยังคงยึดมั่นปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น การที่คนหนุ่มสาวเมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์ส่วนใหญ่จะต้องเข้าพิธีแต่งงาน เพื่อสร้างครอบครัว ตามประเพณีท้องถิ่น ดังตัวอย่างเช่นกรณีของคุณอ๊อด และคุณแอ๊ด

ด้วยความที่ผู้ใหญ่เป็นธุระจัดหาภรรยาให้คุณอ๊อดเมื่อถึงวัยสมควรสร้างครอบครัว เพราะอยากให้มีความอบอุ่น มีคนเลี้ยงดูยามแก่เฒ่า คุณอ๊อดจำเป็นต้องตกลงปลงใจแต่งงานและมีลูกตามที่คุณผู้ใหญ่แนะนำ “คุณคิดดูเมื่อสามสิบกว่าปีก่อนผมต้องอดอดแอไหน ที่ต้องพยายามทำตัวเป็นชายแท้พอสมควร ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ที่ดีของเมียและพ่อที่ดีของลูก ๆ จนทำให้ต้องมีปากเสียงกันอยู่เรื่อย ๆ ผมกลายเป็นคนขี้หงุดหงิดอารมณ์เสียโดยเฉพาะกับภรรยา อาจเป็นเพราะผมไม่มีความสุขกับการที่ต้องมีอะไรกับเขาละมั้ง ทุกครั้งที่ผมจะมีอะไรกับเขาผมต้องใช้จินตนาการ คิดซะว่าเป็นหน้าใครสักคนที่ผมชอบ นาน ๆ ครั้งผมถึงจะยอมมีอะไรกับเขา จนสุดท้ายเขาก็ขอหย่ากับผม” แต่สุดท้ายครอบครัวที่อบอุ่นของเขาก็ต้องจบลงด้วยการเลิกลากัน สาเหตุเกิดจากการที่คุณอ๊อดไม่ชอบมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงตั้งแต่ต้น ทำนองเดียวกันกับกรณีของคุณแอ๊ดชายเลยวัยเกษียณเช่นกัน เขาเล่าให้ฟังว่าไม่ค่อยชอบการมีเพศสัมพันธ์กับภรรยา ตามปกติในทุกครั้งที่จะมีอะไรกัน คุณแอ๊ดต้องถูกภรรยาเฝ้าล้อมประอบกับการใช้จินตนาการร่วมด้วยเสมอแรก ๆ ก็ผ่านไปได้ด้วยดีในช่วงแรกของการแต่งงาน แต่หลังจากใช้ชีวิตคู่ไปได้ระยะหนึ่งคุณแอ๊ดเกิดความเบื่อหน่าย จนท้ายที่สุดภรรยาของคุณแอ๊ดแอบไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นจนคุณแอ๊ดจับได้และเลิกลากันในที่สุด ปล่อยให้คุณแอ๊ดต้องกลายมาเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว เลี้ยงดูลูกสองคนเพียงลำพัง “ผมเข้าใจเขานะ ตอนที่ผมจับได้ว่าเขาเล่นชู้ ผมไม่ไว้วางใจอะไรเลย เข้าใจดีทุกอย่าง ยอมให้เขาไป ตามทางที่เขาต้องการ ส่วนลูก ๆ ผมคิดว่าผมเลี้ยงดูได้ มีญาติพี่น้องเยอะเยอะช่วยดูแล ผมไม่ห่วง

เรื่องเลี้ยงลูกเท่าไร เพราะลูกก็เริ่มโตพอสมควรแล้ว” คุณแอ๊ดแต่งงานเพราะครอบครัวจัดหาให้ ด้วยความเป็นห่วงว่าในอนาคตหากไม่มีพ่อและแม่แล้ว คุณแอ๊ดจะโดดเดี่ยวไร้คนดูแล เขาจึงยินยอม แต่โดยดีถึงแม้ภายในจิตใจของเขาจะปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงตลอดมาก็ตาม

1.2 การที่พวกเขาอยากมีลูกอยู่แล้ว แต่มีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงแบบไม่ได้ตั้งใจ จากการที่พวกเขาไม่ได้มีความปรารถนาจะมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง คนกลุ่มนี้อะไรก็อยากมีลูกเป็นทุนเดิม แต่ไม่ได้ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงเพื่อลูก แต่ความบังเอิญพาไปให้ได้ประโยชน์พอดี เขาจึงมีลูก ได้ด้วยความบังเอิญ คือ กรณีของคุณอุ๊ต ที่มีอายุประมาณ 40 ปี ในขณะที่ให้สัมภาษณ์ หรือเมื่อ ประมาณ 15 ปีที่แล้ว ที่ยังมีบางพื้นที่ในต่างจังหวัดที่ยังเคร่งครัดตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยพ่อของคุณอุ๊ตเป็นธรรมาจารย์ให้แต่งงานกับลูกสาวของเพื่อนที่ทำงาน ด้วยเหตุผลที่ผู้ใหญ่เห็นสมควรทั้งสอง ฝ่าย ทำให้คุณอุ๊ตที่เป็นเกย์ต้องรีบกลับบ้านที่ต่างจังหวัดเพื่อไปแต่งงาน โดยไม่อาจขัดขืนได้ เพราะคุณอุ๊ตรักและเคารพพ่อมาก อีกทั้งพ่อของคุณอุ๊ตเป็นคนเคร่งศาสนามาก เขาจึงยินยอมแต่งงานแต่โดยดี โดยที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษานิสัยใจคอของว่าที่ภรรยาของเขาแม้แต่น้อย แต่สุดท้ายเขาก็กลายเป็นพ่อคนตามความคาดหวังของครอบครัว “หลังจากแต่งงานมาได้สักระยะ อยู่มาวันหนึ่งก็มีอะไรกันครั้งแรกหนึ่งติดลูกเลย แต่เราไม่เป็นคนเริ่มก่อนนะน้องเค้าเป็นคนเริ่มก่อน เราแค่อยู่เฉยๆ น้องเขาทำเองหมดเลย มันคงบังเอิญอยู่ในช่วงตกไข่พอดีก็เหมาะเจาะมาก” ครั้งเดียวที่เขาจะมีอะไรด้วยกับภรรยาของเขา และไม่กี่เดือนต่อมาก็ตรวจพบว่าภรรยาของเขาตั้งครรภ์แล้ว ซึ่งมันเป็นสิ่งที่ครอบครัวของทั้งสองฝ่ายรอคอยว่าจะต้องมีหลานในไม่ช้าหลังจากการแต่งงาน แต่ระหว่างตั้งครรภ์ภรรยาของเขาไม่มีความสุขกับการมีชีวิตคู่ เธอเคยขอให้คุณอุ๊ตพาไปทำแท้ง แต่คุณอุ๊ตไม่ยินยอม เพราะแม่ของเขาไม่เห็นด้วยที่จะทำแท้ง จึงเกิดการตกลงเจรจากันเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ส่วนตัวระหว่างเขากับภรรยา เพราะคุณอุ๊ตไม่อยากให้พ่อของตนทราบเรื่องการเลิกลาแยกทางกัน เขาจึงขออนุญาตพ่อเพื่อพาครอบครัวมาอยู่เมืองหลวง ในระหว่างการเดินทางคุณอุ๊ตได้แยกทางกับภรรยาของเขาพร้อมกับเงินจำนวนหนึ่ง เพื่อให้เธอไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ และเขาก็กลายเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว คุณอุ๊ตปกปิดเรื่องราวนี้ไว้จนกระทั่งพ่อของเขาเสียชีวิตลงจึงกล้าที่จะพาลูกชายกลับไปหาแม่ของเขา และเข้าออกบ้านได้ตามปกติ เมื่อลูกชายของคุณอุ๊ตอายุได้สิบห้าปี และเงื่อนไขในชีวิตเปลี่ยนไป เขาจึงได้เปิดเผยตัวตนให้คนรอบข้างทราบ พร้อมกับมีแฟนเป็นผู้ชาย โดยที่ลูกและครอบครัวยอมรับ เรื่องราวลักษณะนี้ไม่ได้มีเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่ยังมีกรณีของคุณอุ๊ตวัย 40 ต้น ๆ เล่าว่าเขาเป็นคนต่างจังหวัด พอเรียนจบมอหกแล้วไม่ได้เรียนต่อ จึงช่วยที่บ้านทำงานค้าขาย และทำไร่ทำนาอยู่บ้านปกติ แต่พอเข้าสู่วัยที่ต้องแต่งงาน พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายเห็นดีเห็นงามด้วย จึงจัดหาให้ทั้งคู่แต่งงานกัน เขาอยู่ด้วยกันได้แค่ปีเดียวก็ขอแยกทางกัน “ไลฟ์สไตล์เราไม่ตรงกัน

นิสัยใจคอต่าง ๆ ทั้งที่บ้านแม่ของลูกก็ไม่ค่อยถูกใจผมเท่าไร เราเลยแยกทางกันด้วยดี” แม่ของลูกไปทำงานที่เกาหลี ส่วนเขากลับมาอยู่กับพ่อและน้องชาย โดยที่ลูกชายของเขาไป ๆ มา ๆ ระหว่างสองบ้านทั้งปู่และตายาย เพราะเป็นหลานคนแรกของทั้งสองบ้าน ตัวเขาเลยไม่ต้องเดือดร้อนดูแลอะไรมาก ด้านชีวิตส่วนตัวก็ยังไม่โสด หากคนที่มาอยู่ด้วยยังไม่ได้ ถ้ามีก็ต้องดูให้ดี ๆ ว่าเขามาแบบไหน มาดีริมาหวังผลอะไร ถ้ามาดีด้วยความจริงใจเขาก็ยินดีคบด้วย

จากประสบการณ์ของบุคคลข้างต้น ถึงแม้ใครจะเต็มใจที่จะมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาด้วยเหตุผลบางประการ แต่ทั้งหมดล้วนต้องปิดบังความต้องการ หรือรสนิยมทางเพศของตนเองเอาไว้ นอกเหนือจากหวังผลว่าต้องมีลูกตามครรลองที่สังคมตีกรอบไว้เป็นบรรทัดฐานแล้ว แค่นี้ก็ต้องสนองความต้องการที่จะมีลูกเป็นของตนเอง พวกเขาเหล่านั้นต้องแต่งงานสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์และอบอุ่น มีลูกมีหลานเพื่อสืบสกุลของตนไว้ตามประเพณีเท่านั้น โดยไม่สนใจกับความรู้สึกเบื่อกันในจิตใจของชายเหล่านั้น ว่ามีความรักความต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง หรือสร้างครอบครัวกับผู้หญิงหรือไม่ แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป สังคมเปิดกว้างมากขึ้น พวกเขาเหล่านี้ก็สามารถที่จะเผยตัวตนให้สังคมได้รับรู้ถึงรสนิยมทางเพศของเขาได้ แสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่ต้องกดทับความรู้สึกของตนไว้อีกต่อไป

2. การมีลูกจากความไม่ตั้งใจ

คนกลุ่มนี้ล้วนไม่เต็มใจ และไม่คาดคิดหรือหวังว่าตนเองจะมีลูกด้วยตนเอง และไม่คิดว่าตนเองจะทำได้ จากการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง แต่เกิดจากความไม่ตั้งใจด้วยปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการถูกข่มขืน การลักลอบ การโดนวางยา หรือมีเมานาจนขาดสติ และไม่รู้ตัว นี่อาจเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ถูกระงับจากภายนอก นำพาให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างชายรักชาย (เกย์) กับผู้หญิง ผู้ที่ไม่มีข้อจำกัดในการมีเพศสัมพันธ์ ไม่จำกัดว่าจะเป็นเพศ วัย หรือเพราะเหตุใด เธออาจจะชอบ หรืออยากมีเพศสัมพันธ์กับคน ๆ นั้น ด้วยรสนิยมส่วนตัว ความท้าทาย อยากลอง อารมณ์พาไป การขาดสติ ตลอดจนไม่มีเหตุผลว่าเพราะเหตุใดถึงทำเช่นนั้น แต่สุดท้ายเหตุการณ์จบลงด้วยการมีเพศสัมพันธ์กันเกิดขึ้น สามารถแยกเงื่อนไขที่น่าสนใจได้ 3 ประเด็นย่อย คือ 2.1 จากการมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่คันหารสนิยมทางเพศที่แท้จริง 2.2 จากสิ่งมีนเมา หรือการใช้สารเสพติด 2.3 จากการไม่รู้ตัว

2.1 เกิดจากความไม่ตั้งใจ จากการมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่คันหารสนิยมทางเพศที่แท้จริง การที่คนหนึ่งคนจะรู้ตัวว่าเป็นเกย์ หรือมีรสนิยมทางเพศแบบชายรักชาย บางรายไม่ง่ายเลยที่จะรู้ตัว ต้องผ่านการลองผิดลองถูกกับการคบหาทั้งชายหญิง จนรู้แน่ๆว่าตนเองชอบเพศไหน เหมือนกับกรณีของคุณออยเกย์วัย 50 ต้นๆ เล่าให้ฟังว่าเขาเคยมีแฟนเป็นผู้ชายมาก่อนที่จะตกลง

ปลงใจแต่งงานกับภรรยาจนมีลูกด้วยกัน 2 คน “ก่อนหน้านั้นผมก็เคยคบหาอยู่กับผู้ชายมาบ้างพอสมควร พอดีมีโอกาสดูไปต่างประเทศ ก็ได้รู้จักกับภรรยาในช่วงเวลาไม่นาน เราก็ตกลงแต่งงานกันและมีลูกเลย” แต่แล้วครอบครัวก็ไปไม่รอดด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง แต่ที่แน่ ๆ เขาคิดว่าตนเองน่าจะเหมาะกับการมีแฟนเป็นผู้ชายมากกว่า และสุดท้ายก็เลิกกันไป เขาจึงกลายเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว และกลับมาคบหาอยู่กับแฟนหนุ่มคนใหม่อีกครั้ง ทำนองเดียวกับคุณอัม เกียรติ 30 ปี ปลาย ๆ ขณะนั้นเป็นเด็กวัยรุ่นต่างจังหวัดหน้าตาดี ที่เข้ามาทำงานในเมืองหลวง วิถีกำลังอยากรู้อยากลอง และยังไม่ได้แน่ใจว่าตนเองมีรสนิยมทางเพศแบบไหนกันแน่ โดยมีเพื่อนชักพาไป เขาเห็นเพื่อนมีแฟนหญิงเขาก็อยากมีบ้าง และได้ลองมีอะไรกับผู้หญิงที่เข้ามาชอบเขา “ตอนนั้นเราเฉย ๆ นะ เขามาชอบเราก็ออเค ก็เทดี เพื่อนเราก็มีสาวมาติดพันเหมือนกัน แต่มีอะไรกันแค่ครั้ง 2 ครั้ง ก็ท้องเลย” โดยเขาไม่คาดคิดว่าตนเองจะมีลูกจากการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงเพียงไม่กี่ครั้ง ซึ่งระหว่างนั้นเขาก็อยู่ในช่วงการค้นหารสนิยมทางเพศของตนเองด้วย จึงตัดสินใจที่จะไม่คบหากับแม่ของลูกต่อไป โดยมีเงื่อนไข คือ จะขอรับผิดชอบลูกไว้เพียงคนเดียว โดยที่เขาไม่ขอครอบครัวช่วยเหลืออยู่ห่างๆ

ถึงแม้ว่าสังคมไทยจะเปิดรับความหลากหลายทางเพศได้มากขึ้น ส่งผลให้ชาวเกย์ที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่มีความมั่นใจในการใช้ชีวิต และเปิดเผยตัวตนมากขึ้น มีอิสระในการใช้ชีวิต และการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ติดกรอบประเพณีดั้งเดิม จึงเกิดความผิดพลาดไม่ตั้งใจ และมีลูกขึ้นได้ง่าย แม้ว่าพวกเขาจะเคยมีประสบการณ์ทางเพศกับผู้หญิงมาบ้างก็ตาม นั่นก็ไม่อาจที่จะหยุดชีวิตในแบบฉบับของพวกเขาให้แต่งงานกับผู้หญิงได้ พวกเขาที่ยืนยันที่จะใช้ชีวิต และมีคู่ครองแบบชายรักชายต่อไป

2.2 เกิดจากความไม่ตั้งใจ จากสิ่งมีนเมา และจากการใช้สารเสพติดบางชนิดก็มีส่วนกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ทางเพศ และสามารถมีเพศสัมพันธ์อย่างลืมหืมจนสำเร็จความใคร่ และตั้งครภได้มากที่สุด ดังตัวอย่างของคุณโอ และของคุณออด เป็นเกย์วัยสามสิบปลาย ๆ เช่นกัน ที่ไม่เคยมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงมาก่อน โดยคุณออดได้ยอมรับว่าตนเองเป็นเกย์มาตั้งแต่จำความได้ ครอบครัวยอมรับในความเป็นตัวตนของเขา แต่จากเหตุการณ์ที่ไม่ได้ตั้งใจโดยเขาทำนองในออฟฟิศทอง “ในคืนหนึ่งที่พวกเราไปเลี้ยงรับรองลูกค้า จนเมาขาดสติ และมีอะไรกันเพียงครั้งเดียวในคืนนั้น ผมก็กลายเป็นพ่อคนเลยครับ” แม้ว่าคุณออดจะไม่ได้เป็นผู้เริ่มที่จะมีเพศสัมพันธ์ก่อนก็ตาม แต่เนื่องด้วยน้องผู้หญิงคนนี้แอบชอบพอคุณออดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เธอจึงใช้โอกาสนี้แผ่เจตสิกคุณออดด้วยลีลาที่เร้าร้อนเกินต้านทาน จนคุณออดลืมหืมตัวจนที่แท้จริง และสำเร็จความใคร่ในที่สุด แต่พอคลอดลูกได้ไม่กี่เดือนแม่ของลูกก็ขอไปอยู่ต่างประเทศด้วยเหตุผลส่วนตัว พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายเข้าใจและ

ยอมรับการตัดสินใจของฝ่ายหญิง ทำให้คุณอึดต้องกลายเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว และ กรณีที่น่าสนใจ คลายกันนี้คือกรณีของคุณโอ พนักงานบริษัทเอกชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง

เมื่อครั้งคุณโอ ที่เป็นเกย์มาโดยตลอด และไม่เคยมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงมาก่อน ได้ไปเยี่ยมแม่ในชุมชนแออัดแห่งหนึ่ง ซึ่งครั้งนั้นเขาได้ใช้สารเสพติดจนเมาขาดสติ และเผลอไปมีเพศสัมพันธ์กับน้องผู้หญิงในชุมชน หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้นผ่านไปสามปี “แม่อีกมาบอกว่า มีผู้หญิง แถวบ้านเอาลูกมาให้รับผิดชอบ บอกว่าเป็นลูกของเรา ซึ่งเราก็อึด ซึ่งผู้หญิงคนนั้นเลี้ยงเองไม่ได้ แล้ว เพราะต้องติดคุก เนื่องจากเสพ และค้ายา นั่นจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่เราต้องเอาเด็กมาเลี้ยง แบบไม่ ตั้งใจ และจำใจ ด้วยเพราะแม่เราสงสารเด็ก เราเลยจำใจเอามาเลี้ยง ซึ่งชื่อพ่อไม่ใช่ชื่อเรา แต่เรา ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากไม่มีใครช่วยเหลือ หรือรับเด็กคนนี้ไปเลี้ยงดูได้” ปัจจุบันคุณโอเลี้ยงลูกชาย มาได้ห้าปีแล้ว น้องเป็นเด็กดี เลี้ยงง่าย คุณโอตั้งใจจะเลี้ยงดูจนเรียนจบมีหน้าที่การงานทำดูแล รับผิดชอบตัวเองได้ หากในอนาคตลูกคนนี้จะใส่ใจดูแลพวกเขาแม่แก่เฒ่าก็นับว่าเป็นผลบุญจากการที่เคยทำดีกับลูกไว้ในตอนนี้นั่นเอง

2.3 เกิดจากความไม่ตั้งใจ จากการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่รู้ตัว เนื่องจากเสพยาเสพติด นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่รู้ตัวได้ด้วย จากกรณีของคุณโอ เกย์วัยไม่ถึง 30 สาเหตุที่ทำให้ เขาต้องการเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว เพราะความคึกคะนอง ในช่วงวัยรุ่นที่อยากรู้อยากลองสารเสพติด รวมถึงยากระตุ้นอารมณ์เพศ เขาจึงเผลอไปทดลองยาปลูกเชื้อสกับเพื่อนสนิททั้งชายหญิง และเล่น สนุกกันโดยขาดการยั้งคิด “แม่ของลูกเป็นเพื่อนกันครับเมื่อก่อนสนิทกันมาก วัยรุ่นอยากลอง ประมาณนั้นเรื่องเพศเราไม่ปิดกันเลยฟรีมาก มันทำทนายตื่นเต้นดีตอนนั้น มีอะไรแปลกใหม่เราก็มักจะเรียนรู้ทดลอง จนเกิดเรื่อง เมื่อเราลองยาปลูกเชื้อสกันทำ ๆ ไม่คิดว่ามันจะเกิดการควบคุมจน ไม่รู้ตัวว่าทำอะไรอะไรลงไปบ้าง” พอรู้ว่าเพื่อนตั้งครรภ์เรื่องเลยแดงถึงผู้ปกครองต้องออกโรงมา ช่วยเหลือให้เขาผ่านเหตุการณ์ดังกล่าวมาได้ ลูกสาวของเขาฉลาดน่ารัก พ่อกับแม่ของเขาหลงหลอน คนนี้มาก ถึงแม้จะเกิดจากความไม่รู้ตัวของเขาก็ตาม ไกลเคียงกับกรณีของคุณโอิตเกย์วัยสามสิบ ปลาย ๆ เขาเล่าว่า เขาถูกลักลอบจากแม่มายลูกติดจนฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ “เธอเป็นช่างตัดผมอยู่ร้าน เสริมสวยใกล้หอใน มีครั้งหนึ่งไปตัดผมในช่วงของการสระผมเค้าจะนวดผมไปด้วยคุยไปด้วย มันก็ ดีแล้วเราก็อึดจากการทำกิจกรรมที่มหาลัยเลยเผลอหลับคาเตียงสระผม มารู้ตัวอีกที คือ มีคนใช้ ปากก็บอว๊วะเพศของเราอยู่ ก็เลยปล่อยมันเลยตามเลยจนมีอะไรกัน” และสามเดือนต่อมาเขาก็ กลายเป็นพ่อคนอย่างไม่ว่าคิดฝัน ประกอบกับฝ่ายหญิงไม่เรียกร้องอะไรนอกจากให้รับผิดชอบลูกที่ เกิดมาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้คุณโอิตจึงกลายเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ เพราะมีลูกที่เกิดจากการถูก ผู้หญิงลักลอบเพียงครั้งเดียวในคืนนั้นนั่นเอง

จากกรณีศึกษาข้างต้นนี้ คือ ผลจากของความไม่ตั้งใจที่จะมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงของ เกย์ และได้คาดหวังว่าจะมีลูกและสร้างครอบครัวกับผู้หญิงตั้งแต่ต้นอยู่แล้ว แต่เพราะเหตุสุดวิสัย ดังกล่าว และความรับผิดชอบที่พวกเขาต้องมีตามบรรทัดฐานของสังคมไทย ในความเป็นพ่อที่ต้อง ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกของตนเองให้เจริญเติบโตไปเป็นพลเมืองที่ดีแก่สังคม มิเช่นนั้นจะถูกสังคมตรา กล่าว่าหาว่าเป็นคนไม่มีความรับผิดชอบ ทำผู้หญิงท้องแล้วทิ้ง เป็นต้นเหตุของปัญหาทางสังคม ไม่มีความเป็นลูกผู้ชาย ถึงแม้แท้จริงแล้วคนกลุ่มนี้อาจจะนิยามตนเองว่าไม่ใช่ผู้ชายตามบรรทัดฐาน ทางสังคมก็ตาม

การมีเพศสัมพันธ์ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ แต่สุดท้ายเกิดลูกขึ้นมา แน่นอนว่าทั้งพ่อและแม่ ต้องร่วมกันรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น ในบางรายพ่อที่เป็นเกย์จะแสดงความรับผิดชอบในการเลี้ยงลูก เพียงลำพัง จากการที่แม่ของลูกหนีไปอย่างไม่ไยดี ด้วยเหตุจากรสนิยมทางเพศของฝ่ายชายที่ไม่ เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคม หรือบางรายยินดีให้ฝ่ายหญิงไปเริ่มต้นชีวิตสร้างครอบครัวใหม่ แม้ว่าทั้งสองคนจะไปด้วยกันไม่ได้ แต่ควรต้องแสดงความรับผิดชอบ หากทุกคนมีความรับผิดชอบ และประคับประคองสถานภาพตามแบบฉบับครอบครัวที่สมบูรณ์ให้คงอยู่ต่อไป แต่เนื่องจากแต่ละ คนมีเหตุผลที่แตกต่างหลากหลาย การสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์อาจไม่ใช่ทางออกที่ดีและถูกต้อง เสมอไป การเกิดครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวเกย์ จึงอาจเป็นทางออกที่ดีที่สุดในช่วงนั้นก็ว่าได้

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า กรณีศึกษาที่มาบอกเล่าเรื่องราวจากประสบการณ์ของ ตนเอง ถึงกระบวนการมีลูกของพวกเขาไว้อย่างหลากหลาย แต่นั่นไม่ใช่ปัญหาในการทำหน้าที่พ่อที่ ต้องเลี้ยงลูก พวกเขามีความอดทน และพากเพียรอย่างมาก ในการทำหน้าที่พ่อตามแนวทางของ พวกเขา ซึ่งอาจมีความแตกต่างหลากหลายตามแต่ละครอบครัว และอาจไม่ตรงตามบริบทความเป็น พ่อของสังคมกระแสหลัก แต่คุณพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์เหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีคุณสมบัติความเป็นพ่อ อย่างเต็มเปี่ยม พวกเขามีความเสียสละ และตั้งใจรับผิดชอบในหน้าที่ความเป็นพ่ออย่างมาก พวก เขามีความมุ่งมั่นที่จะสร้างความเข้าใจใหม่ให้กับสังคมถึงสถานภาพที่มีความแตกต่างหลากหลายใน เพศสภาพของพวกเขา เผยให้สังคมได้เห็นมุมมองใหม่ ที่อาจถูกมองข้ามจนไร้ตัวตนให้กลับมามีที่ยืน ในสังคมอีกครั้งอย่างภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เฉกเช่นทุกคนในสังคมสมัยใหม่แห่งนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากประสบการณ์ของกรณีศึกษาถึงเงื่อนไขของเกย์ชายรักชายที่ทำให้มีสถานะเป็นพ่อ ในบริบทสังคมไทย ผู้ศึกษาสามารถแยกเงื่อนไขความเป็นมาก่อนที่จะกลายมาเป็นพ่อของพวกเขาไว้ ได้ 2 กลุ่ม คือ 1 กลุ่มที่มีลูกด้วยความตั้งใจ และ 2 กลุ่มที่มีลูกจากความไม่ตั้งใจ และประเด็นย่อย

อื่น ๆ โดยเงื่อนไขกลุ่มแรก “การมีลูกด้วยความตั้งใจ” และ 2 ประเด็นย่อยที่น่าสนใจ คือ 1.1 การที่ครอบครัวของพวกเขาอยากให้มีลูก โดยที่พวกเขายินยอมทำตามความคาดหวังอย่างตั้งใจ และ 1.2 การที่พวกเขาอยากมีลูกอยู่แล้ว แต่ไม่ได้ตั้งใจจะมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิง ถึงแม้จะเต็มใจที่จะมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาตามประเพณีของพวกเขาก็ตาม ด้วยเพราะพวกเขาต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคมของความเป็นชาย (ชาย โปธิสิตา, 2552, 2554) ที่นิยามให้เมื่อชายหญิงแต่งงานกันแล้วต้องมีลูกตามประเพณีที่สืบทอดกันมา เพราะฉะนั้นพวกเขาต้องกลายเป็นคนนอกจารีตที่ไม่ประพฤติตามประเพณีที่สืบทอดกันมา (ศิริพันธ์ ถาวรทวิวงษ์, 2559) ถึงแม้จะต้องเก็บกวดปิดบังซ่อนเร้นความต้องการทางเพศที่แท้จริง ที่หลงใหลในรสนิยมทางเพศแบบชายรักชายก็ตาม ด้วยเพราะพวกเขามีจุดหมายที่ต้องการจะมีลูกและประพฤติตนเป็นคนดีตามบรรทัดฐานทางสังคม โดยการเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นพ่อที่ดีของลูกซึ่งนับว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มิเช่นนั้นจะไม่ได้รับการยอมรับ แต่หากมองในแง่ดีตามประเพณีนิยมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานนั้น (Parker, K. & Wang, W., 2013) เพราะได้แสดงให้เห็นว่า การประพฤติตนที่ดีตามประเพณีนั้นมีข้อดีเช่นไร การที่สังคมคาดหวังและกำหนดให้ชายหญิงต้องแต่งงานมีครอบครัวมีลูกไว้เพื่อเป็นหลักประกันเมื่อยามแก่เฒ่า จะได้มีลูกหลานมาคอยเลี้ยงดูดูแลพ่อแม่ที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้แล้ว ตามประเพณีความเชื่อโดยเฉพาะสังคมชนบท ที่ชุดความรู้สมัยใหม่ยังเข้าไม่ถึงเท่าที่ควร (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNFPA), 2558) แต่หากเป็นคนเมืองใหญ่ที่มีความรู้ที่ทันสมัย และมีฐานะทางเศรษฐกิจเข้าถึงเทคโนโลยีทางการแพทย์ มีงบประมาณเพียงพอต่อการดูแลตนเองโดยไม่ให้ลูกหลานต้องมาเดือดร้อนรับผิดชอบเลี้ยงดูหรือสามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐได้อย่างไม่ลำบาก ปรากฏการณ์คลุมถุงชน หรือบังคับให้ชายที่มีรสนิยมรักเพศเดียวกันต้องแต่งงานกับผู้หญิงเพื่อสร้างครอบครัวมีลูกเป็นครอบครัวที่อบอุ่นตามบรรทัดฐานทางสังคม (ศิริพันธ์ ถาวรทวิวงษ์, 2559) โดยไม่สนใจความรู้สึกทางเพศที่แท้จริงของพวกเขา อาจจะลดน้อยและหมดไปจากสังคมที่กำลังพัฒนาสู่สังคมที่ทันสมัยในทุก ๆ ด้าน โดยที่พวกเขาสามารถที่จะครองตัวเป็นโสดอย่างมีคุณภาพ สามารถดูแลรับผิดชอบตนเองไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคมและตนเองในอนาคตได้ หรือพวกเขาสามารถสร้างครอบครัวในแบบฉบับของเขา (ปวิธิ ไทยนิยม และคณะ, 2562) และสามารถที่จะเลี้ยงดูลูกโดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ให้กำเนิดที่แท้จริงได้ ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าพ่อแม่ ๆ ก็ตาม

ส่วนกรณีศึกษาถึงเงื่อนไขที่ 2 “การมีลูกจากความไม่ตั้งใจ” รวมถึง 3 ประเด็นย่อย คือ

2.1 จากการมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่ยังไม่พร้อมทางเพศที่แท้จริง 2.2 จากสิ่งมีนเมา และจากการใช้สารเสพติด 2.3 จากการไม่รู้ตัว ทั้งสิ้นล้วนแต่เกิดจากการที่พวกเขาไม่ตั้งใจ และไม่อยากจะมียูก

แต่ต้องรับผิดชอบ ด้วยเหตุสุวิสัยต่าง ๆ ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการถูกข่มขืน การลักหลับ การโดนวางยา หรือมีเงินมาจนขาดสติ หรืออื่น ๆ ที่บางครั้งสุดที่จะจินตนาการถึงได้ อาจจะยังคงดำเนินต่อไปเพราะยากที่จะป้องกัน แต่ด้วยสปีริตความรับผิดชอบต่อทุกคนต้องมี ที่ไม่จำกัดแค่เพียงกลุ่มชายรักชายเท่านั้นที่จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อ กลุ่มชายหญิงที่อยู่ในบรรทัดฐานทางสังคมกระแสหลัก ก็สามารถมีความรับผิดชอบต่อ และสามารถที่จะเป็นผู้เลี้ยงดูลูกให้เติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพ เพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการสร้างมาตรฐานใหม่ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเพราะการลื่นไหลทางเพศยังคงดำเนินอยู่ (ปณิธิ บรรวณ, 2557) และบทบาทการเป็นผู้เลี้ยงดูไม่ควรจำกัดเพศของผู้เลี้ยงดู ขอเพียงมีใจรักที่จะเลี้ยงดูให้เด็กคนหนึ่งได้เจริญเติบโตไปตามที่สมควรจะเป็น และที่สำคัญสังคมยังต้องขับเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง จากรุ่นสู่รุ่น การเกิดแก่เจ็บตายจึงเป็นเรื่องธรรมชาติที่ต้องทำความเข้าใจ และเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์ (ชาย โปธิสิตา, 2554)

การเปิดรับการเปลี่ยนแปลงนี้นับว่าจะเป็นประโยชน์ในสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ที่จำนวนเด็กเกิดใหม่มีน้อยลงทุกปี สวนทางกับอัตราจำนวนผู้สูงอายุที่สูงขึ้นตามลำดับด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ หรืออื่น ๆ ที่สนับสนุนให้ประชากรมีสุขภาพที่แข็งแรง มีอายุที่ยืนยาวมากขึ้น (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNFPA), 2558) ดังนั้น การเกิดขึ้นของครอบครัวที่คลาดเคลื่อนจากบรรทัดฐานทางสังคมกระแสหลัก หรือครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์นี้ ถึงแม้จะมีเส้นทางความเป็นมาหรือเงื่อนไขแห่งเหตุของความ เป็นพ่อที่มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคน แต่สุดท้ายทุกคนล้วนเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ ที่มีรสนิยมทางเพศรักเพศเดียวกัน ซึ่งหากไม่นับว่าเขามีรสนิยมทางเพศที่แตกต่างกับบรรทัดฐานทางสังคมกระแสหลัก คนกลุ่มนี้ก็คือมนุษย์พ่อคนหนึ่งเท่านั้น ที่มีความรักและปรารถนาดีต่อลูก ๆ ของเขา ไม่แตกต่างจากเพศชายรักต่างเพศแม้แต่น้อย แต่มีสิ่งหนึ่งที่พวกเขา มี คือหัวใจที่พร้อมจะฟันฝ่าบรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์ทางสังคม ที่หยั่งรากลึกสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ให้เกิดการยอมรับในความสามารถที่พวกเขาพยายามพิสูจน์ให้ทั้งสังคมยอมรับ และเปิดทางให้พวกเขามีที่ยืนในสังคมได้อย่างสง่างามสมศักดิ์ศรี สมกับที่ได้อบรมเลี้ยงดูลูกจนเจริญเติบโตเป็นคนดีมีคุณภาพจากครอบครัวในแบบฉบับของพวกเขา (ปวีธิ ไทยนิยม และคณะ, 2562) สอดคล้องกับการศึกษาของสุจิตรา อู๋รัตนมณี และคณะ (2559) ที่อธิบายว่าพ่อเลี้ยงเดี่ยวต้องสวมบทบาททั้งพ่อและแม่ในการทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก เกิดการปรับเปลี่ยนตารางชีวิตทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องงาน และอื่น ๆ เมื่อต้องกลายเป็นพ่อเลี้ยงเดี่ยว เกิดการปรับจิตใจของพ่อเลี้ยงเดี่ยว ที่เกิดความเครียดจากปัญหาต่างๆ ที่รุมเร้า เกิดการปรับตัวด้านการพึ่งพา โดยขอความช่วยเหลือจาก

ครอบครัว เพื่อนและคนรอบข้างเมื่อพบปัญหา โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพให้เจริญไปข้างหน้า โดยการเป็นแหล่งอนุบาลประชากรที่มีคุณภาพเข้าสู่สังคมเช่นเดียวกับคนทุกเพศในสังคมนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

การเปิดพื้นที่และให้การสนับสนุนพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์ ตลอดจนผู้เลี้ยงดูลูก โดยไม่ระบุเพศหรือสถานะได้แสดงศักยภาพในการสร้างครอบครัวที่อบอุ่นตามเจตจำนงของความเป็นมนุษย์ ที่ต้องการสืบเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่คู่สังคมโลกต่อไปอย่างไม่มีข้อแม้ หากว่าครอบครัวนั้นจะมีความแตกต่างจากบรรทัดฐานทางสังคม มีองค์ประกอบที่ขาดวินัยไปบ้าง แต่นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ หากแต่คุณพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่เป็นเกย์เหล่านี้ เป็นผู้มีความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูลูกให้ประสบความสำเร็จได้ทัดเทียมกับพ่อแม่เพศอื่น ๆ ในสังคมที่ทันสมัยแห่งนี้ได้ และในทางตรงกันข้ามพวกเขาต้องมีความพากเพียร ขยันอดทน ในการต่อรองกับบรรทัดฐานทางสังคมที่สร้างมุมมองในแง่ลบกับพ่อที่เป็นเกย์ เพียงเพราะเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเพศ ที่มีความเป็นเพศวิถีไม่สอดคล้องตามบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดว่าความเป็นพ่อต้องเป็นเช่นไร พวกเขาควรได้รับการยอมรับจากสังคม เพราะเป็นผู้มีความรับผิดชอบเช่นพ่อแม่ชายหญิงกระแสหลัก แม้รู้ว่ตนเองอาจเป็นพ่อนอกกระแส แต่ด้วยความรัก และความรับผิดชอบในตัวลูกของพวกเขา จึงต้องมาทำหน้าที่ดูแลอนาคตของชาติให้เติบโตใหญ่ไปในสังคม ขอเพียงสังคมไทยภายใต้บรรทัดฐานวาทกรรมกระแสหลัก เปิดใจรับฟังและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลายให้มีความปกติสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ก็เพียงพอแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เสนอรัฐบาลในการสร้างกฎหมายที่ไม่กีดกันคนเพศเดียวกันสามารถสร้างครอบครัวร่วมกันได้
2. เสนอรัฐบาลในการผลักดันรัฐสวัสดิการ ที่คนไทยทุกคนทุกเพศสามารถเข้าถึงได้อย่างครอบคลุม
3. เสนอรัฐบาลในการกำหนดกรอบให้ความช่วยเหลือครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สามารถนำไปศึกษาต่อยอดถึงครอบครัวที่มีหลากหลายทางเพศถึงระดับจุลภาค เพื่อทราบถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาของคนกลุ่มนี้ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น
2. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบของคนในสังคมร่วมกัน
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความหลากหลายทางเพศ
4. เพื่อเผยแพร่ประสบการณ์ที่หลากหลาย ให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). *นิยามและประเภทครัวเรือน*. (อัคราเนนา)
- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (UNFPA). (2558). *รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อย อายุยืน*. (อัคราเนนา)
- ขวัญเนตร สุขใจ. (2562). *ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว : ความท้าทายที่ต้องก้าวผ่านให้ได้ในสังคมไทยปัจจุบัน*. เข้าถึงได้จาก <http://legacy.orst.go.th/wp-content/uploads/2019/05/ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว-ความท้าทายที่ต้องก้าวผ่าน.pdf>
- จิรนนท์ พิมถาวร และคณะ. (2557). ลักษณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของมารดาในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 40(1), 85-97.
- ชลลดา จารุศรีชัยกุล. (2555). *เป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวอย่างมีคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2552). บทโหมโรง เกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวไทย. ใน “*ครอบครัวไทย*” ใน *สถานการณ์การเปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). *การเปลี่ยนแปลงครอบครัว และครัวเรือนไทย: เรา (ไม่) รู้อะไร*. ประชากรและสังคม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2550). *ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ความกลมกลืนระหว่าง ทัศนคติฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2552). วิธีการศึกษาเรื่องเล่า จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้าน สังคมศาสตร์. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 5(2), 1-22.
- ปณิธิ บรรวณ. (2557). ความหลากหลายทางเพศกับพฤติกรรมในสังคมไทย: การสำรวจองค์ ความรู้. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 44(2), 51-70.
- ปวิธิ ไทนิยม และคณะ. (2562). *ทนรับแต่ไม่ยอมรับ รายงานผลสำรวจเรื่องการเลือกปฏิบัติ และ ทัศนคติทางสังคมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย*. โครงการพัฒนาแห่ง สหประชาชาติ พ.ศ. 2562. (อัดสำเนา)
- ศิริพันธ์ ถาวรทวิวงศ์. (2559). *รายวิชา AN 278 ครอบครัวและเครือญาติ (Family and Kinships)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. (2560). *คู่มือการจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการ ด้านการ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560*. (อัดสำเนา)
- สุจิตรา อู๋รัตนมณี และคณะ. (2559). การปรับตัวเมื่อเป็นครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว : ประสบการณ์ ชีวิตพ่อเลี้ยงเดี่ยว. *วารสารพยาบาลทหารบก*. 17(3), 217-225.
- Barkhuizen, G. & Wette, R. (2008). *Narrative frames for investigating the experiences of language teachers*. *System*, 36(3), 372-387.
- Bold, C. (2012). *Using Narrative in Research*. London : SAGE Publications.
- Creswell, J.W. (2008). *Quantitative and Qualitative*. (3rd ed). Ohio : Pearson Prentice Hall.
- Foucault, M. (1988). Technologies of the self. In *Technologies of the Self : A Seminar with Michael Foucault*. London : Tavistock.
- Foucault, M. (2001). *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984*. London : Penguin Books.
- Michelstein, E., & Boczkowski, P.J. (2009). Between tradition and Change: A review of recent Research in Online news Production. *Journalism*, 10(5), 562-578.

Parker, K. & Wang, W., 2013. (2013). *Modern Parenthood Roles of Moms and Dads Converge as They Balance Work and Family*. Retrieved from <https://genderedinnovations.stanford.edu/institutions/Modern%20Parenthood%20%7C%20Pew%20Social%20&%20Demographic%20Trends.pdf>

รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2

A Multi-lateral Cooperation Administrative Model for Eco-Education
Learning Center Development, Bannammin School, The Phayao Primary
Educational Service Area Office 2

ณัฐสรินทร์ พรหมเผ่า¹

Natthasarun Promphao

Received: September 26, 2023

Revised: October 29 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) สร้างรูปแบบ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบ และ 4) ประเมินรูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 25 คน สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบพร้อมแก้ไขปรับปรุงโดยผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบโดยนำรูปแบบไปปฏิบัติจริงร่วมกับพหุภาคี 25 คน และขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบโดยพหุภาคี จำนวน 35 คน ในปีการศึกษา 2565 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสรุปข้อมูล แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบประเมิน แบบสะท้อนผล สถิติที่ใช้อธิบายข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเชิงคุณภาพ คือ วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า 1) โรงเรียนมีความต้องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อให้

¹ โรงเรียนบ้านน้ำมิน; Bannammin School.

นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อม พัฒนาทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้พหุภาคีทุกภาคส่วนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมดำเนินการ 2) รูปแบบมี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการวัตถุประสงค์ ขอบเขตความร่วมมือ กลไกความร่วมมือของพหุภาคี กระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคี การประเมินผล เงื่อนไขความสำเร็จ 3) ผลการใช้รูปแบบ พบว่า พหุภาคีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม สนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อม 9 ฐานการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก โดยแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ คือ ภาพกิจกรรมนักเรียนร้อยละ 96.65 มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีขึ้นไป และนักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับดีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 75.35 และ 4) รูปแบบโดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร, การบริหารความร่วมมือพหุภาคี, ศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study basic information; 2) to create a model; 3) to study the results of using the model; and 4) to evaluate the multilateral cooperation management model for environmental education learning center development of Ban Nam Min School by using a 4-step research and development method, namely step 1: study of basic information by holding a workshop with 25 teachers and basic education commission, interviewing 7 experts and interviewing 5 experts; step 2: creation of a model and checking the quality of the model along with corrections and improvements by 7 experts; Step 3: studying the results of using the model by putting the model into practice with 25 multilaterals; and step 4: evaluation of the model by 35 multilaterals in the academic year 2022. The tool used in the research was a data summary form, semi-structured interviews, assessment forms, reflection forms. Statistics used to describe quantitative data were percentage, mean, standard deviation. And qualitative data were to analyzing content and summarizing data. The results of the research found that 1) the school had a need to develop an environmental education learning center for

students to learn about the environment, develop skills in the process of solving environmental problems, to provide opportunities for all multilateral sectors in the area to participate; 2) the model had 7 elements, including principles, objectives, and scope of cooperation, multilateral cooperation mechanisms, multilateral cooperation management process, evaluation, success conditions; 3) the results of using the model found that multilaterals cooperated in activity participation, supporting budget, knowledge, materials and equipment and developing 9 environmental learning centers. The learning base was at a high level by showing empirical evidence, namely pictures of activities, 96.65 percent of students with skills in the process of solving environmental problems at a better level. And students had good characteristics and appropriate values in dealing with the environment at a better level accounting for 75.35 percent; and 4) the overall format had appropriateness, feasibility, and accuracy was at the highest level.

Keywords: Management Model, Multilateral Cooperation Management, Environmental Education Learning Center

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปี 2564 ประเทศไทยมีการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มุ่งความเป็นเลิศและสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร เพิ่มความคล่องตัว สร้างเสริมธรรมาภิบาล และการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สถานะการศึกษาไทย ปี 2564 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาของประเทศควรเน้น “คนและวิถีชีวิต” เป็นตัวตั้ง ไม่ได้เน้น “วิชา” เป็นตัวตั้ง กล่าวคือ มุ่งเน้นกำลังคนให้มีคุณภาพและมาตรฐานสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษามีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน รวมถึงสามารถสร้างนวัตกรรมที่มีมูลค่าตอบโจทยสังคม ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

ในด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 โดยมียุทธศาสตร์ที่มีส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการจัดทำแผนการสอนในทุกระดับการศึกษาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนนโยบายและแผนงานตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อาทิเช่น นโยบายและแผนการจัดการขยะสิ่งปฏิกูลและมลพิษสิ่งแวดล้อมแบบประชาชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลแหล่งกำหนดจากต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ตลอดจนการจัดการขยะโดยใช้หลัก Reduce, Reuse, Recycle (3R) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กฎหมายและบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และสารพิษ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขยะ สิ่งปฏิกูล และสารพิษในครอบครัวและชุมชน ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาลingkunganของสถานศึกษา สร้างลักษณะนิสัยของบุคคลในสถานศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน การบริการชุมชน หน้าที่ความรับผิดชอบของครู หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2562)

โรงเรียนบ้านน้ำมิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 เป็นโรงเรียนประเภทสหศึกษา จัดการศึกษาสำหรับเด็กชุมชนในเขตพื้นที่บริการ และเด็กด้อยโอกาสที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะอยู่ประจำ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โรงเรียนมีนโยบายพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน และมุ่งเน้นการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการเรียนรู้และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และเพื่อให้นักเรียนมีความรู้จากการปฏิบัติจริง มีความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและปัญหาสิ่งแวดล้อม มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และมีเจตคติที่ดีต่อการทำให้สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้นักเรียนยังได้ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การขอความร่วมมือจากผู้อื่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการใช้เหตุผลและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (โรงเรียนบ้านน้ำมิน, 2564)

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการ ร่วมจัดทำ ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนา ให้การ

สนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ติดตามความก้าวหน้า ประเมินผล และความชื่นชมในความสำเร็จ จากการศึกษาความร่วมมือของพหุภาคี พบว่า มีปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน 2) สร้างการมีส่วนร่วม 3) การบริหารจัดการ 4) โครงสร้างองค์กร 5) สมาชิกของเครือข่าย 6) มีกิจกรรมร่วมกัน และ 7) ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ (Ibarra, H. & Hansen, M.T., 2013; สมจิต สวธนไพบุลย์ และคณะ, 2550; สนธยา พลศรี, 2550; พดุม เอมมานูเอล, ไบระหมาน และอัมพร อารังลักษณ์, 2552; กุลทัต หงส์ชยางกูร และปรัชญนันท์ เทียงจรรยา, 2562) ดังนั้นในการบริหารความร่วมมือจึงเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากพหุภาคี ทั้งระดับสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนบ้านน้ำมิน และระดับภาคีเครือข่าย ได้แก่ ชุมชน/ภาคประชาสังคม เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และคณะบุคคลที่ให้การสนับสนุนและร่วมมือพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนารูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยแสดงถึงการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับฝึกปฏิบัติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน การเสริมสร้างทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์) และสร้างคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมินให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน
4. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการพัฒนารูปแบบ แนวคิดการบริหารความร่วมมือพหุภาคี แนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับครู จำนวน 18 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 คน รวมจำนวน 25 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา จำนวน 2 คน และผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นต้นแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน จำนวน 5 คน รวมจำนวน 7 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา จังหวัดพะเยา จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสรุปข้อมูลและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1 และทั้งหมดวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยสร้างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบพร้อมแก้ไขปรับปรุง แหล่งข้อมูล ได้แก่ แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในชั้นศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และแหล่งข้อมูลด้านบุคคล คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ที่สอนในระดับอุดมศึกษา เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 7 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบตรวจสอบ ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนส่วนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุป

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยศึกษาผลการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา ผลการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้ และผลการประเมินทักษะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียน แหล่งข้อมูล คือ ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง ได้แก่ ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมจำนวน 22 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสรุปข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบ และเพื่อสะท้อนผลการใช้รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะเยา เขต 2 ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนผู้ประกอบการในท้องถิ่น และผู้แทนพหุภาคีโรงเรียนบ้านน้ำมิน รวมจำนวน 35 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามรูปแบบ ในปีการศึกษา 2565 ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมิน และแบบสะท้อนผล ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

1. จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สรุปได้ว่า รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน ใช้ความเชื่อพื้นฐานและหลักการที่นำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคี ประกอบด้วย แนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา แนวคิดการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ แนวคิดการบริหารความร่วมมือ และแนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและพัฒนาทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้พหุภาคีทุกภาคส่วนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมดำเนินการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน เน้นประสานความร่วมมือที่ให้ความสำคัญกับการติดต่อประสานงานระหว่างองค์กรโดยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อปรับปรุงการจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ ดังนั้นเป้าหมายการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาจึงมุ่งไปที่การบูรณาการหลักสูตรสถานศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม การให้นักเรียนมี

ส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและลงมือปฏิบัติจริงด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา การเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาแก่นักเรียน สร้างความร่วมมือและพัฒนาการจัดทำแหล่งเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา และประเมินผลกระทบและประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขและดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

2. รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน พบว่า มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ขอบเขตความร่วมมือ 4) กลไกความร่วมมือของพหุภาคี 5) กระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคี 6) การประเมินผล 7) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยกระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคี มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ทบทวนพันธกิจและรวบรวมประเด็นปัญหา ขั้นที่ 2 วางแผนพัฒนาความร่วมมือ ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ขั้นที่ 4 ดำเนินการขับเคลื่อนความร่วมมือ ขั้นที่ 5 ติดตามและประเมินผลความร่วมมือ ขั้นที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์จากความร่วมมือ และผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการใช้รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน สรุปได้ดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชน/ภาคประชาสังคม เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานภาคเอกชน ให้ความความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านองค์ความรู้หรือบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านอื่น ๆ ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนในระดับมาก ส่วนหน่วยงานภาครัฐ และคณะบุคคล ให้ความความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านองค์ความรู้หรือบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านอื่น ๆ ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนในระดับปานกลาง

3.2 การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับฝึกปฏิบัติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมิน พบว่า โรงเรียนบ้านน้ำมินมีการปฏิบัติด้านการจัดเตรียมปัจจัยบริหาร ด้านการจัดพื้นที่ฐานการเรียนรู้ ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ด้านการสร้างศูนย์การเรียนรู้ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ และด้านการติดตามและประเมินผล ทำให้ได้ศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับฝึกปฏิบัติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนจำนวน 9 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้การประหยัดน้ำ ไฟฟ้า สาธารณูปโภค ฐานการเรียนรู้

พลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาเซลล์) ฐานการเรียนรู้ธนาคารขยะโรงเรียน ฐานการเรียนรู้การทำไบโอดีเซล ฐานการเรียนรู้การทำน้ำยาอเนกประสงค์ ฐานการเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพ ฐานการเรียนรู้ศิลป์สร้างสรรค์จากกระดาษ ฐานการเรียนรู้การผลิตน้ำส้มควันไม้ และฐานการเรียนรู้กระดาษรีไซเคิล

3.3 ผลการประเมินทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์) ของนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมิน

ตารางที่ 1 ผลการประเมินทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์) ของนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยรวม

ศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา	จำนวน นักเรียน	โดยรวม	
		ระดับดีขึ้นไป	ร้อยละ
1. ฐานการเรียนรู้การประหยัดน้ำ ไฟฟ้าสาธารณสุขโรค	53	48	90.57
2. ฐานการเรียนรู้ก๊าซชีวภาพ	53	50	94.34
3. ฐานการเรียนรู้ธนาคารขยะโรงเรียน	53	50	94.34
4. ฐานการเรียนรู้การทำไบโอดีเซล	53	49	92.45
5. ฐานการเรียนรู้ทำน้ำยาอเนกประสงค์	53	53	100.00
6. ฐานการเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพ	53	52	98.11
7. ฐานการเรียนรู้ศิลป์สร้างสรรค์จากกระดาษ	53	53	100.00
8. ฐานการเรียนรู้ทำน้ำส้มควันไม้	53	53	100.00
9. ฐานการเรียนรู้กระดาษรีไซเคิล	53	53	100.00
เฉลี่ยรวม	477	461	96.65

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า โดยรวมนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมินร้อยละ 96.65 มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีขึ้นไป ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

3.4 ผลการประเมินคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน โรงเรียนบ้านน้ำมิน

ตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยรวม

ตัวชี้วัดคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม ในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม	จำนวน นักเรียน	โดยรวม	
		ระดับดี ขึ้นไป	ร้อยละ
1. รู้จักและเข้าใจสภาพชุมชนและปัญหาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนได้	53	36	67.92
2. รู้ถึงแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนได้	53	41	77.36
3. มีจิตสำนึกรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน	53	52	98.11
4. กล้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชนได้	53	31	58.49
5. มีวินัยและเคารพกติกาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกัน	53	47	88.68
6. ความร่วมมือในการกำจัดขยะและ	53	39	73.58
7. ความช่วยเหลือในการบำรุงรักษาต้นไม้และการรักษาความเป็นธรรมชาติ	53	52	98.11
8. ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม	53	32	60.38
9. ใช้สิ่งของและเวลาของตนอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาและดูแล	53	42	79.25
10. ใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาและดูแล	53	41	77.36
11. ปฏิบัติตนรอบคอบ มีเหตุผล	53	32	60.38
12. มีพฤติกรรมและใช้ชีวิตประจำวันอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	53	46	86.79
13. มีความเป็นผู้นำในงานหรือกิจกรรมการดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	53	30	56.60
14. แสวงหาข่าวสารหรือให้ความสนใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ	53	31	58.49
15. ปฏิบัติตนตามระเบียบของโรงเรียน	53	47	88.68
เฉลี่ยรวม	795	599	75.35

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับดีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 75.35 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณารายการที่มีผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 พบว่า นักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมินมีจิตสำนึกรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน และความช่วยเหลือในการบำรุงรักษาต้นไม้และการรักษาความเป็นธรรมชาติ (ร้อยละ 98.11) มีวินัยและเคารพกติกาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกัน และปฏิบัติตนตามระเบียบของโรงเรียน (ร้อยละ 88.68) มีพฤติกรรมและใช้ชีวิตประจำวันอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 86.79) ใช้สิ่งของและเวลาของตนอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาและดูแล (ร้อยละ 79.25) รู้ถึงแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนได้ และใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างประหยัด คุ่มค่า เก็บรักษาและดูแล (ร้อยละ 77.36)

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน โดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียน ประกอบด้วย การพัฒนาด้านอาคารสถานที่ ด้านทรัพยากร ด้านการจัดพื้นที่ฐานการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ และด้านการติดตามและประเมินผล ดังนั้นแนวทางการสร้างความร่วมมือพหุภาคีจึงมีการส่งเสริมความเข้าใจและความตระหนักรู้ สร้างความสนับสนุนทางการเงิน กำหนดหน้าที่และบทบาทของพหุภาคี สร้างแผนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ สร้างเครือข่ายพหุภาคีและความร่วมมือ สร้างระบบควบคุมและประเมินผล และสร้างการนำเสนอและการสื่อสาร และเป้าหมายการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา คือ การบูรณาการหลักสูตรสถานศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและลงมือปฏิบัติจริงด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาแก่นักเรียน สร้างความร่วมมือและพัฒนากิจการจัดทำแหล่งเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา และประเมินผลกระทบและประสิทธิผลของศูนย์การเรียนรู้ เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขและดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด และพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาแนวคิดของกาญจนา เจริญศรี (2559) พบว่า หลักการที่นำมาใช้พัฒนารูปแบบการบริหารความร่วมมือในการงานวิจัยนี้ คือ หลักการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ และหลักการบริหารความร่วมมือ ทั้งนี้เพราะรูปแบบการบริหารที่จะพัฒนาขึ้นมุ่งประเด็นการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ และการบริหารความร่วมมือ เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาสร้างคุณภาพชีวิต กล่าวคือ การศึกษาช่วยผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถรู้หนังสืออยู่ในขั้นมีปัญญาในการแก้ปัญหา มีทักษะในการดำรงชีวิตที่ไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมมือร่วมใจในการปกป้องและพิทักษ์ชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน ที่พัฒนาขึ้นมี 7 องค์ประกอบ และมีกระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคี 6 ขั้นตอน ทั้งนี้รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา

ของโรงเรียนบ้านน้ำมินที่พัฒนาขึ้น และมีกระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคีทั้ง 6 ขั้นตอน ซึ่งเป็นวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดจากการระดมความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนบ้านน้ำมินในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ และผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปใช้ในการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการแก้ปัญหาและมีคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่น และเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งหลักการของรูปแบบดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดของการบริหารความร่วมมือของ Ibarra, H. & Hansen, M.T. (2013) โดยการให้ความสำคัญกับติดต่อประสานงานระหว่างสถานศึกษากับพหุภาคีโดยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างกัน เพื่อนำมาใช้ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา และนำกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อหาแนวทางปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านน้ำมินให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Perry, M., et al. (2019); Anastasiou, S. & Papagianni, A. (2020) ที่สรุปไปในทิศทางเดียวกันว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความสำคัญต่อแนวทางการจัดการศึกษา การเพิ่มการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสื่อสารที่ดีระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง เป็นการเพิ่มผลลัพธ์เชิงบวกในการบริหารจัดการโรงเรียนและความสำเร็จของนักเรียน

3. จากผลการใช้รูปแบบ พบว่า พหุภาคีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม ให้การสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และร่วมพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อม 9 สถาน การเรียนรู้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของวรชัย วิภูอุปโคตร (2564) ที่พบว่า การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งแก้ปัญหาโดยใช้โจทย์พื้นที่เป็นฐานใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องตามบริบทความต้องการของพื้นที่ในการสร้างผลสัมฤทธิ์ให้กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้โรงเรียนได้ประชุมชี้แจงและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ มีการเข้าถึง สร้างการยอมรับ และมีความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน จึงทำให้การร่วมปฏิบัติงาน การประสานงาน การระดมสรรพกำลัง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดหลักการมีบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาและแนวคิดการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยการพัฒนา

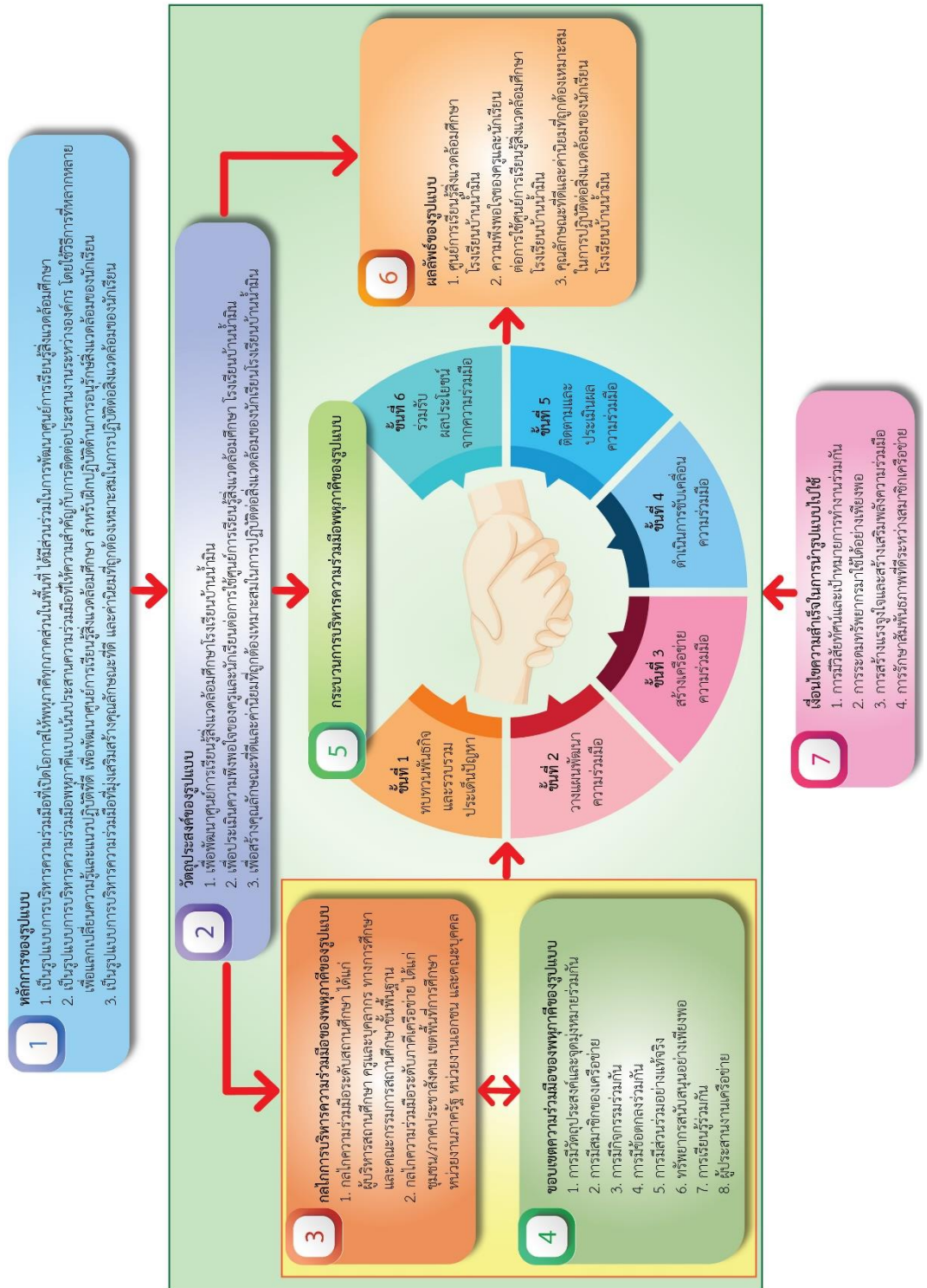
คุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมสนับสนุน ร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของโรงเรียนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Perry, M., et al. (2019) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและสร้างความเข้มแข็งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความสำคัญต่อแนวทางการจัดการศึกษา ดังที่ Nishimura, M. (2019) พบว่า องค์ประกอบที่ช่วยให้การมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ ได้แก่ การแบ่งปันข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการประสานงานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ ความเคารพและความไว้วางใจ และความพยายามเฉพาะอื่น ๆ และการสื่อสารที่ดีระหว่างโรงเรียนผู้ปกครองเป็นการเพิ่มผลลัพธ์เชิงบวกในการบริหารจัดการโรงเรียนและความสำเร็จของนักเรียน (Anastasiou, S. & Papagianni, A., 2020) และในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นฐาน ทำให้นักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมิน ร้อยละ 96.65 มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีขึ้นไป และมีคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับดีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 75.35 ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้โดยแต่ละฐานการเรียนรู้ได้ให้นักเรียนได้สร้างสรรค์ชิ้นงานและฝึกทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการทำชิ้นงานที่ได้รับหมาย จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม พบว่า นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสนุกสนาน และร่วมกันระบุปัญหา รวบรวมข้อมูล เสนอแนวทางการแก้ปัญหา วางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา ประเมินผลและปรับปรุงชิ้นงานและนำเสนอชิ้นงานที่สร้างสรรค์ขึ้น ทำให้นักเรียนร้อยละ 96.65 มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีขึ้นไป และผลงานเชิงประจักษ์ได้เผยแพร่สู่สาธารณชนในระดับประเทศ และในระหว่างการทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ให้ความร่วมมือ กล้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีวินัย มีจิตสำนึก และมีพฤติกรรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน รวมทั้งใช้ชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จากการประเมินโดยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไป

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน สรุปได้ว่า รูปแบบโดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา แนวคิดการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ แนวคิดการบริหารความร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงกันและจำเป็นต้องอาศัย

ความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคมในการปรึกษาหารือและตัดสินใจเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน (เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล, 2565) ทำให้ภายหลังการใช้รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน พบว่า โรงเรียนบ้านน้ำมินประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงสรุปได้ว่า รูปแบบสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและมีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของนักวิจัยหลายคนที่ได้พัฒนารูปแบบ อาทิเช่น สุรเดช รอดจินดา (2560); สมบัติ ปัญญาคง (2561); ยงควิโรจน์ เศษวงค์ (2561) ที่พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นโดยรวมมีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ และความถูกต้องสำหรับการนำไปปฏิบัติ

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำมิน มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ขอบเขตความร่วมมือ 4) กลไกความร่วมมือของพหุภาคี 5) กระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคี 6) การประเมินผล 7) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยกระบวนการบริหารความร่วมมือพหุภาคี มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ทบทวนพันธกิจและรวบรวมประเด็นปัญหา ขั้นที่ 2 วางแผนพัฒนาความร่วมมือ ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ขั้นที่ 4 ดำเนินการขับเคลื่อนความร่วมมือ ขั้นที่ 5 ติดตามและประเมินผลความร่วมมือ ขั้นที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์จากความร่วมมือ ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำให้โรงเรียนสร้างการมีส่วนร่วมของพหุภาคีเครือข่ายในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับฝึกปฏิบัติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน เสริมสร้างทักษะกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์) และสร้างคุณลักษณะที่ดีและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำมิน รายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารความร่วมมือพหุภาคีเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านน้มนิน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา สนับสนุนให้มีหลักสูตรการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนที่ชัดเจน และสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนควรร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดและตกแต่งอาคารสถานที่ให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

2. ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนควรจัดสรรงบประมาณ กำหนดผู้รับผิดชอบ จัดทำแผนการใช้งบประมาณทั้งแผนงบประมาณประจำปี และแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งการจัดหา จัดจ้าง จัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา ควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ควรมีการตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกคนทั้งโรงเรียนและชุมชนท้องถิ่น ช่วยเสริมพลังการทำงานตามเป้าประสงค์ให้มีประสิทธิผล

3. ด้านการจัดพื้นที่ฐานการเรียนรู้ โรงเรียนควรจัดการสภาพแวดล้อมใหม่และสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมในโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดให้บุคคลในชุมชนใช้งานและเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการพื้นที่ในโรงเรียนให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ครูทุกกลุ่มสาระควรจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้สิ่งแวดล้อมหรือแหล่งเรียนรู้เป็นแกนในการบูรณาการที่สอดคล้องแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีการดำเนินในการจัดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ให้นักเรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา รวมทั้งเสริมสร้างทักษะให้กับนักเรียน

5. ด้านการประชาสัมพันธ์และขยายผล โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ชัดเจนและทันสมัยด้วยแบบแพลตฟอร์มและเทคโนโลยีเพื่อให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ รับรู้ รับทราบและสามารถตอบกลับหรือมีส่วนร่วมกลับได้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา เกรียงชี. (2559). การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(2), 13-18.
- กุลทัต หงษ์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา. (2562). *การสร้างและการบริหารเครือข่าย*. เข้าถึงได้จาก http://hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/paper_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf
- พฤตม เอมมานูเอล, ไบระหมาน และอัมพร อารังลักษณ์. (2552). *การสร้างความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้าแรงงานทาสบนเรือประมง*. (ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ). คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ญอรุณ ปริดีติลก. (2565). *กระบวนการทัศน์การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยงควิโรจน์ เศษวงค์. (2561). *การพัฒนาแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายการศึกษาของโรงเรียนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- โรงเรียนบ้านน้ำมิน. (2564). *แผนปฏิบัติการประจำปี 2564*. พะเยา : โรงเรียนบ้านน้ำมิน. (อัดสำเนา)
- วรชัย วิภูอุปโคตร. (2564). การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 13(3), 320-332.
- วินัย วีระวัฒนานนท์. (2562). *หลักการสอนสิ่งแวดล้อม*. พิษณุโลก : การพิมพ์ดอกคอม.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมจิต สวธนไพบูลย์ และคณะ. (2550). *รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเครือข่ายสถานศึกษา (School cluster)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- สมบัติ ปัญญาคง. (2561). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของภาคประชาสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.... กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). สภาวะการศึกษาไทย ปี 2564: สภาวะการณ์การจัดการศึกษาตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่.
- สุรเดช รอดจินดา. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคเหนือตอนบน. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Anastasiou, S. & Papagianni, A. (2020). Parents', Teachers' and Principals' Views on Parental Involvement in Secondary Education Schools in Greece. *Education Sciences*, 10(69), 1-12.
- Ibarra, H. & Hansen, M.T. (2013). *HBR's 10 Must Reads: On Collaboration*. Brighton, MA : Harvard Business Review Press.
- Nishimura, M. (2019). Community Participation in School Governance: The Maasai Community in Kenya. *Prospects: Quarterly Review of Comparative Education*, 47(4), 393-412.
- Perry, M., et al. (2019). *Promising Practices in Local Stakeholder Engagement in School Governance*. California : PACE.

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

A Model of Competency Development According to Brahmawihan 4 of the
Sub-District Health Promoting Hospital Administrators under the Nakhon
Sawan Provincial Public Health Office

รัตนศักดิ์ ทรัพย์เจริญ¹ วรกฤต เกื่อนช้าง² และพระราชวชิรเมธี³

Rattanasak Supjalern, Worakrit Thuenchang and Phrarachwachiramethee

Received: June 21, 2023

Revised: October 24, 2023

Accepted: November 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพสมรรถนะ 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นวิจัยแบบผสมวิธี โดยแจกแบบสอบถามกับผู้บริหารและบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 254 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางของเครซีและมอร์แกน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูป/คน และการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 22 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบประเมิน 4 ด้าน ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และด้านความเป็นประโยชน์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากน้อยไปหามาก ดังนี้ ด้านการสื่อสารจูง ($\bar{X} = 3.73$) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ($\bar{X} = 3.82$) ด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 3.83$) ด้านใช้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: jullada.opal@gmail.com

เทคโนโลยีและสารสนเทศ ($\bar{X}$ =3.86) ด้านการคิดในเชิงวิเคราะห์ ($\bar{X}$ =3.87) ด้านการประสานงาน ($\bar{X}$ =3.90) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X}$ = 3.95) ด้านการทำงานเป็นทีม ($\bar{X}$ = 3.98) ด้านการบริการที่ดี ($\bar{X}$ =4.06) ด้านทำงานชุมชนเชิงรุก ($\bar{X}$ = 4.08) 2) ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผลการวิจัยพบว่าตามหลักเมตตา หลักกรุณา หลักมุทิตา หลักอุเบกขา มีอย่างละ 1 รูปแบบ และ 3) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผลการวิจัยพบว่า ความถูกต้อง ($\bar{X}$ =5.00) ระดับดีมาก ความเหมาะสม ($\bar{X}$ =5.00) ระดับดีมาก ความเป็นได้ในการปฏิบัติ ($\bar{X}$ =5.00) ระดับดีมาก และความเป็นประโยชน์ ($\bar{X}$ =5.00) ระดับดีมาก

คำสำคัญ: สมรรถนะผู้บริหาร, หลักพรหมวิหาร 4, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the competency conditions; 2) to create a model for competency development according to Brahmavihara 4; and 3) to evaluate the competency development model according to Brahmavihara 4 of subdistrict health promotion hospitals administrators. It was the mixed methods research by distributing questionnaires to 254 administrators and personnel of Subdistrict Health Promotion Hospitals. The sample size was determined from Crazy and Morgan's table. Data were analyzed using percentages, mean, in-depth interviews with 10 key informants and group discussions with 22 experts. The research tool was an in-depth interview form, group discussion recording form, 4 sided evaluation form, namely accuracy aspect, appropriateness aspect, possibility of practice aspect and usefulness aspect. The results of the research found that 1) the results of the study of the competency of the Subdistrict Health Promoting Hospital administrators as a whole were at a high level. Considering each aspect in order from least to greatest as follows: communication aspect ($\bar{X}$ = 3.73), strategic planning aspect ($\bar{X}$ =3.82), leadership aspect ($\bar{X}$ =3.83), technology and information use aspect ($\bar{X}$ =3.86). analytical thinking aspect $\bar{X}$ =3.87), coordination aspect ($\bar{X}$ =3.90), community participation aspect ($\bar{X}$ = 3.95), teamwork aspect ($\bar{X}$ = 3.98), good service

aspect ($\bar{X}$ =4.06), proactive community work aspect ($\bar{X}$ = 4.08) 2). The results of creating a model for developing competencies according to Brahnavihara 4 of the Subdistrict Health Promoting Hospital administrators found that according to Metta, Karuna, Mudita, and Upekkha, there was one form of each; and 3) the results of the evaluation of the model of competency development according to Brahnavihara 4 of the Subdistrict Health Promoting Hospital administrators found that accuracy ($\bar{X}$ =5.00) was at a very good level, appropriateness ($\bar{X}$ =5.00) was at a very good level, practicability ($\bar{X}$ =5.00) was very good, and usefulness ($\bar{X}$ =5.00) was very good level.

Keywords: Administrator Competency, Brahnavihara 4, Subdistrict Health Promoting Hospital

บทนำ

กระทรวงสาธารณสุขกำหนดแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พ.ศ.2555-2564 โดยพัฒนาและปรับบทบาทโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยบริการปฐมภูมิ (PCU) ในเขตชนบทและเขตเมืองให้เป็น “ทัพหน้า” ของระบบสุขภาพ ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่และชุมชนในรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการทางสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ สร้างความยอมรับของประชาชนและสังคม โดยรวมกับบทบาทใหม่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโดยสนับสนุนให้โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจัดให้มี “หมอประจำตัว” ให้กับประชาชนทุกคนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ปรับปรุงและแก้ไขระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการกำกับดูแล (Governance Structure) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้งในเขตเมืองและชนบท พัฒนาระบบสนับสนุนการจัดบริการสุขภาพและการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขตเมืองและชนบทในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านระบบการส่งต่อผู้ป่วย ด้านกำลังคนโดยเฉพาะแพทย์เวชปฏิบัติครอบครัว พยาบาลเวชปฏิบัติ ด้านการเงินและระบบบัญชี ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบข้อมูลทางสุขภาพ ด้านการบริหารจัดการครุภัณฑ์ส่วนกลาง ด้านการบริหารจัดการเวชภัณฑ์ เครื่องมือทางการแพทย์ ด้านการบริหารจัดการเครือข่ายบริการปฐมภูมิ และด้านระบบติดตามและประเมินผล การพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (Community Empowerment) (กระทรวงสาธารณสุข, 2553) จากการวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness) ของ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ลักษณะการจัดบริการยังทำเหมือนกันทั่วประเทศไม่ปรับให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพปัญหาด้านสุขภาพในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยบริการปฐมภูมิยังไม่สามารถให้บริการที่เป็นเอกลักษณ์หรือเป็นจุดเด่นที่มีคุณค่าชัดเจน ทำให้ขาดการยอมรับจากประชาชนและชุมชน ขอบเขตและบทบาทหน้าที่ของหน่วยบริการปฐมภูมิยังไม่ชัดเจนว่าจะเน้นการส่งเสริมสุขภาพหรือการรักษาพยาบาล การจัดบริการในเขตเมือง และของภาคเอกชน มีข้อจำกัดในการพัฒนาบริการปฐมภูมิที่เป็นแบบองค์รวมและผสมผสาน บุคลากรในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และระบบบริการปฐมภูมิ ยังไม่เข้าใจเอกลักษณ์ตนเอง รู้สึกด้อยคุณค่าและมีศักดิ์ศรีน้อย อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับภาระงาน และประชากรรับผิดชอบแพทย์ไม่เพียงพอ ต้องใช้การหมุนเวียนแพทย์จาก รพ.แม่ข่ายในการสนับสนุนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ขาดความชัดเจนและความเป็นเอกภาพในด้านแผนและทิศทางการผลิตบุคลากรเพื่อสนับสนุนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ระบบความก้าวหน้า แรงจูงใจ และการพัฒนาบุคลากรไม่ชัดเจน การพัฒนาบุคลากร เน้นแต่การอบรมจากผู้เชี่ยวชาญ ขาดระบบเสริมสร้างการเรียนรู้ให้เข้าใจแนวความคิดการทำงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และระบบบริการปฐมภูมิ รวมทั้งการเรียนรู้จากการทำงานจริงในพื้นที่ ผู้บริหารเครือข่ายบริการปฐมภูมิ (CUP) ขาดมุมมองการทำงานแบบทีมสุขภาพของอำเภอการพัฒนาตั้งแต่พัฒนาโรงพยาบาลแม่ข่าย ขาดทักษะการจัดการแบบมุ่งเน้นผลงาน และขาดการสนับสนุน การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงสาธารณสุข, 2553) และจากการศึกษาของวิราสิริ วสิริวิทย์ (2560) พบว่าผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีภาระงานมาก และเรื่องการจัดสรรงบประมาณ คน วัสดุ ไม่เพียงพอ มีการจัดสรรที่ล่าช้า ทำให้การบริหารงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นไปได้ยาก ดังนั้นควรบูรณาการกับเครือข่ายโรงเรียน วัด ผู้นำหมู่บ้าน ร่วมมือกับเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหาร่วมรับผลประโยชน์ควรสนับสนุนการหาแหล่งทุนจากชุมชน และผลการศึกษาของจิตติวรดา อัครภานุวัฒน์ และคณะ (2555) พบว่าปัจจัยคุณลักษณะบุคคลกระบวนการบริหารองค์กรแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ดังนั้นควรเพิ่มบุคลากรให้เหมาะสมตามโครงสร้างอัตรากำลังสนับสนุนอุปกรณ์การปฏิบัติงานให้อย่างเพียงพอรวมทั้งเน้นเครือข่ายอาสาสมัครมากขึ้น

การบริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้บริหารจะต้องมีสมรรถนะสูงและมีคุณธรรม โดยเฉพาะพรหมวิหาร ซึ่งเป็นคุณธรรมสำหรับผู้ปกครองหรือผู้บริหาร ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร ทรงกล่าวว่า “ผู้ที่มีพรหมวิหาร 4 ที่แท้จริงนั้น ต้องมีธรรมสี่ประการ คือ เมตตา กรุณา มุติตา

อุเบกขาเกิดขึ้นพร้อมเพรียงกัน โดยไม่ขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง” สมเด็จพระญาณสังวร (2556) พรหมวิหาร เป็นหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติแล้วทำให้สังคมมีความสุข มีความรัก เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มี 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ด้านเมตตา หมายถึง ความรักความหวังดีรักอย่างมีเมตริจิตซึ่งเป็นกุศลจิต ประการนี้จะเห็นผู้อื่นเป็นสุขคิดอนุเคราะห์เขาด้วยความหวังดีด้านกรุณา หมายถึง ความหวังที่จะช่วยเหลือ มีลักษณะสงสารเพื่อนที่ตกทุกข์ได้ยากตายด้วยกันและเกิดรู้สึกห่วงใยเมื่อเห็นเขาได้รับความทุกข์ทรมานลำบาก จึงคิดหาอุบายแก้ไขเพื่อช่วยให้เขาได้รอดพ้นจากทุกข์อันนั้น ด้านมุทิตา หมายถึง การมีจิตใจที่พลอยยินดีเมื่อได้เห็นได้รับทราบว่ามีผู้อื่นได้ดีด้านอุเบกขา หมายถึง การมีจิตใจที่วางเฉยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์โดยที่ตนเองไม่สามารถช่วยเหลือเขาได้คุณธรรมและจริยธรรมนับเป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคนและทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและแห่งวิชาชีพนั้น ๆ ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการขาดคุณธรรมและจริยธรรม ทั้งในส่วนบุคคลและวิชาชีพอาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคมและวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชว่า “การจะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ให้เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้นจะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจและความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วยเพราะเหตุว่าความรู้ที่เหมือนเครื่องยนต์ที่ทำให้รถยนต์เคลื่อนไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้วเป็นเสมือนหนึ่งพวงมาลัยหรือหางเสือ ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำทางให้รถยนต์ดำเนินไปถูกทางด้วยความสวัสดิคือปลอดภัย บรรลุวัตถุประสงค์”

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจจัดรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ให้มีสมรรถนะในการบริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 อันจะทำให้การบริหารโรงพยาบาลดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหาร
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาศมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหาร
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการ
วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัด
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 727 คน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์,
2563)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัด
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ 254 คน ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
จากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

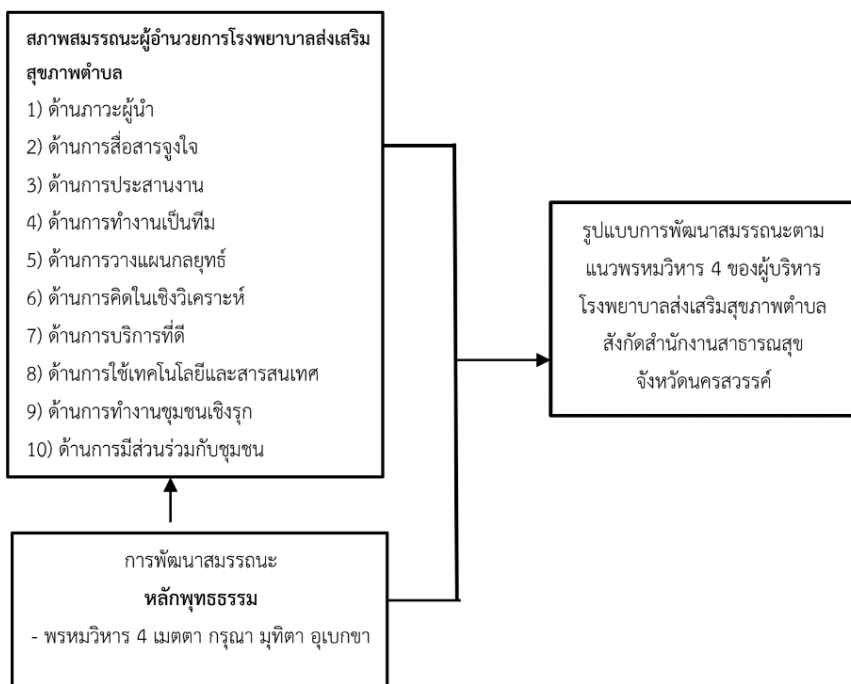
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อศึกษาสมรรถนะของ
ผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ แยก
ออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ความ
คิดเห็นเกี่ยวกับเกี่ยวกับสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัด
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 10 ด้าน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า
(Numerical Rating Scale) มี 5 ระดับ ส่วนที่ 3 เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ ซึ่งจะเป็นคำถาม
ที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/ท่าน หาค่าดัชนี
ความสอดคล้อง ตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-Objective Congruence : ioc) ซึ่งค่า
ioc จะต้อง มี ค่า 0.5 ขึ้นไปจึงจะแปลผลว่าใช้ได้ ซึ่งผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยหา
ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงคร (Item-Objective Congruence Index

: ioc) โดยได้ค่า ioc จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญได้ค่า ioc ระหว่าง 0.80 ถึง 1.00 ทุกข้อ และหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) กับผู้บริหารบุคลากรโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Cronbach Coefficient (α Coefficient) ได้ค่าความเที่ยงทั้งฉบับแบบชนิดมาตราประมาณค่า เท่ากับ 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 300 คน การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยสถิติพรรณนา สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

ประชากรวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) 1) ผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 3 คน 2) นักวิชาการ

ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหาร จำนวน 5 คน เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานสาธารณสุข เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำองค์กรทางการศึกษาและมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 5 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับผู้เชี่ยวชาญในการประชุมสนทนากลุ่ม โดยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) โดยดำเนินการดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการประชุมสนทนากลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูล นำผลการวิเคราะห์จากขั้นตอนที่ 1 และการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ มาจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาศมรรณะตามหลักพรหมวิหาร 4

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการประชุมสนทนากลุ่ม โดยการใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการค้นหาข้อสรุปและการตีความเนื้อหาจากการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาศมรรณะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 22 คน เกณฑ์ในการคัดเลือกต้องดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาศมรรณะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 10 ด้าน โดยใช้แบบประเมินมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ที่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของรูปแบบ และด้านความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ส่งแบบประเมินให้ผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 22 คน ที่จะทำการประเมินด้วยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การวิเคราะห์ข้อมูล/เกณฑ์การให้คะแนนเกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบความเหมาะสมของรูปแบบ ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติของรูปแบบ และความเป็นประโยชน์ คือ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกณฑ์การประเมินโดยแปลความหมายเพื่อจัดระดับค่าเฉลี่ยออกเป็นช่วง ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 กำหนดให้อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 กำหนดให้อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 กำหนดให้อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 กำหนดให้อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 กำหนดให้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

สมรรถนะ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1) ด้านภาวะผู้นำ	3.83	0.80	มาก
2) ด้านการสื่อสารจูงใจ	3.73	0.76	มาก
3) ด้านการประสานงาน	3.90	0.85	มาก
4) ด้านการทำงานเป็นทีม	3.98	0.82	มาก
5) ด้านการวางแผนกลยุทธ์	3.82	0.83	มาก
6) ด้านการคิดในเชิงวิเคราะห์	3.87	0.83	มาก
7) ด้านการบริการที่ดี	4.06	0.81	มาก
8) ด้านการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ	3.86	0.84	มาก
9) ด้านการทำงานชุมชนเชิงรุก	4.04	0.85	มาก
10) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน	3.95	0.83	มาก
รวมเฉลี่ย	3.99	0.84	มาก

ผลการศึกษาสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการทำงานชุมชนเชิงรุก ($\bar{X} = 4.08$) ด้านการบริการที่ดี ($\bar{X} = 4.06$) ด้านการทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 3.98$) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 3.95$) ด้านการประสานงาน ($\bar{X} = 3.90$) ด้านการคิดในเชิงวิเคราะห์ ($\bar{X} = 3.87$) ด้านการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ ($\bar{X} = 3.86$) ด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 3.83$) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ($\bar{X} = 3.82$) ด้านการสื่อสารจูงใจ ($\bar{X} = 3.73$)

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พบว่า หลักเมตตา หลักกรุณา หลักมุทิตา หลักอุเบกขา ทั้ง 10 ด้าน ดังแสดงในรูปแบบฯ ดังนี้

2.1 ด้านภาวะผู้นำ คือ มีเมตตาอัธยาศัยที่ดี มีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ บรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ตามกำหนดได้อย่างเป็นระบบ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามเป็นหลักในการบริหารงาน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เสียสละเวลาเพื่อองค์กร และเป็นที่พึ่งของผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี วางตัวเป็นกลางเที่ยงธรรมไม่มีอคติกับการปฏิบัติงานกับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร

2.2 ด้านการสื่อสารจูงใจ คือ มีศิลปะในการสื่อสารจูงใจ โน้มน้าวให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพเต็มความสามารถอย่างต่อเนื่อง ติดตามการปฏิบัติงานทั้งภายในหน่วยงาน และท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด กำหนดนโยบาย แผนงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการได้ทันทั่วทั้ง ให้คำปรึกษา ชี้แจงและตอบปัญหาเรื่องต่าง ๆ ในงานบริหารและบริการสาธารณสุข เพื่อให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสอดคล้องเหมาะสมกับปัญหาสาธารณสุขของท้องถิ่น

2.3 ด้านการประสานงาน คือ มีการวางแผนงานทุกระยะ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ประสานเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด มีความร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติในตำแหน่งและความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชา ภาคีในพื้นที่ทั้งภาคราชการส่วนราชการในพื้นที่ ภาคเอกชนและภาคประชาชน การสร้างและพัฒนาทีมงานจึงมีความสำคัญ สร้างแนวร่วมในการดำเนินงานได้โอกาสในการทำงานประสบผลสำเร็จก็จะมีมากขึ้นตามไป มีการสร้างทีมงาน กระบวนการกลุ่ม การสร้างความไว้วางใจ และความร่วมมือในการทำงาน

2.4 ด้านการทำงานเป็นทีม คือ สร้างกระบวนการทำงานเป็นทีมระหว่างเจ้าหน้าที่กับองค์กรประชาชน โดยสร้างบรรยากาศแห่งความรักและมั่นใจให้กับทีมงาน เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน และเชื่อมั่นศักยภาพของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานด้านสาธารณสุข ส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือทีมงานปฏิบัติตามภารกิจให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางแผนไว้ สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ช่วยเหลือกันในรูปแบบการจัดบริการร่วมอย่างเป็นกลาง

2.5 ด้านการวางแผนกลยุทธ์ คือ ยุคโลกาภิวัตน์ต้องมีการวิเคราะห์สถานภาพองค์กร วางแผนงานเน้นการมีส่วนร่วม ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นกัลยาณมิตร มีความ

เชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน ค้นคว้าหาความรู้ การสังเคราะห์ความรู้ การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้องค์ความรู้ที่มีได้รับการรวบรวมอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่บุคลากรมีวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ยกย่องคุณภาพในการดูแล พัฒนาคุณภาพเกี่ยวกับการคิดริเริ่ม ผู้คิดนวัตกรรม ค้นหาการปฏิบัติที่เป็นเลิศ นักปฏิรูป และการรักษามาตรฐานการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง บริหารงานด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์ ยุติธรรม พัฒนางค์กรโดยยึดหลักธรรมาภิบาล มีการกำกับติดตามการประเมินผล

2.6 ด้านการคิดเชิงวิเคราะห์ คือ มีความคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อค้นหาสาเหตุ แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงาน ตลอดจนการคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนางค์กรให้มีประสิทธิภาพสามารถให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพ ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน การคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนา รพ.สต.ให้มีประสิทธิภาพสามารถให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพ การวิเคราะห์และการบริหารความเสี่ยง คิดเชิงมนทัศน์คิดสร้างสรรค์ คิดเชิงอนาคต คิดเชิงกลยุทธ์ คิดงานวิจัย คิดเชิงระบบ เพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจ ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นสมรรถนะหลัก เพราะจะทำให้การปฏิบัติงานเกิดนวัตกรรม ทักษะด้านการตัดสินใจ การเลือกดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยพิจารณาจากข้อมูล โอกาส ปัญหา การประเมินทางเลือกและผลลัพธ์ เพื่อการตัดสินใจที่ดีที่สุดสถานการณ์นั้นๆ มีความเป็นกลาง ตลอดจนวิเคราะห์ แยกแยะ ระบุประเด็นของปัญหาและตัดสินใจแก้ไขได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

2.7 ด้านใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อถือได้ การนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่มาปรับปรุง ประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ประเมินความเสี่ยงและสถานการณ์ด้วยความถี่ถ้วนในการตัดสินใจ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันเทคโนโลยีองค์ความรู้ใหม่ในสาขาวิชาชีพและนำมาประยุกต์ปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาตนเองของบุคลากรในองค์กร นำเทคโนโลยีใหม่มาบูรณาการกับด้านบริหารงานทั่วไป ด้านวางแผนและประเมินผล ด้านประสานงานและประชาสัมพันธ์ ด้านงานวิชาการมาใช้ในหน่วยงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติงาน ตลอดจนใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานในองค์กรที่มีน่าเชื่อถือ

2.8 ด้านการบริการที่ดี คือ การบริการที่ดี มีหน้าที่ในการให้บริการกับประชาชนและผู้มารับบริการ บริการด้านความรู้วิชาการ บริการตรวจรักษาผู้มารับบริการ บริการข้อมูล พฤติกรรม การบริการที่ดีผู้มาใช้บริการมีความพึงพอใจ และมาใช้บริการอีกหากมีความจำเป็น ส่งผลให้องค์กรมีรายได้มากขึ้น สามารถนำมาพัฒนางค์กรให้มีการพัฒนา การบริการที่ดี การบริการสู่ความเป็น

เลิศ การมีมนุษยสัมพันธ์การทำงานเป็นทีม การมีจิตสำนึกในการบริการ มีจิตมุ่งบริการ การบริการที่มีคุณภาพและเป็นธรรม บุคลากรขององค์กรจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การบริการทางสาธารณสุขต้องมีมาตรฐานเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการที่ดีมีคุณภาพที่เป็นมาตรฐานและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้บริการ ตลอดจนสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรขององค์กรในการดำเนินงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ ความเข้าใจหลักการของการบริการที่ดี

2.9 ด้านทำงานชุมชนเชิงรุก คือ เชื่อมโยงและมีส่วนร่วม เชื่อมโยงกับบริการสุขภาพในระดับอื่น ในการดูแลผู้ป่วยเฉพาะรายอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของบุคคล มีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการดำเนินงานของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินงานเชิงรุกโดยมุ่งเข้าหาประชาชนและชุมชน มีความพร้อมในการให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง สร้างขวัญและกำลังใจกับผู้ป่วย หรือประชาชนที่เข้ารับการบริการรู้สึกว่าเป็นคนสำคัญและรู้สึกภูมิใจมากยิ่งขึ้น ดำเนินการวางแผน ติดตามสุขภาพของประชาชนในชุมชนอย่างใกล้ชิด จัดให้มีการประชุม วางแผนจัดอัตรากำลังให้บริการ และติดตามประเมินผลงาน ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา เทียงธรรม ไม่ลำเอียง

10.ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน โดยใช้ทรัพยากร และศักยภาพชุมชนในการดูแลสุขภาพประชาชนในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ของการดำเนินการของกลุ่มหน่วยปฐมภูมิ สร้างการเข้าถึงบริการสุขภาพทุกมิติของชุมชน ดูแลเอาใจใส่สนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน วางแผนนโยบายโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และการวางแผนจัดอัตรากำลัง การกำหนดคุณสมบัติ การมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้กับเจ้าหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชน ดูแลด้วยบุคลากรที่มีทักษะทางวิชาชีพที่แม่นยำ คำนึงถึงสถานการณ์และปัญหาสุขภาพของชุมชนที่ดูแล เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพที่ดี และสามารถดูแลตนเองได้ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยุติธรรม

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยผู้เชี่ยวชาญ คือ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 22 คน ใช้แบบประเมินมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ผลการวิจัย พบว่า ความถูกต้อง ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก ความเหมาะสม ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก ความเป็นได้ในการปฏิบัติ ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก และความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ นำผลมาอภิปรายดังนี้

1. การศึกษาสภาพสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านทำงานชุมชนเชิงรุก ด้านการบริการที่ดี ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการประสานงาน ด้านการคิดในเชิงวิเคราะห์ ด้านใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการวางแผนกลยุทธ์ด้านการสื่อสารสูง ตามลำดับซึ่งผลการวิจัยที่ค้นพบเป็นเช่นนี้เพราะสมรรถนะของผู้บริหารในระดับนี้จะสามารถขับเคลื่อนองค์การตอบสนองนโยบายและเป้าหมายของกระทรวงสาธารณสุขได้ สามารถกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของส่วนราชการ ริเริ่มและกำหนดนโยบายใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อการนำวิสัยทัศน์ไปสู่ความสำเร็จ กำหนดกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ สอดคล้องกับการศึกษาสุณิสรา ธิปิตย์ และคณะ (2563) พบว่า 1) วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของสมาชิกองค์กร ความผูกพันต่อองค์กรและองค์กรสมรรถนะสูงของกรมแพทยทหารบกโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87, S.D. = 0.73$) 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สมรรถนะของสมาชิกองค์กร และความผูกพันต่อองค์กร มีอิทธิพลทางตรง ต่อองค์กรสมรรถนะสูงของกรมแพทยทหารบกและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร มีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์กรสมรรถนะสูงโดยมีอิทธิพลผ่านสมรรถนะของสมาชิกองค์กร และความผูกพันต่อองค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.013) ผลการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์กรสมรรถนะสูงที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุนี้สามารถ อธิบายค่าความแปรปรวนขององค์กรสมรรถนะสูงได้ร้อยละ 98 และสอดคล้องกับการศึกษาของลัดดาวัลย์ สีทอง (2563) พบว่าผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในภาพรวมมีสมรรถนะทางการบริหารอยู่ในระดับสูงทุกด้าน

2. ผลประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ คือผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 22 คน ใช้แบบประเมินมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ประเมิน 4 ด้าน ความถูกต้อง ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก ความเหมาะสม ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก ความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 5.00$) อยู่ในระดับดีมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของอานนท์ เมธีวรฉัตร

(2561) พบว่า การประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความถูกต้อง 2) ด้านความเหมาะสม 3) ด้านความเป็นไปได้ และ 4) ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับพระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (พรหมสนธิ) (2560) พบว่า การประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4 มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ ซึ่งมีความถูกต้องของรูปแบบ ความเหมาะสมของรูปแบบ ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ซึ่งผลของการประเมินรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผลการวิจัยพบว่า ตามหลักเมตตา หลักกรุณา หลักมุทิตา หลักอุเบกขา ทั้ง 10 ด้าน

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการวางแผนทางในการเสริมสร้างสมรรถนะผู้บริหารให้สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อกระตุ้นให้เกิดการประเมินตนเอง และคิดวางแผนการพัฒนาดตนเอง ทำให้เกิดแรงผลักดันทั้งตนเองและทีมงาน ซึ่งจะส่งผลทำให้เพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรอีกทางหนึ่งด้วย
2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ควรนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาบุคลากรเพื่อจะได้ทราบว่าสมรรถนะของผู้บริหารฯ สอดคล้องกับความคาดหวังขององค์กรหรือไม่เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
3. ผู้บริหารในระดับสูง ควรนำรูปแบบสมรรถนะของผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ทำให้บุคลากรได้ทราบว่าตนเองยังบกพร่องในเรื่องใด และต้องปรับปรุงสมรรถนะในด้านใดบ้าง สิ่งนี้จะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาของตนเองซึ่งมีผลทำให้เพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรอีกแนวทางหนึ่งด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2553). รายงานการประเมินผลนโยบายการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในระยะนำร่องของปีงบประมาณ 2552. นนทบุรี : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ฐิติวรดา อัครภาณุวัฒน์ และคณะ. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาระบบบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ใน การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2 (น. 1-11). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). หลักการวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (พรหมสนธิ). (2560). กระบวนการและหลักการบริหารงานบุคคลที่เหมาะสมตามหลักพรหมวิหารสี่. วารสารธาตุพนมปริทรรศน์, 1(1), 76-90.
- ลัดดาวัลย์ สีทอง. (2563). สมรรถนะทางการบริหารของผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วิราสิริ วีวีร์สิริ. (2560). สถานการณ์และปัญหาการบริหารงานด้านสาธารณสุขของผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. (วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการสาธารณสุข). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2556). *หลักพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์. (2563). *สรุปผลการปฏิบัติงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2563*. (อัตรสำเนา).
- สุนิสา ธิปัตย์ และคณะ. (2563). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของกรมแพทยทหารบก. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 11(2), 103-118.
- อานนท์ เมธีวรฉัตร. (2561). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารของวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(2), 77-94.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

การวิเคราะห์และการสร้างภาพข้อมูลของเอกสารโบราณล้านนา

Analysis and Data Visualization of Lanna Ancient Documents

พิเชษฐ์ จุลรอด¹ และชนกานต์ ก้านเหลือง²

Phichete Julrode and Chanakan Kanluang

Received: September 29, 2023

Revised: October 20, 2023

Accepted: October 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณล้านนาที่จัดเก็บในแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ และ 2) นำเสนอสารสนเทศเอกสารโบราณให้สามารถเข้าถึงโดยใช้รูปแบบแสดงองค์ความรู้ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายด้วยการสร้างภาพข้อมูล รูปแบบการนำเสนอข้อมูลเชิงภาพ การศึกษาข้อมูลเอกสารโบราณที่นำมาใช้ในการวิจัยนั้นมีจำนวน 7,457 รายการโดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง คัดเลือกจากสถาบันบริการสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับเอกสารโบราณล้านนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณล้านนามีคำว่า “สูตร” และ “กัณฑ์” มากที่สุด แสดงให้เห็นถึงเอกสารโบราณล้านนามีความรู้เกี่ยวกับกัณฑ์เทศ และสูตรต่าง ๆ ที่มีความหมายถึงพระธรรมเทศนาที่แสดงหรืออุทิศให้ในคราวต่าง ๆ และ 2) การแสดงสารสนเทศและความรู้ในเอกสารโบราณล้านนาโดยการสร้างภาพข้อมูล สามารถสร้างภาพข้อมูลและแสดงได้ในรูปแบบแผนภูมิ กราฟ ตาราง แผนที่ อินโฟกราฟิก และแดชบอร์ด ที่มีความครบถ้วนขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กันของข้อมูลในหลายมิติที่ปรากฏในการนำเสนอข้อมูลเชิงภาพประกอบไปด้วย แผนภูมิแสดงให้เห็นการเปรียบเทียบปริมาณของข้อมูล กราฟแสดงให้เห็นแนวโน้มของข้อมูล ตารางแสดงให้เห็นการเปรียบเทียบเป็นส่วนแบ่ง แผนที่แสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นของเอกสารตามสถานที่ต่าง ๆ อินโฟกราฟิกแสดงให้เห็นทั้งตัวเลขและข้อมูลอธิบาย และแดชบอร์ด

¹ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Chiang Mai University

² มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี; Suranaree University of Technology

Corresponding Author, e-mail: phichete.j@cmu.ac.th

เป็นการแสดงภาพรวมทั้งหมดของแผนภาพข้อมูล ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลเชิงภาพ ช่วยให้สามารถแสดงข้อมูลในปริมาณมากและมีความซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้นทั้งยังช่วยในการรับรู้ได้ดี การสร้างภาพข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ ทำให้ข้อมูลมีความน่าสนใจขึ้น เข้าใจง่าย เห็นภาพได้ชัดเจน ง่ายต่อการจดจำ งานวิจัยฉบับนี้สามารถนำเสนอแผนภาพข้อมูลผ่านการวิเคราะห์และแบ่งประเภทการนำเสนอข้อมูลสำหรับสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การวิเคราะห์, การสร้างภาพข้อมูล, เอกสารโบราณ, ล้านนา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to analyze information on Lanna ancient documents stored in various information sources; and 2) to present information on ancient documents to be accessible using a format to display knowledge that can be easily understood by creating images and visual data presentation format. A total of 7,457 ancient documents were studied using a purposive sampling from the Information Service Institutes related to Lanna ancient documents. The results of the research found that 1) data analysis of Lanna ancient documents had the words "Sutta" and "Kanda" the most, showing that Lanna ancient documents had knowledge about various Dhammakathikadeyya and Sutta that meant sermons delivered or dedicated at various times; and 2) displaying information and knowledge in Lanna ancient documents by data visualization can be created and displayed in the form of charts, graphs, tables, maps, infographics, and dashboards with a completeness of various elements that showed the interrelationship of data in many dimensions that appeared in the visual presentation of data, including charts showing comparisons in the amount of data, graph showing the trend of the data, table showing the comparison by share, map showing the density of documents in different locations, infographic showing both numbers and descriptive information, and dashboard showing a complete overview of the data diagram. Therefore, visual presentation of data helped to display large amounts of complex information in a way that was easier to understand and helped with perception. Creating data

visualizations in various ways made the data more interesting, easy to understand, and clearly visible, easy to remember. This research can present a data diagram that has been analyzed and categorized to create a good understanding of data perception.

Keywords: Analysis, Data Visualization, Ancient Documents, Lanna

บทนำ

เอกสารโบราณ (Ancient) มีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักฐานอันประกอบด้วยภาษาและตัวหนังสือแต่เก่าก่อน ซึ่งสำเร็จด้วยหัตถกรรม เป็นเอกสารที่บันทึกสรรพวิชาการของบรรพชนไทยด้านประวัติศาสตร์ของชาติอารยธรรมของสังคมกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมถึงวรรณกรรม วัฒนธรรม จริยธรรม และคุณธรรม ซึ่งเป็นแบบอย่างของอดีตอันเป็นพื้นฐานของสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สืบทอดมาถึงอนุชนในยุคปัจจุบัน รวมถึงใช้เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา ศิลปะ และอักษรศาสตร์ เอกสารโบราณแบ่งเป็น 3 ประเภทหลัก ๆ คือ จารึก ใบลาน และตัวเขียน (ดอกรัก พยัคศรี, 2566) ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมขอบเขต 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน เรียกว่า “ล้านนา” (Potjanalawan, P., 2020) เป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่มิ่ววัฒนธรรมและประเพณีพื้นเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นที่เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม (สุคนธ์ทิพย์ จันทะลุน, 2565) รวมไปถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเอกสารโบราณทางประวัติศาสตร์ กฎหมาย ศาสนา ภาษาและวรรณกรรม ทั้ง จารึก พงศาวดาร ตำนาน คัมภีร์ใบลาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน ทำให้ได้ข้อมูลที่เชื่อมโยงไปด้วยเอกสารโบราณอย่างหลากหลาย (สินีนาฏ สมบูรณ์เอนก, 2543) และเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการสร้างมิติในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ด้วยกระบวนการทางดิจิทัลที่สามารถดำเนินการได้รวดเร็วชัดเจนจึงเป็นผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์ในการแสวงหาสารสนเทศและความรู้ของพฤติกรรมของมนุษย์ (Rongphon, K., 2022)

ความรู้ถูกจำแนกประเภทมาอย่างยาวนานและเป็นพื้นฐานของการกลั่นกรองสารสนเทศที่ชาญฉลาด และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายด้วยการพัฒนาที่ยอดเยียม การใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างอย่างมหาศาลในสังคมปัจจุบัน (Palmer, B.I., 1962) จากการพัฒนาเทคโนโลยีผนวกกับการจัดการสารสนเทศ (ปิยนันท์ เสนะโท, 2563) จำเป็นจะต้องมี

กระบวนการในการจัดการสารสนเทศเพื่อใช้ประโยชน์ที่สูงกว่าสารสนเทศธรรมดา ไปสู่ความรู้และนวัตกรรม (Pajika, I. & Poompruk, C., 2022; Khueankham, Y., et al., 2023) การจัดการความรู้นั้น โมเดลเซกิ (SECI Model) คือ หนึ่งในทฤษฎีที่แพร่หลาย ดังนั้นจากข้อมูลที่มีอยู่อย่างมหาศาลนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการเพื่อไปใช้ให้เป็นความรู้ (Knowledge) ที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแพร่หลาย กระบวนการที่สร้างให้ข้อมูลนำไปสู่ความเข้าใจและเป็นความรู้มีอยู่หลากหลายแต่การสร้างความเข้าใจของมนุษย์นั้นการจัดกลุ่ม (Classification) ข้อมูลและความรู้ช่วยเพิ่มความสามารถและลดเวลาในการนำไปก่อให้เกิดประโยชน์ได้ดี (Chaisuwan, B., Kuldilok, P. & Sakuna, C., 2022) วิทยาศาสตร์ข้อมูล (Data Science) เป็นความรู้ของสหวิทยาการใหม่ของการจัดการความรู้ (Kullimratchai, P., 2018) สารสนเทศและความรู้ที่เกิดขึ้นจำนวนมากในยุคสังคมดิจิทัลต้องมีการจัดการสารสนเทศเหล่านี้ไม่ให้เกิดการสูญหายของสารสนเทศและยังคงภาพเดิม (Traditional) ไว้ให้นานที่สุดด้วยการจัดการจากนักวิชาชีพเฉพาะ (Thongkhaek, Y. & Deekhao, D., 2020; Tsvuura, G., 2022) ปัจจุบันเอกสารโบราณล้านนามีการค้นพบและจัดเก็บไว้เป็นจำนวนมากในขณะเดียวกันก็มีปัญหาการเข้าถึงด้วยเช่นกัน เนื่องจากเอกสารโบราณล้านนามีมาตรฐานในการการจัดเก็บและการสืบค้นที่หลากหลาย รวมทั้งกระบวนการอนุรักษ์ที่ทำให้การเข้าถึงมีความรัดกุม ทำให้ผู้ใช้บริการมีข้อจำกัดด้านต่าง ๆ (Lertratanakehakarn, P., et al., 2018; Phrachayanantamunee, et al., 2019) ทำให้ความรู้ในเอกสารโบราณล้านนาที่บรรพชนได้บันทึกไว้และมีประโยชน์อย่างยิ่งขาดการนำมาสกัดและนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาสร้างคุณูปการต่อชนรุ่นหลังให้สืบทอดต่อไป

การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลมีหลากหลายผ่านตัวอักษร ภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียง สร้างความน่าสนใจ รวมทั้งสื่อดิจิทัลปฏิสัมพันธ์ (Interactive Digital Media) เป็นรูปแบบที่เน้นให้ผู้ใช้สามารถตอบสนองต่อสื่อได้โดยตรงผ่านโปรแกรม ปัจจุบันได้พัฒนาจนกลายเป็นสื่อ “เสมือน” (Virtual Reality) ที่เสริมอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้สื่อเสมือนอยู่ในสภาพแวดล้อมจริง (Chernbumroong, S., et al., 2022) แต่เนื่องจากสื่อดังกล่าวจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เฉพาะด้านในการเข้าถึงและเรียนรู้อาจจะยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงความรู้ การเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ในยุคดิจิทัลที่มีเว็บไซต์เป็นมาตรฐานขององค์กร สามารถช่วยให้หน่วยงานรวบรวม เรียบเรียง จัดเก็บ ใช้ประโยชน์ เผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อการเข้าถึงมากกว่า (Kasinant, C., 2016) ทั้งยังเพิ่มการรู้จักสืบค้นแยกแยะข้อมูลข้อเท็จจริง และนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ในการจัดการที่เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม

การนำข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ประมวลผลแล้วนำเสนอออกมาในรูปแบบที่มองเห็นและทำความเข้าใจได้ง่ายด้วยตา เช่น แผนภูมิ รูปภาพ แผนที่ กราฟแสดง เทรนด์ ตาราง วิดีโอ อินโฟกราฟิก (Infographic) หรือแดชบอร์ด (Dashboard) เพื่อที่จะใช้ข้อมูลให้เกิดประโยชน์และนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาข้อมูลเชิงลึกมาตอบคำถามหรือสนับสนุนการตัดสินใจ หรือที่เรียกว่าการสร้างภาพข้อมูล (Data Visualization) (Addepalli L., et al., 2023) ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมีแนวคิดเพื่อการสร้างการนำเสนอข้อมูลของเอกสารโบราณที่ยังมีข้อจำกัดในการเรียนรู้และเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและทำความเข้าใจได้อย่างถูกต้องด้วยการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอในรูปแบบการสร้างภาพข้อมูลโดยใช้ซอฟต์แวร์ทาโบล (Tableau)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณล้านนาที่จัดเก็บในแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ
2. เพื่อนำเสนอสารสนเทศเอกสารโบราณให้สามารถแสดงองค์ความรู้ให้เข้าใจได้ง่ายด้วยการสร้างภาพข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์และการสร้างภาพข้อมูลของเอกสารโบราณล้านนานั้น ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้การเจาะจงเลือกเอกสารเพื่อหาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกสารโบราณโดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากฐานข้อมูลต่าง ๆ โดยสืบค้นจากระบบฐานข้อมูลเอกสารล้านนาของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 4,394 รายการ ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ของหอสมุดแห่งชาติรัชชังคลาภิเษกเชียงใหม่ จำนวน 50 รายการ จากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ของหอสมุดแห่งชาติจำนวน 2,545 รายการ จากฐานข้อมูลเอกสารโบราณ สำนักศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 468 รายการ และฐานข้อมูลออนไลน์จากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรจำนวน 388 รายการ รวมทั้งสิ้น 7,457 รายการ

ประเภทของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย เอกสารโบราณล้านนา

ที่จัดเก็บและเผยแพร่ในแหล่งบริการสารสนเทศต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอสมุดแห่งชาติ โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่มีความถูกต้อง (Authenticity) มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ (Credibility) มีความเป็นตัวแทน (Representativeness) และมีความหมายชัดเจน (Meaning) (Mogalakwe, M., 2006) จากการเก็บข้อมูลของเอกสารโบราณผ่านเว็บไซต์ของสถาบันบริการสารสนเทศแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อความภาษาไทย (Word Tokenize) ของภาษาไพธอน และนำมาแสดงภาพข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบสถิติพรรณนาด้วยแผนภูมิ (Charts) กราฟ (Graphs) ตาราง (Tables) แผนที่ (Maps) อินโฟกราฟิก (Infographics) และแดชบอร์ด (Dashboards) ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ออนไลน์จากสถาบันบริการสารสนเทศการใช้เครื่องมือเว็บสแครพของ Webscraper.io เพื่อให้ได้ข้อมูลเอกสารโบราณรวมทั้งเนื้อหาของเอกสารโบราณโดยการใช้ผ่านส่วนขยายที่มีให้บริการในกูเกิลโครม (Google Chrome) ซึ่งเป็นส่วนขยายที่สามารถใช้งานได้ฟรีในการรวบรวมข้อมูลผ่านเว็บไซต์ (Web Scraper) ได้ การใช้เครื่องมือ Webscraper.io เพื่อเก็บข้อมูลจากเว็บไซต์สามารถใช้งานได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายและใช้เป็นส่วนติดตั้งแบบขยายได้ง่ายในเว็บเบราว์เซอร์ทั้งยังสามารถเลือกเก็บข้อมูลที่มีลักษณะโครงสร้างชัดเจนได้อย่างครบถ้วนและใช้เวลาน้อยในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วบันทึกข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบไฟล์ซีเอสวี (CSV) ที่นำไปใช้เป็นฐานข้อมูลได้ง่ายเช่นกัน

2. การเก็บข้อมูลจะได้เนื้อหาที่ได้จากการสแครพข้อมูลออกมาเป็นไฟล์นามสกุลซีเอสวี (CSV) จากนั้นจะใช้โปรแกรมภาษาไพธอน (Python) วิเคราะห์เพื่อแยกคำศัพท์ในเนื้อหาของเอกสารโบราณแต่ละชิ้นโดยภาษาไพธอนมีไลบรารี (Library) คำสั่งในการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (NLP) รวมทั้งใช้ได้กับภาษาไทยที่ให้ความถูกต้องสูงเพื่อนำข้อมูลที่สกัดแบ่งคำและนับความถี่ของคำรวมทั้งสร้างเวิร์ดคลาวด์ได้ หลังจากแบ่งกลุ่มข้อมูลแล้วสามารถเก็บไว้ในรูปแบบตารางข้อมูลในไฟล์ซีเอสวีเหมือนเดิมเพื่อเตรียมพร้อมข้อมูลที่นำไปแสดงเป็นภาพข้อมูลด้วยซอฟต์แวร์ทาบอ (Tableau)

3. การสร้างภาพข้อมูลด้วยซอฟต์แวร์ทาบอ (Tableau) เป็นการนำข้อมูลจากไฟล์ CSV ที่มีการแยกกลุ่มและประเภทต่าง ๆ ของเอกสารโบราณด้วยการนำข้อมูลที่สกัดเนื้อหาและแยกประเภทข้อมูลแล้วนำไปแสดงผลภาพ (Data Visualization) การใช้ซอฟต์แวร์ทาบอนั้นเป็นโปรแกรมที่นำเสนอข้อมูลได้หลากหลายสามารถรองรับไฟล์ที่เป็นรูปแบบตาราง และฐานข้อมูลเข้ามาสร้างภาพข้อมูลให้เข้าใจได้ง่ายและสามารถใช้โปรแกรมได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

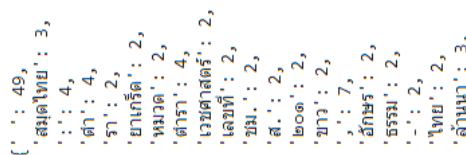
1. การเตรียมข้อมูล (Data Preparation) ผู้วิจัยทำการสกัดความรู้จากการให้บริการสืบค้นข้อมูลจากจากเว็บไซต์ ระบบฐานข้อมูลเอกสารล้านนาของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ของหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชกเชียงใหม่ จากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ของหอสมุดแห่งชาติ จากฐานข้อมูลเอกสารโบราณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และฐานข้อมูลออนไลน์จากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร รวมทั้งสิ้น 7,457 โดยการใช้ซอฟต์แวร์เว็บสแครพ (Webscraper.io) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ซึ่งสามารถใช้ผ่านส่วนขยายที่มีให้บริการในกูเกิ้ลโครม (Google Chrome) ที่เป็นส่วนขยายและสามารถใช้งานได้ฟรีในการรวบรวมข้อมูลผ่านเว็บไซต์ (Web Scraper) และการเก็บและสกัดข้อมูลออกมาเป็นไฟล์ .CSV ซึ่งข้อมูลที่สกัดออกมา นั้นจะนำไปแยกประเภทความรู้ ประเภทตัวอักษรที่ใช้ พื้นที่ที่พบและแยกประเภทอื่น ๆ ของเอกสารโบราณและนำไปสร้างภาพข้อมูลจากการวิเคราะห์ในลักษณะต่าง ๆ ต่อไป

2. การตัดคำ (Word Tokenization) การนำข้อความที่มีความยาวมาแตกออกเป็นคำหรือเรียกว่าโทเคน (Token) โดยโทเคนเหล่านี้จะถูกนำไปใช้งานวิเคราะห์ทางภาษาต่อไป ดังตัวอย่างการแตกคำด้วยไลบรารี PyThai ของภาษาไพธอน ที่ใช้สำหรับงานด้านการประมวลผลข้อมูลภาษาไทยด้วยอัลกอริทึมการประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing: NLP) การประมวลผลภาษาธรรมชาติ เป็นวิธีการที่ทำให้คอมพิวเตอร์สามารถเข้าใจคำ ประโยค ข้อความภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารภาษาไทยเพื่อนำไปจัดกลุ่ม แยกประเภทต่อไป

3. ขั้นตอนการนำเสนอข้อมูลภาพ (Data Visualization) ผู้วิจัยใช้การถอดความรู้ และการตรวจสอบความถูกต้องตรงกันของข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำมาจัดหมวดหมู่ความรู้ (Knowledge Classification Approach) ของ Broughton, V. (2004) จากโปรแกรมที่จัดกลุ่มคำของภาษาไพธอนและจัดเตรียมไว้เป็นไฟล์ข้อมูล จากการรวบรวมกลุ่มคำเพื่อนำไป การจัดกลุ่มคำศัพท์ การกำหนดประเภทของเอกสารโบราณ ความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ในเอกสารโบราณ แยกประเภทความรู้ ประเภทตัวอักษรที่ใช้ พื้นที่ที่พบเอกสารโบราณ จะได้ข้อมูลเอกสารโบราณทั้งหมดที่ได้คัดแยกและแบ่งประเภทตามหมวดหมู่และกลุ่มความรู้ทั้งหลายเก็บไว้ในรูปแบบตารางข้อมูลไฟล์ซีเอสวี (CSV) และนำเข้าข้อมูลในซอฟต์แวร์ทาบิล (Tableau) แล้วนำเสนอด้วยข้อมูลภาพทั้ง 6 ประเภท คือ แผนภูมิ (Charts) กราฟ (Graphs) ตาราง (Tables) แผนที่ (Maps) อินโฟกราฟิก (Infographics) และแดชบอร์ด (Dashboards)

สรุปผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณล้านนาที่จัดเก็บในแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ พบว่า การนำข้อมูลเอกสารโบราณมาวิเคราะห์ ด้วยเครื่องมือในการวิเคราะห์คำศัพท์ของภาษาไพธอนของ การวิเคราะห์ภาษาธรรมชาติ (NLP) ด้วยการแบ่งคำและองค์ความรู้เป็นหมวดหมู่เพื่อนำไปใช้ในการ จัดกลุ่มคำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารโบราณล้านนาด้วยการนับความถี่ของคำที่ปรากฏในเอกสาร ดังตัวอย่างการแบ่งคำด้วยเครื่องมือดังกล่าวในภาพ

[illegible]

ภาพที่ 1 ตัวอย่างการแบ่งคำและนับความถี่ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์ภาษาธรรมชาติของเอกสารโบราณ

หลังจากประมวลผลด้วยภาษาธรรมชาติแล้วจะสามารถนำเสนอในรูปแบบผลลัพธ์ของเวิร์ดคลาวด์ (Word Cloud) ซึ่งการแสดงผลลัพธ์ของข้อความที่ถุ่กนั้ความถี่ของคำที่ปรากฏในข้อความของเอกสารโบราณ สามารถแสดงผลได้ดังรูปภาพต่อไปนี้

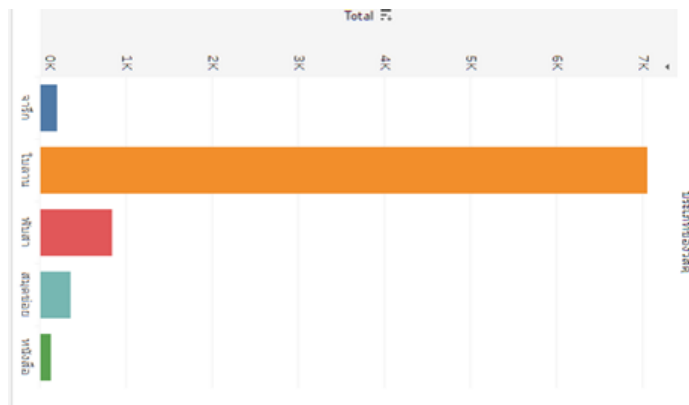

ภาพที่ 2 เวิร์ดคลาวด์ (Word Cloud) คำที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดของในเนื้อหาเอกสารโบราณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณล้านนามีคำว่า “สูตร” และ “กัณฑ์” มากที่สุด แสดงให้เห็นถึงเอกสารโบราณล้านนามีความรู้เกี่ยวกับกัณฑ์เทศ และสูตรต่าง ที่มีความหมายถึงพระธรรมเทศนาที่แสดงหรืออุทิศให้ในคราวต่าง ๆ นอกจากนี้ จะมีความถี่คำว่า “อานิสงส์” “ชาดก” “เวสสันดร” “โวหาร” และ “บาลี” ในลำดับรองลงมา

2. การนำเสนอสารสนเทศเอกสารโบราณให้สามารถเข้าถึงโดยใช้รูปแบบแสดงองค์ความรู้ของข้อมูลกลุ่มต่าง ๆ สามารถแสดงให้เห็นได้ง่ายด้วยผลลัพธ์ของการแสดงแผนภาพข้อมูล (Data Visualization) ตามลักษณะและกลุ่มข้อมูลของเอกสารโบราณที่ได้จำแนกเอกสารโบราณไว้ในแต่ละประเภทตามที่ได้สแครพข้อมูลมาแล้ว นำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการทำงานของซอฟต์แวร์ทาโบล (Tableau) เพื่อสร้างภาพข้อมูลพร้อมนำเสนอในรูปแบบ แผนภูมิ (Chart) กราฟ (Graphs) ตาราง (Tables) แผนที่ (Maps) อินโฟกราฟิก (Infographics) และแดชบอร์ด (Dashboards) โดยการแสดงผลด้วยการสร้างภาพข้อมูลต่าง ๆ ดังที่ได้แสดงต่อไปนี้

2.1 แผนภูมิ (Charts) แสดงการแยกประเภทของวัสดุ

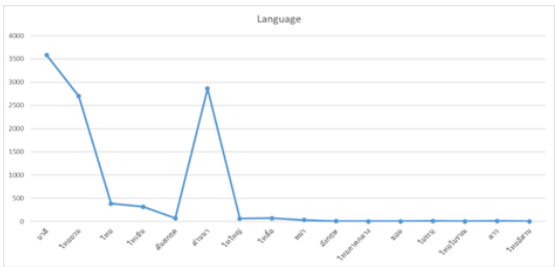

ภาพที่ 3 แผนภูมิแยกประเภทของเอกสารโบราณตามแหล่งข้อมูลที่สืบค้น

ภาพที่ 4 แผนภูมิแยกประเภทของเอกสารโบราณตามแหล่งข้อมูลที่สืบค้น

2.2 กราฟ (Graphs) แสดงการแยกประเภทของวัสดุและภาษาในเอกสารโบราณ

ภาพที่ 5 กราฟแสดงจำนวนแต่ละภาษาในเอกสารโบราณ (กราฟเส้น)

2.3 ตาราง (Tables) แสดงจำนวนของเอกสารโบราณด้วยการแยกตามแหล่งจัดเก็บ

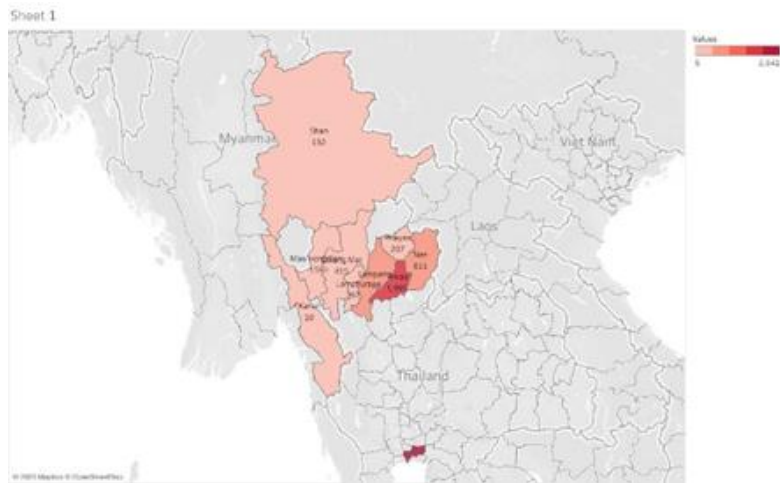

ภาพที่ 6 ตารางแสดงน้ำหนักความเข้มของสีแยกตามแหล่งจัดเก็บเอกสารโบราณตามสถานที่

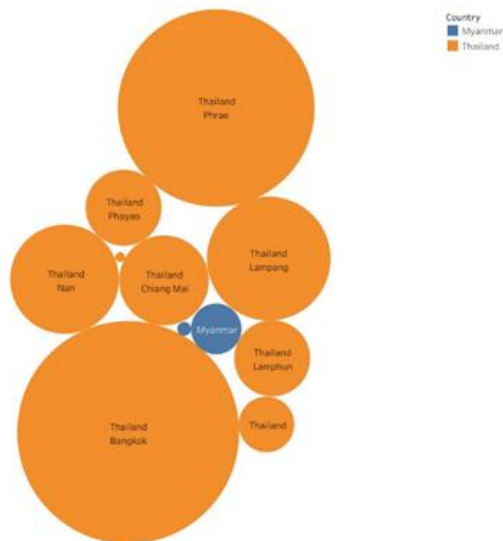

ภาพที่ 7 ตารางแสดงจำนวนและความเข้มของสีแยกตามแหล่งจัดเก็บของเอกสารโบราณ

2.4 แผนที่ (Maps) ข้อมูลเอกสารโบราณที่แยกตามภูมิภาค

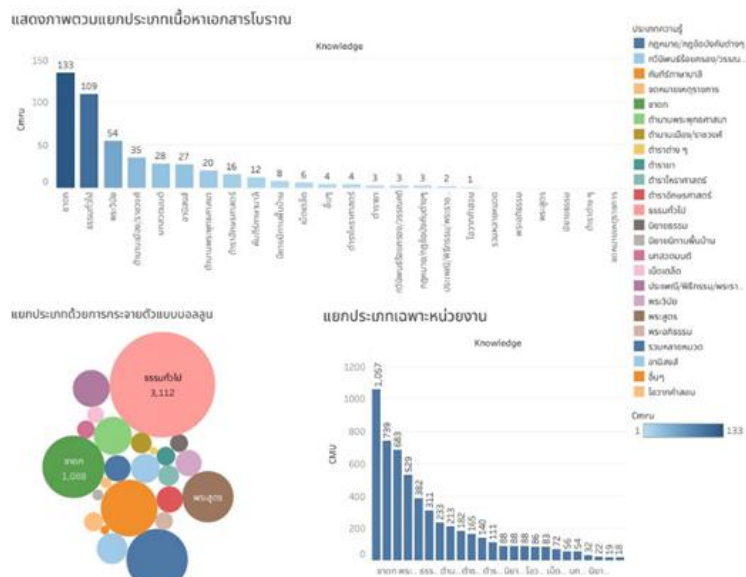

ภาพที่ 8 จำนวนและพื้นที่ในแผนที่ตามแหล่งจัดเก็บของเอกสารโบราณ

ภาพที่ 9 Bubble Chart (แผนภูมิฟองสบู่) ตามแหล่งจัดเก็บของเอกสารโบราณ

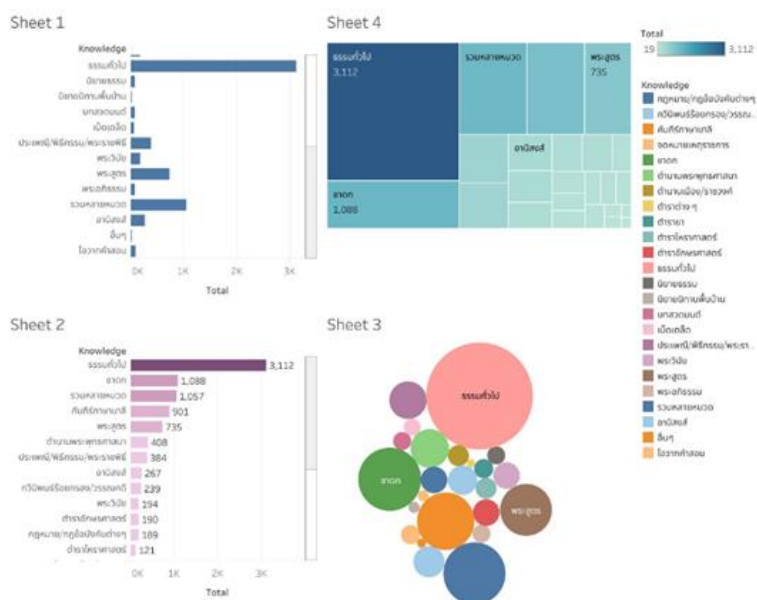
2.5 อินโฟกราฟิก (Infographics) แสดงข้อมูลคำอธิบายพร้อมตัวเลขเพื่อให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจน

ภาพที่ 10 อินโฟกราฟิก (Infographics) การแยกภาษาของเอกสารโบราณ

2.6 แดชบอร์ด (Dashboards) แสดงความหลากหลายขององค์ความรู้ในเอกสาร

โบราณ

ภาพที่ 11 แดชบอร์ด (Dashboards) องค์ความรู้ในเอกสารโบราณ

งานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์และการสร้างภาพข้อมูลของเอกสารโบราณล้านนาเป็นงานวิจัยที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการรวบรวมมาวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบแผนภาพข้อมูลที่เข้าใจได้ดีกว่าข้อมูลที่เป็นการบรรยายด้วยข้อความหรือตัวเลขต่าง ๆ โดยสรุปดังนี้

ระยะที่ 1 รวบรวมและจัดเตรียมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดเตรียมข้อมูลโดยการใช้ซอฟต์แวร์เว็บสแครปจากระบบฐานข้อมูลเอกสารล้านนา รวมทั้งสิ้น 7,457 รายการ ผลปรากฏว่าเอกสารที่ได้ต้องทำการแยกกลุ่มและสกัดข้อมูลพร้อมทั้งจัดเก็บเป็นไฟล์ .CSV เพื่อนำไปแยกเป็น ประเภทความรู้ ตัวอักษร ภาษาที่ใช้ในเอกสารโบราณ พื้นที่ที่พบและประเภทของวัสดุตามลำดับ

ระยะที่ 2 วิเคราะห์กลุ่มข้อมูล

ในระยะนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ข้อมูลและจัดกลุ่มข้อมูลของเอกสารโบราณเป็น 5 กลุ่มหลัก คือ ประเภทของวัสดุ แหล่งจัดเก็บ ภาษา อักษร และหมวดความรู้ ในส่วนที่ยังจัดกลุ่มไม่ได้ข้อมูลแต่ละประเภท ผู้วิจัยได้จัดให้ไปอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ ที่ยังจัดกลุ่มประเภทไม่ได้และยังต้องใช้การวิเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญในจัดกลุ่มต่อไป

ระยะที่ 3 นำเสนอข้อมูลด้วยโปรแกรมสร้างภาพข้อมูล

การนำเสนอด้วยแผนภูมิ (Charts) สามารถแสดงปริมาณของความรู้ให้เห็นถึงความแตกต่างของแท่งแผนภูมิได้ดีด้วยแสดงการแยกประเภทของวัสดุ การนำเสนอด้วยกราฟ (Graphs) สามารถแสดงการแยกประเภทของวัสดุและภาษาในเอกสารโบราณด้วยเส้นตารางความต่อเนื่องของข้อมูลด้วยกราฟเส้นและแนวโน้มของข้อมูลด้วยกราฟจุดพิกัด การแสดงแผนภาพด้วยตาราง (Tables) สามารถให้เห็นรายละเอียดแยกตามหัวข้อในรูปแบบแถวและสดมภ์ได้ชัดเจนโดยแสดงจำนวนของเอกสารโบราณด้วยการแยกตามแหล่งจัดเก็บ การใช้แผนที่ (Maps) แสดงข้อมูลเอกสารโบราณที่แยกตามภูมิภาคจะทำให้เห็นความหนาแน่นของเอกสารที่เป็นสถานที่จัดเก็บ การแสดงด้วยอินโฟกราฟิก (Infographics) ทำให้การแสดงผลข้อมูลคำอธิบายพร้อมตัวเลขเพื่อให้เห็นความแตกต่างจำนวนแต่ละรูปแบบและมีคำอธิบายเพื่อความเข้าใจเพิ่มเติม และการแสดงด้วยแดชบอร์ด (Dashboards) เป็นการนำภาพรวมทั้งหมดของข้อมูลและองค์ความรู้ในเอกสารโบราณนำมาแสดงรวมกันเพื่อให้เห็นความแตกต่างของการทำความเข้าใจได้หลากหลายรูปแบบที่ได้จัดแสดง

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อมูลและการวิจัยที่ได้ใช้การวิเคราะห์หรือการแปลงข้อมูลออกมาแสดงที่เกิดจากการสร้างแผนภาพข้อมูลของเอกสารโบราณล้านนา ในครั้งนี้ใช้การจำแนกข้อมูลเป็นโครงสร้างต่าง ๆ ตามกลุ่มสาระของความรู้โดยอาศัยแหล่งความรู้ที่พบในทรัพยากรสารสนเทศของเอกสารโบราณ ซึ่งเป็นเป็นไปตามหลักการของการแบ่งกลุ่มการจัดกลุ่ม ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสแกนข้อมูลจากเว็บไซต์ที่ให้บริการสารสนเทศเอกสารโบราณมาเป็นข้อมูลตั้งต้นและใช้ภาษาไพธอนในการอ่านข้อมูล ตัดคำ แบ่งข้อความด้วยไลบรารี PyThaiNLP โดยวัตถุประสงค์แรกคือวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณล้านนาที่จัดเก็บในแหล่งสารสนเทศต่างแบ่งประเภทของเอกสารและกลุ่มคำที่สามารถแสดงให้เห็นถึงเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารโบราณด้วยการนับความถี่ของคำและแสดงเป็นเวิร์ดคลาวด์ที่เข้าใจได้ทั้งนี้สอดคล้องกับ Chutosri, T. (2021) และผลลัพธ์ความสำเร็จจากการเรียนรู้ที่ได้จากการใช้แผนภาพทดสอบความจำและความเข้าใจ (Konkratok, Y., Phallyand, R. & Jantakat, Y., 2023) พบว่า วิธีการนี้สามารถช่วยลดเวลาในการวิเคราะห์ข้อความด้วยมนุษย์ และข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้แสดงผลข้อมูลเชิงภาพให้เห็นข้อเปรียบเทียบได้รวดเร็ว และในวัตถุประสงค์ของการวิจัยประการที่สองเป็นการนำเสนอสารสนเทศเอกสารโบราณให้สามารถแสดงองค์ความรู้ให้เข้าใจได้ง่ายด้วยการสร้างภาพข้อมูล ที่หลากหลายกล่าวคือ แผนภูมิ (Chart) สามารถแสดงให้เห็นการแยกประเภทของวัสดุต่าง ๆ ของเอกสารโบราณ แผนภูมิแท่ง (Bar Chart) สามารถเปรียบเทียบประเภทของเอกสารโบราณตามแหล่งจัดเก็บ กราฟเส้นแสดงเปรียบเทียบปริมาณแต่ละภาษาในเอกสารโบราณ ตาราง (Tables) แสดงความเข้มของสีตามจำนวนของเอกสารโบราณด้วยการแยกตามแหล่งจัดเก็บ อินโฟกราฟิก (Infographics) สามารถแสดงข้อมูลคำอธิบายพร้อมตัวเลขเพื่อให้เห็นข้อมูลที่ชัดเจน และแดชบอร์ด (Dashboards) แสดงองค์ความรู้ในเอกสารโบราณในภาพรวมที่มีความหลากหลายของภาพข้อมูล ข้อความและสี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า การสร้างภาพข้อมูลที่พบมากที่สุดสามอันดับแรกคือ แผนภูมิแท่ง วงกลม และกราฟเส้น (Sena, K., et al., 2020) และสามารถเข้าใจง่าย เห็นภาพได้ชัดเจน ง่ายต่อการจดจำ และสร้างมูลค่าให้กับข้อมูล (Chutosri, T., 2021) ที่แสดงให้เห็นความสามารถของความสามารถแตกต่างในการรับรู้ได้

ดังนั้นจากการวิจัยในครั้งนี้พบว่าผลลัพธ์ที่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับรวมทั้งยังใช้ความรู้ที่สอดคล้องกับงานวิจัยหลาย ๆ ด้าน ดังที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์จากการนำเสนอการสร้างภาพข้อมูล (Data Visualization) ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในวงวิชาการเป็นอย่างดี จากข้อมูลแต่กลุ่มความรู้หรือประเภทของเอกสารโบราณที่ประกอบด้วยปริมาณมากทำให้การแยกประเภทและจำนวนหมวดหมู่ พบว่า วิธีการนี้สามารถช่วยลดเวลาในการวิเคราะห์ข้อความและ

ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้แสดงผลเชิงจินตคติให้เห็นข้อเปรียบเทียบได้รวดเร็ว ซึ่งรูปแบบดังกล่าวยังสามารถประยุกต์ใช้ได้กับแสดงชุดข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่ต้องการแสดงชุดความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ต้องการนำเสนอโดยการปรับเปลี่ยนข้อมูลนำเข้าและโปรแกรมการแสดงผลแผนภาพข้อมูลที่มีอยู่หลากหลายเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จินตทัศน์ข้อมูลเป็นการนำเสนอข้อมูลเชิงภาพที่ช่วยให้สามารถแสดงข้อมูลที่มีความหลากหลายในการจัดเก็บทั้งข้อความตัวเลขและคำอธิบายต่าง ๆ ที่มีจำนวนมากและไม่เป็นระเบียบให้เข้าใจง่ายขึ้น ช่วยในการประมาณการณ์สิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตโดยดูจากแนวโน้มของแผนภาพ และช่วยในการรับรู้ได้ดียิ่งขึ้น การสร้างแผนภาพข้อมูลนั้นถูกนำเสนอด้วยแผนภูมิ กราฟ ตาราง แผนที่ อินโฟกราฟิก และแดชบอร์ด หรือรูปแบบอื่น ๆ โดยการแสดงผลแผนภาพข้อมูลมีประโยชน์ของการจินตทัศน์ข้อมูลที่ต่างกันทำให้ข้อมูลมีมูลค่าของตัวเองมากขึ้น และในการสร้างมูลค่าให้กับข้อมูลนั้นยังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในยุคดิจิทัลที่มีข้อมูลมหาศาล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้บริการสารสนเทศด้านเอกสารโบราณเช่น หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร สถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดเก็บฐานข้อมูล สามารถสร้างมาตรฐานในการแยกและจัดเก็บข้อมูลเอกสารโบราณล้านนา จะเป็นการขยายขอบเขตของแหล่งเรียนรู้และจัดเก็บข้อมูลต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์และการสร้างภาพข้อมูลของเอกสารโบราณล้านนานั้นสิ่งที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. สามารถการศึกษาแนวโน้มเทคโนโลยีของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มขึ้นในการวิจัยด้านอื่น ๆ ที่ต้องการจำแนกประเภทความรู้ และการสกัดองค์ความรู้เพื่อนำความรู้มาจัดหมวดหมู่ที่เข้าใจได้ง่ายและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง
2. สามารถขยายขอบเขตองค์ความรู้ที่อยู่ในเนื้อหาของเอกสารโบราณในด้านต่าง ๆ เช่นการแพทย์ การเมืองการปกครอง ชนเผ่า หรืออื่น ๆ ที่เป็นความรู้จากบรรพชนได้จัดบันทึกไว้

ในเอกสารโบราณไปใช้เป็นประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิต การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ที่นำมาเป็นซอฟต์แวร์ (Soft Power) ที่มีอยู่ในประเทศได้เพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ดอกกรักร พยัคศรี. (2566). *อบรมการอนุรักษ์เอกสารโบราณเบื้องต้น และการจัดการเอกสารโบราณสู่ดิจิทัล* จาก ศมส. เข้าถึงได้จาก <https://culturio.sac.or.th/learning/course/31>
- ปิยนันท์ เสนะโท. (2563). *การพัฒนาเทคโนโลยีผนวกกับการจัดการสารสนเทศ*. (รายงานโครงการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย). ศูนย์เทคโนโลยีดิจิทัล สำนักงานอธิการบดี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- สินีนากู สมบูรณ์เอนก. (2543). การจัดเก็บและให้บริการเอกสารโบราณ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. *Academic Services Journal*, 11(1), 8-19.
- สุคนธ์ทิพย์ จันทะลุน. (2565). *องค์ความรู้เรื่อง “ช่างล้านนา” หลักฐานจากเอกสารโบราณ*. หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเชก เชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก <https://www.finearts.go.th/main/search?page=1832>
- Addepalli, L., et al. (2023). Assessing the Performance of Python Data Visualization Libraries: A Review. *International Journal of Computer Engineering in Research Trends*, 10(1), 28-39.
- Broughton, V. (2004). *Essential classification*. London : Facet Publishing.
- Chaisuwan, B., Kuldilok, P. & Sakuna, C. (2022). Situations, Trends, and Needs of Knowledge and Artificial Intelligence Skills for Enhancing Work Effectiveness among Working-Age People in Thailand. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 30(1), 110-134.
- Chernbumroong, S., et al. (2022). The Effects of Gamified Exhibition in a Physical and Online Digital Interactive Exhibition Promoting Digital Heritage and Tourism. *TEM Journal*, 11(4), 1520–1530.
- Chutosri, T. (2021). A Visual DataPresentationwith Data Visualization. *Journal of Academic Information and Technology*, 2(1), 1-15.

- Kasinant, C. (2016). The Effects of Using Interactive e-Learning Courseware to Enhance Digital Literacy for Undergraduate Students of Education Faculty, Thaksin University. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal (GTHJ.)*, 22(2), 12-24.
- Khueankham, Y., et al. (2023). Knowledge Transfer on Organic Agriculture by Providing Academic Services to the Community of Maejo University Library. *PULINET Journal*, 10(1), 56-67.
- Konkratok, Y., Phallyand, R. & Jantakat, Y. (2023). Application of Dashboard on Power BI for Reporting Educational Fund. *Journal of Learning Innovation and Technology (JLIT)*, 3(1), 35-46.
- Kullimratchai, P. (2018). Entering into the Era of Data Science. *EAU Heritage Journal Science and Technology*, 12(2), 120-129.
- Lertratanakehakarn, P., et al. (2018). The Development of Palm-Leaf Manuscripts Management Model in Thailand. *Information*, 25(1), 45-64.
- Mogalakwe, M. (2006). The Use of Document Research Methods in Social Research. *African Sociological Review*, 10(1), 221-230.
- Pajika, I. & Poompruk, C. (2022). Modifying the Document Storage Process using the Concept of Design Thinking to Upgrade to a Smart Office. *Journal of Value Chain Management and Business Strategy*, 1(2), 54-66.
- Palmer, B. I. (1962). *Itself an education: six lectures on classification*. London : Library Association.
- Phrachayanantamunee, et al. (2019). The Ascertainment and Conservational System the Ancient Scriptures Kept in Monasteries and Publicizing LANNA Wisdom to Up Rise a Local Learning Source in LANNA Region. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(1), 126-145.
- Potjanalawan, P. (2020). The Recently Constructed Lanna: The Social History of Upper Chao Phraya Basin (1932 - 2014 A.D.). *The Journal of the Thai Khadi Research Institute*, 17(2), 109-144.

- Rongphon, K. (2022). Development of Online Lessons on Design, Production, and Application of Digital Technology Media for Educational Purposes by Using the Theory of Constructionism to Create the Work for Second- - Year Undergraduate Students, Nakhon Si Thammarat College of Dramatics Arts. *Journal of Buddhistic Sociology*, 7(1), 1-14.
- Sena, K., et al. (2020). The Study of the Application of Data Visualization on Facebook Fan Pages in Thailand. *Journal of Research for Learning Reform* 3(1) 53-66.
- Thongkhaek, Y. & Deekhao, D. (2020). University Archives Dissemination Innovation: From KM to Digital Archives. *PULINET Journal*, 7(1), 52-63.
- Tsvuura, G. (2022). Knowledge and skills for managing digital records at selected state universities in Zimbabwe. *Journal of the South African Society of Archivists*, 55, 110-123.

Generation Gap: การเรียนรู้ โลกทัศน์ และการใช้ชีวิตร่วมกันของสังคมต่างวัยใน จังหวัดลำปาง

Generation Gap: The Learning, Worldview and Living of Social Different
Ages in Lampang Province

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์¹ ปาณิสรา เทพรักษ์² ธวัช คัดอ่าน³ กาญจนา มาลัยทอง⁴ และ
เพ็ญกัศ รัตนคำฟู⁵

Somchan Sripraschayanon, Panisara Theprak, Tawat Kid-Arn, Kanjana Malaitong and
Penpek Rattanakamfu

Received: September 19, 2023

Revised: October 18, 2023

Accepted: October 22, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาโลกทัศน์การใช้ชีวิตของสังคมต่างวัย 2) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปาง และ 3) สร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปฏิบัติการ โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 14 คน และการปฏิบัติการผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 85 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) โลกทัศน์การใช้ชีวิตในปัจจุบัน จำแนกได้ 5 มิติ คือ 1.1) มิติทางด้านวิถีชีวิตที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน 1.2) มิติทางด้านสังคม 1.3) มิติทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ 1.4) มิติทางการเมืองการปกครอง และ 1.5) มิติทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถจัดรูปแบบการเรียนรู้สังคมยุคปัจจุบัน คือ รูปแบบเชิงปัจเจก รูปแบบเชิงหน้าที่การทำงาน รูปแบบเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศ และ รูปแบบเชิงอุดมคติ 2) โดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยมีอยู่ 5 ประการ คือ 2.1)

¹⁻⁴ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง; Lampang Buddhist College

⁵ เทศบาลเกาะคา; Ko Kha Municipality

อัตลักษณ์และวิถีชีวิตชุมชนกิ่งเมืองที่มีการเรียนรู้แบบการมีส่วนร่วมโดยปกครองท้องถิ่น 2.2) ศักยภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น 2.3) การเรียนรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2.4) กระบวนการออกแบบกิจกรรมด้วยเวทีชุมชนและเครือข่าย และ 2.5) การปฏิบัติการและถอดบทเรียนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น 3) นวัตกรรมการเรียนรู้และการใช้ชีวิตร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปางเกิดจากกระบวนการพัฒนา 4 อย่าง ได้แก่ 3.1) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ 3.2) การออกแบบและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ 3.3) การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้และออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และ 3.4) วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติการ ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ การสำรวจความเห็นและวิเคราะห์การใช้ชีวิต คุณค่าและความต้องการช่วงวัย กระบวนการกลางน้ำ การพัฒนานวัตกรรมเรียนรู้บนภูมิวัฒนธรรม และกระบวนการปลายน้ำ ชุมชนการเรียนรู้ต้นแบบ การถอดบทเรียน/เวทีสรุปบทเรียน และการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

คำสำคัญ: โลกทัศน์, การเรียนรู้และการใช้ชีวิตร่วมกัน, สังคมต่างวัย

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the worldviews of life of intergenerational societies; 2) to study the collaborative learning process of intergenerational societies in Lampang Province; and 3) to create collaborative learning innovations of intergenerational societies in Lampang Province. It was the qualitative and operational research. The research tools included in-depth interviews with 30 key informants, focus group discussions with 14 key informants, and operations with 85 key informants. The research results found that 1) current worldviews of life can be classified into 5 dimensions, namely 1.1) the dimension of a way of life that was full of competition, 1.2) the social dimension, 1.3) the economic dimension and progress in information technology dimension, 1.4) the political and administrative dimension, and 1.5) the local wisdom and culture dimension which can be organized into a format for studying society in the present era, namely an individual-oriented format, Job-oriented format, information technology model and ideal model; 2) there were 5 aspects of the collaborative learning process of

intergenerational societies: 2.1) identity and way of life of semi-urban communities with participatory learning by local government, 2.2) local social and cultural potential, 2.3) participatory community learning, 2.4) activity design process with community forums and networks, and 2.5) operations and lessons learned into local development plans; 3) learning innovation and living together in intergenerational a society in Lampang province resulted from four development processes: 3.1) learning innovation development process, 3.2) learning innovation design and development, 3.3) learning innovation development and creative activity design, and 3.4) analyzing the model of developing collaborative learning innovations from operations, including upstream processes, opinion survey and lifestyle analysis, values and needs of the age group of midstream process, developing learning innovations based on geo-cultural capital and downstream processes. It was model learning community, lesson learned/lesson summary stage and determining local development strategies.

Keywords: Worldview, Learning and Living Together, Intergenerational Society

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยประสบปัญหาความแตกต่างทางด้านความคิด ความชอบ พฤติกรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตที่เหมาะสม โดยเฉพาะการทำงานและการอยู่ร่วมกันชุมชนหรือองค์กรต่าง ๆ ด้วยเหตุแห่งความแตกต่างทางด้าน Generation ที่มีการปลูกฝังทางด้านความคิด อุดมการณ์และทัศนคติที่ต่างกันไป กรมการพัฒนาชุมชน (2562) ได้แบ่งความแตกต่างระหว่างช่วงวัย ออกเป็น 4 รุ่น ได้แก่ 1) Gen B หรือ Baby Boomer เป็นคนที่เกิดในช่วงปี 2489-2507 เป็นกลุ่มคนที่มองโลกในแง่ดี เป็นพี่เลี้ยงที่ดี มีจริยธรรม การทำงานเข้มแข็ง 2) Gen X เป็นคนที่เกิดในช่วงปี 2508-2523 เป็นกลุ่มคนที่รักอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นนักสื่อสารที่แข็งแกร่ง 3) Gen Y เป็นคนที่เกิดในช่วงปี 2524-2543 เป็นกลุ่มคนที่รอบรู้เทคโนโลยี ให้ความร่วมมือ มีจิตสำนึกส่วนร่วม และ 4) Gen Z เป็นคนที่เกิดหลังปี 2543 เป็นต้นไป เป็นกลุ่มคนที่คล่องดิจิทัล/คอมพิวเตอร์ ประยุกต์เก่งเป็นคนเก่งในกำลังแรงงานหลากหลาย

ความแตกต่างที่เด่นชัดและแตกต่างมากที่สุดคือการข้ามช่วงวัยระหว่าง Gen B และ Gen Z ที่มีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันได้แก่ กลุ่ม Gen B หรือ Baby Boomers กลุ่ม

ประชากรเกิดช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่โลกสูญเสียประชากรในการสงครามส่งผลให้ขาดแคลนแรงงานการผลิตสินค้า การฟื้นฟูประเทศ จำเป็นต้องเร่งอัตราการผลิตที่ใช้แรงงานจำนวนมาก ทำให้เกิดค่านิยมการมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากเพื่อช่วยทำมาหากินและแก้ปัญหาความยากจนต่อมาภายหลังประชากรมีจำนวนมากกว่าทรัพยากรที่มีอยู่จนเกิดปัญหาการแข่งขัน และเมื่อผ่านพ้นช่วงสงครามเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวทำให้กลุ่มชนยุค Baby Boomers ถูกสอนให้มีความอดทน ขยันทำงาน มีความระมัดระวังสูง และมีนิสัยประหยัดอดออม เพราะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตที่ยากลำบากในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ขณะที่กลุ่ม GenY หรือ Millennium เกิดช่วงยุคปี ค.ศ. 2000 เกิดขึ้นมาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลอย่างสะดวกและรวดเร็ว ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ถูกดูแลอย่างเต็มที่ด้วยเหตุผลพ่อแม่มีการงานหลักฐานมั่นคง สามารถให้สิ่งอำนวยความสะดวกได้อย่างเต็มที่ ให้การศึกษาที่สูงเท่าที่เป็นไปได้ ทำให้เด็ก GenY เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความเพียบพร้อมและข้อจำกัดที่ลดน้อยลงมากกว่ายุคก่อน และทำให้เด็กยุคนี้เข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็ว สามารถหาข้อมูลมาหักล้างคำสอนของพ่อแม่หรือบุคคลได้อย่างทันที จนทำให้ GenY ค่อนข้างมีความมั่นใจในตนเองสูง ไม่ชอบเคร่งครัด ชอบการใช้ชีวิตแบบอิสระ ไม่ยึดติดกรอบ คิดสร้างสรรค์ ชอบความท้าทายความสามารถ ยากก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วแม้อายุน้อย เป้าหมายไม่ใช่การเข้าทำงานในบริษัทขนาดใหญ่แต่หวังที่จะเป็นเจ้าของธุรกิจของตนเองที่สามารถควบคุมดูแลได้ไม่ยากนักและที่สำคัญต้องสร้างความสุขให้แก่ตนเอง (POST TODAY, 2565)

ความแตกต่างระหว่างวัย ทั้งความคิด หลักการ การเรียนรู้และพฤติกรรมได้สร้างแรงกดดันและความเห็นที่แตกต่างกันจนทำให้เกิดความแตกแยกและไม่สามารถร่วมงานกันได้ ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับ Generation Gap เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะ Gen B ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้สูงวัยที่ถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงในภาวะการณปัจจุบันที่ถูกทอดทิ้ง เกิดความว้าวุ่น เหงา เศร้า และมีสภาวะกดดันด้านจิตใจ ขณะที่ Gen Z เป็นเยาวชนสมัยใหม่ที่มีลักษณะพฤติกรรมไม่ค่อยจะสู้งาน ไม่อดทน ไม่มีระเบียบ ไม่ทุ่มเท ไม่มีความจงรักภักดีต่อองค์กร มั่นใจตนเองสูง ฯลฯ ซึ่งปัจจัยนี้เป็นมูลเหตุให้เกิดปัญหาทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุและการประคับประคองเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีในประเทศชาติ และเป็นสิ่งที่เร่งด่วนที่จะต้องลดช่องว่างระหว่างวัยเพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข โดยนิภา วิริยะพิพัฒน์ (2560) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมจากความแตกต่างระหว่างช่วงวัยที่สามารถสรุปได้จาก 1) การทำความเข้าใจพื้นฐานทัศนคติของแต่ละช่วงวัย 2) พยายามที่จะผลานความแตกต่าง 3) มองหาจุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละช่วงวัย 4) ดึงจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละช่วงวัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์

จังหวัดลำปางเป็นอีกจังหวัดที่มีความหลากหลายทางช่วงวัย และส่งผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต โดยเฉพาะสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน การเข้าใจที่แตกต่างกันแต่ละช่วงวัยที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย ตลอดจนการทัศนคติในการใช้ชีวิตที่มีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งปัญหาช่องว่างระหว่างวัยเกิดขึ้นได้ในทุกหน่วยของสังคม ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน จนกระทั่งสังคมประเทศทั้งหมด เพราะคนในแต่ละยุคเกิดและเติบโตมาภายใต้สภาพบริบทที่ต่างกัน ดังนั้น การเปิดใจทำความเข้าใจคนต่างวัยเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการหันหน้าเข้าหากัน พุดคุยและแก้ไขปัญหาร่วมกัน (กรุงเทพธุรกิจ, 2565) จากเหตุผลข้างต้น การศึกษา Generation Gap: การเรียนรู้ โลกทัศน์ และการใช้ชีวิตร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปาง เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปางมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์จะช่วยให้การสืบสานภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่แฝงด้วยมิติทางศิลปกรรม จริยธรรม สังคมและปัญญากับศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ให้เหมาะสมสำหรับทุกช่วงวัย ตลอดจนเป็นกลไกนวัตกรรมและเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นจุดกึ่งกลางแห่งศูนย์รวมจิตใจของทุกช่วงวัยในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อสร้างคุณค่าและกระบวนการเรียนรู้ โลกทัศน์และการใช้ชีวิตร่วมกันสังคมต่างวัยให้แก่สังคมและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาโลกทัศน์การใช้ชีวิตของสังคมต่างวัย
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปาง
3. เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยในจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปฏิบัติการ ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับเจเนออร์ แนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล แนวคิดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัย ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย บทความ งานเขียนในวารสารและหนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม และสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เป็นเนื้อหาสาระที่มีความสำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ โลกทัศน์ และการใช้ชีวิตร่วมกันของสังคมต่างวัยในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการการลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวโลกทัศน์และการใช้ชีวิตของสังคมยุคปัจจุบันจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 คน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มปกครองท้องถิ่น กลุ่มเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ การประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 14 คน เพื่อนำผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับโลกทัศน์การใช้ชีวิตของสังคมยุคปัจจุบันสู่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้และการใช้ชีวิตร่วมกันของสังคมต่างวัยในพื้นที่เป้าหมาย โดยการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของสังคมต่างวัยในพื้นที่ เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การปรับโลกทัศน์และปลูกฝังค่านิยมในการอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเครื่องมือในการศึกษาได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและความสอดคล้องของเครื่องมือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยตามระเบียบมหาวิทยาลัยกำหนด

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการนำนวัตกรรมที่เป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์มาสู่การปฏิบัติการ โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติการ ได้แก่ 3.1 การศึกษาและวิเคราะห์ทุนทางภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 3.2 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย โดยแกนนำแต่ละช่วงวัยเข้ามามีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรมบนพื้นฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น 3.3 การดำเนินการ โดยนำกิจกรรมที่ได้จากการออกแบบร่วมกันสู่การปฏิบัติในพื้นที่กับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 85 คน 3.4 การประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน โดยการจัดทำเวทีถอดบทเรียน เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมต่างวัย และ 3.5 การสรุปบทเรียนสู่การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน โดยนำผลการถอดบทเรียนสู่การวิเคราะห์และนำเสนอแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นในปิงปประมาณถัดไป

4. การวิจัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 4.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย 4.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) ศึกษาสำรวจทุนทางสังคมและวัฒนธรรม 2) จัดตั้งและประชุมนักวิจัยชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และบริบทพื้นที่ 3) ประชุมวิเคราะห์ข้อมูล โดยการ SWOT Analysis ร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย 4) สรุปข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม โลกทัศน์และค่านิยมของสังคมต่างวัยในชุมชน เพื่อนำมาเป็นแนวทางการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ของสังคมต่างวัยของจังหวัดลำปาง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนด ดังนี้ 5.1 การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีมุมมองและโลกทัศน์การใช้ชีวิต 5.2 การวิเคราะห์บริบทกลุ่มเป้าหมาย เพื่อความต้องการ ค่านิยมและโลกทัศน์การใช้ชีวิตของแต่ละช่วงวัย 5.3 การวิเคราะห์ภูมิวัฒนธรรมเพื่อช่วยละลายพฤติกรรมและสร้างความเข้าใจวิถีชีวิตทั้งทางด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและทุนทางสังคมและวัฒนธรรม 5.4 การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ 5.5 การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ และ 5.6 การวิเคราะห์ข้อมูลจัดทำเป็นชุดความรู้/นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัย

สรุปผลการวิจัย

1. โลกทัศน์การใช้ชีวิตของสังคมต่างวัยในยุคปัจจุบันจำแนกออกเป็น 5 มิติ ได้แก่ 1.1 มิติทางด้านวิถีชีวิตที่สังคมเต็มไปด้วยการแข่งขัน เป็นสังคมที่มุ่งเน้นการตอบสนองทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวกระโดดต่อเนื่องและรวดเร็วสู่ยุคที่เรียกว่า “ยุคหลอมรวมเทคโนโลยี” 1.2 มิติทางด้านสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงตามค่านิยม ทัศนคติและการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม 1.3 มิติทางด้านเศรษฐกิจจากสภาพทางสังคมที่มีการแข่งขันและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศจนทำให้เกิดการแย่งชิงปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เป็นสังคมมุ่งเน้นแต่ผลประโยชน์ ละเลยความรับผิดชอบต่อสังคมและคนรอบข้าง 1.4 มิติทางด้านการเมืองการปกครอง เป็นสังคมที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่สนใจหรือใส่ใจคนอื่น ชอบแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเพื่ออำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว และ 1.5 มิติทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกขัดเกลามาผ่านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งการเรียนรู้สังคมยุคปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้เชิงปัจเจกบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเอง ใช้ชีวิตส่วนตัวในการท่องโลกออนไลน์เพื่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายและพักผ่อน 2) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้เชิงหน้าที่และการงาน โดยคนส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตในที่ทำงานมากกว่าชุมชน 3) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้เชิงเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งช่องทางของธุรกิจและบริการออนไลน์ และ 4) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้เชิงอุดมคติเดียวกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 4.1) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ด้านกิจกรรม เช่น กลุ่มนักรักกิจกรรมเพื่อสังคม กลุ่มคนศรัทธาในศาสนาและรักสุขภาพ กลุ่มคนชอบงานอดิเรก ฯลฯ 4.2) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ด้านความสนใจ ได้แก่ กลุ่มคนสนใจความเป็นไปของสังคม กลุ่มคนสนใจดูแลสุขภาพตนเอง กลุ่มคนสนใจพัฒนาตนเองและมองเป้าหมายอนาคต กลุ่มคนสนใจ

ติดตามข่าวสาร กลุ่มคนสนใจการพักผ่อนและกิจกรรมนันทนาการ ฯลฯ และ 4.3) รูปแบบการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ด้านความคิดเห็น ได้แก่ กลุ่มคนหัวคิดสมัยใหม่ กลุ่มคนหัวอนุรักษ์นิยม และกลุ่มคนให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว

2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยในพื้นที่เชิงสร้างสรรค์จำแนกออกเป็น 5 ประการ ได้ดังต่อไปนี้ 2.1 วิถีชีวิตชุมชน เป็นลักษณะชุมชนกึ่งเมือง การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม โดยการขับเคลื่อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2.2 ศักยภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีทุนทางภูมิวัฒนธรรม ได้แก่ ทุนด้านบุคคล ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนพิธีกรรมและวัฒนธรรม ทุนอุปกรณ์และเทคโนโลยี และการบริหารจัดการของเทศบาล 2.3 การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนที่เทศบาลได้เข้ามามีส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งด้านการบริหารจัดการและการแก้ปัญหาภายในชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนตนเอง 2.4 กระบวนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการทำเวทีชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกในชุมชน 2) การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน 3) การสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม และ 4) การสร้างคุณค่าการอยู่ร่วมกัน และ 2.5 การปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการถอดบทเรียนความต้องการท้องถิ่นแล้วนำไปสู่การปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาล

3. นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยของจังหวัดลำปาง สามารถจำแนกกระบวนการพัฒนาได้ 4 อย่าง ได้แก่

3.1 กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ จากการนำเสนอผลการสำรวจความเห็นเกี่ยวกับโลกทัศน์และการใช้ชีวิตของสังคมยุคใหม่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอน 4 อย่าง ได้แก่ 1) การทำเวทีชุมชน เพื่อระดมความคิดการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้จากตามความต้องการของแต่ละช่วงวัย 2) ระดมความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม 3) การออกแบบกิจกรรมและนำเสนอรูปแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จากการแบ่งปันความคิดและความสนใจของแต่ละช่วงวัย เพื่อออกแบบกิจกรรมเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และ 4) จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชนช่วยขับเคลื่อนโครงการวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย

3.2 การออกแบบและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์บริบทชุมชน จากการประชุมทีมงานและนักวิจัยชุมชนที่ เพื่อ

วิเคราะห์ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น 2) ตัวอย่างการสร้างต้นแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาความต้องการของชุมชน (Insight) เพื่อสร้างตัวอย่างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องแผนปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) วิเคราะห์ลักษณะนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เพื่อหาจุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคของแต่ละช่วงวัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

3.3 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้จากการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ กิจกรรมเวทีเปิดใจ (ช่วงผญา) กิจกรรมปฐมนิเทศ หลานสอนปู่ (GenB Z) กิจกรรมแม่ไม้กำศรี กิจกรรมค่าย 4 Gen โดยมีขั้นตอนปฏิบัติการดังนี้ 1) การนำเสนอรูปแบบนวัตกรรม/กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชน ทั้งวัตถุประสงค์การวิจัย การปฏิบัติการและงบประมาณที่ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 2) การแบ่งบทบาทหน้าที่ดำเนินงาน ความรับผิดชอบ และสถานที่ปฏิบัติการอย่างชัดเจน 3) วิธีการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยการถอดบทเรียนจากเวทีชุมชนแล้วนำมาสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์บนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมผสมผสานกับศาสตร์สมัยใหม่ 4) การพัฒนาและสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สร้างสัมพันธภาพและการมีส่วนร่วมของทุกช่วงวัย 5) วิเคราะห์และทบทวนนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เพื่อทบทวนการทำงาน วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค ข้อดี ข้อเสีย แนวทางและวิธีปรับปรุงการทำงานเกิดความเหมาะสมยิ่งขึ้น 6) การถอดบทเรียนแก่ชุมชน เพื่อเป็นการทบทวน วิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบ และ 7) เวทีสรุปบทเรียนสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคมไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนหรือนำผลขยายไปสู่ชุมชนอื่น

3.4 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัย ซึ่งจากการปฏิบัติการวิจัยสามารถแย่งตามลักษณะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังต่อไปนี้

1) กระบวนการต้นน้ำ สำรวจความเห็นการใช้ชีวิต คุณค่าและความต้องการแต่ละช่วงวัย และวิเคราะห์การใช้ชีวิต คุณค่า และความต้องการแต่ละช่วงวัย

2) กระบวนการกลางน้ำ การนำผลการสำรวจสู่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย 2.1) การสำรวจทุนทางภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่น 2.2) จัดเวทีชุมชนระดมความเห็นและทิศทางการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 2.3) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ 2.4) การพัฒนานวัตกรรม/กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

3) กระบวนการปลายน้ำ ผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เป็นนวัตกรรมทางสังคมเพื่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การลดช่องว่างระหว่างช่วงวัย ประกอบด้วย 3.1) ชุมชนการเรียนรู้ต้นแบบที่ได้รับจากการนำกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของทุกช่วงวัย 3.2) การถอดบทเรียน/เวทีสรุปบทเรียน เพื่อทบทวนและขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างแท้จริง 3.3) ยุทธศาสตร์การพัฒนากายาร่วมกันของสังคมยุคใหม่ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแผนปฏิบัติการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

1. โลกทัศน์การใช้ชีวิตสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายตามความสนใจและความต้องการแต่ละบุคคล ด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมที่จะต้องมีการดิ้นรนต่อสู้ แข่งขัน การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือการใช้ชีวิตตามวิถีชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหล่อเลี้ยงชีวิต อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันความเห็นและการใช้ชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงเพราะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้ชีวิตได้รับความสะดวกสบายในรูปแบบต่างๆ เช่น การเรียน การสนทนา การพูดคุย การพบปะ และการทำงาน ส่งผลให้วิถีชีวิตของสังคมยุคใหม่ต้องปรับตัวให้ได้รับความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสอดคล้องกับสภาวะ จุติโชติ และทิพมาศ เศรษฐวรโชติ (2564) ที่ได้กล่าวถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีที่มีบทบาทต่อการใช้ชีวิตทั้งการติดต่อสื่อสาร การทำงาน การทำธุรกิจ สื่อการเรียนการสอน ทำให้ผู้คนหันมาใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการใช้ชีวิตทั้งรูปแบบการเรียนรู้ พบปะ พูดคุยและติดต่อสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะเจนเอเรชั่น Z ที่เกิดมาพร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสื่อบันเทิง และเป็นช่วงวัยที่ต้องการความรวดเร็ว สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารผ่านระบบออนไลน์ได้อย่างรวดเร็วจนทำให้วิถีชีวิตยุคใหม่เกิดมีความแตกต่างจากในอดีตที่ผ่านมา สอดคล้องกับศศิธร ยุวโกศล และพัชรี ชมภูคำ (2564) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการใช้สื่อในยุคดิจิทัลเข้ามาช่วยในการสืบค้นข้อมูลข่าวสาร ความบันเทิง และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านระบบออนไลน์ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่อย่างเจนเอเรชั่น Z ที่เกิดมาพร้อมกับสื่อออนไลน์กลับอยากใช้การสื่อสารแบบเจอหน้ากับเพื่อนร่วมงานหรือการสื่อสารกับเพื่อนที่เรียนด้วยกันสูงกว่าเจนเอเรชั่นวาย ส่วนเจนเอเรชั่นเอ็กซ์เป็นกลุ่มที่มีความมั่นใจ เชื้อมั่นในตนเอง และเป็นช่วงวัยที่จะต้องขับเคลื่อนประเทศให้ไปสู่ความก้าวหน้า การให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเรียนรู้จึงจะต้องอาศัยกลุ่มเจนเอเรชั่นนี้ สอดคล้องกับความเห็นของชฎาพร โชติธราภรณ์ (2560) ที่อธิบายเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่จะต้องอาศัยคนรุ่นใหม่ที่กำลังจะเติบโตขึ้นมาทดแทนผู้ใหญ่ใน

อนาคต และจะทำหน้าที่พัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าต่อไป อย่างไรก็ตาม แม้กลุ่มเจเนอเรชันวายเป็นผู้คอยขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป แต่ปัจจุบันสังคมไทยมีความหลากหลายทางช่วงวัยแล้ว โดยเฉพาะกลุ่มเจเนอเรชัน B ที่มีความคิดด้านอนุรักษ์นิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านการขัดเกลาจากมรดกทางปัญญาของท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น การพัฒนาประเทศจึงจำเป็นต้องคำนึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และอัตลักษณ์คุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นความมั่งคั่งทางด้านจารีต ประเพณีและการอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยการส่งเสริมการรับรู้ เรียนรู้และเข้าใจแต่ละช่วงวัยและสามารถปรับตัวให้ทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการลดช่องว่างของช่วงวัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสังคมในอนาคตจะมีกลุ่มเจเนอเรชันวายเป็นผู้คอยขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป แต่ในภาวะปัจจุบันสังคมไทยยังเต็มไปด้วยความหลากหลายทางช่วงวัยแล้ว โดยเฉพาะกลุ่มเจเนอเรชัน B ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้สูงวัยที่ความคิดด้านอนุรักษ์นิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านการขัดเกลาจากมรดกทางปัญญาของท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น การพัฒนาประเทศให้ดีขึ้นจะต้องคำนึงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และอัตลักษณ์คุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นความมั่งคั่งทางด้านจารีต ประเพณีและการอยู่ร่วมกันทั้งในชุมชนและองค์กรต่าง ๆ เพราะหากทุกช่วงวัยสามารถเข้าใจและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันแล้ว ย่อมทำให้ชุมชนและองค์กรสามารถนำคุณลักษณะอันโดดเด่นแต่ละช่วงวัยมาช่วยในการขับเคลื่อนและพัฒนาองค์กรและชุมชนตนเอง สอดคล้องกับเดชา เดชะวัฒน์ไพศาล และคณะ (2557) ได้ศึกษาเจเนอเรชันเอ็กซ์และเจเนอเรชันวายในมุมมองต่อคุณลักษณะของตนเองและความคาดหวังต่อคุณลักษณะของเจเนอเรชันอื่น โดยให้ความเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพองค์กรจำเป็นต้องรู้จักการบริหารทรัพยากรบุคคลช่วงอายุแตกต่างกันทั้งทางด้านพัฒนาทักษะ ความรู้และความสามารถของเจเนอเรชัน เพื่อเป็นการเสริมความสามารถการรับรู้ เรียนรู้ และเข้าใจแต่ละช่วงวัยและสามารถปรับตัวให้ทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการลดช่องว่างของช่วงวัยในสังคม เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทัศนคติความเห็นร่วมกันจนกลายเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้รูปแบบการใช้ชีวิตแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป เช่น บางคนใช้ชีวิตที่มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น โดยท่องโลกออนไลน์ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายและพักผ่อน บางคนมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับกลุ่มเพื่อนฝูงที่ทำงาน บางคนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเป็นช่องทางของธุรกิจและบริการออนไลน์ และบางคนอาจจะมีการเรียนรู้เชิงอุดมคติ

เดียวกัน เช่น สนใจกิจกรรมแบบเดียวกัน เชื่อและศรัทธาเรื่องเดียวกันหรือมีความเห็นแบบเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าว จึงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตตามโลกทัศน์ทั่วไปของสังคมยุคปัจจุบัน

2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยของจังหวัดลำปางอยู่ภายใต้บริบทชุมชน กึ่งเมืองที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ขับเคลื่อนชุมชนผ่านทุนทางภูมิวัฒนธรรม โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนา และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดในชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อาทิเช่น สถาบันครอบครัวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและช่วงวัย ซึ่งการสร้างสัมพันธภาพจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ภายในครอบครัวและชุมชน เพื่อเป็นการปรับทัศนคติและการประพฤติปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล (2563) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงตามสถานะเศรษฐกิจและสังคมทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิต บทบาทหน้าที่ สัมพันธภาพภายในครอบครัว การสร้างความเข้าใจและนำไปสู่สัมพันธภาพการเรียนรู้และอยู่ร่วมกันในชุมชน ยิ่งปัจจุบันจำเป็นต้องสร้างสัมพันธภาพและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกัน เพื่อให้ทุกช่วงวัยเกิดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง โดยเฉพาะเด็กยุคนี้นี้ที่มีโลกส่วนตัวสูง มีการรับรู้สิ่งแปลกใหม่ และทำงานเป็นทีม และจะเป็นผู้ขับเคลื่อนชุมชนต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับสุภาภรณ์ โสภา และคณะ (2565) ได้ศึกษาการจัดการทุนมนุษย์: ยุคเจนเอเรชั่นวายที่เกิดมาพร้อมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ชอบความท้าทาย และสามารถทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนจากกลุ่มกลุ่มเจนเอเรชั่นใหม่ที่จะช่วยพัฒนาชุมชนโดยการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่มาช่วยเชื่อมสัมพันธภาพอันดีงามของทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทุกช่วงวัยและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนต่อไป

3. นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัยของจังหวัดลำปาง มีกระบวนการพัฒนาอยู่ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการสำรวจทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และระดมความคิดในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนากิจกรรม ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ต้นแบบตามความต้องการของชุมชน เพื่อเสริมทักษะและการสืบสานภูมิวัฒนธรรมแก่ชุมชน สอดคล้องกับชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยที่ช่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน โดยการระดมแนวคิด หลักการเป้าหมายกิจกรรม และกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญา เพื่อมาออกแบบชุดการเรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ พื้นที่การเรียนรู้

เครือข่าย และสื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้ และนำไปสู่การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมและศาสตร์สมัยใหม่ที่ได้อย่างมีความสุข ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้จากการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ตรงกับความต้องการของทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีเวลาว่างมาก และกิจกรรมช่วยให้เกิดความผ่อนคลายและสร้างคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุ สอดคล้องกับเอกพิชญ์ ชินะชัย (2564) ที่ได้อธิบายถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันน้อย แต่มีส่วนร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ที่จะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ซึ่งการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มพื้นที่สร้างสรรค์ได้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมการเปิดใจ (ช่วงผญา) ค้นหาความต้องการแต่ละช่วงวัย กิจกรรมปฐมนิเทศ หลานสอนปู่ (GenB Z) เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นมรดกทางภูมิวัฒนธรรมของผู้สูงอายุกับความรู้ที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่กับกลุ่มเด็กและเยาวชน กิจกรรมแม่ไม้กำฟ้า การมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมในท้องถิ่นของทุกช่วงวัย ฯลฯ ขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้จึงเป็นการปฏิบัติการที่เกิดจากการนำประสบการณ์ ความรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของทุกช่วงวัย ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัย ได้แก่ 1) กระบวนการต้นน้ำ การสำรวจโลกทัศน์ความเห็นทุกช่วงวัยในพื้นที่จังหวัดลำปาง ภายใต้สังคมยุคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยและความหลากหลายทางด้านช่วงวัยที่มีการเรียนรู้ ประสบการณ์ชีวิตและความต้องการที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทุกช่วงวัยสามารถดำเนินชีวิตภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันที่ก้าวล้ำได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับเสาหลักขันธ์ พันธบุตร (2560) กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันในยุคดิจิทัลที่สังคมเต็มไปด้วยเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกและรวดเร็ว และช่วยในการตัดสินใจ ทั้งทางด้านสังคม ธุรกิจและบริการออนไลน์ เพื่อยอมรับความแตกต่างทางความคิด และใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์ร่วมกัน 2) กระบวนการกลางน้ำ การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เป้าหมายจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยให้เกิดการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกัน ทั้งการระดมความเห็น การแบ่งปันความคิด การออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนากิจกรรมที่จะช่วยให้เกิดการร่วมมือกันปฏิบัติจริง และ 3) กระบวนการปลายน้ำ การประเมินผลการเรียนรู้เรียนเพื่อสร้างต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้และการทบทวนผลการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมต่างวัย โดยอาศัยทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และความรู้ที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่สืบทอดความรู้ที่ได้ศึกษามีลักษณะดังแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

การเข้าใจโลกทัศน์การใช้ชีวิตนำมาสู่การพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชนร่วมกันออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่อาศัยปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ 2 อย่าง ได้แก่ 1) ศาสตร์สมัยใหม่ ความรู้ใหม่ที่ทำให้วิถีความเป็นอยู่ในปัจจุบันสะดวก สบาย รวดเร็วและทันสมัย และ 2) ภูมิวัฒนธรรมในท้องถิ่น การเรียนรู้อัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชนที่ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และคุณค่าที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนำไปสู่ออกแบบ นวัตกรรมการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันของสังคมต่างวัยอยู่ 2 นวัตกรรม ได้แก่ 1) นวัตกรรมการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1.1) ความรู้ทั้งศาสตร์สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น 1.2) ทัศนคติ ชุมชนจะต้องปรับความคิดเพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกของแต่ละช่วงวัย 1.3) การปฏิบัติ เมื่อชุมชนต้องนำความรู้ และความคิดที่ดีสู่การปฏิบัติให้เกิดผลแบบมีส่วนร่วม 2) นวัตกรรมทางสังคมจากปัจจัย ดังนี้ 2.1) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนการปฏิบัติงานตามแผน/ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน 2.2) การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน และประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน และ 2.3) สัมพันธภาพทางสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจนเกิดความรู้สึกที่ดี สัมพันธภาพทางสังคมต่อช่วงวัยก็ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมียุทธศาสตร์การพัฒนาด้านความหลากหลายทางด้านเพศและการอยู่ร่วมกันของชุมชนเพื่อรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนชุดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมทุกช่วงวัย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ภาพอันดีงามแก่ทุกช่วงวัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กิจกรรมการสร้างรายได้ที่เกิดจากทุกช่วงวัยที่อาศัยความรู้ ความสามารถของทุกช่วงวัยในการดำเนินกิจการร่วมกัน เช่น การขายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากกลุ่มผู้สูงอายุเป็นผู้ผลิต กลุ่มเยาวชนเป็นผู้ขายผ่านระบบออนไลน์ และกลุ่มวัยทำงานเป็นผู้ประสานหรือบริหารจัดการ ฯลฯ เพื่อให้ทุกช่วงวัยได้เปิดใจพูดคุยและเห็นใจซึ่งกันและกัน
2. การพัฒนาระบบกลไกการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน โดยการแบ่งกลุ่มความรู้เป็นแผนที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย เช่น การเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีมีกลุ่มเยาวชนเป็นวิทยากร และแผนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกลุ่มผู้สูงอายุหรือวัยทำงานเป็นผู้ให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น
3. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกช่วงวัย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีช่วยกันพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง เพื่อให้ทุกคนได้เกิดการมีส่วนร่วม หิงหาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และเกิดสัมพันธ์ภาพอันดีงามในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *ภาพพัฒนากร*. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรุงเทพธุรกิจ.(2565). *ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/126347>
- ชฎาพร โชติธราภรณ์. (2560). ความต้องการของเด็กเจนเนอเรชันวายจากระบบการศึกษา. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4* (น. 196-204). กำแพงเพชร : สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

- ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย. (2563). การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 21(3), 24-38.
- เดชา เดชะวัฒน์ไพศาล และคณะ. (2557). การศึกษาเจเนอเรชั่นเอ็กซ์และเจเนอเรชั่นวายในมุมมองต่อคุณลักษณะของตนเองและความคาดหวังต่อคุณลักษณะของเจเนอเรชั่นอื่น. *จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์*, 36(141), 1-17.
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล. (2563). การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัวลักษณะเฉพาะในพื้นที่เป้าหมายครอบครัวอบอุ่นผลการศึกษา. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 28(1), 197-234.
- นิภา วิริยะพิพัฒน์. (2560). *บทบาท HRM : การจัดการช่องว่างระหว่างวัยในองค์กร*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ศศิธร ยุกโกศล และพัชสิรี ชมภูคำ. (2564). เจเนอเรชั่นกับความคิดเห็นและพฤติกรรมการใช้สื่อในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสาร*, 9(2), 10-25.
- สาธิตวรรณ จุติโชติ และทิพมาศ เสวตวรโชติ. (2564). การดำเนินชีวิตอย่างไรให้มีความสุขในยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 1(3), 77-88.
- สุภาภรณ์ โสภา และคณะ. (2565). การจัดการทุนมนุษย์: ยุคเจเนอเรชั่นวาย. *วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์*, 9(5), 112-128.
- เสาวลักษณ์ พันธบุตร. (2560). อยู่อย่างคนร่วมสมัยในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 5(2), 161-167.
- เอกพิชญ์ ชินะขำย. (2564). การดำรงชีวิตของผู้สูงวัยร่วมกับคนต่างวัยที่รองรับสังคมสูงวัยอย่างมีพลัง ในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(3), 1-17.
- POST TODAY. (2565). *เข้าใจความต่างคน 4 เจเนอเรชั่น ทลายช่องว่างเพื่อการทำงานที่แฮปปี้*. เข้าถึงได้จาก: <https://www.posttoday.com/life/healthy/587633>

วิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย

An Analysis of Strengthening Buddhist Well-being through the Principles of Thai Traditional Medicine

พิสันต์ สุขพูล¹ พระศรีสมโพธิ² และศิริโรจน์ นามเสนา³

Pisun Sukpool, Phrasrisompho and Sirirot Namsena

Received: May 31, 2023

Revised: October 10, 2023

Accepted: October 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการแพทย์แผนไทย 2) ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ และ 3) วิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์การแพทย์แผนไทย ตำราที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาวะ เอกสาร หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบเนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การแพทย์แผนไทยมีกระจายชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และเมือง ในแต่ละชุมชนมีหมอกกลางบ้าน และหมอพระ รักษาผู้เจ็บป่วยด้วยสมุนไพร และการรักษาโดยวิธีทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ รวมทั้งการรักษาแบบพื้นบ้านในแต่ละภาคมีการรักษาตามละแต่ถิ่นฐานภูมิภาคนั้น ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเห็นความสำคัญของการรักษาพยาบาลตามแนวแพทย์แผนไทย จึงทรงได้ฟื้นฟูอย่างจริงจัง ทรงเห็นว่าการแพทย์แผนไทยอาจสูญไปได้ จึงเกิดการชำระคัมภีร์แพทย์แผนไทย ซึ่งเรียกว่า ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง 2) การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ ความรู้เรื่องสุขภาวะ ความรู้เกี่ยวกับโรค การดูแลในพระพุทธศาสนาช่วงสุขภาวะปกติและเจ็บป่วย ได้แก่ การเสริมสร้างสุขภาวะ และการป้องกันโรค การบำบัด และการฟื้นฟูสมรรถภาพในภาวะเจ็บป่วย ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเรื่องสุขภาวะแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ สุขภาพกาย จิต สังคม และปัญญา และ 3) วิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: pisansukpool@gmail.com

เชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา และประกอบด้วย รูป นาม และการสร้างเสริมสุขภาวะเชิงพุทธจะต้องนำหลักการแพทย์แผนไทยมาประยุกต์ใช้ในสุขภาวะเชิงพุทธดังนี้ 3.1) สุขภาวะทางกาย ที่มีการดูแลสุขภาพร่างกายที่ดี หรือการกินดีอยู่ดี 3.2) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ คือ การทำจิตใจให้สะอาด สงบ ไม่เครียดและไม่ซึมเศร้า 3.3) สุขภาวะทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ที่ดีที่มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน เกื้อกูลช่วยเหลือกัน 3.4) สุขภาวะทางสติปัญญา คือ การแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และสามารถปรับตัวให้เข้ากันได้

คำสำคัญ: วิเคราะห์, การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ, การแพทย์แผนไทย

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study Thai traditional medicine; 2) to study Buddhist well-being promotion; and 3) to analyze Buddhist well-being promotion according to the principles of Thai traditional medicine. It was the qualitative research by collecting information from Tripitaka, Thai traditional medicine scripture, textbooks related to health promotion, documents, books, articles, and related research by analyzing the data in the form of descriptive content. The research results found that 1) Thai traditional medicine was spread throughout communities, villages, sub-districts, and cities. In each community, there were traditional healers and doctor Bhikkhu who treated sick people with herbs, and treatment using Buddhist and black magic methods including folk remedies in each region, there were treatments according to each residence in that region. Later in the reign of King Chulalongkorn, he saw the importance of medical treatment according to Thai traditional medicine. Therefore, he seriously revived. He saw that Thai traditional medicine might disappear. Therefore, there was the purification of the Thai traditional medicine scriptures, which was called the Royal Medicine Textbook; 2) promoting Buddhist well-being, Knowledge about well-being, knowledge about disease, in taking care of Buddhism during normal well-being and illness, namely enhancing well-being and disease prevention, treatment and rehabilitation in

illnesses that appeared in Buddhist scriptures about well-being divided into 4 aspects: physical, mental, social, and intellectual health; and 3) for analyzing the enhancement of Buddhist well-being according to the principles of Thai traditional medicine, a state of complete physical, mental, social, and intellectual well-being consisted of Rupa (form), Nama (mentality) and the promotion of Buddhist well-being that The principles of Thai traditional medicine must be applied to Buddhist well-being as follows: 3.1) physical well-being was a look at good physical well-being or eating well, 3.2) spiritual well-being was having a clean, calm mind, not stressed and not depressed, 3.3) social well-being was having good relationships, helping and relying on each other, supporting and helping each other, 3.4) intellectual well-being was solving problems in living life consciously and could adapt to each other.

Keywords: Analysis, Buddhist Well-being Promotion, Thai Traditional Medicine

บทนำ

การแพทย์แผนไทย ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เกิดจากการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก และสืบทอดจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง เป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนระบบความสัมพันธ์กันกับมนุษย์ และธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตในการดูแลสุขภาพที่เรียบง่าย พึ่งพาตนเองได้ เพราะหากคนเรามีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยไข้ ก็สามารถที่จะประกอบอาชีพหรือทำหน้าที่การทำงานได้อย่างสมบูรณ์ ให้บรรลุเป้าหมายของตนได้ แต่หากมีสุขภาพอ่อนแอ เจ็บป่วย ก็จะต้องรีบแสวงหาทางรักษา เยียวยาให้หายเป็นปกติในเร็ววัน และพระพุทธศาสนาก็ช่วยรักษาคนมาช้านานซึ่งอยู่คู่กับคนไทยมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติช่วยส่งเสริมผลักดันคุณภาพชีวิตของประชาชนให้หลุดพ้นจากความยากลำบาก เพื่อให้มีจิตใจปลอดโปร่งเบิกบาน มีความองงามด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา จากบทบาทอันสำคัญเหล่านี้ ทำให้วัดพระภิกษุสงฆ์กับประชาชนช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันมานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การแพทย์แผนไทยกับการดูแลสุขภาพในพระพุทธศาสนาของวัดในอดีตที่ผ่านมา ตามปัจจัยแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทาง มีการพัฒนาผสมผสานและสั่งสมกันมาจนกลายเป็นแนวคิดทฤษฎี และเป็นแบบแผนของการดูแลสุขภาพของคนใน ที่เรียกว่า “การแพทย์แบบประสพการณ์” โลกปัจจุบัน มีการต่อสู้แข่งขันกัน 3 กระแสหลัก ได้แก่ 1) กระแสโลก คือ โลกาภิ

วัตน์ 2) กระแสชาติ และ 3) กระแสท้องถิ่น คือ ท้องถิ่นนิยม การต่อสู้แข่งขันของ 3 กระแสนี้ครอบคลุมทั้งเรื่องเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และรวมทั้งการแพทย์ด้วย การแพทย์ทุกวันนี้ถูกครอบงำโดยการแพทย์ตะวันตกเป็นกระแสหลักหรือกระแสโลก การแพทย์ที่เรียกว่าการแพทย์แผนไทยเป็นกระแสชาติที่เราพัฒนาขึ้นเพื่อคนไทยและเพื่อความเป็นไทย แต่เราจะต้องไม่ละทิ้งการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นรากฐานสำคัญของ การแพทย์ ที่เรียกว่าการแพทย์แผนไทย

ภาวนา ในภาษาบาลี ให้ความหมายว่า “วชฌนา” คือ วัฒนาอันเดียวกับพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม แปลง่าย ๆ ว่า การพัฒนา หรือการเจริญภาวนา 4 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) มีดังนี้

1. กายภาวนา คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูล และได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกันกับธรรมชาติและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษ แต่ให้เกื้อกูลเป็นคุณ

2. ศิลภาวนา คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี และมีอาชีวะสุจริต ไม่ใช้กายวาจาและอาชีวะในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายเวรภัยแต่ใช้ตรงตามความมุ่งหมายของอาชีพ และให้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคมส่งเสริมสันติสุข

3. จิตภาวนา คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุขสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งอกงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจเมตตากรุณา เผื่อแผ่ เอื้ออารี มีมุทิตา มีศรัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาและรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุ

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวถึงภาวนา 4 ซึ่งก็คือ วัฒนาหรือการพัฒนาที่ใช้ ซึ่งในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึงการทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรม การพัฒนา เพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้นโดยมี ยังครอบคลุมถึงการปฏิบัติธรรมทั้งหมดที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในตน ปัจจุบันยังไม่พบประสิทธิภาพและประสิทธิผลอยู่ ซึ่งจะต้องดำเนินการค้นคว้าทั้งทางเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย” เพื่อทราบการ

เสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทยว่าเป็นอย่างไร ผลการวิจัยที่ได้รับสามารถนำเสนอการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เมื่อได้ผลดีแล้วจะได้นำมาเป็นต้นแบบในการเผยแพร่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการแพทย์แผนไทย
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ
3. เพื่อเสนอวิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยการนำเสนอรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Content)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. รวบรวมโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
2. รวบรวมโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสาร ได้แก่ หนังสือ ตำรา 23 เล่ม วารสาร 2 เล่ม โดยเลือกจากข้อมูลที่มีให้มีความสำคัญสุขภาวะกับแพทย์แผนไทยทั้ง 4 ภาค และงานวิจัย ได้แก่ รายงานการวิจัยจากสถาบันการศึกษาและเอกชนต่าง ๆ ในประเทศ จำนวน 6 เล่ม มุ่งเน้นข้อมูลที่มีให้สุขภาวะกับแพทย์แผนไทย

ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 กำหนดกรอบเนื้อหาที่ต้องการทราบ ขั้นที่ 2 เลือกและค้นหาข้อมูลที่ต้องการตามกรอบเนื้อหาที่กำหนด ขั้นที่ 3 สืบค้นภายในเนื้อหาของข้อมูลอย่างละเอียด ขั้นที่ 4 จัดบันทึกจากแหล่งที่มาของข้อมูล ชื่อผู้วิจัย ชื่อเรื่อง ปีที่วิจัย สารสำคัญ จุดมุ่งหมาย สมมติฐาน วิธีการดำเนินการวิจัย เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผล ขั้นที่ 5 ประมวลผลการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ตามเนื้อหาสาระ

สรุปผลการวิจัย

1. ในแต่ละชุมชนมีหมอมกลางบ้านและหมอพระรักษาผู้เจ็บป่วยด้วยสมุนไพร และการรักษาโดยวิธีทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ได้มีการตั้งโรงพยาบาลอย่างเป็นทางการแบบตะวันตก แต่ยังไม่มีคนไทยนิยมการรักษา ในขณะเดียวกัน ได้ทรงเห็นความสำคัญของการรักษาพยาบาลตามแนวแพทย์แผนไทย จึงเกิดการชำระคัมภีร์แพทย์แผนไทย ซึ่งเรียกว่า ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง การแพทย์แผนไทยมีพุทธธรรมเป็นรากฐาน เป็นมรดกของบรรพชนไทยที่สร้างสมและมอบให้คนไทยทั้งชาติ เป็นหน้าที่ของลูกหลานชาวไทยและผู้ที่เห็นความสำคัญของแพทย์แผนไทยต้องอนุรักษ์และพัฒนาให้ก้าวหน้า การแพทย์แผนไทย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ เวชกรรม เภสัชกรรม ผดุงครรภ์ไทย และหัตถเวชกรรม ผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยต้องบำบัดรักษาด้วยเมตตาธรรม ยึดหลักจริยธรรมตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย เช่น คัมภีร์แพทย์าลังการ และปฏิบัติตามจริยธรรมจากข้อบังคับสภาการแพทย์แผนไทยด้วย

2. สุขภาวะ หรือสุขภาพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557) เป็นคำเดียวกัน คือ สุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา สื่อความหมายใกล้เคียงความสุภาพภาวะที่ปลอดทุกข์ เป็นสุข เป็นภาวะที่สมบูรณ์ องค์การอนามัยโลกให้ความหมายว่า สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และจิตใจประกอบกัน โดยไม่หมายความว่าแค่เพียงการปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บหรือพิการเท่านั้น พระพุทธเจ้า ตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายดีไม่มีโรคภัยเบียดเบียน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตว่า “ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ” เป็นการเตือนมนุษย์ทั้งหลาย ให้ไม่ประมาทในการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ เพราะหากมนุษย์ระมัดระวังในการดูแลสุขภาพของตนเอง จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น ไม่เจ็บป่วยไข้ หรือหากต้องเจ็บป่วยไข้ก็ไม่รุนแรง ในทางตรงกันข้าม หากใช้ร่างกายไปในทางประมาท เมื่อเกิดเจ็บป่วยขึ้นมา ก็จะมี ความทุกข์ทรมานมาก และอาจป่วยเรื้อรัง ที่แม้มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย ก็ไม่อาจช่วยได้ ดังนั้น การดูแลสุภาพภาวะในพระพุทธศาสนาจึงต้องดูแลทั้งในภาวะปกติและภาวะเจ็บป่วย ซึ่งในการดูแลสุภาพภาวะนั้นประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ 2) ด้านการป้องกันโรคในภาวะปกติ 3) ด้านการบำบัดรักษาโรค และ 4) ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพในภาวะเจ็บป่วย (บุญเติม ปีวงค์, 2558) ซึ่งคล้ายคลึงกับมิติทั้งการสร้างเสริมสุขภาพเชิงพุทธนั้น หลักไตรสิกขาเป็นหนึ่งในพุทธธรรมที่นิยมนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งต้องปฏิบัติให้ครบองค์รวมตามหลักไตรสิกขา (พระอธิการไพศาล กิตติภทฺโท, 2546) คือ 1) อธิศีลสิกขา โดยจัดกิจกรรมสุขภาพแบบองค์รวม กิจกรรมสร้างสายใยสัมพันธ์ร่วมกันทุกกลุ่มอายุในชุมชน การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง กิจกรรมด้านศาสนา โดยนิมนต์พระมาสอนธรรมะ การฟังและสนทนาธรรมจากนักบวช จัดปฏิบัติธรรมรักษาศีลที่วัด ทุกวันพระ สวดมนต์ การทำบุญตักบาตรและมาปฏิบัติธรรม ร่วมกัน จิตอาสาที่วัด และการถือศีลปฏิบัติธรรมในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ร่วมกัน 2) อธิจิตสิกขา หมายถึง กิจกรรมด้านสมาธิ คือ การทำสมาธิหลังจากการสวดมนต์ไหว้พระ เติมน้ำมัน และมีการประยุกต์ในรูปแบบ

กิจกรรม การเปิดห้องสวดมนต์ หรือห้องทำสมาธิในโรงพยาบาลระหว่างรอแพทย์ตรวจ การฝึกการเย็บปักถักร้อย การทำขนมไทย การร่ายพวงมาลัย การซ่อมแซมเสื้อผ้า เพื่อให้จิตใจเกิดความสงบ เกิดความสุขสบายและที่สำคัญเกิดความอดทนต่อความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ 3) อธิปัญญาศึกษา โดยจัดกิจกรรมด้านปัญญา คือ ธรรมะในทุก ๆ วัน ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพ เด็กวัยเตาะแตะ (0-3 ปี) โดยผู้อยู่ในวัยก่อนสูงอายุ หรือผู้สูงอายุที่มีความพร้อม เพื่อการแสดงคุณค่า และมีการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพของทรัพยากรในชุมชน การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคม ได้แก่ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ บริการให้คำปรึกษาด้านจิตใจ ตรวจวัดความดัน ตรวจฟัน การเจาะเลือด ตรวจสมองให้ผู้สูงอายุทุกเดือน หานักปราชญ์ หรือผู้รู้ในชุมชน วิทยากร มาจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพกายและจิตใจ และการจัดกิจกรรมศูนย์สามวัยใจเกินร้อย ให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเอง จนเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ดีงาม เกื้อกูลกัน แก้ไขปัญหาพัฒนาตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

3. การวิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย ประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางกาย ที่มีการดูแลสุขภาพร่างกายที่ดี หรือการกินดีอยู่ดี 2) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ คือ การทำจิตใจให้สะอาด สงบ ไม่เครียด และไม่ซึมเศร้า 3) สุขภาวะทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ที่ดีมีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน เกื้อกูลช่วยเหลือกัน 4) สุขภาวะทางสติปัญญา คือ การแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ และสามารถปรับตัวให้เข้ากันได้

การดูแลสุขภาพในพระพุทธศาสนาด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในภาวะปกติการดูแลสุขภาพในพระพุทธศาสนาในภาวะปกติ เป็นการดูแลสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักแห่งไตรสิกขา การดูแลสุขภาพตามข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้า การสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคตามหลักแห่งไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา

1. อธิศีลสิกขา โดย จัดกิจกรรมสุขภาวะแบบองค์รวม กิจกรรมสร้างสายใยสัมพันธ์ร่วมกันทุกกลุ่มอายุในชุมชน กิจกรรมด้านศาสนา โดยนิมนต์พระมาสอนธรรมะ การฟังและสนทนาธรรมจากนักบวช จัดปฏิบัติธรรมรักษาศีลที่วัด ทุกวันพระ สวดมนต์ การทำบุญตักบาตร

2. อธิจิตสิกขา หมายถึง กิจกรรมด้านสมาธิ คือ การทำสมาธิหลังจากการสวดมนต์ ไหว้พระ เติณจงกรม

3. อธิปัญญาสิกขา โดย จัดกิจกรรมด้านปัญญา คือ ธรรมะในทุก ๆ วัน ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

1. การเสริมสร้างสุขภาพะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย คือ สุขภาพะเชิงพุทธ แบ่งออกเป็น กาย จิต สังคม และปัญญา มุ่งเน้นการให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี คนทำงานมีความสุขในการทำงานอย่างพอดี ไม่เห็นแก่ตัว เอากุศลเป็นกำไรให้เกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย ส่วนทางด้านการแพทย์แผนไทย ในแต่ละชุมชนมีหมอกกลางบ้าน และหมอพระ รักษาผู้เจ็บป่วยด้วยสมุนไพร และการรักษาโดยวิธีทางพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ รวมทั้งการรักษาแบบตามภูมิภาคต่าง ๆ (กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2547) หรือจะแยกตามระบบชั้น 5 จะแยกให้ละเอียดพิสดารขนาดไหน แล้วแต่ความต้องการของเราขอให้สังเกตว่า คำว่า “นามรูป” คือ ด้านจิตใจ และด้านร่างกาย ศรัทธา ศีล สุขภาพะ เป็นการดูแลรักษา การป้องกัน และการ เยียวยา ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ มนุษย์ทุกคนจำต้องปฏิบัติประยุกต์ใช้หลักธรรม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการดูแล การป้องกันและการเยียวยา ชีวิต โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ การส่งเสริมกำลังใจให้ผู้ป่วยหนัก มีความหวังที่จะดูแลรักษาใจซึ่งถือว่าสำคัญที่สุด เพื่อผู้ป่วยสามารถช่วยตนเองได้

2. การดูแลสุขภาพะเชิงพุทธสามารถบำบัดรักษาโรคและการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในภาวะเจ็บป่วย กับหลักการแพทย์แผนไทย มีองค์ประกอบดังนี้

2.1 สุขภาพะกาย คำว่า “สุขภาพะ” ให้ความหมายว่า “สุขภาพะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายสังคมและจิตใจประกอบกันโดยไม่หมายเฉพาะแต่เพียงการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือพิการเท่านั้น สุขภาพทางกายจิตสังคมและปัญญาจึงสื่อความหมายใกล้ความสุขภาวะที่ปลอดทุกข์เป็นสุขเป็นภาวะที่สมบูรณ์คำสมัยใหม่เรียกว่า “องค์รวม” สุขภาพะแนวพุทธหรือสุขภาพแนวพุทธประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้นเป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจดไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง) สันติ (ความสงบไม่ร้อนรนกระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต

2.2 การบริหารจิตพระพุทเจ้าทรงถือหลักปฏิบัติในการบริหารจิตด้วยหลักใหญ่ๆ ดังที่ตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์ 3 ประการคือ “ละชั่วทำดีและทำจิตให้บริสุทธิ์” การละชั่วคือการละเว้นจากบาปอกุศลทั้งปวงได้แก่การฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ประพฤติดินในกาม พุดเพอเจอ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา การมีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด การทำดี คือการทำกุศลให้ถึง

พร้อม ได้แก่ การละเว้นขาดจากการฆ่า ลักทรัพย์ประพฤติดินในกาม พุดเพอเจอ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา การมีจิตพยาบาทมีความเห็นผิด การทำจิตให้บริสุทธิ์พระพุทเจ้าทรงสอนให้ดำรงจิตให้บริสุทธิ์ด้วยการทำจิตให้อยู่กับปัจจุบันกาลทุกขณะและการทำจิตให้ว่างดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายไม่เศร้าโศกถึงอดีตไม่คิดถึงอนาคตกำหนดรู้ปัจจุบัน” ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบอย่างแก่กุลบุตร

2.3 สุขภาวะทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม สุขภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กัน เพราะสังคมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งสุขภาวะออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางด้านสังคม และสุขภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อม

2.4 สุขภาวะทางด้านปัญญา ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ให้ความหมายของสุขภาพทางปัญญาไว้ว่า สุขภาพทางปัญญา หมายความว่า ความรู้ทั่ว รู้เท่าทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตใฝ่ใจนตังาม และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สุขภาวะทางปัญญาช่วยให้ผู้คนบรรลุถึงความสุขที่แท้ คือ ความสุขที่เกิดจากการมีทัศนคติที่ถูกต้อง รู้เท่าทันความจริงของชีวิตและโลก สามารถคิดถูกคิดชอบ และรู้จักแก้ทุกข์ได้ด้วยปัญญา รวมทั้งมีความสุขจากการดำเนินชีวิตถูกต้อง ดิงาม จากการเป็นผู้ให้ และการทำความดีเพื่อคนอื่นหรือส่วนรวม ภายใต้สุขภาวะทางปัญญา 4 ลักษณะ ได้แก่ ปัญญารู้รอบรู้เท่าทัน ปัญญาทำเป็น ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น และปัญญาบรรลุอิสรภาพ ทั้งนี้เพราะสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพในภาวะเจ็บป่วยให้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเดิม ปิงวงศ์ (2558) พบว่า มีการบูรณาการการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในภาวะปกติและภาวะเจ็บป่วย ทั้งทางกาย จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม

3. วิเคราะห์การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักการแพทย์แผนไทย สามารถเปรียบเทียบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธและการเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักการแพทย์แผนไทยดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบสุขภาวะและการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธและการแพทย์แผนไทย

เชิงพุทธ	แพทย์แผนไทย
สุขภาวะแบบองค์รวม	สุขภาวะในการบำบัดรักษาโรคและการฟื้นฟูสมรรถภาพ
1. กายภาวนา พัฒนากายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งแวดล้อมให้เกิดคุณค่าสูงสุด	1. การใช้ยาสมุนไพร ในกลุ่มอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น 1.1 อาการเจ็บป่วยระบบทางเดินอาหาร

เชิงพุทธ	แพทย์แผนไทย
2. ศิลภาวนา พัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสมในสังคม 3. จิตภาวนา พัฒนาจิตใจให้มีจิตสมบูรณ์มีคุณภาพ 4. ปัญญาภาวนา พัฒนาให้รู้จักคิดใช้วิจารณ์ญาณ	1.2 อาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินหายใจ 1.3 อาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินปัสสาวะ 1.4 อาการเจ็บป่วยในระบบผิวหนัง 1.5 อาการเจ็บป่วยอื่น ๆ 2. การดูแลสุขภาพแบบไทยสปา/ไทยสัปปายะ 2.1 องค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม 2.2 การตรวจร่างกาย เน้นตรวจธาตุเจ้าเรือน 2.3 การรักษาโดยใช้สมุนไพร นวด อบ ประคบ 2.4 สมุนไพรบำบัด มีพื้นที่สวนมนต์ทำสมาธิ กายบริหารฤๅษีดัดตน
การเสริมสร้างสุขภาวะ	
1. อธิศีลสิกขา จัดกิจกรรมสุขภาวะองค์รวม สร้างสายใยความสัมพันธ์ชุมชน 2. อธิจิตสิกขา จัดกิจกรรมด้านสมาธิ ทำให้จิตเกิดความสุข อดทนต่อความทุกข์ได้ 3. อธิปัญญาสิกขา จัดกิจกรรมด้านปัญญา ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ ให้ความรู้	1. กายานามัย การส่งเสริมสุขภาพกายด้วยวิธีบริหารยืดเหยียดกล้ามเนื้อ เช่น ฤๅษีดัดตน 2. จิตตานามัย การดูแลให้จิตเกิดภาวะสมบูรณ์ ได้แก่ คุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ แบ่งปันน้ำใจให้ผู้เดือดร้อน รับข่าวสาร อย่างมีสติ ลดความวิตกกังวล และลดความเครียด 3. ชีวิตานามัย ดำเนินชีวิตตามหลักอานามัยทั้งอาหาร การกิน ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

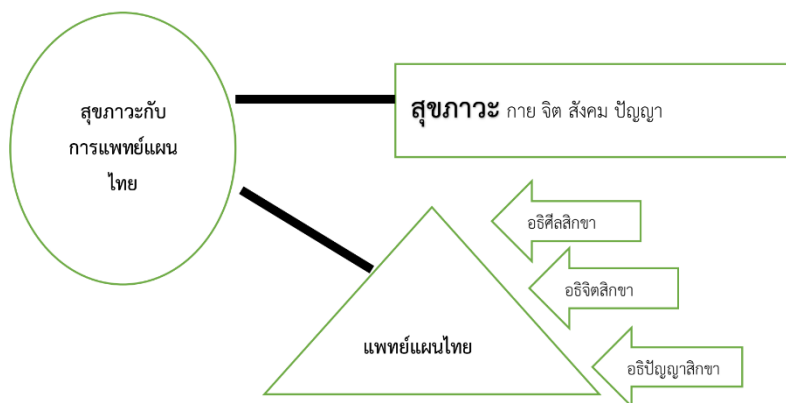
ทั้งนี้เพราะสุขภาวะและแผนไทย ดูจากตารางข้างบนเหมือนจะมีความแตกต่าง แต่ในตารางการสรุปผล ที่ปรากฏออกมาคือเหมือนกัน ซึ่งการทำให้ คน สังคม มีความสุขทั้งกาย ใจ พร้อมไปด้วยการนำไปปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของทินพันธ์ นาคะตะ (2546) พบว่า การรักษาสุขภาพในพระพุทธศาสนา จะมีการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม กาย ศิล จิต ปัญญา และได้นำหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติจนเกิดเป็นวัฒนธรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในการการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธกับแพทย์แผนไทย พบว่า มีความความรู้หรือเข้าใจ (ปริยัติ) ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสม สืบทอด หรือ

ส่งผ่านมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ การก่อเกิดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้เพื่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติจึงเกิดขึ้น ประกอบกับสุขภาวะเชิงพุทธกับการแพทย์แผนไทย ในชุมชนมีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ธรรมชาติก็คือการสร้าง “ระบบความสมดุล” หรือความพอดี กับกาย ใจ

ในมิติของการปรับตัว (ปฏิเวธ) นั้น หลักการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ ส่งประโยชน์ให้กับสังคมและวัด การแพทย์แผนไทย มีอยู่ในระบบสาธารณสุข และวัด ในปัจจุบันเป็นที่นิยมมาก จึงเกิดสุขภาวะทางกาย ที่มีร่างกายแข็งแรง ปลอดภัย ปลอดภัย มีสัมมาชีพ สุขภาวะทางจิต มีศีล ความดี ความงาม ความสวย ความมีสติ สุขภาวะทางสังคม ซึ่งมีสังคมสัมพันธ์ สังคมเข้มแข็ง สังคมยุติธรรม สังคมสันติ สุขภาวะทางปัญญา ได้แก่ ปัญญารู้รอบรู้เท่าทัน ปัญญาทำเป็น ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น ปัญญาบรรลุอิสรภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถาบันสงฆ์ควรมีการศึกษาและนำเอาพุทธวิธีทางการรักษาสุขภาวะ มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป
2. สำนักงานสาธารณสุข สถาบัน หรือองค์กรที่ให้การส่งเสริมและควบคุมดูแลสุขภาวะการแพทย์แผนไทย มาใช้ในการประกอบการส่งเสริมสุขภาวะของคน ในชุมชน ตลอดจนถึงการรักษาตามแนวพุทธวิธี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน ชุมชนและ สังคมต่อไป

3. ควรให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้บูรณาการการแพทย์แผนไทยกับการดูแลสุขภาพในพระพุทธศาสนาด้านการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค โดยจัดทำ หลักสูตรการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมหลักหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร

4. ควรให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนวัดส่งเสริมสุขภาพชุมชนทั้งในเมืองและชนบท เป็น ศูนย์กลางการดูแลสุขภาพชุมชน และพัฒนานาณานิยมด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนและชุมชน โดยมี การบูรณาการการแพทย์แผนไทยกับการดูแลสุขภาพในพระพุทธศาสนา ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การบำบัดรักษาโรค และการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้ เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนไทยในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทย ตามแนววิถีพุทธภายใต้แนวคิดส่งเสริมสุขภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของประชาชน ครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2547). *คู่มือประชาชนในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

ทินพันธ์ นาคะตะ. (2546). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

บุญเต็ม ปิงวงศ์. (2558). การบูรณาการการแพทย์แผนไทยกับการดูแลสุขภาพในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดส่งเสริมสุขภาพชุมชนในเขตภาคเหนือ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). *พุทธธรรม. ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอธิการไพศาล กิตติภทฺโท. (2546). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการบำรุงรักษาจิตผู้ป่วย. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จังหวัดเชียงราย

Social Innovation Development to Promote the Quality of Life of Children
and Youth in Chiang Rai Province

วิชุดา มาตันบุญ¹ เสถียร ฉันทะ² และบานจิตร์ สายรอกำ³
Wichulada Matanboon, Satian Chanta and Banjit Sairolkam

Received: August 20, 2023

Revised: October 19, 2023

Accepted: October 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่ชุมชนลาหู่ บ้านลอจอบและบ้านบิรวาร ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ชุมชนไทยวน ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และชุมชนขมุ บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับแกนนำเด็กและเยาวชน จำนวน 20 คน แกนนำชุมชน จำนวน 19 คน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานเกี่ยวข้อง จำนวน 9 คน การจัดทำกลุ่มสนทนากับเด็กเยาวชนและแกนนำชุมชน จำนวน 3 กลุ่ม (22 คน) และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับเด็กและเยาวชน จำนวน 250 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ได้เกิดนวัตกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กเยาวชนและแกนนำชุมชน ที่มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาด้านสุขภาพและวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชน โดยผ่าน

^{1, 3} สถาบันวิจัยพหุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Multidisciplinary Research Institute, Chiang Mai University

² มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, Chiang Rai Rajabhat University

Corresponding author, email: wichulada.m@cmu.ac.th, vichu.m@hotmail.com

กระบวนการทดลองใช้และมีการพัฒนาจนนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และได้เผยแพร่สู่สาธารณะ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ 1) นวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การทำงานต่างประเทศบ้านลอจอ ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย 2) นวัตกรรมพลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน อำเภอยางชุมน้อย และ 3) นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชน บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอยางชุมน้อย

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม, เด็กและเยาวชน

Abstract

The purpose of this research article was to present the results of the development of social innovations to promote the quality of life of children and youth in Chiang Rai Province. It was the research and development in the Lahu community area, Ban Lo Cho and Ban Boriwan, Tha Ko Subdistrict, Mae Suai District, Chiang Rai Province, Thai Yuan Community, Sathan Subdistrict, Chiang Khong District, Chiang Rai Province and Khmu Community, Ban Wang Pha, Tha Kham Subdistrict, Wiang Kaen District Chiang Rai Province. Data were collected by using observation, in-depth interviews with 20 child and youth leaders, 19 community leaders, and 9 related government officials, conducting focus groups with 3 groups of children, youth and community leaders (22 people), and organizing a workshop with 250 children and youth using data analysis techniques to draw conclusions and content analysis. The research results found that there have been innovations to promote the quality of life of children and youth that were consistent with the needs of children, youth and community leaders which varied according to the context of the area and corresponded to the health problems and lifestyles of children and youth through the trial process and development leading to use in the area. And there were 3 stories published to the public: 1) innovative handbook of stories from experiences of working abroad at Ban Lo Cho, Tha Ko Subdistrict, Mae Suai District, 2) innovation in the power of children and youth in Sathan Subdistrict, Chiang Khong District, and

3) innovative community waste management process in Ban Wang Pha, Tha Kham Subdistrict, Wiang Kaen District.

Keywords: Quality of Life, Social Innovation Development, Children and Youth

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประชากรที่อาศัยอยู่ มีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยจากสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (2563) ประชากรบนพื้นที่สูงประกอบด้วยชาวเขาเผ่าต่าง ๆ 15 เผ่า มีจำนวนประชากรประมาณ 1,070,354 คน โดยส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในจังหวัดภาคเหนือ 13 จังหวัด ที่ยังไม่นับรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอื่น เช่น ชาวเล มอแกน มานิ ในภาคใต้ ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์และเป็นพื้นที่ที่มีเสน่ห์ที่ทำให้ผู้คนสนใจเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่นอกจากจะมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์แล้วยังมีพื้นที่ติดแนวชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งประเทศเมียนมาร์และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอย่างต่อเนื่อง นอกจากจังหวัดเชียงรายจะเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมากแล้ว จังหวัดเชียงรายยังเป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผลกระทบในด้านสังคมที่ทำให้หลายพื้นที่ที่มีสถานการณ์ปัญหาด้านโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา ความรู้ และบริการด้านสุขภาพมาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีหลายหน่วยงานได้พัฒนาและช่วยเหลือมาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังพบว่ามีช่องว่างในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ของกลุ่มคนในพื้นที่อยู่ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเยาวชนที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก

วิชุดา มาตันบุญ (2564) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาเด็กเยาวชน พบว่าสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของเด็กเยาวชนในแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน กลุ่มเด็กเยาวชนในพื้นที่สูงขาดความรู้เรื่องสิทธิและขาดโอกาสในการเข้าถึงความรู้และการบริการของรัฐ ขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง เด็กทั่วไปขาดความรู้ในด้านสิทธิและขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กเยาวชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบว่า มีความหลากหลายของเด็กเยาวชน มีทั้งเด็กเยาวชนไทยและเด็กเยาวชนที่ไม่มีตัวตนและไม่มีสิทธิความเป็นพลเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสถานภาพและสิทธิในการ

เข้าถึงบริการภาครัฐในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล การทำธุรกรรมทางการเงิน ทรัพย์สิน การเดินทาง การทำงาน ฯลฯ และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชน

ในขณะที่การดำเนินงานของภาครัฐยังมีข้อจำกัดหลายประการและไม่ครอบคลุมไปถึงเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสในพื้นที่ห่างไกล จึงทำให้เห็นภาพขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เข้ามาทำงานเพื่อช่วยเหลือเด็กกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมโดยเฉพาะกลุ่มคนไร้รัฐในประเทศไทยในด้านต่าง ๆ จากรายงานสถานการณ์ปัญหาเด็กขององค์กรยูนิเซฟ (2560) พบว่า เด็กและเยาวชนในประเทศไทยยังมีปัญหาหลายด้านที่เข้าไม่ถึงระบบบริการสวัสดิการภาครัฐ เช่น การศึกษา ปัญหาสุขภาพอนามัย ความเหลื่อมล้ำ ความรุนแรง การถูกล่วงละเมิดทางเพศ โดยปัจจุบันประเทศไทยมีวัยรุ่น (อายุ 10-19 ปี) ประมาณ 8.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด วัยรุ่นจำนวนมากกำลังเผชิญกับความเครียดเรื่องสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น ปัญหาด้านสุขภาพของวัยรุ่น คือ การติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การขาดสารอาหาร ภาวะอ้วน เหล้า บุหรี่ และสารเสพติด ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวกับสุขภาพจิต นอกจากนี้วัยรุ่นยังพบปัญหาไม่ได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง ซึ่งเป็นภาพรวมปัญหาความเสี่ยงทางสุขภาพของวัยรุ่นทั้งหมดของประเทศไทยและประเทศไทยเองก็ต้องดำเนินการมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Goals: Sustainable Development Goals) และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และที่ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559)

ในช่วงสถานการณ์ปกติที่ไม่มีการระบาดของโรคโควิด-19 พื้นที่จังหวัดเชียงรายนับว่าเป็นจังหวัดที่มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดน และมีด่านพรมแดนที่เป็นทางผ่านไปยังประเทศเพื่อนบ้าน มีถนนสายสำคัญทั้งเส้นทาง R3A และ R3B ที่ทำให้มีการเดินทางเข้า-ออกของผู้คนและการขนส่งสินค้าอย่างคึกคัก ในขณะเดียวกันคนในพื้นที่บางส่วนก็มีค่านิยมในการไปทำงานต่างประเทศ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตรวมถึงคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในพื้นที่วิจัยทั้งสามแห่งที่มีสถานการณ์ปัญหาที่แตกต่างกันไป กล่าวคือในชุมชนลาหู่ อำเภอแม่สรวย นอกจากมีปัญหากับยาเสพติดแล้วยังพบว่า เด็กเยาวชนมีค่านิยมในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเกาหลีใต้ ในชุมชนสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า เด็กเยาวชนมีปัญหาในด้านพฤติกรรมเสี่ยงทั้งในด้านยาเสพติดและพฤติกรรมทางเพศ และบ้านวังผา อำเภอเวียงแก่น พบว่า เด็กเยาวชนมีปัญหาเกี่ยวกับความยากจนและปัญหาขยะล้นชุมชน ซึ่งสถานการณ์ปัญหาเหล่านี้ล้วน

ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนในพื้นที่ที่ควรได้รับการป้องกันและแก้ไขเพื่อให้คุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนดีขึ้น บทความนี้ จึงได้นำเสนอผลการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมในพื้นที่ทั้งสามแห่งเพื่อเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชน

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีพื้นที่ดำเนินการวิจัย 3 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนลาหู่ บ้านล่อจ้อและบ้านบิรวาร ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย 2) ชุมชนไทยวน ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และ 3) ชุมชนขมุ บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

กลุ่มเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย 3 แห่งในจังหวัดเชียงรายนับถว้างต้น ประกอบด้วย 1) เด็กและเยาวชน จำนวน 20 คน 2) แกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานแม่บ้าน แกนนำเด็กและเยาวชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 19 คน และ 3) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ทำงานกับเด็กเยาวชนในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็ก เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลชุมชน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 9 คน และเด็กเยาวชนที่เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติ จำนวน 250 คน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การวิจัย การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และการนำนวัตกรรมสังคมไปใช้ในพื้นที่และเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย (Research) ประกอบด้วยการสำรวจและการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพในพื้นที่ รวมถึงความต้องการในการพัฒนานวัตกรรม แนวทางในการพัฒนาเด็กเยาวชนในพื้นที่ และการสร้างต้นแบบนวัตกรรมแต่ละพื้นที่ขึ้นมา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในขั้นตอนที่ 2 ซึ่งขั้นตอนการวิจัยนี้ใช้วิธีการดังนี้

1.1 การสังเกตการณ์ (Observation) ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสังเกตการณ์ (Observation Form)

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ แกนนำชุมชน ผู้ที่ทำงานกับเด็กเยาวชนในพื้นที่ แกนนำเด็กเยาวชน และเครือข่ายคนทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถาม (Question Guideline) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.3 การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Groups Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ แกนนำชุมชน และแกนนำเด็กเยาวชน จำนวน 6 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน (จำนวน 36 คน) เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion Guideline) เลือกแบบเจาะจง

1.4 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ คนชุมชน เด็กเยาวชน และเด็กเยาวชนในพื้นที่ จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 6-10 คน (จำนวน 22 คน) เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ ความต้องการของเด็กเยาวชน และแนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมในกลุ่มเด็กเยาวชนแต่ละกลุ่ม และยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลกับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย เพราะกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์กลุ่มนี้เป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม

1.5 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่และสอดคล้องกับความต้องการของเด็กเยาวชนแต่ละกลุ่ม

2. ขั้นตอนการพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมตามแนวทางที่ได้จากขั้นตอนการวิจัยหรือขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำนวัตกรรมที่เกิดจากการพัฒนาในขั้นตอนนี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่ โดยมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือการเผยแพร่ข้อมูลในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ว่านวัตกรรมที่ได้พัฒนาขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงอย่างไร แล้วมีการประเมินผลการดำเนินงานอีกครั้ง โดยใช้วิธีการดังนี้

2.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานวัตกรรมทางสังคมตามแนวทางที่ได้จากขั้นตอนการวิจัยหรือขั้นตอนที่ 1 ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ทั้งสามแห่ง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและแกนนำชุมชน

2.2. การนำนวัตกรรมทางสังคมที่ได้พัฒนาขึ้นตามข้อ 2.1 ให้ผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่จังหวัดเชียงรายวิพากษ์ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์กับการพัฒนานวัตกรรม ผู้เชี่ยวชาญประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่จัดหางานจังหวัดเชียงราย รองประธานคณะกรรมการสุขภาพจังหวัด

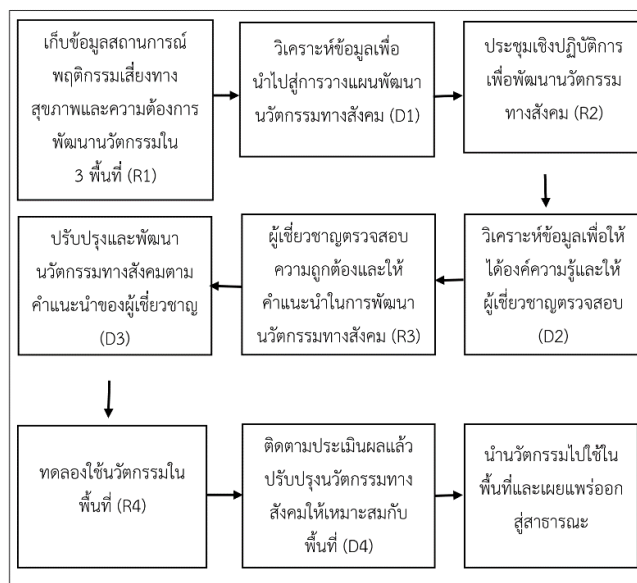
เชียงราย สภาคนักหญิงเฮฮา เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัย จำนวน 4 คน โดยใช้วิธีการส่งนวัตกรรมให้วิพากษ์และให้คำแนะนำ หลังจากนั้นใช้วิธีการสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ แล้วนำนวัตกรรมดังกล่าวมาปรับปรุงและพัฒนาตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.3 นำนวัตกรรมที่ได้พัฒนาแล้วไปทดลองใช้ในพื้นที่วิจัย หลังจากนั้นได้มีการติดตามและประเมินผลการนำเอานวัตกรรมไปทดลองใช้โดยวิเคราะห์ความสำเร็จ ผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกับเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและเพิ่มเติมเพื่อให้สมบูรณ์มากขึ้น เพื่อนำไปใช้จริงในพื้นที่และเผยแพร่สู่สาธารณะ

3. ขั้นตอนการนำนวัตกรรมไปใช้ในพื้นที่และเผยแพร่สู่สาธารณะ มีการดำเนินงานหลังจากที่ได้มีการทดลองใช้ในพื้นที่แล้วมีการพัฒนาและปรับปรุงนวัตกรรมให้สมบูรณ์แล้ว ได้แก่ การเขียนคู่มือฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่ให้เด็กเยาวชนและคนในชุมชนได้รับรู้ข้อมูล และการเผยแพร่คู่มือออกสู่สาธารณะ รวมถึงการประชาสัมพันธ์นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะบ้านวังผา และนวัตกรรมพลังเด็กเยาวชนตำบลสถานเพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ และการเผยแพร่นวัตกรรมทางสังคมที่ได้พัฒนาขึ้นสู่ชุมชนและเผยแพร่ในวงกว้างผ่านช่องทางออนไลน์

การตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนนี้ได้ใช้ตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลสนาม โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulations) เพื่อตรวจสอบข้อมูลว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์หรือไม่ โดยการตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลจำนวนหลายกลุ่ม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน และเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่แตกต่างกันด้วย เก็บข้อมูลโดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยอีกสองคน เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่มีการเก็บโดยนักวิจัยที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อมูลจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดการดำเนินงานโครงการ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 3 แห่งของจังหวัดเชียงราย ได้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นนวัตกรรมกระบวนการและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่จำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย เป็นนวัตกรรมทางสังคมของบ้านลอจอ หมู่ 8 ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่จัดเป็นนวัตกรรมกระบวนการที่มีการถ่ายทอดประสบการณ์จากแรงงานในชุมชนที่เคยไปทำงานต่างประเทศมาแล้วให้กับเด็กเยาวชนในชุมชน นอกจากนี้ยังได้พัฒนา “คู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย” ที่โครงการได้จัดทำร่วมกับสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องกับเด็กเยาวชนที่มีความใฝ่ฝันอยากไปทำงานต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับเด็กเยาวชนในชุมชนที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ เพราะเด็กเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความใฝ่ฝันอยากไปทำงานต่างประเทศ และมีค่านิยมไปทำงานต่างประเทศ โดยในเนื้อหาคู่มือประกอบไปด้วยเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงาน ข้อมูลดี ๆ ประโยชน์ต่อการเตรียมตัวไปทำงานประเทศเกาหลีใต้ การเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยกรมการจัดหางานจัดส่ง การไปทำงานต่างประเทศที่ถูกต้องตามกฎหมาย กรณีประสบปัญหาในต่างประเทศ และกรณีที่มีสมัครงานแล้ว

ไม่ได้เดินทาง เมื่อเด็กเยาวชนได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รู้และเข้าใจถึงขั้นตอนการไปทำงานอย่างถูกกฎหมายแล้ว จะช่วยให้ไม่ถูกหลอกจากนายหน้าที่แสวงผลประโยชน์ และเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับแรงงานและครอบครัว ซึ่งโครงการได้มีการทดลองใช้คู่มือดังกล่าวโดยการให้เด็กเยาวชนในชุมชนที่ได้วางแผนจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศจำนวน 5 คนได้ทดลองใช้คู่มือดังกล่าวแล้วมีการประเมินผล พบว่า เนื้อหาในคู่มือได้ให้ความรู้เพิ่มขึ้นกับแรงงานที่บางประเด็นแรงงานยังไม่เข้าใจ โดยเฉพาะลักษณะงานที่แรงงานไทยสามารถทำได้ในต่างประเทศ การเปลี่ยนนายจ้าง และข้อมูลด้านสวัสดิการที่เป็นประโยชน์ต่อแรงงาน ซึ่งการได้ข้อมูลเพิ่มเติมจะช่วยให้แรงงานดังกล่าวทำงานอย่างมีความสุข ไม่ถูกเอาเปรียบจากนายจ้าง และได้รับสวัสดิการที่ถูกต้องและมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ โครงการยังได้เผยแพร่คู่มือดังกล่าวให้กับแรงงานในชุมชนอีกจำนวนหนึ่งที่มีแผนจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพื่อเป็นการให้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ และส่งเสริมต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจากสถิติที่ผ่านมา พบว่า บ้านล่อจ้อและบ้านบริวาร คือบ้านจะแสและบ้านล่อเยะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ได้มีประชากรที่เดินทางไปทำงานยังต่างประเทศจำนวน 60 คน ในจำนวนนี้ได้เดินทางไปทำงานแบบถูกกฎหมายผ่านกรมการจัดหางาน จำนวนเพียง 5 ราย (บ้านล่อจ้อ 2 ราย บ้านจะแส 2 ราย และบ้านล่อเยะ 1 ราย) ส่วนอีก 55 รายมีการเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมาย ในรูปแบบของการเดินทางไปทำงานกับบริษัทที่ทำหน้าที่จัดหาแรงงาน และเดินทางไปกับบริษัททัวร์ในรูปแบบของนักท่องเที่ยว เมื่อเดินทางไปถึงประเทศเป้าหมายที่ต้องการไปทำงานแล้วจึงไปเป็นแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองหรือที่เรียกว่า “ผีน้อย ในปัจจุบันพบว่า เด็กเยาวชนและคนในบ้านล่อจ้อนิยมเดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ เพราะมีรายได้จากการทำงานที่สูงและมีเครือข่ายคนในชุมชนและคนรู้จักทำงานอยู่ที่ประเทศเกาหลีใต้ การพัฒนานวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าดังกล่าวขึ้นเป็นความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้เยาวชนได้เรียนรู้และเตรียมความพร้อมหากจะเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาและผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตหากตนเองเดินทางไปทำงานในต่างประเทศดังกล่าว

2. นวัตกรรมพลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จัดเป็นนวัตกรรมกระบวนการของตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่โครงการได้พัฒนาร่วมกับเด็กเยาวชน และแกนนำชุมชน ในพื้นที่ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่เกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ร่วมกัน และได้ข้อค้นพบว่า ในพื้นที่ตำบลสถานมีสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาการดื่มสุรา และการทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นในชุมชน และวัยรุ่นต่างหมู่บ้าน ปัญหาแสงสว่างในหมู่บ้านไม่เพียงพอ เช่น ไฟส่องสว่างข้างทาง รวมถึงปัญหาในเรื่องความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เพราะ

ขาดการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ปัญหาขยะและการจัดการขยะในชุมชน ปัญหาที่มีจุดเสี่ยงในหมู่บ้านเนื่องจากมีถนนเส้นทางหลักผ่านและมีทางโค้งทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อย ปัญหาการสื่อสารในกลุ่มเด็กและเยาวชนมีน้อย ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถาน การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมในตำบลสถาน โดย การมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและผู้นำชุมชนตำบลสถาน ได้นำเอาพลังเด็กเยาวชนมาเป็นประเด็นขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนในพื้นที่ โดยเป็นการรวมกลุ่มของเด็กเยาวชนในพื้นที่อย่างจริงจัง มีการสร้างช่องทางการสื่อสารกันผ่านกลุ่มไลน์ และผ่าน Facebook Fanpage หลังจากที่ได้มีการจัดทำช่องทางการสื่อสารดังกล่าวแล้วโครงการได้มีการติดตามผล พบว่า กลุ่มไลน์เป็นช่องทางการสื่อสารได้ดีที่สุดเพราะรวดเร็วและมีคนในชุมชนนิยมใช้กันมาก เป็นพื้นที่ที่สามารถส่งข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งในกลุ่มไลน์มีทั้งแกนนำชุมชนและเด็กเยาวชนเยาวชน ที่ได้สื่อสารผ่านช่องทางดังกล่าว มีทั้งการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นข่าวสารที่สร้างสรรค์ และประเด็นที่เป็นปัญหาของเด็กเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงจุดเสี่ยงที่เด็กเยาวชนมีการรวมตัวกันในชุมชน รวมถึงมีแกนนำชุมชนที่อยู่ในกลุ่มได้รับทราบข้อมูล และเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลในกลุ่ม และนำไปสู่การพิจารณาของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้นำเอาข้อมูลโครงการที่ได้ศึกษาในพื้นที่ในช่วงแรกไปจัดทำแผนพัฒนาเด็กเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถานของสำนักงานเทศบาลตำบลสถาน นวัตกรรมดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมสำหรับเป็นช่องทางการสื่อสารของเด็กเยาวชนของตำบลสถาน และขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางในการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถจะนำเอาศักยภาพของเด็กและเยาวชนไปร่วมพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตให้แก่เด็กเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถานได้

3. นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ในพื้นที่วิจัยของโครงการคือ บ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ได้เกิด “นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา” เป็นนวัตกรรมกระบวนการที่มีการทำงานร่วมกันระหว่างเด็กและเยาวชนกับกลุ่มแม่บ้านและแกนนำชุมชน มีการจัดทำโครงสร้างคณะทำงานของกลุ่มจัดการขยะชุมชนที่ประกอบไปด้วยตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ในช่วงแรกกลุ่มจัดการขยะในชุมชนดำเนินการและบริหารจัดการโดยเด็กและเยาวชน ใช้ชื่อว่า “กลุ่มจัดการขยะเด็กและเยาวชนบ้านวังผา” แต่หลังจากได้ดำเนินการไปประมาณ 2 เดือนแล้ว มีการติดตามและประเมินผลพบว่า มีข้อจำกัดในการดำเนินงาน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ เนื่องจากเด็กเยาวชนไม่มีเวลาในการทำงานเพราะต้องไปเรียนหนังสือในวันธรรมดา ส่วนวันหยุดเสาร์อาทิตย์ บางคนต้องไปเรียนพิเศษ เมื่อมีการประสานกับบริษัทให้เข้าไปรับซื้อขยะในชุมชนใน

วันธรรมดาจึงไม่สามารถดำเนินการได้ มีเวลาเพียงวันเสาร์เท่านั้นที่จะดำเนินการได้ เพราะวันอาทิตย์บริษัทรับซื้อขยะปิดทำการ เมื่อการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนจึงได้มีแกนนำสตรีที่มีความสนใจในการจัดการขยะที่เห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการจัดการได้เสนอให้มีการปรับวิธีการและกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มใหม่ จากที่มีการบริหารจัดการโดยเด็กเยาวชนและมีแกนนำชุมชนเป็นที่ปรึกษา เปลี่ยนเป็นการบริหารจัดการแบบร่วมมือกันของคนในชุมชนทุกกลุ่ม โดยมีกลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน และแกนนำชุมชน จึงกลายเป็นนวัตกรรมกระบวนการ “กลุ่มจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา” เนื่องจากมีกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชนไม่ได้มีเฉพาะเด็กเยาวชน เพราะชุมชนมองว่าปัญหาขยะล้นชุมชนเป็นปัญหาที่กระทบกับคุณภาพชีวิตของคนทุกกลุ่มในชุม ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้นำ ผู้สูงอายุ ส่งผลให้ทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของกลุ่มร่วมกัน และพร้อมที่จะร่วมกันขับเคลื่อนเพื่อลดขยะชุมชนในบ้านวังผา นอกจากกระบวนการจัดการขยะของชุมชนแล้ว ได้มีการพัฒนาคู่มือการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้าไปพัฒนากลุ่มเพื่อเป็นการต่อยอดการดำเนินงานในพื้นที่ด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1. นวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยบ้านลอจอ จากปัญหาที่ชุมชนได้สะท้อนให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศแบบผิดกฎหมาย ทำให้ผู้นำชุมชนตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพอนามัยและปัญหาด้านต่าง ๆ ที่คนในชุมชนจะได้รับจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ รวมไปถึงการร่วมกันเสนอทางออกเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันให้กับคนในชุมชนผ่านการเล่าเรื่องประสบการณ์ทำงานในต่างแดนของคนในชุมชน เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชนที่สนใจจะเดินทางไปทำงานในต่างประเทศจึงกลายมาเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนกับโครงการวิจัยในการพัฒนานวัตกรรมคู่มือเรื่องเล่าจากประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย เป็นนวัตกรรมทางสังคมของบ้านลอจอ หมู่ 8 ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับเด็กเยาวชนในชุมชนที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ เพราะเด็กเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความฝันอยากไปทำงานต่างประเทศ และมีค่านิยมไปทำงานต่างประเทศ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตตัวเองและครอบครัวดีขึ้น การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการแลกเปลี่ยนรู้ให้กับเด็ก เยาวชนและคนในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมและป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่

อาจจะเกิดขึ้นหากตนเองเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐชานันท์ โชตินิรันตนาคุณกุล และฉัตรวรวิญญ์ องค์สิงห์ (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมทางสังคมการเรียนรู้ สนามเด็กเล่นสร้างปัญญา ระบุว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือ ปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนมีโอกาสรับประสบการณ์ แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จาก ประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เจตคติใหม่ ๆ หรือวิธีการคิดใหม่ ๆ ผู้เรียนอาจสร้าง ความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่าง ๆ ในเรื่องที่เรียนรู้ แล้วจึงนำความคิดหรือสมมติฐานเหล่านั้น ไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชานนท์ โกมลมาลย์ (2561) เรื่องนวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและ เยาวชนที่กล่าวว่า การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมโดยเด็กเยาวชนมีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริมให้พื้นที่ ทางความคิดและพื้นที่ทางสังคมที่เด็กและเยาวชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ คือ สภาเด็กและ เยาวชนในระดับต่าง ๆ ซึ่งสภาเด็กและเยาวชนนี้เองก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมเชิงนโยบายที่ เปิดพื้นที่ให้เด็กเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมด้วยเช่นกัน และงานวิจัย ของสมพงษ์ จิตระดับ และพจนา อาภาณัฐรักษ์ (2564) เรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพเยาวชน พลเมือง : การเปรียบเทียบกรอบความคิดแบบเติบโตของประเทศไทย สาธารณรัฐเอสโตเนีย และ สิงคโปร์ที่กล่าวว่า การพัฒนาเยาวชนพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีกรอบความคิดแบบ เติบโต จะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนทั้งเชิงแนวคิดและวิธีการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย จากการศึกษาเปรียบเทียบทั้งในสาธารณรัฐเอสโตเนีย สิงคโปร์ และไทย พบว่า มีความคล้ายคลึงกัน ในด้านวิธีการกำหนดนโยบายการพัฒนาเยาวชน การสนับสนุนงบประมาณการทำงานให้กับเยาวชน โดยตรงผ่านช่องทางต่าง ๆ แต่มีความแตกต่างกันในด้านแนวคิดและวิธีการทำงานพัฒนาเยาวชน ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน และการสร้างนิเวศวัฒนธรรมการ เรียนรู้สำหรับเยาวชนที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดแบบเติบโต ทั้งนี้การพัฒนาเยาวชนให้เป็น พลเมืองควรตั้งต้นจากการพัฒนาชุดความคิดหรือกรอบความคิดแบบเติบโตให้กับเยาวชนเสียก่อน เพื่อสร้างให้เกิดคุณลักษณะของบุคคลที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กล้าคิด กล้าทำ กล้าเผชิญหน้ากับ ปัญหา ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค โดยผ่านช่องทางทั้งที่เป็นแบบทางการที่ได้รับจัดสรรโดยภาครัฐและ ช่องทางแบบไม่เป็นทางการผ่านระบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประชาธิปไตย

2. การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ตำบลสถาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพเด็กเยาวชนและ ชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยการเข้าไปหนุนเสริมของภาควิชาการและเกิด “นวัตกรรม กระบวนการเสริมสร้างพลังเครือข่ายเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาชุมชนสถานน่าอยู่” ซึ่งมีการจัดตั้ง

เครือข่าย “พลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน” เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ความรุนแรงในครอบครัวและสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีช่องทางสื่อสารผ่านเว็บเพจ “พลังเด็กและเยาวชนตำบลสถาน” เพื่อเป็นฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนในชุมชน มีการเชื่อมร้อยสามวัยในชุมชน คือ วัยเด็กและเยาวชน วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุ โดยมีการสนับสนุนของเทศบาลตำบลสถานเพื่อดำเนินงานเรื่องคนสามวัยในพื้นที่ มีการเชื่อมโยงกับกองการศึกษา เทศบาลตำบลสถาน โดยบูรณาการเข้ากับงานฝ่ายสภาเด็กและเยาวชนตำบลสถาน โดยนายกเทศมนตรีมอบหมายให้กองการศึกษาเข้าร่วมดำเนินการเพื่อต่อยอดการดำเนินงานจากการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดเครือข่ายที่เด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชนนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือและเป็นช่องทางในการสื่อสารในชุมชน เพราะเด็กเยาวชนสะท้อนถึงช่องทางการสื่อสารในชุมชนระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่นั้นไม่มีจึงต้องการให้มีช่องทางดังกล่าว กระบวนการดังกล่าวช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันและยังรวมไปถึงการใช้เวลาว่างของเด็กมาสนใจงานชุมชนมากขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากสื่อและรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุลิสซา ครุฑเสน (2556) เรื่องแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชนที่ระบุถึงการออกแบบการเรียนรู้เป็นการมองกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ปลายทาง คือ การรู้เท่าทันสื่อโดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่เป็นสิ่งที่เหมือนดาบสองคม หากเด็กเยาวชนมีการรู้เท่าทันและนำมาใช้ในเชิงสร้างสรรค์จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในงานวิจัยของวิชุดา มาตันบุญ (2565) เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อของเด็กเยาวชนในจังหวัดเชียงราย พบว่าเด็กนักเรียนส่วนใหญ่มักใช้เวลาว่างในการฟังเพลง หรือดูหนัง หรือดูโทรทัศน์ ชอบเล่นเกมต่อสู้ ขอบภาพยนตร์หรือละครแนวผจญภัย เล่น YouTube และใช้โซเชียลมีเดียสำหรับพูดคุยกับเพื่อนและการเรียน และพบว่า พฤติกรรมการถูกลั่นแกล้งในโซเชียลมีเดียขึ้นอยู่กับแนวเกมที่เด็กนักเรียนชอบเล่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น การที่เด็กเยาวชนใช้สื่อเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ดี แต่หากมีการนำไปใช้ในทางที่ผิดก็จะนำมาซึ่งโทษและส่งผลกระทบหลายประการที่สอดคล้องกับการศึกษาของภทริกา วงศ์อนันต์นันท (2557) เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน พบว่า พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชนส่งผลกระทบต่อทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ และผลกระทบด้านสังคม ซึ่งในอีกด้านหนึ่งนั้นสังคมก็ต้องมีการส่งเสริมการใช้สื่ออย่างปลอดภัย ดังเช่นคณะกรรมการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ดังนั้น การที่เด็กเยาวชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาชุมชนโดยมีการนำสื่อเข้า

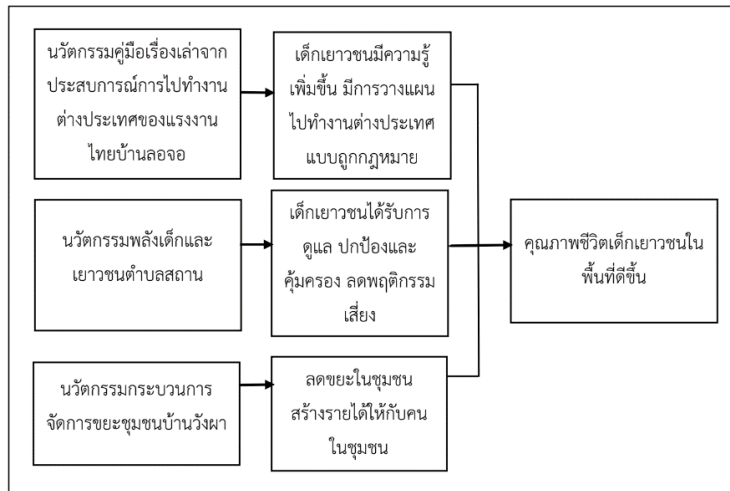
มาช่วยในกระบวนการทำงานจึงต้องมีการแนะนำและส่งเสริมให้มีการใช้สื่ออย่างปลอดภัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเด็กเยาวชนและชุมชน ในขณะที่สังคมควรให้ความสำคัญกับการใช้สื่อของเด็กเยาวชน ดังที่ได้มีการจัดทำแผนด้านการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการส่งเสริมการใช้สื่อที่ปลอดภัย ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจากการดำเนินของโครงการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลสถาน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายจึงเป็นการเริ่มต้นการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาไปสู่ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ซึ่งเป็นการนำเอาพลังของเด็กและเยาวชนขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเยาวชนและคนในชุมชนไปพร้อมกัน

3. การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้านวังผา ตำบลท่าข้าม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพเด็ก เยาวชนและชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยการเข้าไปหนุนเสริมของภาควิชาการ “นวัตกรรมกระบวนการจัดการขยะชุมชนบ้านวังผา” จึงเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการหนุนเสริมและพัฒนาคุณภาพของเด็กเยาวชนและชุมชนดังกล่าว ซึ่งประเด็นปัญหาขยะเป็นวาระแห่งชาติที่ถูกกำหนดไว้เป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะของประเทศ (กรมควบคุมมลพิษ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ, 2560) การบริหารจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นการจัดการขยะต้นทางที่สำคัญ และเกิดการบูรณาการในชุมชนสอดคล้องกับภววรรณรัตน์ (2559); วิไลลักษณ์ พรหมเสน และคณะ (2564) และพระครูใบฎีกาสมชาย และคณะ (2564) ซึ่งเด็กเยาวชนและชุมชนดำเนินการพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการขยะในชุมชนเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมชุมชนน่าอยู่ โดยมีคณะกรรมการเด็ก เยาวชนเป็นผู้ดำเนินงานในรูปแบบของ “กองทุนธนาคารขยะ” และเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการศึกษาดูงานในชุมชนที่ได้รับรางวัลจัดการขยะดีเด่นในระดับจังหวัด เพื่อนำเอาแนวคิด เทคนิควิธีการ และความรู้ไปปรับใช้ในชุมชน ขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพและสร้างจิตสำนึกของเด็ก เยาวชน และคนชุมชนในการจัดการขยะ และสร้างมูลค่ารายได้จากการบริหารจัดการขยะของเด็กและเยาวชน นอกจากนี้สำนักงานเทศบาลตำบลท่าข้าม โดยท่านนายกเทศมนตรีจะดำเนินการสนับสนุนกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยให้นักวิชาการสาธารณสุขที่รับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมขับเคลื่อนการจัดการขยะที่เด็ก เยาวชน และชุมชนดำเนินการกระบวนการ พัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นจึงเป็นนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนสอดคล้องกับงานของชานนท์ โกมลมาลย์ (2561); พิสรินทร์ พันธุ์แน่น (2558) ที่ได้พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ

บ้านมั่นคงชุมชนบางบัวในกรุงเทพมหานคร พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะทำให้เด็กเยาวชนลดการเล่นเกมและแบ่งเวลาเพื่อส่วนรวมเป็นการสร้างจิตสำนึกในการดูแลชุมชนแก่เด็ก ในการศึกษาของเก ประเสริฐสังข์ และคณะ (2561) พบว่า หากมีการบูรณาการร่วมกับสถานศึกษาในชุมชนจะเป็นการเสริมสร้างความรู้ จิตสำนึกของเด็ก เยาวชนและชุมชนในการจัดการปัญหาขยะที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนที่ยั่งยืนสอดคล้องกับการศึกษาของพระเทพสุริย์ จันทาว และปิยะพงษ์ จันทน์ใหม่มูล (2563) นอกจากนี้ ยังเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรในชุมชนอย่างกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มแม่บ้านที่ได้เข้ามาหนุนเสริมและร่วมขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการขยะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากปัญหาเวลาเรียนของเด็ก ทำให้เกิดกลไกความร่วมมือระหว่างเด็ก เยาวชนและคนในชุมชนร่วมกันขับเคลื่อนธนาคารขยะให้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มเด็ก เยาวชนคาดหวังไว้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของโครงการจึงเป็นกระบวนการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมทั้งในแง่ของนวัตกรรมกระบวนการและรูปแบบของนวัตกรรมทางสังคมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

นวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนามีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมถึงด้านชาติพันธุ์ และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาด้านสุขภาพและวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นนวัตกรรมกระบวนการที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และเกิดผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมทางสังคมจำนวน 3 เรื่อง ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนในพื้นที่ ดังนี้

ภาพที่ 1 นวัตกรรมที่เกิดจากโครงการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนในสังคม ไม่ว่าจะในระดับชุมชน สังคมหรือระดับประเทศ ต้องมีความหลากหลายที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ปัญหาและความต้องการของประชาชนแต่ละกลุ่มในสังคม และมีความเหมาะสมสำหรับ กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มวัยแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ และในแต่ละกลุ่มวัย นั้น ต้องพิจารณาถึงความเฉพาะของกลุ่มด้วย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อ เป้าหมายแต่ละกลุ่ม

2. กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเดินทางไป ทำงานต่างประเทศของแรงงานในประเทศไทย ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการจัด หลักสูตรอบรมต่าง ๆ ตามที่ตลาดต่างประเทศต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนา ศักยภาพให้กับแรงงานที่มีการเตรียมตัวไปทำงานต่างประเทศ และลดปัญหาการไปทำงาน ต่างประเทศแบบผิดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย ได้นำสื่อ จากโครงการเพื่อให้ความรู้กับแรงงานจังหวัดเชียงรายที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ เกี่ยวกับการ เตรียมตัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศอย่างปลอดภัย และการรู้สิทธิของแรงงานในเวลาที่ไปทำงาน

ต่างประเทศ นอกจากนี้ สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงรายยังสามารถเผยแพร่สื่อดังกล่าวไปยังแรงงานที่มีความสนใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศในภาพกว้างได้อีกด้วย

2. จากกระบวนการพัฒนาของโครงการวิจัยในชุมชนเป้าหมายทั้งสามแห่ง ทำให้พื้นที่มีพื้นฐานการทำงานในลักษณะของกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันและความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ดังนั้น ชุมชนเป้าหมายควรมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนเพื่อให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน และมีการประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรม และนำไปสู่การบรรจุเข้าแผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2563 เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย”

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2559. กรุงเทพฯ : บริษัท หัวใหญ่ จำกัด.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). ยุทธศาสตร์กระทรวง พ.ศ. 2560-2564 และยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวง พ.ศ. 2560-2564. เข้าถึงได้จาก https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web//mobile_list.php?Cid=428
- เก ประเสริฐสังข์, ดุษฎี โยเหลา และสมไทย วงษ์เจริญ. (2561). การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์เพื่อสร้างรูปแบบและกลไกจัดการขยะอย่างครบวงจรบนฐานการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 24(2), 65-83.
- ชานนท์ โกมลมาลย์. (2561). นวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 26(1), 120-145.
- ณัฐชานันท์ โชตินิรันตนากุล และฉัตรวิรัช องค์กรกิจ. (2563). นวัตกรรมทางสังคมการเรียนรู้สำหรับเด็กเล่นสร้างปัญญา. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษา สาขาธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 6(2), 150-163.
- นภวรรณ รัตสุข. (2559). การจัดการขยะแบบบูรณาการในชุมชน. *Veridian E-Journal, Science and Technology Silpakorn University*, 3(5), 260-273.

- พระครูใบฎีกาสมชาย และคณะ. (2564). แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์*, 11(2), 80-96.
- พระเทพสุริย์ จันทาว และปิยะพงษ์ จันทน์ใหม่มูล. (2563). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “การจัดการขยะมูลฝอย” เพื่อส่งเสริมความรู้ จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย : กรณีศึกษานักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดแจ้งร้อน เขตราชบุรี บุรีระ กรุงเทพมหานคร. *e-Journal of Education Studies, Burapha University*, 2(1), 1-18.
- พัชรินทร์พันธุ์แน่น (2558) การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดการขยะ : บ้านมั่นคงชุมชนบางบัว เขต. บางเขน กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 7(2), 50-73.
- ภัทริกา วงศ์อนันต์นนท์. (2557). พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กและเยาวชน. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 15(2), 173-178.
- วิชุดา มาตันบุญ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้ได้มาตรฐานบนฐานอัตลักษณ์ล้านนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน. เชียงใหม่ : บริษัท นันทพันธ์พรินติ้ง จำกัด. เชียงใหม่.
- วิชุดา มาตันบุญ. (2565). พฤติกรรมความรุนแรงในการใช้สื่อของเด็กเยาวชนในจังหวัดเชียงราย. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*. 1(3), 1-31.
- วิไลลักษณ์ พรหมแสน และคณะ. (2564). การบริหารจัดการขยะโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลป่าตันนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 10(2), 104-114.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง. (2563). คำจำกัดความของพื้นที่สูง. เข้าถึงได้จาก <https://www.hrdi.or.th/About/Highland>
- สมพงษ์ จิตระดับ และพจนา อาภาณูรักษ์. (2564). แนวทางการพัฒนาคุณภาพเยาวชนพลเมือง : การเปรียบเทียบกรอบความคิดแบบเติบโตของประเทศไทย สาธารณรัฐเอสโตเนีย และสิงคโปร์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 16(3), 406-414.
- องค์กรยูนิเซฟ. (2560). *สถานการณ์เด็กและเยาวชนในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.unicef.org/thailand/tha/unicef-organization-profile-final-thai.pdf>
- อุลิสซา ครุฑะเสน. (2556). แนวทางการพัฒนาระบบการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน. *วารสารวิชาการ Verdialn E-Journal*, 6(3), 276-285.

การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2

Development of Student Care and Support Systems in Schools under the
Lamphun Primary Educational Service Area Office 2

ณัฐกาญจน์ ญาณแขก¹ และธดา สิทธิธาดา²

Nuttakan Yanakhaeg and Thada Siththada

Received: August 28, 2023

Revised: October 05 2023

Accepted: October 07, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) เปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามตำแหน่งและประสบการณ์ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สถานศึกษา จำนวน 66 แห่ง โดยใช้แบบสอบถามค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .971 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน และครูผู้สอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน คือ ผู้เชี่ยวชาญสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากและมากที่สุด 2) เปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมี

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา; Suan Sunandha Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: s64561802005@ssru.ac.th, Tel. 082-8923227

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และ 3) แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี 6 แนวทาง คือ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สร้างความตระหนัก และความเข้าใจในการปฏิบัติงานให้มีทิศทางเดียวกัน 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของนักเรียนและหาแนวทางในการป้องกันเด็กกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา 3) ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน สถานศึกษาควรนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน จัดทำแผนเผชิญเหตุป้องกันนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อให้นักเรียนได้รับการรักษาอย่างเหมาะสม และ 6) ด้านการติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีเครือข่าย และร่วมกันพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนา, ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the level of student care and support systems; 2) to compare student care and support systems classified according to position and experience; and 3) to propose guidelines for developing a student care and support system. It was the quantitative and qualitative research. The sample group consisted of 66 schools using the entire questionnaire with a reliability value of .971. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and one-way analysis of variance. Key informants were school administrators, deputy director of student affairs and teachers. 5 key informants from the purposive sampling were experts from the Office of the Basic Education Commission, school administrators and educational institution administrators. The tools used in the research were an interview form and content analysis. The research results found that 1) student support system level in overall and each aspect was at a high and highest level, 2) for comparing student care and support systems, when classified by position, it was found that in overall there were no differences. When considering each aspect, it was found that in terms of student promotion and development, there was a statistically significant difference at the .05

level. When classified by experience, It was found that overall and each aspect were not different, and 3) there were 6 guidelines for developing a student support system, namely 1) in the aspect of knowing Individual students, awareness and understanding of working were created in the same direction, 2) in terms of student screening, there was a joint effort to analyze student problems and find ways to protect at-risk and problem children, 3) in the aspect of student promotion and development, schools should put policies into actual practice, 4) in terms of preventing and solving student problems, a response plan has been prepared to protect all 3 groups of students, 5) in the aspect of student referrals, there was coordination with network partners for students to receive appropriate treatment, and 6) in terms of communication, there was good relationship building with network partners and there was cooperation to develop work to be more efficient.

Keywords: Development, Student Care and Support System, School Administrators

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้รัฐมียุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำ แผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ ชาติ พ.ศ.2560 ซึ่งมีผลบังคับให้ส่วนราชการทุกหน่วยมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและ วิสัยทัศน์ ที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโต บนคุณภาพ ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการ บริหารจัดการภาครัฐ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

แผนการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ 6 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และยุทธศาสตร์ที่ 4 การ สร้างโอกาสความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,

2560) รวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดความมุ่งหมาย และหลักการจัดการศึกษาตามมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) อีกทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มีเป้าหมายในการดูแลช่วยเหลือเด็กและครอบครัวให้อยู่ในสภาพที่มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตที่ดี ได้รับการดูแลให้มีพัฒนาการสมวัย และเด็กทุกคนต้องมีหลักประกันความปลอดภัย ได้รับความคุ้มครองจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเด็กที่ประสบปัญหาและเด็กที่ไม่ประสบปัญหา โดยระบุไว้ในมาตรา 22 การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใดให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2546)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงประกาศนโยบายและจุดเน้นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ในการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยคำนึงถึงสิทธิของนักเรียนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษารูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งในปี พ.ศ. 2565 ได้ประกาศเป็นปี แห่งการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ทั้งนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ได้นำนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาเป็นภารกิจหลักในการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามให้นักเรียนทุกคนได้รับโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมเข้าถึงบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับการศึกษาภาคบังคับ จากการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสังกัด พบว่า ในปีการศึกษา 2565 มีอัตราการออกกลางคันของนักเรียนและนักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา และได้เรียนรู้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2, 2565) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน รวมทั้งได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาเด็กออกกลางคัน และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาระดับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 2) เพื่อเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามตำแหน่งและประสบการณ์
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร คือ สถานศึกษาในสังกัด จำนวน 78 แห่ง กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัด จำนวน 66 แห่ง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ซึ่งสถานศึกษาทั้ง 66 แห่ง ดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2547

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) เพื่อสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) วุฒิการศึกษา 4) ตำแหน่ง และ 5) ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และทำการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น จำนวน 30 ชุด ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .971

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) 2) ระดับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 3) วิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนก ตามตำแหน่งและประสบการณ์ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ 4) แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารเชิงลึก (in-depth interview) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน ได้แก่

ผู้เชี่ยวชาญสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำพูน เขต 2 และผู้อำนวยการสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวม

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	n = 198		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.51	0.39	มากที่สุด
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.39	0.48	มาก
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.47	0.47	มาก
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน	4.58	0.44	มากที่สุด
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.43	0.52	มาก
6. ด้านการติดต่อสื่อสาร	4.62	0.46	มากที่สุด
รวม	4.50	0.40	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.40) และหากพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการติดต่อสื่อสาร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.46) รองลงมาคือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.44) ด้านการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.39) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.47) และด้านการส่งต่อนักเรียน ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.52) ตามลำดับ สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการคัดกรองนักเรียน ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.48)

2. การเปรียบเทียบการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	2	.268	.134	.898	.409
	ภายในกลุ่ม	195	29.100	.149		
	รวม	197	29.368			
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	.705	.352	1.547	.215
	ภายในกลุ่ม	195	44.423	.228		
	รวม	197	45.127			
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	1.706	.853	3.912	.022*
	ภายในกลุ่ม	195	42.514	.218		
	รวม	197	44.220			
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	.589	.294	1.564	.212
	ภายในกลุ่ม	195	36.711	.188		
	รวม	197	37.300			
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	.703	.351	1.329	.267
	ภายในกลุ่ม	195	51.579	.265		
	รวม	197	52.282			
6. ด้านการติดต่อสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	2	1.062	.531	2.548	.081
	ภายในกลุ่ม	195	40.633	.208		
	รวม	197	41.695			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	.740	.370	2.401	.093
	ภายในกลุ่ม	195	30.063	.154		
	รวม	197	30.804			

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การเปรียบเทียบการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ โดยภาพรวม

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ระหว่างกลุ่ม	3	.347	.116	.772	.511
	ภายในกลุ่ม	194	29.021	.150		
	รวม	197	29.368			
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	.041	.014	.059	.981
	ภายในกลุ่ม	194	45.086	.232		
	รวม	197	45.127			
3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	.932	.311	1.392	.246
	ภายในกลุ่ม	194	43.288	.223		
	รวม	197	44.220			
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	.551	.184	.970	.408
	ภายในกลุ่ม	194	36.749	.189		
	รวม	197	37.300			
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	3	.235	.078	.292	.831
	ภายในกลุ่ม	194	52.047	.268		
	รวม	197	52.282			
6. ด้านการติดต่อสื่อสาร	ระหว่างกลุ่ม	3	.309	.103	.482	.695
	ภายในกลุ่ม	194	41.386	.213		
	รวม	197	41.695			

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สร้างความตระหนัก และสร้างเข้าใจในการปฏิบัติงานให้มีทิศทางเดียวกัน และเน้นย้ำความสำคัญของการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ถูกต้อง ครบถ้วนนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

3.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของนักเรียนและหาแนวทางในการป้องกันเด็กกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา รวมถึงมีคลินิกให้คำปรึกษา ครูที่ปรึกษา เพื่อนที่ปรึกษา

3.3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน สถานศึกษานำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง สร้างความตระหนักในการดำเนินงานให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน รวมทั้งส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน สถานศึกษาควรจัดทำแผนเผชิญเหตุป้องกันทั้งนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา มีการดูแลอย่างใกล้ชิด ให้คำปรึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจของนักเรียน

3.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษาควรประเมินนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาเบื้องต้นจากครูที่มีใบอนุญาตคัดกรองนักเรียน กรณีนักเรียนมีปัญหารุนแรง สถานศึกษาส่งต่อนักเรียนโดยการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเข้ารับการรักษอย่างเหมาะสมต่อไป

3.6 ด้านการติดต่อสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งให้กับภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา มีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการติดต่อสื่อสาร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ตามลำดับ สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่

ด้านการส่งต่อนักเรียน เนื่องจากสถานศึกษาขาดการประสานงานกับหน่วยงานภายในและภายนอก ในการส่งต่อนักเรียนให้ได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรมาภรณ์ สนิธิ (2560) พบว่า 1) การดำเนินการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับ ประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการส่งต่อนักเรียน มีค่าเฉลี่ย สูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการคัดกรองนักเรียนมีค่าเฉลี่ย ต่ำที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อจำแนกตามตำแหน่งของ ผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการ ส่งเสริมและพัฒนาเด็กนักเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อจำแนก ตามประสบการณ์ โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากประสบการณ์ในการ ปฏิบัติงานไม่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุณี สา มาสุข (2560) พบว่า การเปรียบเทียบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครู โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง จำแนกตามเพศ พบว่า โดยรวมและด้านแตกต่าง กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการส่งเสริมและพัฒนาเด็กนักเรียน แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูเพศชายมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนมากกว่า มีการส่งเสริมและพัฒนาเด็กนักเรียนสูงกว่า จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน พบว่า โดยรวมและด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่ปรึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีการดำเนินงานระบบ ดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนมากกว่า มีการทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลสูงกว่า และระดับชั้นของ ครูที่ปรึกษาโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการส่งเสริมและ พัฒนาเด็กนักเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่ปรึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนมากกว่ามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนสูงกว่า

3. แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จากการสัมภาษณ์ได้แนวทาง จำนวน 6 ด้าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

3.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากปัจจุบันสถานศึกษามีภาระงาน จำนวนมาก อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานบ่อยครั้ง ส่งผลให้การดำเนินงานด้านการรู้จัก นักเรียนเป็นรายบุคคลขาดความตระหนักและขาดความเข้าใจในการปฏิบัติงาน เก็บข้อมูลนักเรียน

ไม่เป็นระเบียบ ไม่เป็นปัจจุบัน ดังนั้น สถานศึกษาควรสร้างความตระหนักและสร้างเข้าใจในการปฏิบัติงานให้มีทิศทางเดียวกัน และเน้นย้ำความสำคัญของการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ถูกต้อง ครบถ้วนนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา ชุมหล่อ (2560) พบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนควรมีการวางแผนงาน หรือมีโครงการเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรทำงานเป็นทีมและมีการประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน มีเครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล ให้ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผน ควรจัดเก็บข้อมูลนักเรียนอย่างเป็นระบบและเป็นความลับ มีการติดตาม ประเมินผลและนำผลจากการติดตามประเมินผล มาพัฒนา ปรับปรุงการจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ส่งผลให้นักเรียนเสี่ยงกับภัยอันตรายรอบด้าน ดังนั้น ควรร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของนักเรียนและหาแนวทางในการป้องกันเด็กกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา รวมถึงมีคลินิกให้คำปรึกษา ครูที่ปรึกษา เพื่อนที่ปรึกษา โดยจัดเก็บข้อมูลนักเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรมาภรณ์ สนิธิ (2560) พบว่า สถานศึกษามีการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ

3.3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน เนื่องจากการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน จำเป็นต้องส่งเสริม สนับสนุนตามความสนใจและความถนัดของนักเรียน ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ อันดับแรกที่ต้องให้ความสำคัญคือการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง สร้างความตระหนักในการดำเนินงานให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน รวมทั้งส่งเสริมให้สถานศึกษา ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา ชุมหล่อ (2560) พบว่า ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โรงเรียนควรมีการทำคำสั่งแต่งตั้ง หรือมอบหมายงานที่ชัดเจนให้กับครู เจ้าหน้าที่ หรือผู้เกี่ยวข้อง กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน ส่งเสริมนักเรียนที่ชัดเจนมีการสำรวจความต้องการของนักเรียนเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียน จัดโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนที่หลากหลายตามความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียน ติดตามประเมินผลกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุง หรือพัฒนาการดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

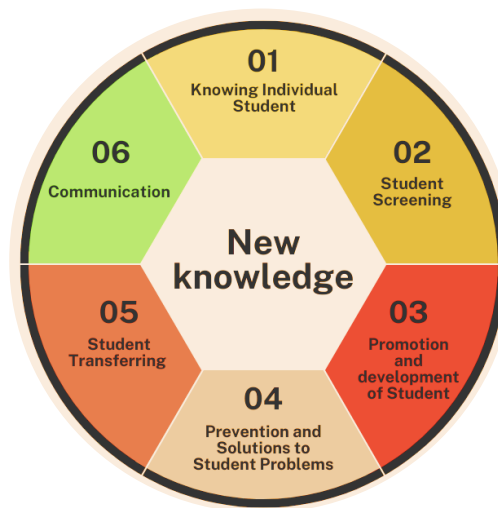
3.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน เนื่องจากปัจจุบันสถานศึกษาพบนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดทำแผนเผชิญเหตุป้องกันทั้งนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา มีการดูแลอย่างใกล้ชิด ให้คำปรึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรมาภรณ์ สนิธิ (2560) พบว่า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา สถานศึกษามีการช่วยเหลือดูแลนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาอย่างใกล้ชิด

3.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน การส่งต่อนักเรียน เป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก เพื่อให้ นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ดังนั้น สถานศึกษาควรประเมินนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาเบื้องต้นจากครูที่มีใบอนุญาตคัดกรองนักเรียน กรณีนักเรียนมีปัญหารุนแรง สถานศึกษาส่งต่อนักเรียนโดยการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเข้ารับการรักษาอย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวุฒิพงษ์ พันทิwa (2563) พบว่า ด้านการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษาดำเนินการโดยการส่งต่อภายในโดยครูที่ปรึกษาประสานครูฝ่ายปกครองและครูแนะแนว การส่งต่อนักเรียนภายนอกการศึกษา สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาเกินกว่าความสามารถของครูจะพัฒนาได้

3.6 ด้านการติดต่อสื่อสาร ปัจจุบันการติดต่อสื่อสารมีหลากหลายรูปแบบ ทำให้การติดต่อสื่อสารง่ายขึ้น ดังนั้นสถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีเครือข่าย และร่วมกันพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของ University at Buffalo (2014) พบว่า เปิดช่องทางการสื่อสารไว้ การสื่อสารอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา คือ เป็นเส้นทางของความสัมพันธ์ที่ดีและมีความสุข หากเพื่อนทำหรือพูดอะไรที่ทำร้ายความรู้สึกของคุณให้พยายามจัดการกับมันโดยตรง เริ่มต้นด้วยการสันนิษฐานว่าเป็น การเข้าใจผิดหรือก้าวพลาดโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่ถามพวกเขาเกี่ยวกับเรื่องนี้ (อย่าเก็บความรู้สึก) เพื่อนของคุณน่าจะขอบคุณโอกาสที่จะแก้ไขสถานการณ์ ไม่ว่าในกรณีใด ให้ยอมรับคำขอโทษอย่างสุภาพ (เหมือนกับที่คุณหวังว่าคนอื่น ๆ จะยอมรับคำขอโทษของคุณ)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาควรบริหารจัดการห้องเรียน เพื่อให้ครูประจำชั้นสามารถดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง รวมถึงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ตลอดจนควรเน้นความสามารถพิเศษ ตามความถนัดของนักเรียน มีการคัดกรองนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางด้านพหุปัญญา โดยนำแบบคัดกรองมาคัดกรองกับนักเรียนในโรงเรียน เพื่อให้ทราบว่านักเรียนแต่ละคนมีความสามารถพิเศษด้านใด และจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมด้านที่นักเรียนถนัด ส่วนนักเรียนรายใดที่พบความบกพร่องด้านใด ก็ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ นักเรียน มีความสามารถเพิ่มมากขึ้น

2. ด้านการคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาควรจัดทำวัตรกรรมการแก้ปัญหานักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการคัดกรองนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ (นักเรียนที่มีความบกพร่อง 9 ประเภท) เพื่อให้นักเรียนได้รับการจัดการศึกษาที่เหมาะสม ทั้งนี้โรงเรียนควรมีครูการศึกษาพิเศษโดยตรงเป็นผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ ซึ่งมีการจัดทำแผน IIP และ IEP เพื่อรองรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

3. ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โดยการจัดกิจกรรมที่เน้นความสนใจ ความถนัดของนักเรียน เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง รวมทั้งจัดเวทีให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ เพื่อให้ นักเรียนได้เข้าร่วม ให้นักเรียนกล้าแสดงออก และจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจากสภาพ

แวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน ตลอดจนส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ควบคู่กับทักษะในการชีวิต เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมตามความถนัด ความสนใจของนักเรียนแต่ละกลุ่มอย่างเหมาะสม เช่น กิจกรรมแข่งขันวิชาการ กิจกรรมด้านกีฬา กิจกรรมด้านทักษะอาชีพ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถนำผลที่ได้จากการเรียนต่อยอดในการทำอาชีพเสริมได้ ตลอดจนสามารถใช้ทักษะชีวิตในการดูแลช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และรอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ รวมทั้งผู้อำนวยการโรงเรียนลงพื้นที่เยี่ยมบ้านนักเรียน กรณีนักเรียนประสบปัญหาความยากจนโรงเรียนดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมอบทุนการศึกษา

5. ด้านการส่งต่อนักเรียน สถานศึกษาควรมีวิธีการส่งต่อที่มีประสิทธิภาพมีทั้งการ ส่งต่อภายในและการส่งต่อภายนอก รวมทั้งมีการประเมินนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาเบื้องต้น จากครูที่มีใบอนุญาตคัดกรองนักเรียน กรณีนักเรียนมีปัญหารุนแรง สถานศึกษาส่งต่อนักเรียนโดยการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และผ่านความยินยอมจากผู้ปกครองในการส่งต่อนักเรียนเพื่อเข้ารับการรักษาอย่างเหมาะสมต่อไป

6. ด้านการติดต่อสื่อสาร สถานศึกษาควรมีข้อมูลของภาคีเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียน มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองกับผู้ปกครอง และระหว่างครูกับคณะกรรมการสถานศึกษา มีการประสานความสัมพันธ์ และสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายในการร่วมกันพัฒนางาน โดยประสานส่งเสริมความเข้าใจอันดี และการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการประชาสัมพันธ์ และสร้างสายสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอกโรงเรียน โดยการติดต่อสื่อสาร 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบเป็นทางการ และรูปแบบไม่เป็นทางการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้ง 6 ด้าน ไปกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายในสถานศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ เพื่อพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายในสถานศึกษาให้เหมาะสม ครอบคลุมและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. สถานศึกษาในสังกัดควรมีการศึกษาภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายในสถานศึกษา เพื่อให้การขับเคลื่อนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ

3. สถานศึกษาในสังกัดควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายในสถานศึกษา ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

- ปรมาภรณ์ สนิธิ. (2560). *แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 3-7.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546. (2546, 2 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 120 ตอนที่ 95 ก, หน้า 9.
- วิทยา ชุมหล่อ. (2560). *ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต12*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- วุฒิพงษ์ พันทิวา. (2563). *สภาพ ปัญหา และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2. (2565). *รายงานผลการติดตามนักเรียนออกกลางคัน ปีการศึกษา 2565*. (อัดสำเนา)

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *คู่มือการคัดเลือกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประจำปี 2565*. กรุงเทพฯ : ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2563-2565)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.moe.go.th/strategic-plan>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : พรินทวานกราฟฟิค.
- สุนิสา มาสุข. (2560). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูโรงเรียนสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดระยอง*. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). *Determining sample size for research activities*. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- University at Buffalo. (2014). *School of Social Work. Developing Your Support System*. Retrieved from <https://socialwork.buffalo.edu/resources/self-care-starter-kit/additional-self-care-resources/developing-your-support-system.html>.

แนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม

Guidelines for Solutions to the Recidivism of Inmates at Nakhon Pathom Central Prison

พงศ์สรณ์ หัสชู¹ พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร² และพระครูปลัดประวิทย์ วรธมโม³

Pongsarun Hutsachoo, Phramaha Prakasit Thitipasitthikron and
Phrakhrupalad Prawit Woradhammo

Received: August 30, 2023

Revised: September 27 2023

Accepted: October 07, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำ 2) พัฒนาระบบการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ 3) เสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยศึกษาเอกสารและเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางนครปฐม จำนวน 319 คน ทำการคัดเลือกโดยใช้สูตรของทาร์โร ยามาเน่ และทำการคัดเลือกแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 คน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ 9 คน ใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำมากที่สุด คือด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านครอบครัว ตามลำดับ 2) การพัฒนาระบบการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม พบว่า มีขั้นตอน 6 ขั้นตอน ดังนี้ 2.1) ค้นหาสาเหตุที่

¹ เรือนจำกลางนครปฐม; Nakhon Pathom Central Prison

²⁻³ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Buddhapanya Sri

Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Pongsarun25.@gmail.com, Tel. 085-2985554

นำมาสู่การกระทำผิดซ้ำ 2.2) ศึกษาแนวคิดสำหรับป้องกัน 2.3) การพัฒนาคู่มือและออกแบบกิจกรรม 2.4) จัดวิพากษ์ความเหมาะสมของคู่มือและกิจกรรม 2.5) จัดกิจกรรมตามคู่มือ และ 2.6) ประเมินผลกิจกรรม และ 3) แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลาง นครปฐม ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ดังนี้ 3.1) กระบวนการให้ความรู้ 3.2) กระบวนการสร้างจิตสำนึกที่ดี โดยใช้หลักศีล 5 3.3) กระบวนการให้โอกาสได้แสดงออก และ 3.4) กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายในการร่วมกันแก้ไข ให้โอกาส และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

คำสำคัญ: การป้องกัน, การกระทำผิดซ้ำ, ผู้ต้องขัง, ศีล 5

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study factors related to recidivism; 2) to develop a process for preventing recidivism; 3) to propose guidelines for preventing recidivism of inmates at Nakhon Pathom Central Prison. It was the mixed methods research by studying documents and collecting data from questionnaires, in-depth interview and group discussion. The sample group consisted of 319 inmates detained at Nakhon Pathom Central Prison, using Taro Yamane's formula and purposive sampling with 16 key informants, 9 focus group participants. Statistics used in data analysis were descriptive statistics and inferential statistics by content analysis and presented descriptively. The research results found that 1) factors related to recidivism of inmates at Nakhon Pathom Central Prison were found that factors most associated with recidivism namely economic factors, followed by social factors and family factors, respectively; 2) in terms of developing a process to prevent recidivism of inmates at Nakhon Pathom Central Prison, It was found that there were 6 steps as follows: 2.1) finding the causes that led to recidivism, 2.2) studying concepts for prevention, 2.3) developing an activity manual and designing, 2.4) arranging a critique of the appropriateness of the manual and activities, 2.5) organizing activities according to the manual, and 2.6) evaluating the activities, and 3) guidelines for preventing recidivism of inmates at Nakhon Pathom Central Prison consisted of 4 processes as follows: 3.1) knowledge process, 3.2) the process of

creating good consciousness using the 5 precepts, 3.3) the process of providing opportunities to express yourself, and 3.4) the process of creating network partners to jointly solve problems, provide opportunities, and prevent recidivism.

Keywords: Prevention, Recidivism, Inmates, 5 Precepts

บทนำ

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในอดีตที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เนื่องจากกระแสยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดสังคมดิจิทัลขึ้นในสังคมอย่างรวดเร็ว เมื่อการเจริญเติบโตของสังคมขยายตัวอย่างรวดเร็วก็ส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ เกิดการแข่งขันในทางเศรษฐกิจการศึกษาเพิ่มขึ้นด้วย สังคมชนบทเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ค่านิยมของคนในสังคมบูชาวัตถุและบริบทอื่น ๆ ภายในสังคมถูกเปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดกลับยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาหรือพัฒนาแต่เข้าไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นคือ “จิตใจมนุษย์” ที่ไม่ได้รับพัฒนาหรือได้รับการพัฒนาน้อยจนไม่สามารถปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในจิตใจของมนุษย์ได้ ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด การเข้าถึงโอกาสไม่เท่ากัน เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เกิดการเลือกปฏิบัติของคนในสังคมเกิดเป็นข้อแตกต่าง คนที่มีศักยภาพด้อยกว่าต้องการผลึกคุณภาพชีวิตของตนเองให้สูงขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองแต่โอกาสทางสังคมไม่เอื้ออำนวย จึงตัดสินใจก่ออาชญากรรมขึ้น อาจจะเป็นอาชญากรรมเล็กน้อยจนถึงขั้นโหดเหี้ยมทารุณ เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย การฉ้อโกง ไปถึงอาชญากรรมที่ร้ายแรงเพิ่มมากขึ้นจนเกิดการฆาตกรรมเพื่อประสงค์ต่อทรัพย์สิน และยังรวมไปถึงการค้ายาเสพติดให้โทษ ซึ่งการกระทำความผิดนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นตัวกระตุ้นที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น เช่น ปัจจัยทางด้านครอบครัว ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม อารมณ์ชั่ววูบ ความประมาท รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความโลภ ในทางกฎหมายได้พยายามมีการออกกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้ที่กระทำความผิด ให้สังคมเกิดความสงบสุขคนในสังคมมีความปลอดภัยมีคุณภาพชีวิตที่ดี จึงจำเป็นต้องกำหนดบุคคล หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินการอำนวยการในกระบวนการยุติธรรม เริ่มตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ (ศิลปชัย ลีลิตธรรม และวงศกร เพิ่มผล, 2563) กรมราชทัณฑ์เป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเพื่อควบคุมดูแลผู้ที่กระทำความผิดให้อยู่ในการควบคุมดูแลป้องกันภัยให้สังคม โดยปฏิบัติตามคำพิพากษา

หรือคำสั่งของผู้มีอำนาจโดยโหมมีตั้งแต่กักกัน กักขัง จำคุก ประหารชีวิต เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีเสถียรภาพของสังคม นอกจากกรมราชทัณฑ์จะมีหน้าที่ภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมแล้ว การแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมภายนอกให้การยอมรับ (กระทรวงยุติธรรม, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ โดยยุทธศาสตร์ที่ 2 ได้กล่าวถึงการสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขให้กับสังคมในการดูแลผู้กระทำผิดและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดไม่ให้หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก เพราะผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวและกระทำผิดซ้ำเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อกรมราชทัณฑ์ เพราะเป็นการขัดต่อภารกิจของกรมราชทัณฑ์ และจากการศึกษายังพบว่า สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่สำคัญเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ และหากพิจารณาแล้วผู้ที่กระทำผิดซ้ำจำนวนมากเคยผ่านการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูขณะต้องโทษภายในเรือนจำ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการบำบัดฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำภายในเรือนจำยังไม่บรรลุเป้าหมายตามภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์

ปัจจุบันเรือนจำกลางนครปฐมเป็นเรือนจำที่รับคุมขังผู้ต้องขังที่มีคำพิพากษาแล้ว และนักโทษเด็ดขาด (กรมราชทัณฑ์, 2565) สถิติ ณ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565 มีผู้ต้องขัง ในความควบคุม จำนวนทั้งสิ้น 3,051 คนเป็นชาย 2,772 คน และหญิง 279 คน ซึ่งในจำนวนดังกล่าวส่วนใหญ่กระทำผิดด้วยคดียาเสพติด (สมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2562) ซึ่งถูกกีดตันจากสถานะเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตที่ขณะต้องโทษในเรือนจำ สุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต และปัญหาสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ รวมถึงปัญหาคุณภาพชีวิตที่เพิ่มเติมภายหลังพ้นโทษ ได้แก่ ปัญหาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย และความสัมพันธ์ต่อคนในสังคม จึงเกิดการกระทำผิดซ้ำขึ้น ซึ่งเป็นการกระทำผิดที่ขัดต่อหลักศีล 5 แต่หากผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาพฤตินิสัยโดยนำหลักศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เข้าใจได้ง่ายเป็นหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตมาใช้เป็นเครื่องมือบูรณาการร่วมกับหลักสูตรการฝึกอบรมของกรมราชทัณฑ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้กลับตัวเป็นพลเมืองดีป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้เครื่องมือแก้ไขกับผู้กระทำผิดแต่ละคนอย่างเหมาะสม อีกทั้งใช้กระบวนการการวิจัย เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ปัจจัย อิทธิพล เพื่อป้องกันการกระทำผิดของผู้กระทำผิดซ้ำได้อย่างแท้จริงเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อกรมราชทัณฑ์ เพราะเป็นการขัดต่อภารกิจของกรมราชทัณฑ์ และจากการศึกษายังพบว่า สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่สำคัญเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ และหากพิจารณาแล้วผู้ที่กระทำผิดซ้ำจำนวนมากเคยผ่านการบำบัด

แก้ไขฟื้นฟูขณะต้องโทษภายในเรือนจำ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำภายในเรือนจำยังไม่บรรลุเป้าหมายตามภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาวิจัยถึงแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครปฐม เพื่อหาเหตุผลปัจจัยในการกระทำผิด ตลอดจนการค้นคว้าหาแนวทางการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังผ่านกระบวนการต่าง ๆ และผ่านการนำหลักศีล 5 มาประยุกต์ใช้เพื่อผู้ต้องขังได้กลับตัวเป็นพลเมืองดีไม่หวนกลับไปก่ออาชญากรรมอีก เพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่ทำให้กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดในปัจจุบันมีข้อจำกัดจุดใดบ้าง คำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้เครื่องมือแก้ไขกับผู้กระทำผิดแต่ละคนอย่างเหมาะสม อีกทั้งใช้กระบวนการการวิจัย เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ปัจจัยอิทธิพล เพื่อป้องกันการกระทำผิดของผู้กระทำผิดซ้ำได้อย่างแท้จริง และในเวลาเดียวกันอาจก่อให้เกิดการวางแผนการบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังโดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสในสังคมกลับคืนสู่สังคมมีโอกาสในการประกอบอาชีพและช่วยแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ลดอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นได้อีกทางหนึ่งเป็นการสร้างความเชื่อถือให้กับสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม
2. เพื่อพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม
3. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) กำหนดรูปแบบการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม โดยผู้วิจัยได้มีการคัดเลือกประชากร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไปอยู่ในการควบคุมของเรือนจำกลางนครปฐม ตำบลวังตะกุก อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม (เรือนจำกลางนครปฐม, 2565) รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,553 ราย ยอด ณ วันที่ 31 มีนาคม 2565

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำที่เป็นนักโทษเด็ดขาดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางนครปฐม ตำบลวังตะกุก อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม รกำหนดกลุ่มตัวอย่างขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางนครปฐม ตำบลวังตะกุก อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จากสูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ใช้ค่าความเชื่อมั่น 95% สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 319 คน โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับ ความคลาดเคลื่อนที่ 0.05

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยก่อนนำไปใช้ เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามแต่ละข้อและวัตถุประสงค์ ซึ่งการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบสอบถามก่อนนำไปใช้จริง (Pre-Test) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของครอนบาค (Cronbach-coefficient) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้เมื่อต้องการหาค่าความเที่ยงในลักษณะที่แสดงความสอดคล้องภายในของเครื่องมือวัดเมื่อค่าที่วัดได้มีสองค่าหรือมากกว่า ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มประชากรในช่วงทดสอบแบบสอบถาม 32 ชุด หลังจากคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงตามวิธีดังกล่าว โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Statistical Package for Social Sciences (SPSS) พบว่าแบบสอบถามมีค่า $\alpha = .97$ ซึ่งค่าของแอลฟา (α) อยู่ในระดับมาตรฐานที่ยอมรับได้ ทั้งนี้ค่าของความเชื่อมั่นมากกว่า 0.05 ถือว่าเป็นค่าความเชื่อมั่นที่เหมาะสมกับการวิจัยดังกล่าว

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการบรรยายลักษณะข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง โดยการแจกแจงความถี่เป็นผลคว่ำร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Means) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งมีสูตรในการคำนวณดังนี้

1.1 ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้แปลความหมายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม

1.2 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Means) เป็นการวัดแนวโน้มเข้าสู่ศูนย์กลางของข้อมูลเหมาะกับข้อมูลที่มีการแจกแจงแบบสมมาตร (Normal Symmetric) ค่าเฉลี่ยเลขคณิตของข้อมูลหาได้จากผลรวมของทุกค่าของข้อมูลทั้งหมดหารด้วยจำนวนข้อมูลทั้งหมด

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นการพิจารณาลักษณะการกระจายข้อมูล คำนวณจากการผลรวมของผลต่างของข้อมูลชุดนั้น ๆ กับรากที่สองของค่าเฉลี่ยของข้อมูลยกกำลังสองแล้วหารด้วยจำนวนข้อมูล ข้อมูลที่มีการกระจายน้อยแสดงว่าข้อมูลชุดนั้นมีตัวเลขที่ใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันน้อยซึ่งจะมีประสิทธิภาพ

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ในการอธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครปฐม ที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำการวิจัยเชิงปริมาณ โดยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Correlation Coefficient) ใช้ในการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม 1 ตัว กับตัวแปรอิสระมากกว่า 1 ตัว เพื่อศึกษาว่ามีตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่ร่วมกันทำนายหรือพยากรณ์ หรืออธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ โดยเขียนความสัมพันธ์ในรูปแบบของสมการ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยกำหนดรูปแบบการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เอง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบเนื้อหาของเอกสาร (Content Analysis of Written Material) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการควบคุม จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทัณฑวิทยา จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมสงเคราะห์ จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง จำนวน 1 คน ผู้ต้องขังพ้นโทษเคยผ่านการอบรมแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยในเรือนจำกลางนครปฐม จำนวน 1 คน ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำที่เคยผ่านการอบรมแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยในเรือนจำกลางนครปฐมมาก่อน จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 16 คน

ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้กำหนดแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการด้านทัณฑวิทยา นักวิชาการด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง กลุ่มผู้บริหาร

เรือนจำกลางนครปฐม และกลุ่มผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย 2 ครั้งขึ้นไปซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ก็ได้ รวมจำนวน 9 รูป/คน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยโดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามหนังสือรับรองเลขที่ ว. 350/2565 และผู้วิจัยได้กำหนดพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

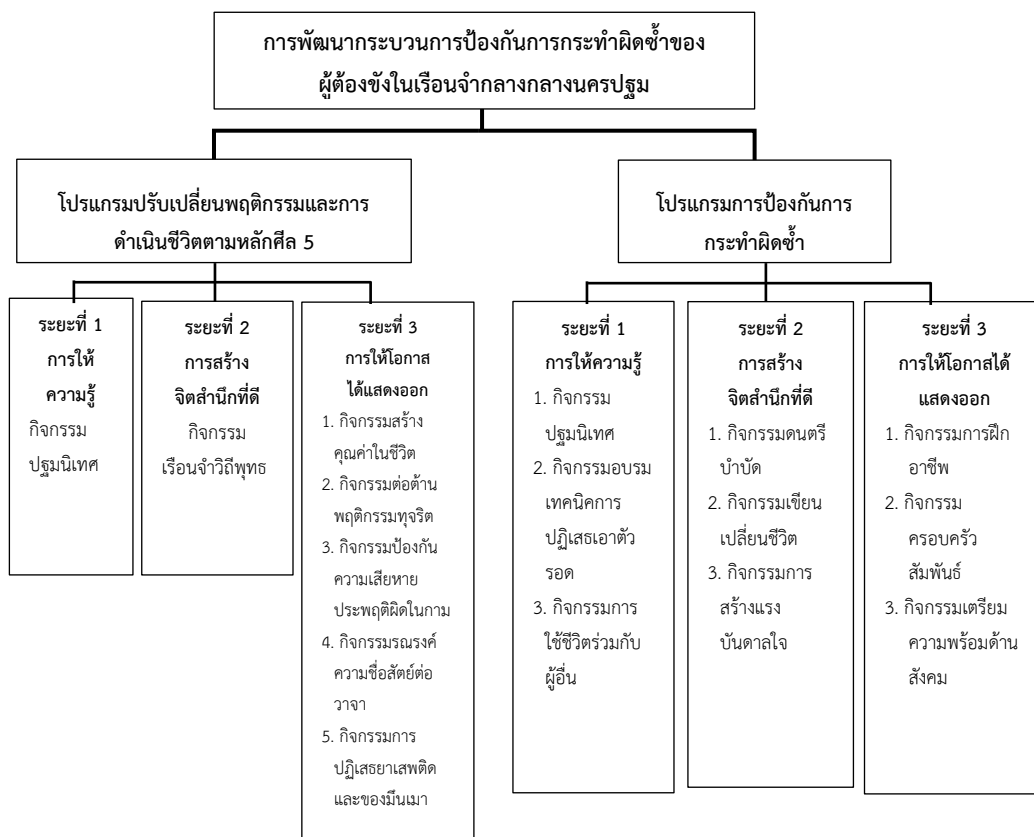
ในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐมพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รองลงมา คือ ด้านปัจจัยสังคม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัว และจากการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ปัจจัยที่มีอำนาจส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำในการทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรที่ศึกษา และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรได้พบว่า ตัวแปรด้านปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีค่าสัมพัทธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำมากที่สุด มีค่าสัมพัทธ์เท่ากับ 0.288 ปัจจัยด้านสังคมมีค่าสัมพัทธ์เท่ากับ 0.271 ส่วนปัจจัยด้านครอบครัว มีค่าสัมพัทธ์เท่ากับ 0.217 ตามลำดับ

2. การพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐมตามหลักศีล 5 พบว่า ในส่วนการพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐมตามหลักศีล 5 การดำเนินงานสรุปได้ 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำ เพื่อค้นหาสาเหตุจากปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครปฐมพบ 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสังคม ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเอกสารที่เกี่ยวข้อง กระบวนการที่เหมาะสมสำหรับการกำหนดแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ จำนวน 4 กระบวนการ คือ กระบวนการให้ความรู้ กระบวนการสร้างจิตสำนึกที่ดี กระบวนการให้โอกาสได้แสดงออก และกระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายสนับสนุน ขั้นตอนที่ 3 จัดทำร่างคู่มือฝึกอบรมการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ จากการร่วมกันระดมความคิดโดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วางแผนการจัดทำคู่มือให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งได้ข้อสรุปเป็น 2 โปรแกรม ซึ่งประกอบด้วย โปรแกรมการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และโปรแกรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ขั้นตอนที่ 4 การจัดการ

วิพากษ์ความเหมาะสมของคู่มือ พบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่สามารถทำได้ในระยะเวลาอันสั้นควรมีการแบ่งระยะเวลาการฝึกอบรมเป็นช่วง ๆ พบว่าในโปรแกรมป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ควรแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การให้ความรู้ ระยะที่ 2 การสร้างจิตสำนึกที่ดี และระยะที่ 3 การให้โอกาสได้แสดงออก ขั้นตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมตามคู่มือ จุดมุ่งหมาย เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังได้ตระหนักถึงผลกระทบต่อนตนเอง และสังคมต่อการกระทำผิดของตนเอง มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม ซึ่งมีการจัดกิจกรรมตามแผนการดำเนินงาน และขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลกิจกรรมพบว่า ทำโดยการประเมินผู้ต้องขังที่ผู้เข้าร่วมโปรแกรมการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 มีการจัดให้มีการประเมินผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการ แบ่งออกเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนด

3. แนวทางการพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักศีล 5 พบว่า จากการสรุปประเด็นทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครปฐม 4 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการให้ความรู้ การสร้างแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำสำหรับผู้ต้องขัง โดยการที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้ถูกต้องและมีรูปแบบที่เหมาะสม ได้รับความรู้ที่ถูกต้องอย่างรอบด้านทุกมิติ 2) กระบวนการการสร้างจิตสำนึกที่ดี สร้างจิตสำนึกตระหนักและให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตนเองได้กระทำผิดพลาด เพื่อนำไปพัฒนาแก้ไข โดยใช้หลักศีล 5 มาใช้เป็นเครื่องมือ ในการสร้างจิตสำนึกต่อตนเอง และสร้างจิตสำนึกต่อสังคม 3) กระบวนการให้โอกาสได้แสดงออก สร้างกิจกรรมให้ผู้ต้องขังได้แสดงออกโดยเริ่มจากการกระตุ้นศักยภาพของผู้ต้องขังที่เข้ารับการอบรมเป็นการเพิ่มคุณค่าในตัวของผู้ต้องขังเอง และ 4) กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายสนับสนุน การบูรณาการร่วมกับสถาบันทางสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ประกอบด้วย สถาบันทางศาสนาสถาบันครอบครัว สถาบันที่ให้ความรู้ด้านการศึกษา สถาบันด้านการปกครองและชุมชน และสถานประกอบการ ซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายที่มีความสำคัญที่จะสนับสนุนแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

ภาพที่ 1 การพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม

อภิปรายผลการวิจัย

1 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม มีจำนวน 3 ปัจจัย ทั้งนี้เพราะจากผลการวิเคราะห์แบบพหุคูณได้พบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในระดับสูงคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รองลงมา ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านครอบครัว สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของงานวิจัยของชวลิต กลิ่นแข (2563) พบว่า สาเหตุของการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องงานวิจัยของศิลป์ชัย ลีลิตธรรม และวงศกร เพิ่มผล (2563) พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการกระทำผิดซ้ำ ในส่วนปัจจัยด้านสังคม สภาพชุมชนหรือสังคมที่ผู้พ้นโทษเข้าไปอยู่อาศัยหรือเกี่ยวข้องกับที่มีลักษณะเป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุขต่าง ๆ ยาเสพติด การพนันสิ่งผิดกฎหมาย สภาพแวดล้อมไม่ดี มีความแออัด มักเป็นชุมชนที่นิยมใช้ความรุนแรง สอดคล้องกับงานวิจัยของประชา ประสงค์ธรรม (2557) พบว่า

ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งชุมชนแออัด และใกล้โรงงานนิคมอุตสาหกรรม มีการค้ายาเสพติดและเข้าถึงยาเสพติด ได้ง่าย มีการคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีการสร้างเครือข่ายจากเพื่อนภายในเรือนจำ และ ปัจจัยด้านครอบครัว การที่ครอบครัวไม่พร้อมที่จะรองรับผู้ต้องขังกลับเข้าสู่ครอบครัว เมื่อผู้ต้องขังกลับไปพบความไม่พร้อม ส่งผลให้ผู้ต้องขังหันกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีก สอดคล้องกับงานวิจัยของโสฬส สุวรรณโณม (2558) พบว่า ปัญหาการกระทำผิดต่าง ๆ สถาบันครอบครัวจึงมีเป็นส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเกิดปัญหานั้น ๆ ซึ่งเมื่อประสบปัญหาคน ในครอบครัวไม่ช่วยหาแนว ทางแก้ไขปัญหาในทางที่ถูกต้อง ไม่เคยให้ความช่วยเหลือกำลังใจ ซึ่งเกิดจากการไม่มีความผูกพันกับครอบครัวและญาติพี่น้อง คนในครอบครัวไม่มีความเข้าใจ สนใจ และเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน จึงทำให้เมื่อจะทำในสิ่งที่ผิดจะไม่เคยนึกถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับคนในครอบครัว

2. การพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลาง นครปฐมตามหลักศีล 5 มีการพัฒนากระบวนการ จำนวน 6 ขั้นตอนทั้งนี้เพราะในการพัฒนากระบวนการมีความจำเป็นต้องศึกษาทั้งเอกสารหลักสูตรและวิพากษ์หลักสูตรเพื่อนำความคิดเห็นไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยมีการแบ่งขั้นตอนออกเป็นขั้นตอน ๆ ดังนี้ 1) ค้นหาสาเหตุที่นำมาสู่การกระทำผิดซ้ำ 2) ศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำ 3) จัดทำร่างคู่มือฝึกอบรมการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ 4) การจัดการวิพากษ์ความเหมาะสมของคู่มือ 5) การพัฒนาคู่มือฝึกอบรมและจัดทำขั้นตอนกิจกรรม และ 6) กำหนดแนวทางการประเมินผล โดยผ่านการฝึกอบรมตามโปรแกรมป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 โดยแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการ แต่ละกระบวนการแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การให้ความรู้ ระยะที่ 2 การสร้างจิตสำนึกที่ดี และระยะที่ 3 การให้โอกาสได้แสดงออก จากผลลัพธ์ของกระบวนการ พบว่า ศีล 5 ช่วยแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสิริธรรมานุกูต (2562) พบว่า หลักศีล 5 เป็นธรรมของมนุษย์ที่มีความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริตทางกายและวาจา รวมทั้งสิ่งไม่ดีทุกประการเพราะคนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้น โดยองค์ประกอบป้องกันการกระทำผิดซ้ำตามหลักศีล 5 เป็นการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำ ไปใช้ทำให้ครอบครัวมีแต่ความสุข เพราะได้นำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำและให้สามารถดำรงชีวิตให้มีความสุขตลอดทั้งในเรื่องชีวิตส่วนตัว และในส่วนของการทำงานร่วมกันในสังคม ซึ่งงานวิจัยของศิลป์ชัย ลีลิตธรรม และวงศกร เพิ่มผล (2563) พบว่า กระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะบทลงโทษที่ผู้ต้องขังได้รับ มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำ แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) หรือลดการกระทำผิดซ้ำ

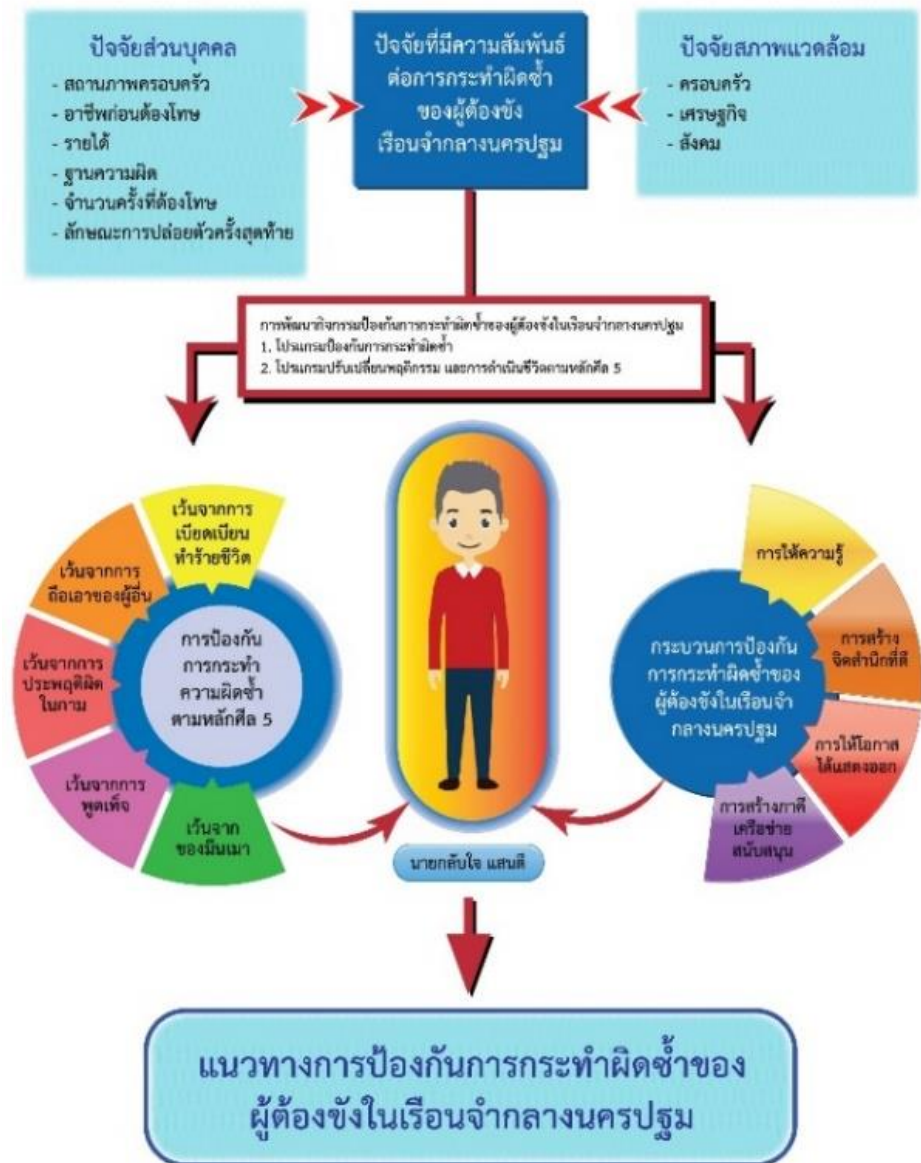
ของผู้ต้องขังลงได้ เมื่อผู้ต้องขังถูกจับกุมดำเนินคดีจนพ้นโทษแล้ว ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งมักกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกในฐานความผิดเดิมหรือในฐานความผิดฐานอื่น ๆ และถูกจับกุมโดยกระบวนการยุติธรรมและศาลพิพากษาลงโทษส่งตัวเข้ากลับมาเป็นผู้ต้องขังรับโทษในเรือนจำซ้ำอีกกระบวนการยุติธรรมที่ดี บทลงโทษที่ผู้กระทำผิดได้รับก็ดี ล้วนเป็นมาตรการที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกัน แก้ไข และส่งเสริม ผู้กระทำผิดเพื่อมิให้กระทำผิดซ้ำอีกเมื่อพ้นโทษ แต่ผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติกลับพบว่า มาตรการต่าง ๆ ที่รัฐกำหนดหรือนำมาปฏิบัติไม่สามารถแก้ไขปัญหการกระทำผิดซ้ำได้ เพราะยังคงพบว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นจากผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษแล้วซ้ำอีก ไม่ว่าจะเป็นในความผิดฐานเดิมหรือความผิดฐานใหม่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถแสดงให้เห็นว่าที่ว่ามาตรการการป้องกัน แก้ไข หรือส่งเสริม ดังกล่าว ไม่สามารถแก้ไขปัญหการกระทำผิดซ้ำได้ตามวัตถุประสงค์ และถือได้ว่ามาตรการดังกล่าว ไม่สามารถแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ

3 แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม มี 4 กระบวนการ คือ 1) การให้ความรู้ 2) การสร้างจิตสำนึกที่ดี 3) กิจกรรมให้โอกาสได้แสดงออก และ 4) การสร้างภาคีเครือข่ายสนับสนุน ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ของกระบวนการ เริ่มต้นจากการให้ความรู้โดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการสร้างความรู้ได้แก่ หลักศีล 5 ที่เป็นองค์ความรู้ในการให้ความรู้ และมีการสร้างจิตสำนึก ประกอบกับการใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายสนับสนุน ตามภารกิจหน้าที่ของแต่ละภาคีเครือข่าย ซึ่งจะนำมาซึ่งแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของโชติกา แก่นธียา (2564) กล่าวว่า แนวทางการแก้ไขปัญหการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง เรือนจำกลางนครสวรรค์ ตามหลักเบญจธรรมประกอบด้วย 1) ด้านความผูกพัน คือ ควรส่งเสริมความผูกพันในครอบครัวให้กับผู้ต้องขังโดยการใช้กิจกรรมสร้างความผูกพัน มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงการเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติของผู้ต้องขัง ให้ผู้ต้องขังรู้จักศรัทธาในตนเองโดยใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา 2) ด้านข้อผูกมัดของผู้ต้องขังหญิง ควรพัฒนาศักยภาพของผู้ต้องขังโดยให้ความรู้ ให้การศึกษา การฝึกอาชีพผู้ต้องขังตามความถนัดหรือความสนใจ รวมถึงการนำหลักธรรมทางศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต 3) ด้านการเข้าร่วม ควรเน้นการปรับทัศนคติ เปลี่ยนกระบวนการความคิดและค่านิยมที่ถูกต้องให้กับผู้ต้องขัง ให้เกิดการยอมรับในการกระทำของตนเอง และพร้อมปรับปรุงตัวเองให้เป็นคนดี มีคุณค่าของสังคม และการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วน 4) ด้านความเชื่อ ต้องพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังให้เกิดสำนึกผิดชอบ ชั่วดี โดยใช้หลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการกล่อมเกลาฟื้นฟู ปรับสภาพจิตใจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพศาสนาภิบาล (2565) พบว่า การขับเคลื่อนงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ประสบความสำเร็จได้เพราะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในส่วนกลางประกอบด้วยสำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติและกรมการศาสนา ถ่ายทอดภารกิจลงไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมไปจนถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม และผู้ใหญ่จังหวัดนครปฐมร่วมสนับสนุนคณะสงฆ์ในชุมชนในการดำเนินงาน ในพื้นที่ก็เป็นความร่วมมืออย่างเหนียวแน่นของเครือข่ายการทำงานที่เริ่มต้นจากคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดนครปฐมร่วมกับบ้าน วัด โรงเรียน และองค์กรชุมชนทั้งองค์กรเชิงวัฒนธรรม องค์กรอาชีพ และองค์กรเยาวชน โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบล จึงทำให้เกิดแนวทางในการทำงานตามที่ได้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตว่า “ผสานกิจกรรม ทำสิ่งใหม่ ใส่ใจปัญหา พัฒนาสู่ความปรองดอง”

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม มีการพัฒนาคู่มือโดยสร้างกระบวนการให้เกิดความเหมาะสม โดยการค้นหาสาเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม มีการจัดทำร่างคู่มือฝึกอบรมการป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการนำหลักศีล 5 มาใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ นำเข้ามาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรของกรมราชทัณฑ์ มีการจัดการวิพากษ์ความเหมาะสมของคู่มือ มีการพัฒนาคู่มือฝึกอบรม จัดทำขั้นตอนการจัดกิจกรรม และยังมีการติดตามประเมินผลในด้านที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้กระบวนการที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ฝึกอบรมผู้ต้องขังที่มีคุณสมบัติในการเข้ารับการฝึกอบรม ตามหลักสูตรและกระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม ที่ได้ทำการศึกษาทำให้เกิดเป็นรูปธรรมบูรณาการร่วมกับหลักศีล 5 ได้เป็นแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึง แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐม ได้ดังนี้

กิจกรรมในป้องกันการกระทำผิดซ้ำ สำหรับผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำในเรือนจำกลางนครปฐม จำนวน 2 โปรแกรม คือ

1. โปรแกรมการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับการอบรมในหลักสูตรลักษณะเฉพาะเจาะจง เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำมีทักษะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงอาจนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำและพัฒนาศักยภาพของตนเองที่จะต่อยอดพัฒนาความรู้ทักษะ ในด้านต่าง ๆ

2. โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 เพื่อให้ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ รู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง รู้จักการให้การช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น มีความอยากที่จะรักษาศีล 5 อีกทั้งยังมีกิจกรรมเกี่ยวกับหลักศีล 5 ควบคู่กันเพื่อให้ผู้ต้องขังที่เข้ารับการอบรมมีทั้งความรู้และคุณธรรม

แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางนครปฐมได้ทั้งสิ้น 4 กระบวนการ ดังนี้

1. กระบวนการให้ความรู้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดละการทำความผิดซ้ำได้ พร้อมกับการพัฒนาปัจจัยด้านอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต

2. กระบวนการสร้างจิตสำนึกที่ดี สร้างจิตสำนึกที่ดีเพื่อให้ผู้ต้องขังมีพฤติกรรมในเชิงสร้างสรรค์มีจิตสำนึกพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาตนเอง

3. กระบวนการให้โอกาสในการแสดงออก ให้ผู้ต้องขังเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมในการแสดงออกในทางที่ถูกต้อง

4. กระบวนการสร้างภาคีเครือข่ายสนับสนุน หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำเข้ามาเป็นองค์ประกอบมีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมในการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เป็นแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำที่จะเกิดขึ้นต่อตัวผู้กระทำผิด ต่อผู้อื่น และต่อสังคม

2. กรมราชทัณฑ์ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวางนโยบายในการทำงานที่สอดคล้องกันเป็นแนวทางในการร่วมมือในเรื่องของการพัฒนากระบวนการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

3. เรือนจำกลางนครปฐมควรส่งเสริมบุคลากรให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 เพื่อให้เป็นการสร้างความรู้และเป็นแบบอย่างให้กับผู้ต้องขัง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เรือนจำควรมีการนำกระบวนการแนวทางการป้องกันโดยหลักศีล 5 มาจัดเป็นหลักสูตรในการอบรมผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำควบคู่ไปกับกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อพัฒนาทั้งด้านความรู้และคุณธรรมเพื่อคืนคนดีสู่สังคมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

2. หน่วยงานส่งเสริมด้านอาชีพ ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการอบรม จัดกิจกรรมให้เกิดความเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรม

3. สถาบันทางสังคม ควรให้โอกาสผู้พ้นโทษได้แสดงบทบาทหรือส่งเสริมการมีตัวตนในสังคม ความเท่าเทียมในด้านสิทธิทางสังคม บนพื้นฐานมนุษยธรรมที่เท่าเทียม

4. ควรส่งต่อข้อมูลที่ได้ไปยังหน่วยงานสาธารณะที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล เพื่อนำข้อมูลไปใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาพัฒนาต่อยอด

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2565). สถิตินักโทษเด็ดขาดแยกตามอายุเรือนจำกลางนครปฐม. เข้าถึงได้จาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_index.php.
- กระทรวงยุติธรรม. (2565). ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579). เข้าถึงได้จาก <https://www.moj.go.th/attachments/2017060914111603707.pdf>
- ชวลิต กลิ่นแข. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน, *วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 6(3), 253-261.
- โชติกา แก่นธียา. (2564). การแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครสวรรค์ โดยบูรณาการตามหลักเบญจธรรม. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(2), 215-224.
- ประชา ประสงค์ธรรม. (2547). แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในคดีอาญาเสพติดของผู้ต้องขังชายในเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พระครูสิริธรรมมานุยุต. (2562). การใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อลดปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย. *วารสารเสถภูมิวิชาการ*, 5(3), 56.

- พระเทพศาสนาภิบาล. (2565). หมู่บ้านรักษาศีล 5 : แนวคิดและรูปแบบการขับเคลื่อนเพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของจังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 8(2), 32-44.
- เรือนจำกลางนครปฐม. (2565). ข้อมูลอัตราการกระทำผิดซ้ำผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครปฐม. เข้าถึงได้จาก <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/rearchAdvance>.
- ศิลป์ชัย ลีลิตธรรม และวงศกร เพิ่มผล. (2563). แนวทางป้องกันตามหลักเบญจศีล เพื่อส่งเสริมการไม่กระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดสมุทรปราการ. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง. (2562). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 24(2), 78-100.
- โสฬส สุวรรณโณม. (2548). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดี ยาเสพติดในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป). วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัยบูรพา.

การพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นมรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล

Development of Local Curriculum Innovation “Ethnic Cultural Heritage of
Uthai Thani Province” Using the Community as a Base for Innovative
Learning through Digital Technology

เยาวเรศ ปักดีจิตร¹

Yaowares Pakdeejit

Received: September 07, 2023

Revised: October 09, 2023

Accepted: October 15, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี 2) สร้างนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นมรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี และ 3) ศึกษาผลการใช้และความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นมรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง เป็นตัวแทนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียน โดยเปิดตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ กำหนดค่าเคลื่อนร้อยละ 10 ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 20 คน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและนักเรียน จำนวน 100 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือ ได้แก่ แบบสำรวจบริบทชุมชน มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 แบบประเมินความเหมาะสม มีค่าความเหมาะสมเท่ากับ 4.70 และแบบสอบถามความพึงพอใจ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี มีอัตลักษณ์ทาง

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์; Nakhon Sawan Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: maew747@hotmail.com

วัฒนธรรมแตกต่างกัน อันได้แก่ วิธีการดำเนินชีวิต ภาษา อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดก วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” ประกอบด้วย 2.1) ลาวครั่งและลาวเวียง 2.2) ขมุบ้าน 2.3) กระเหรี่ยง และ 2.4) ลาวอีสานอพยพ และสร้างสื่อวีดิทัศน์ออนไลน์ มีความเหมาะสมใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) การใช้นวัตกรรมหลักสูตร นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี มีทักษะสังเกต สำรวจ บันทึก สรุป องค์ความรู้ นำเสนอความรู้ผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงานและมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตร ท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น, มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี, ชุมชนเป็น ฐาน, นวัตกรรมการเรียนรู้, เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the cultural context of ethnic groups in Uthai Thani Province; 2) to create the local curriculum innovation, cultural heritage of ethnic groups in Uthai Thani Province; and 3) to study the results of using and satisfaction with the local curriculum innovation, cultural heritage of ethnic groups in Uthai Thani Province using the community as a base. It was a participatory action research. The sample group represented ethnic communities in Uthai Thani Province, school administrators, teachers and students using Taro Yamane's ready-made table. It was estimated that the error will be 10 percent, consisting of 20 ethnic community representatives, 100 school administrators, teachers and students by purposive sampling. Tools included a community context survey. There was a consistency value between 0.67-1.00. Appropriateness assessment model had an appropriateness value of 4.70 and satisfaction questionnaire with the confidence value was 0.84. Data analysis was done by mean, standard deviation and content analysis. The research results found that 1) the cultural context of ethnic groups in Uthai Thani Province had different cultural identities, namely lifestyles, language, food, dress, housing, art, culture, traditions,

and local wisdom, 2) developing local curriculum innovation. “Cultural heritage of ethnic groups in Uthai Thani Province” consisted of 2.1) Lao Krang and Lao Wiang, 2.2) Khmu Ban, 2.3) Karen, and 2.4) Lao Isan immigrants and created online video media. Overall appropriateness was at a high level, and 3) in the use of curriculum innovations, students learnt about art, culture and local wisdom of ethnic groups in Uthai Thani Province. They had the skills to observe, survey, record, summarize knowledge, present knowledge through creative work and overall satisfied with the local curriculum innovation at a high level.

Keywords: Local Curriculum Innovation, Ethnic Cultural Heritage of Uthai Thani Province, Community-based, Learning Innovation, Digital Technology

บทนำ

โลกยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมทั้งในด้านความคิด วัฒนธรรม ทักษะ และค่านิยมต่าง ๆ ดังนั้น ทุกประเทศจึงต้องเตรียมประชาชนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวซึ่งสอดคล้องกับคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ (2559) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศจึงได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาขึ้นเพราะเชื่อว่าการศึกษาคือการสร้างคน นโยบาย การปฏิรูปการศึกษานั้นย้าถึงความสำคัญของรูปแบบการจัดการการศึกษาและการศึกษาที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงการจัดการเรียนรู้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสำคัญของการศึกษาถือเป็นเครื่องมือที่สามารถเปลี่ยนแปลงประเทศได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับบุคคลสถานที่ ธรรมชาติ หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียน ผู้สอนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือเรื่องที่สนใจศึกษาได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนและธรรมชาติเป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาลที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จบ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนรู้และ

การปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้เรียนในระบบการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษาจนถึงอุดมศึกษาจะให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในปัจจุบันจึงเป็นยุคสังคมฐานความรู้และแรงงานความรู้เป็นยุคที่ใช้ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนา โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่อาศัยการผลิตการแพร่กระจาย และการใช้ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนหลักให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนใหญ่จะต้องอาศัยสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาสังคม (The Brooker Group, 1999)

จังหวัดอุทัยธานี ตั้งอยู่บนพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ของที่ราบลุ่มภาคเหนือตอนล่าง ติดต่อกับภาคกลางตอนบน ค่อนไปทางทิศตะวันตกเป็นเมืองที่มีทัศนียภาพดงามตระการตา ทั้งเรือสวน ไร่น้ำ แม่น้ำ และป่าเขาอันหลากหลายทั้งพันธุ์พืชและสัตว์ ด้วยความมั่งคั่งทางทรัพยากรธรรมชาติ อุทัยธานีจึงเป็นอยู่ข้าวอู่น้ำของผู้คนบนผืนแผ่นดินมานับแต่อดีต ดังปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณที่มีความต่อเนื่องกันมาหลายยุคสมัย ประกอบกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดอุทัยธานีนั้นเอื้ออำนวยต่อการตั้งชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จึงพบว่า เกือบทุกพื้นที่ของจังหวัดอุทัยธานีนั้นเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญมายาวนาน ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ชีวิตดำรงอยู่ในแต่ละพื้นที่ มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตประเพณีที่แตกต่างกันไป บนฐานความคิดเชื่อของแต่ละกลุ่มคน กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 5 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุขบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอพยพ ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นกระจัดกระจายอาศัยอยู่ทั่วไปภายใต้บริบทวิถีความเป็นชุมชนในเขตอำเภอบ้านไร่ อำเภอห้วยคต อำเภอทัพทันและอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดอุทัยธานี (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2565)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครูผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาพยาบาลแบบพื้นบ้านจากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์การคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2557; กล้า ทองขาว, 2561; Bednar, S. & Simpson, N. B., 2013; Bedri, Z, de Frein, R. & Dowling, G., 2017)

จากสภาพการจัดการศึกษาและการใช้หลักสูตรล้มเหลว ครูไม่เข้าใจหลักสูตร ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเยาวชนไทย ไม่สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครอง ดังนั้นปัญหาการจัดการศึกษาจึงต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน ทั้งรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ นักการศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองต้องร่วมมือกันแก้ไขโดยด่วนผ่านช่องทางของสมาคมผู้ปกครอง โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาและเวทีประชุมสัมมนาต่าง ๆ โดยใช้การวิจัยเป็นฐานในการแก้ปัญหา (กนก จันทรทอง, 2560) ดังนั้น นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ได้คิดค้น ประยุกต์มาจากสภาพบริบท วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และเนื้อหาสาระให้กับผู้เรียนในท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า โรงเรียนในพื้นที่หรือชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานีมีความใกล้ชิดกับชุมชนในท้องถิ่นมากที่สุด โรงเรียนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการเรียนรู้ เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ที่พัฒนาองค์ความรู้พัฒนาทักษะและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในทุกด้านของเด็ก จึงมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน มีความจำเป็นที่จะต้องให้ทั้งชุมชนและโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นควรเป็นความคิดริเริ่มจากความคิดของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องเปิดโอกาสและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบที่หลากหลายตามความสามารถของแต่ละฝ่าย เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน ทั้งนี้ กุลิสรา จิตรขญาวณิช (2565) กล่าวว่า การนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูหรือผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และชุมชน พัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งการมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุและการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์วิธีการ แนวทางการดำเนินการ

กำหนดการใช้แหล่งเรียนรู้ ครูในชุมชน และการนำผลจากความคิดไปใช้ปฏิบัติจริง และรับผลประโยชน์และคุณประโยชน์ ถือได้ว่าเป็นการรับประโยชน์ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นมรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเป็นการส่งเสริมสมรรถนะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และเป็นการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจ เกิดสมรรถนะการเรียนรู้และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สามารถพัฒนาตนเองและสามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้มรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่น และทรัพยากรของท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานีและแนวการพัฒนา
นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
สู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล
2. เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์
จังหวัดอุทัยธานี” สู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีคุณภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
3. เพื่อศึกษาผลการใช้และความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดก
วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่าน
เทคโนโลยีดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย 1) ศึกษาบริบทด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัด
อุทัยธานีและแนวการพัฒนาวัฒนธรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัด
อุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล 2) สร้างและพัฒนาน
นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” สู่นวัตกรรมการเรียนรู้
ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีคุณภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และ 3) ศึกษาผลการใช้และความพึงพอใจต่อ
นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู
่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 บุคคลในชุมชน องค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชน และกลุ่มที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนในชุมชนและโรงเรียนในเขตอำเภอบ้านไร่ อำเภอยะผา และอำเภอทับทัน จังหวัดอุทัยธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นตัวแทนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานีและโรงเรียนในเขตอำเภอบ้านไร่ อำเภอยะผา และอำเภอทับทัน ซึ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยเปิดตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ (Yamane) กำหนดขนาดเคลื่อนร้อยละ 10 ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 20 คน และผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและนักเรียน จำนวน 100 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพดังนี้

1. แบบบันทึกสรุปบริบทชุมชนและแบบบันทึกโครงสร้างนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบบันทึกเนื้อหา ระบุเนื้อหาและประเด็นหลักในแบบบันทึกให้ครอบคลุมในการศึกษาวิจัย สร้างแบบบันทึก ตามประเด็นและเนื้อหาที่กำหนด และไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา มีค่าความสอดคล้อง IOC เท่ากับ 0.67 ขึ้นไป และปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์

2. แบบประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล โดยศึกษาหลักการทฤษฎีจากตำรา เอกสาร บทความทางวิชาการและงานวิจัย สร้างแบบประเมินคุณภาพ นำแบบประเมินคุณภาพที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม มีค่าความเหมาะสมเท่ากับ 4.70 และนำมาแก้ไขปรับปรุงแบบประเมินเป็นฉบับสมบูรณ์

3. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นฯ โดยศึกษาหลักการทฤษฎีจากตำรา เอกสาร บทความทางวิชาการและงานวิจัย สร้างแบบสอบถาม ตามประเด็นและเนื้อหาที่กำหนด และไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา มีค่าความสอดคล้อง IOC เท่ากับ 0.67 ขึ้นไป มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 และปรับปรุงแก้ไขและจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานกับสถานศึกษา ตัวแทนชุมชน และลงพื้นที่ศึกษาบริบททั้งด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูล

สารสนเทศเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี อันได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ โดยการสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการลงสำรวจสถานที่สำคัญ และสถานที่สำคัญที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ และสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างและพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” สู่วัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีคุณภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และศึกษาผลการใช้นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่วัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การเรียบเรียงข้อมูล เขียนเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย บริบทด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ และแนวทางการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” จัดทำเป็นเอกสารหลักสูตรท้องถิ่นและสื่อวิทัศน์เพื่อการเรียนรู้

2. การสร้างนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” มีองค์ประกอบ ดังนี้ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น จำนวน ชั่วโมง สาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้ หน่วยที่ 1 กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง หน่วยที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน หน่วยที่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และหน่วยที่ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ

ตารางที่ 1 โครงสร้างนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี”

หน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้/ แหล่งเรียนรู้	การวัดและ ประเมิน	จำนวน ชั่วโมง
1. กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติ	- วิเคราะห์ข้อมูลด้านศิลปะวัฒนธรรมและ	- ประวัติความเป็นมา	- ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศด้านศิลปะ	- บทเรียนท้องถิ่น	- สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้	20

หน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้/ แหล่งเรียนรู้	การวัดและ ประเมิน	จำนวน ชั่วโมง
พันธุ์ลาว เวียง	ภูมิปัญญา ท้องถิ่นกลุ่มชาติ	- ลักษณะที่อยู่อาศัย	วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	- หนังสืออิเล็กทรอนิกส์	- ตรวจผลงาน	
2. กลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนบ้าน	พันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดอุทัยธานี	- ภาษา - ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี	- ศึกษาสื่อวิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปะ	- หลักสูตรท้องถิ่น	- สังเกตการนำเสนอ	
3. กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง	- สืบค้นและนำเสนอเรื่องราวทางประวัติ	- อาหาร	วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	- วิทัศน์ออนไลน์	- ผลงาน	
4. กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ	ศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี	- ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- ลงพื้นที่สำรวจสังเกต เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี	- แหล่งเรียนรู้ชุมชน		
	- จัดทำประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	- การแต่งกาย	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี			
	- รักและภาคภูมิใจสืบสาน อนุรักษ์ ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี		- นำเสนอข้อมูลสารสนเทศด้านศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสร้างชิ้นงาน			
			- นำเสนอและประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น			

ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างเสร็จแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา จำนวน 3 คน ประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” พบว่า นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” มีผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรท้องถิ่นในระดับความเหมาะสมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, $S.D = 0.46$)

3. การศึกษาผลการใช้และความพึงพอใจต่ออนัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นฯ พบว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี มีทักษะสังเกต สำรวจ บันทึกและสรุปองค์ความรู้ นำเสนอความรู้ผ่านการสร้างสรรค์ชิ้นงาน และนักเรียนมีความพึงพอใจต่ออนัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.29$, S.D = 0.60) รองลงมา คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.26$, S.D = 0.50) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.14$, S.D = 0.53)

ตารางที่ 2 ผลการใช้นัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น

ชื่อหน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น	ผลการใช้นัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น
1. กลุ่มชาติพันธุ์ลาว	- วิเคราะห์ข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดอุทัยธานี	- ประวัติความเป็นมา	- ผู้เรียนอธิบายสารสนเทศด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ
2. กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน	- สืบค้นและนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี	- ภาษา	- ผู้เรียนอภิปรายข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพผ่านการสืบค้นจากสื่อวิทัศน์
3. กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง	- จัดทำประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	- ศิลปะ	- ผู้เรียนมีทักษะการสำรวจ สังเกตและทักษะการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ
4. กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ	- รักและภาคภูมิใจ สืบสาน อนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี	- วัฒนธรรมและประเพณี	- ผู้เรียนสร้างชิ้นงานและนำเสนอข้อมูลสารสนเทศด้านศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ
		- อาหาร	- ผู้เรียนจัดทำข้อมูลนำเสนอและประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ
		- ภูมิปัญญาท้องถิ่น	
		- การแต่งกาย	

ทั้งนี้ ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, $S.D = 0.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.29$, $S.D = 0.60$) รองลงมา คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.26$, $S.D = 0.50$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.14$, $S.D = 0.53$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี อันได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง และลาวเวียง กลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ได้แก่ วิถีการดำเนินชีวิต ภาษา อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้บริบทในท้องถิ่นเป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ควบคู่กับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน สามารถพัฒนาให้ผู้เรียน เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุขมีสติปัญญา เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ความเป็นตัวตนของตนเอง ทำให้การเรียนรู้เกิดได้ตลอดเวลา การสัมผัสกับแหล่งข้อมูลข่าวสารสิ่งรอบตัวอยู่เสมอ และเรียนรู้ตลอดชีวิต นำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน ดังเช่น Lawey (1998) กล่าวว่า การให้ความสำคัญกับท้องถิ่น โดยดึงเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เป็นศาสตร์ในสาขาวิชาต่างๆเข้ามาจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างท้องถิ่น การใช้พื้นที่ท้องถิ่นเป็นพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้า องค์กรส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และชุมชนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ Jaycox, R. (2001) กำหนดหลักสูตรช่วยจัดให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตน และการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้รู้ในสังคมปัจจุบันให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การให้ความรู้กับผู้เรียนทำให้ทราบถึงการดำเนินชีวิตในสังคม กับความแตกต่างในการดำเนินชีวิตในสังคม จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ และสามารถเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยโดยใช้ทรัพยากร สารสนเทศที่มีอยู่ในท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวเรศ รักดีจิตร และคณะ (2565) พบว่า การจัดการความรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์ที่ศึกษามีทั้งหมด 5 กลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกันออกไป

2. การสร้างนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” มีองค์ประกอบ ดังนี้ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น จำนวน ชั่วโมง สาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้ หน่วยที่ 1 กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง หน่วยที่ 2 กลุ่มชาติพันธุ์ขมุขบ้าน หน่วยที่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และหน่วยที่ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสานอพยพ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น เป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาบริบทด้านประวัติความเป็นมา วิธีการดำเนินชีวิตวิถีชีวิตที่อยู่อาศัย ภาษา อาหาร การแต่งกาย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและบูรณาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ เป็นการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและควรให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และกรอบเนื้อหาสาระการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะได้มาซึ่งกรอบเนื้อหาสาระการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละสถานศึกษา เพื่อใช้ในขั้นตอนการกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่น โดยเนื้อหาสาระการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น อาจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหา เหตุการณ์สำคัญในท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับปิยดา ชัชวาลย์ปรีชา (2557); ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2559) กล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางและศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ วิถีชีวิต ของชุมชน/ท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี อิมใจ และเยาวเรศ ภักดีจิตร (2563) พบว่า 1) นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง วิถีชีวิตชุมชนเขาทอง จำนวน 5 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย หน่วยที่ 1 ความ เป็นมาของตำบลเขาทอง หน่วยที่ 2 สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพทั่วไปของตำบลเขาทอง หน่วยที่ 3 วัฒนธรรมประเพณี หน่วยที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหน่วยที่ 5 ศิลปะการแสดงรำไท่น ผลการประเมินคุณภาพ นวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง วิถีชีวิตชุมชนเขาทอง มีผลการประเมินคุณภาพในระดับความเหมาะสมโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13) และ 2) วิดีทัศน์ออนไลน์ เรื่อง วิถีชีวิตชุมชนเขาทอง ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) ความ เป็นมาของตำบลเขาทอง 2) สภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพทั่วไปของตำบลเขาทอง 3) วัฒนธรรม ประเพณี 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 5) ศิลปะการแสดงรำไท่น ซึ่งพัฒนาวิดีโอทัศน์ออนไลน์ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเผยแพร่บน YouTube (หลักสูตรพัฒนาท้องถิ่น วิถีชีวิตเขาทอง) ผลการ

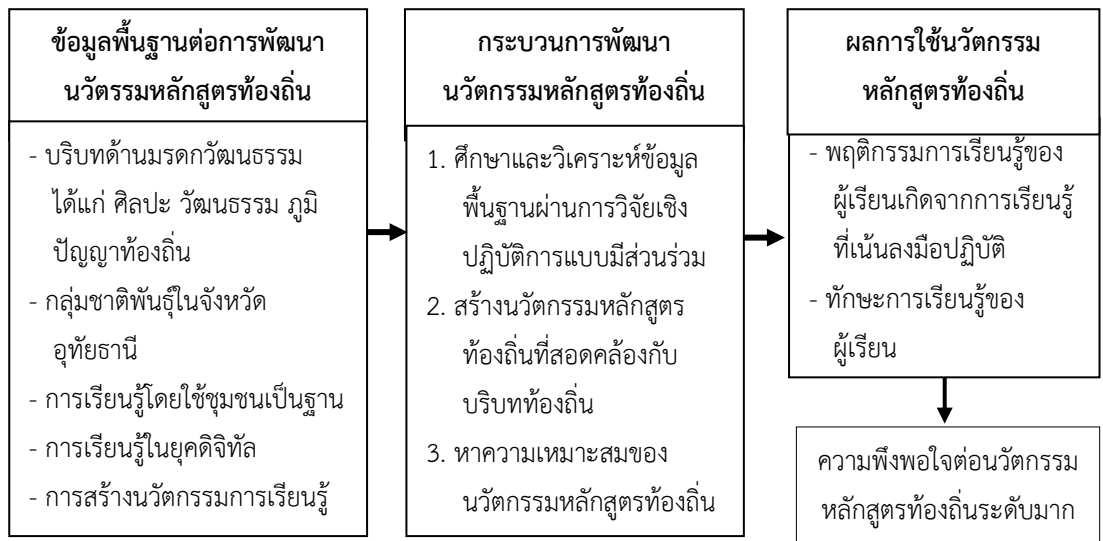
ประเมินคุณภาพวิดีโอออนไลน์ เรื่อง แม่เป็นศึกษา มีระดับคุณภาพโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด คล้องกับงานวิจัยของอมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาร (2562) พบว่า หลักสูตรประกอบด้วย 2 ส่วน คือ หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร หลักสูตรมีองค์ประกอบ ได้แก่ ความสำคัญและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย คำอธิบาย รายวิชา โครงสร้างหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการวัดและประเมินผล และสื่อ การเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ และเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษา อิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และคู่มือการใช้หลักสูตร แล้วนำหลักสูตรและเอกสารประกอบ หลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสม พบว่า องค์ประกอบหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.47$) และเอกสารประกอบหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$)

3. การศึกษาผลการใช้และความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า นักเรียนเกิดการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดอุทัยธานี มีทักษะสังเกต สรุปองค์ความรู้ นำเสนอความรู้ผ่านการสร้างชิ้นงาน และมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะนวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่น “มรดกวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี” โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทำงานกลุ่มร่วมกัน เกิดความรักความสามัคคี ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ได้เรียนรู้การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ทำให้มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ได้เรียนรู้จากสถานที่จริงได้รับประสบการณ์ตรง ได้ลงมือปฏิบัติจริง ทำให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ นำไปต่อยอดและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เห็นถึงคุณค่ามีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้เรียนรู้ และอยากสืบสานอนุรักษ์ไว้ เป็นการเรียนรู้ที่สนุกและมีความสุข ดังเช่น Levin, B. (2001) ได้กล่าวถึงการศึกษาของคนในยุคศตวรรษที่ 21 นั้นต้องประกอบด้วย ความสามารถในการผลิตผลงาน ประสิทธิภาพในการสื่อสาร ความสามารถทางสื่อดิจิทัล และความคิดประดิษฐ์ และสิ่งที่จะช่วยให้ การคิดประดิษฐ์ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้เรียนต้องมีทักษะชีวิต ที่ประกอบด้วย การปรับตัว การจัดการสิ่งที่สลับซับซ้อน การชี้นำตนเอง ความรู้ การคิดสร้างสรรค์ ความกล้าเสี่ยง และการคิด ขั้นสูงอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น จึงเป็นบทบาทหน้าที่ โดยตรงของครูในยุคนี้ที่ต้องกำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ความสามารถในการคิดต่าง ๆ ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดแก้ปัญหา (Rusbult, C., 2007) ในการนำ

ความรู้จากสถานการณ์หนึ่งหรือบริบทหนึ่งไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่มีบริบทต่างจากสถานการณ์เดิม และผู้เรียนตระหนักรู้ว่าตนเองได้ใช้ความรู้เหล่านั้นในสถานการณ์ใหม่ การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการความรู้ผู้เรียนจะได้เชื่อมโยงความรู้หรือถ่ายโยงความรู้ไปตลอดระยะเวลาการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการเชื่อมโยงความรู้ที่ตนเองได้เรียนรู้นั้นอย่างสม่ำเสมอในสาระที่ได้เรียนรู้ และช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการถ่ายโยงความรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Judd, C. H., 1982) ทั้งนี้ การเรียนรู้โดยการบริการสังคม เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, K., 2011) ทั้งนี้ อัจฉนาวัตกรรมหลักสูตรท้องถิ่นนี้ นำไปออกแบบการจัดการเรียนรู้ ใช้วิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง สิ่งที่กำหนดให้ผู้เรียนทำต้องเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวเรศ ภักดีจิตร (2565) พบว่า ผลการจัดการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นบนฐานนครสวรรค์ศึกษา ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้วิเคราะห์ อธิบายนำเสนอผลงานมีส่วนร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็นและจัดทำแผนพับประชาสัมพันธ์ และนักเรียนมีความพึงพอใจที่มีต่อหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวเรศ ภักดีจิตร และภิญญา โพธิพิทักษ์ (2565) พบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า นักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากสื่อ แหล่งเรียนรู้และปราชญ์ชาวบ้าน มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะการร่วมมือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ทักษะชีวิตและอาชีพ และการประเมินผลการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้โดยภาพรวม มีคะแนนเฉลี่ย 20.30 คิดเป็นร้อยละ 67.68 และสอดคล้องกับงานวิจัยของลักขณา สุกใส และจินต กานต์ สุธรรมดี (2562) พบว่า ความพึงพอใจในวิถีชีวิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานศึกษาควรมีนโยบายให้มีการนำบริบทท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี ไปบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนต่อไป
2. หน่วยงานการศึกษาและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดอุทัยธานี ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาควรมีการพัฒนาครูและบุคลากรในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้เป็นฐาน
2. ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบความร่วมมือในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี

เอกสารอ้างอิง

กนก จันทร์ทอง. (2560). การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28(2), 227-241.

- กล้า ทองขาว.(2561). *การจัดการศึกษาฐานชุมชน*. เข้าถึงได้จาก www.dpu.ac.th/ces/download.php?filename=1377584927.docx.
- กุลิสรา จิตรชญาวนิช. (2565). *การพัฒนาหลักสูตรฉบับย่อ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ. (2559). *ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ระยะเวลา (2560-2579)*. เข้าถึงได้จาก https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2018/08/file_32600e26a233b3fc9c88e48300c10334.pdf
- คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2565). *จังหวัดอุทัยธานี*. เข้าถึงได้จาก http://www.human.nu.ac.th/lower_north/dataprovince_UTHAI.php.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2559). *การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : วีพริ้นท์.
- ปิยดา ชัชวาลปรีชา. (2557). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการสร้างสรรคศิลปะการแสดงฟ้อนสไบสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดลำปาง*. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 6(1), 15-26.
- เยาวเรศ ภักดีจิตร และคณะ. (2565). *นวัตกรรมการพัฒนาการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ตามแนวคิดสะเต็มศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์*. (รายงานการวิจัย).สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- เยาวเรศ ภักดีจิตร และภิญญา โพธิพิทักษ์. (2565). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในจังหวัดนครสวรรค์*. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 12(2), 106-121.
- เยาวเรศ ภักดีจิตร. (2565). *การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นบนฐานนครสวรรค์ศึกษาด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 17(1), 61-76.
- ลักขณา สุกใส และจินตกานต์ สุธรรมดี. (2562). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น “แผ่นดินถิ่นรักษัชัยภูมิ” แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนสู่นวัตกรรมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ระดับ*

- ประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ.วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 21(2), 157-168.
- วารุณี อิ่มใจ และเยาวเรศ ภักดีจิตร. (2563). การพัฒนานวัตกรรมการหลักสูตรท้องถิ่นและวิถีทัศน์ออนไลน์ เรื่อง วิธีชีวิตชุมชนเขาทอง. วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 3(3), 1-12.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- ศรীরรรณ ฉัตรสุริยวงศ์. (2557). กระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร. (2562). การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์.วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(4), 342-356.
- Bednar, S. & Simpson, N. B. (2013). *Incorporating community-based learning in a course on the economics of poverty*. Retrieved from <https://www.aeaweb.org/conference/2014/retrieve.php?pdfid=214>.
- Bedri, Z, de Frein, R. & Dowling, G. (2017). Community-based learning : A primer. *Irish Journal of Academic Practice*, 6(1), 1-27.
- Flecky, K. (2011). *Foundations of service learning*. Retrieved from http://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_CH01_FINAL.pdf.
- Jaycox, R. (2001). *Rural home schooling and place-based education*. Charleston, W V : ERIC.
- Judd, C. H. (1982). *Educational Psychology*. Chicago : The University of Chicago.
- Lawey. (1998). *Florida module on generic teacher competencies: Module on module*. Florida : The University of Florida.

- Levin, B. (2001). *Energizing Teacher Education and Professional Development with Problem- Based Learning*. Alexandria, VA. : Association for Supervision and Curriculum Development.
- Rusbult, C. (2007). *Thinking Skills in Education*. Retrieved from <http://www.Asa3.org/ASA/education/think/skills.htm>.
- The Brooker Group. (1999). *Background Paper on Higher Education Prepared for the Asian Development Bank*. n. p.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภavana 4

A Development Model of Quality of Life of Male Elderly Inmates in
Nakhon Pathom Central Prison based on Bhavana 4

เลอสรณ์ พิสง¹ พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร² และพระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ³
Lersan Pissawong, Phramaha Prakasit Thitipasitthikron and Phrapalad Prapoj
Yusamran

Received: August 04, 2023

Revised: September 18 2023

Accepted: September 23, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณภาพชีวิต 2) ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักภavana 4 และ 3) เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภavana 4 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 20 คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบเนื้อหาและนำเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) เรือนจำกลางนครปฐมมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชาย ใน 3 ด้าน คือ ด้านสาธารณสุข ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพร่างกาย รักษาพยาบาลเบื้องต้นและเฝ้าระวังตามความเหมาะสม ด้านการดำรงชีพ มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมตามบริบทของผู้ต้องขัง ด้านคุณค่าทางสังคม มีกิจกรรมสานสัมพันธ์ครอบครัว มีศูนย์เตรียมการปลดปล่อย การเรียนรู้หลักปฏิบัติทางศาสนา และการฝึกอาชีพ 2) การพัฒนาคุณภาพ

¹ เรือนจำกลางนครปฐม; Nakhon Pathom Central Prison

^{2,3} วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: Lersan.correct@gmail.com, Tel. 085-5931121

ชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภavana 4 เป็นกิจกรรมเชิงบูรณาการ กับกิจกรรมของเรือนจำ เช่น การปฐมนิเทศผู้ต้องขังเข้าใหม่เพื่อให้เรียนรู้ระบบระเบียบในการอยู่ ร่วมกัน การจัดพื้นที่ออกกำลังกาย การจัดกิจกรรมราชทัณฑ์ปันสุข กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรม รวมถึง กิจกรรมฝึกวิชาชีพ เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรตามรอยพ่อ โครงการโคกหนองนา แห่งน้ำใจและความหวัง โครงการพัชรธรรม และ 3) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง สูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภavana 4 ในด้านกายภavana มีการปฐมนิเทศให้ ความรู้ในการดูแลตนเอง ด้านศีลภavana การส่งเสริมให้ปฏิบัติตามระเบียบ กิจกรรมจิตอาสา ด้าน จิตภavana มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในโครงการพัชรธรรม โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และการเรียน หลักสูตรสัจคตสสมาธิ ด้านปัญญาภavana มีการส่งเสริมอาชีพในโครงการเกษตรตามรอยพ่อ โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพชีวิต, ผู้ต้องขังสูงอายุ, หลักภavana 4

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the quality of life; 2) to study the development of quality of life according to Bhavana 4; and 3) to propose a model for developing the quality of life of male elderly inmates in Nakhon Pathom Central Prison according to Bhavana 4. It was the qualitative research by studying documents study, in-depth interviews with 20 key informants and focus group discussions with 10 people using purposive sampling. Data were analyzed for content and presented descriptively. The results found that 1) Nakhon Pathom Central Prison promoted the quality of life of male elderly inmates in 3 areas: in public health aspect, there was knowledge on how to take care of one's own health and health counseling. There was a physical health check, basic medical treatment and treatment as appropriate; in terms of livelihood aspect, appropriate welfare was provided according to the inmates' context; for social value aspect, there were family bonding activities, a release preparation center; there was learning about religious practices and vocational training; 2) developing the quality of life of male elderly inmates in Nakhon Pathom Central Prison according to Bhavana 4 was an integrated

activity with prison activities, such as orientation for new inmates to learn the rules and regulations for living together, organizing exercise space, organizing Correctional Pansuk Activities, activities to promote morality including vocational training activities such as the project to promote careers in agriculture following in Father's footsteps, Khok Nong Na Project of kindness and hope, Patcharadham Project, and 3) a model for developing the quality of life of male elderly inmates in Nakhon Pathom Central Prison according to Bhavana 4. In Kayabhavana, there was an orientation to provide knowledge on self-care; Silabhavana aspect, there was encouragement to follow the regulations, volunteer activities; in the area of Cittabhavana, there were Dhamma practice activities in the Patcharadham project, Buddhist way Prison Project, and studying the Sakkasasamadhi course; for Panyabhavana aspect, there was career promotion in the agricultural project following in Father's footsteps, Khok Nong Na Project of kindness and hope.

Keywords: Quality of Life Development, Elderly Inmates, Bhavana 4

บทนำ

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากรที่ทำให้เกิดการเสียสมดุลทางประชากร คือ ประชากรสูงอายุเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ในขณะที่สัดส่วนของประชากรวัยเด็กและวัยทำงานมีแนวโน้มลดลง เห็นได้ชัดเจนจากข้อมูลเชิงประจักษ์และการคาดประมาณแนวโน้มประชากรในอนาคต ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงวัย (Ageing Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา (วันทนี วัฒนะ และคณะ, 2560) ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี โดยในปี 2563 มีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ ร้อยละ 18.7 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ซึ่งถือว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) มากขึ้นเรื่อย ๆ ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่ว่าเมื่อประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มีผลต่อความเป็นอยู่ของประชากรมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดและมีพฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างกันไปตามสภาพบริบทที่เป็นอยู่

หากระบบสวัสดิการของรัฐไม่สามารถตอบสนองในส่วนนี้ได้แล้วก็จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องของสุขภาพอนามัย รายได้ ที่พักพิง ผู้ดูแล และผลักดันให้ผู้สูงอายุอาจต้องดิ้นรนต่อสู้ด้วยตนเอง บ้างก็ดำเนินชีวิตผิดจากรูปแบบหรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไม่ว่าจะกระทำด้วยความตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม จนนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายและถูกส่งเข้าเป็นผู้ต้องขังในเรือนจำ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้พบข้อมูลที่ทำให้เห็นว่าประชากรเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ ความสามารถในการทำงานและความสามารถในการประกอบสัมมาชีพเพื่อการหารายได้ลดลงซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากประชากรที่กลายเป็นผู้สูงอายุเหล่านี้ไม่สามารถหารายได้จากแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องพึ่งพารายได้จากประชากรวัยทำงานในครัวเรือนเป็นหลัก ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาที่สำคัญของสังคมผู้สูงอายุ คือ ปัญหาความยากจนและเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ อันอาจส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งต้องกระทำผิดและต้องโทษจำคุกในเรือนจำ ซึ่งทำให้จำนวนผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำตามสถิติของกรมราชทัณฑ์มีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุของกรมราชทัณฑ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2561-2563 มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ.2564 มีจำนวน 4,789 คน จำแนกเป็นผู้ต้องขังสูงอายุเพศชาย จำนวน 4,028 คน ผู้ต้องขังสูงอายุเพศหญิง จำนวน 761 คน (กรมราชทัณฑ์, 2564) ทำให้สถานการณ์ในเรือนจำของประเทศไทยส่วนใหญ่มีผู้ต้องขังเกินอัตราความจุมีสภาพแออัดสวัสดิการต่าง ๆ ไม่เพียงพอต่อการควบคุมดูแลประกอบกับกระแสความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีการตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้มีความเหมาะสมสอดคล้องและเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนให้มากที่สุด ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มักมีปัญหาในด้านสุขภาพเนื่องจากเป็นวัยที่ร่างกายมีการถดถอยและเสื่อมลงเป็นผลทำให้โรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ เบียดเบียนส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขาดความรู้ในการดูแลตนเองตั้งแต่วัยเด็กและเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต้องจากการทำงานจนเข้าสู่วัยชรา ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันตลอดช่วงชีวิตมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุภายในเรือนจำและทัณฑสถาน เนื่องจากอยู่ในสภาพต้องโทษบุตรหลานไม่สามารถดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดได้

เรือนจำในหลายแห่งของประเทศได้ประสบกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นดังกล่าว หากไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำ ปัญหาสุขภาพอนามัยปัญหาสุขภาพจิต ดังนั้นผู้ต้องขังสูงอายุจัดเป็นผู้ด้อยโอกาสและจำเป็นต้องให้ความดูแลด้านสวัสดิการและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากแต่ปัจจุบันงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม

ผู้สูงอายุในเรือนจำมีจำนวนน้อย เพื่อมุ่งแสวงหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมในการแก้ปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำเพื่อให้สามารถกลับคืนสู่สังคมเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพไม่เป็นภาระของสังคมต่อไปจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายและควรได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม ปัจจุบันเรือนจำกลางนครปฐมเป็นเรือนจำปกติที่รับคุมขังผู้ต้องขังที่มีคำพิพากษาแล้ว และนักโทษเด็ดขาด ที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป สถิติ ณ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565 มีผู้ต้องขังในความควบคุม จำนวนทั้งสิ้น 3,051 คน เป็นชาย 2,772 คน และหญิง 279 คน ซึ่งในจำนวนดังกล่าว เป็นผู้ต้องขังสูงอายุจำนวน 76 คน เส้นทางชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนต้องโทษส่วนใหญ่ เป็นผู้ต้องขังสูงอายุที่มีสถานภาพทางสังคมไม่สูงส่วนใหญ่กระทำผิดด้วยคดีอาชญากรรม เนื่องจากต้องการความร่ำรวย ถูกกดดันจากสถานะเศรษฐกิจคุณภาพชีวิตที่ขณะต้องโทษในเรือนจำจะเกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต ความมีอิสรภาพ และปัญหาสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ รวมถึงปัญหาคุณภาพชีวิตที่เพิ่มเติมเมื่อภายหลังพ้นโทษ ได้แก่ ปัญหาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ต่อคนในสังคม (สมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2559)

การศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางนครปฐม จึงเป็นการมุ่งศึกษาเกี่ยวกับบริบทการบริหารจัดการภายในเรือนจำที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่แท้จริงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังสูงอายุชาย การพัฒนากิจกรรมที่ช่วยให้สามารถเรียนรู้พึ่งพาตนเองได้ในระหว่างต้องขังต่อไปโดยมีต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์แก่ผู้ต้องขังสูงอายุ การเตรียมความพร้อมในการกลับตนเป็นพลเมืองดีภายหลังการกลับคืนสู่สังคม รวมไปถึงสามารถใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวบุตรหลานและสังคมได้อย่างปกติสุข โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผลการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุชายและการบริหารจัดการเรือนจำอย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐมตามหลักกฏาณา 4
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักกฏาณา 4

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เอง สำหรับเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการวิจัยไว้ 2 ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสนทนากลุ่มแบบกลุ่มเดียว (Single focus group) เป็นการจัดสนทนากลุ่มซึ่งการอภิปรายเชิงโต้ตอบในประเด็นที่กำหนด กับผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม โดยนำเครื่องมือวิจัยมาทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน แบบสัมภาษณ์จะได้รับการแก้ไข ปรับปรุงจนผู้เชี่ยวชาญทุกท่านมีความเห็นว่า “ผ่าน” จึงนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยโดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามหนังสือรับรองเลขที่ ว.349/2565 และผู้วิจัยได้กำหนดพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญสองส่วน ได้แก่ ผู้ต้องขังสูงอายุชาย จำนวน 10 คน และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังสูงอายุชาย จำนวน 10 คน 2) ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้กำหนดแบบเจาะจง ประกอบด้วย นักวิชาการด้านคุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง นักวิชาการด้านสาธารณสุข นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้บริหารเรือนจำกลางนครปฐม และกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุชาย ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก็ได้ รวมจำนวน 10 คน การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบเนื้อหาของเอกสาร (Content Analysis of Written Material) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการพรรณนา เรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะลงพื้นที่จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เอกสารที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์การจดบันทึก (Note-based Analysis) วิเคราะห์จากความจำ (Memory-based Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) จัดหมวดหมู่หาความเหมือนความต่างเชื่อมโยงสอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียงและรายงานผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม พบว่า ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ดีตามอัตภาพ คือ อยู่ได้ในขอบเขตของสภาพแวดล้อม เนื่องจากข้อจำกัดและบริบทของสถานที่ทำให้การปฏิบัติตนไม่สามารถกระทำได้เหมือนกับบุคคลอื่น ๆ ทั่วไป มีกฎระเบียบ และวินัย มากคอยควบคุมการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน โดยเรือนจำกลางนครปฐมได้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุชาย แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

1.1 คุณภาพชีวิตด้านสาธารณสุข ผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ได้รับความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองและการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพเป็นรายบุคคล ได้รับการตรวจสุขภาพร่างกาย ช่องปากและฟันอย่างสม่ำเสมอ รวมไปถึงการรักษาพยาบาลเบื้องต้นหากได้รับการเจ็บป่วยก็จะได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามความจำเป็น

1.2 คุณภาพชีวิตด้านการดำรงชีพ ผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ได้รับความดูแลและแก้ไขในสวัสดิการขั้นพื้นฐาน (ปัจจัย 4) ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เมื่อมีอาการเจ็บป่วยก็ได้รับการรักษา

1.3 คุณภาพชีวิตด้านคุณค่าทางสังคม ผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนกลับคืนสู่สังคม เช่น การใช้มาตรการพักการลงโทษและให้ไปอยู่ในศูนย์เตรียมการปลดปล่อย จัดกิจกรรมบ้านสัมพันธ์ครอบครัว รวมถึงการจัดหาสถานที่ส่งต่อหลังพ้นโทษ กรณีผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีญาติ ทพพลภาพ หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ดีตามอัตภาพ หมายถึง มีความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของตน สภาพของตน และฐานะความเป็นอยู่เฉพาะตน การมีความสุขตามอัตภาพคืออยู่ได้อย่างเป็นสุขในขอบเขตของสภาพแวดล้อม เนื่องจากข้อจำกัดและบริบทของสถานที่ทำให้การปฏิบัติตนไม่สามารถกระทำได้เหมือนกับบุคคลอื่น ๆ ทั่วไป มีกฎ ระเบียบ และวินัย มากคอยควบคุมการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามความจำเป็นของปัจจัย 4 เมื่อมีอาการเจ็บป่วยก็ได้รับการรักษา มีโปรแกรมการออกกำลังกาย มีกิจกรรมให้ทำระหว่างวัน มีการอบรมฝึกอาชีพก่อนปล่อยตัวหรือพ้นโทษ สิ่งเหล่านี้ถือว่าดีที่สุดสำหรับการบ่งบอกคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ แต่หากมองให้ดีแล้วคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุไม่ค่อยดีเท่าไรนักโดยเฉพาะในเรื่องของจิตใจ ด้วยสภาพของอายุที่มาก สังขารที่อ่อนแอ การดำเนินชีวิตตามโปรแกรมที่เรือนจำได้จัดขึ้นก็ไม่สามารถกระทำได้เต็มที่เท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นสิ่งที่จะทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้ต้องขังอื่นและเจ้าหน้าที่

ได้โดยไม่เกิดความเครียดคือการนำหลักธรรมเข้ามาบำบัดและเยียวยาสภาพจิตใจให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นตามลำดับ

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวนา 4 พบว่า กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ เป็นกิจกรรมในเชิงบูรณาการที่สอดคล้องกับหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

2.1 ด้านสาธารณสุข มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสาธารณสุขอยู่หลายกิจกรรมที่มีความสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น การจัดตั้งสถานพยาบาลภายในเรือนจำ การดำเนินกิจกรรมตามโครงการราชทัณฑ์ปันสุข การจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การให้ความรู้ในการดูแลตนเองสำหรับผู้สูงอายุ การจัดโปรแกรมการตรวจสุขภาพ และการดูแลรักษาหากมีการเจ็บป่วย ใช้การบรรยายธรรม ผูกการเจริญกายพัฒนากายให้รู้จักกายของตัวเองที่มีความเกี่ยวข้องกับอินทรีย์ทั้ง 5 เพื่อที่จะได้ปฏิบัติต่อร่างกายให้ถูกต้องเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีความสอดคล้องกับหลักภาวนา 4 อยู่ 2 ข้อด้วยกัน คือ 1) กายภาวนา การประพฤติปฏิบัติตนตามหลักกายภาวนา คือ การดูแลตนเองให้มีสุขภาพแข็งแรงต้นตออยู่ตลอดเวลา หากร่างกายไม่แข็งแรงโรคภัยไข้เจ็บก็จะเบียดเบียน 2) จิตภาวนา การประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจิตภาวนา คือ การฝึกฝนจิตใจให้มีความหนักแน่นมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น การดูแลตนเองตามโปรแกรมที่เรือนจำกลางนครปฐมทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้ต้องขังสูงอายุอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่ากิจกรรมที่เรือนจำจัดขึ้นเหมาะสมกับช่วงวัยและความต้องการ

2.2 ด้านการดำรงชีพ มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการดำรงชีพโดยเน้นไปที่การรักษาศีล 5 หลักการปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ เพื่อให้ศีลเป็นเครื่องกำหนดระเบียบวินัยของผู้ต้องขังในการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีข้อจำกัด และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขเมื่ออยู่กับสภาพสังคมภายนอกเรือนจำ กิจกรรมหรือการดำเนินงานที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านการดำรงชีพของเรือนจำกลางนครปฐม ได้แก่ การตรวจสอบคุณภาพอาหาร กิจกรรมปฐมนิเทศผู้ต้องขังเข้าใหม่ กิจกรรมการบรรยายธรรมตามหลักศีล 5 เป็นต้น สอดคล้องกับหลักภาวนา 4 อยู่ 2 ข้อด้วยกัน คือ 1) กายภาวนา การรู้จักพัฒนากายให้รู้จักใช้ชีวิตที่เรียบง่ายในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย กินง่าย อยู่ง่าย จะทำให้เกิดความพอดีในชีวิต 2) สิลภาวนา การรู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีระเบียบวินัย ไม่สร้างความวุ่นวาย ไม่เบียดเบียนให้ผู้อื่นต้องได้รับความเดือดร้อน

2.3 ด้านคุณค่าทางสังคม มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านคุณค่าทางสังคมโดยเน้นไปที่การฝึกอบรมวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังทุกคน ผู้ต้องขังสูงอายุก็จะเป็นหนึ่งในนักโทษเด็ดขาดที่ต้องได้รับการอบรม ฟันฟู และพัฒนาด้วยเช่นกัน การมุ่งเน้นวิชาชีพเพราะต้องการให้ผู้ต้องขังทุกคนมีอาชีพติดตัว เมื่อพ้นโทษออกไปแล้วสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างคนปกติ มีแนวทางในการประกอบอาชีพ มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ โดยได้มีการจัดโครงการที่ส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรตามรอยพ่อ โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง โครงการพัชรธรรม และโครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง สอดคล้องกับหลักภาวะนา 4 อยู่ 2 ข้อด้วยกัน คือ 1) จิตภาวนา คือ การพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามทำจิตใจให้มีความสุข คิดในสิ่งที่เป็นกุศล ตั้งมั่นในความดี ก็จะทำให้มีสมาธิและพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ สร้างความขยันหมั่นเพียร อดทน และพยายาม 2) ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาปัญญาให้รู้และเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงของชีวิต รู้เท่าทันเหตุการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงในชีวิตแล้วสามารถฝึกฝนปัญญาของตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยมีความสุข ใช้ปัญญาในการแสวงหาอาชีพที่สุจริต

3. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวะนา 4 พบว่า เป็นรูปแบบการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้พัฒนาตนเองใน 4 ด้าน ได้แก่ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งเกี่ยวเนื่องกันในการพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบของสังคมอันดีงาม มีความสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาตน การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม และในการรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ ดังนี้

3.1 ด้านกายภาวนา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางกายตามหลักกายภาวนา คือ การดูแลรักษาร่างกายให้มีความแข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เรือนจำกลางนครปฐมได้จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด และมีความปลอดภัยตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ โดยมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักกายภาวนา ได้แก่ โปรแกรมการตรวจสุขภาพ โปรแกรมการปฐมพยาบาลผู้ต้องขังเข้าใหม่ โครงการราชทัณฑ์ปันสุข เป็นต้น

3.2 ด้านศีลภาวนา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุมองในมุมของศีลภาวนา ผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางสังคม มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีการจัดการที่ดีเพื่อความสุขความเจริญของบุคคลในสังคม ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเรือนจำกลางนครปฐมได้นำศีล 5 มาเป็นข้อกำหนดกฎระเบียบภายในเรือนจำให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขภายในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย และมีการดำเนินงานตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ โดยมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้อง

กับหลักสัจจภาวะนา ได้แก่ การบรรยายธรรมตามหลักศีล 5 โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และกิจกรรมการตักบาตรทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3.3 ด้านจิตภาวนา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุตามหลักจิตภาวนานั้น ผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางจิตใจ มีความเมตตากรุณา มีความขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และมีความสดชื่นเบิกบาน แม้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดมากมาย หากมีจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน ก็จะสามารถผ่านพ้นปัญหานั้นไปได้อย่างดี เรือนจำกลางนครปฐมดำเนินงานตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุและสอดคล้องกับหลักจิตภาวนา ได้แก่ โครงการพัชรธรรม โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และโครงการพัฒนาจิตใจ หลักสูตรสัจจศาสสมาธิ

3.4 ด้านปัญญาภาวนา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุหากพิจารณาตามหลักปัญญาภาวนาแล้ว ผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางปัญญา ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข เมื่อพ้นโทษไปแล้วก็สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยอาชีพที่สุจริต ประกอบอาชีพที่สุจริตตามที่ได้ศึกษาอบรมมา เรือนจำกลางนครปฐมได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุและสอดคล้องกับหลักปัญญาภาวนา เพื่อให้มีวิชาความรู้ติดตัว ได้แก่ โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรตามรอยพ่อ โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง และโครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยได้มีประเด็นนำมาอภิปรายผลที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงชายในเรือนจำกลางนครปฐม พบว่า เรือนจำกลางนครปฐมได้มีมาตรการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายให้มีความเป็นอยู่ที่ดีที่เหมาะสม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะข้อจำกัดและบริบทของสถานที่ทำให้การปฏิบัติตนไม่สามารถกระทำได้เหมือนกับบุคคลอื่น ๆ ทั่วไป มีกฎ ระเบียบ และวินัย มาคอยควบคุมการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามความจำเป็นของปัจจัย 4 เมื่อมีอาการเจ็บป่วยก็ได้รับการรักษา มีโปรแกรมการออกกำลังกาย มีกิจกรรมให้ทำระหว่างวัน มีการอบรมฝึกอาชีพก่อนปล่อยตัวหรือพ้นโทษ สอดคล้องกับพิริยธัญ โคตรชมพู (2561) พบว่า คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ จากความเป็นอยู่ที่ต้องถูกคุมขังไม่มีความเป็นส่วนตัว ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตทั้งร่างกายและ มีภาวะเครียดสูง ไม่เห็นคุณค่าในชีวิต มีปัญหาเรื่องการปรับตัว ขาดวินัย และการเคารพกฎระเบียบ ถึงแม้ว่าทางกรมราชทัณฑ์จะจัดให้มีชีวิตความเป็นอยู่ตามข้อกำหนดมาตรฐานสากลต่อผู้ต้องขังเป็นอย่างดี แต่ก็ไม่ได้อ

มีผลต่อจิตใจของผู้ต้องขังเท่าที่ควร ด้วยสภาพของอายุที่มาก สังขารที่อ่อนแอ การดำเนินชีวิตตามโปรแกรมที่เรือนจำได้จัดขึ้นก็ไม่สามารถกระทำได้เต็มที่เท่าที่ควรจะเป็น และงานวิจัยของอาภากร งามปลอด (2558) พบว่า การปฏิบัติตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง หากผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดี ผู้ต้องขังเหล่านั้น จะกลับเข้าไปสู่สังคมในลักษณะเดิม ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงต้องคำนึงถึงสิทธิเบื้องต้นในฐานะความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง เพื่อมิให้ผู้ต้องขังอยู่ในสภาพที่เลวร้ายและถูกทำลายศักยภาพในการพัฒนาตน

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวะ ๔ พบว่า มีการบูรณาการกิจกรรมใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านสาธารณสุข การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ด้านสาธารณสุข เรือนจำกลางนครปฐมมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านสาธารณสุขอยู่หลายกิจกรรมที่มีความสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น การจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การให้ความรู้ในการดูแลตัวเองสำหรับผู้สูงอายุ การจัดโปรแกรมการตรวจสุขภาพ และการดูแลรักษาหากมีการเจ็บป่วย โดยการฝึกการเจริญกายพัฒนากายให้รู้จักกายของตนเองที่มีความเกี่ยวข้องกับอินทรีย์ทั้ง 5 เพื่อที่จะได้ปฏิบัติต่อร่างกายให้ถูกต้องเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ สอดคล้องกับรณกรณ์ เอกฉันท (2558) พบว่า การบริการด้านสุขภาพแรกรับนั้น ผู้ต้องขังทุกคนได้รับการตรวจสุขภาพเบื้องต้น ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ผู้ต้องขังที่มีโรคประจำตัว จะได้รับการนัดให้พบในวันที่แพทย์เข้าตรวจในวันถัดไป โดยให้ความเห็นว่า ส่วนใหญ่จะมีอาการเครียดในวันแรก ๆ ที่เข้าเรือนจำ ทางเรือนจำยังไม่มีการให้ความรู้ความเข้าใจการบริการด้านสุขภาพหรือบัตรทอง เช่นเดียวกับคนทั่วไปและได้รับบริการด้านสุขภาพที่ครอบคลุมทั้งร่างกายและจิตใจ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังสูงอายุก็คงไม่ต่างกัน เพราะขึ้นชื่อว่าผู้สูงอายุหากมีวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีเมื่อพ้นกำหนดโทษก็จะสามารถรับมือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดี 2) ด้านการดำรงชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ด้านการดำรงชีพ สามารถสรุปได้ว่า เรือนจำกลางนครปฐมมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านการดำรงชีพโดยดูแลในเรื่องของปัจจัย 4 (อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) และเน้นไปที่การรักษาศีล 5 หลักการปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ คือ (1) การเว้นจากการฆ่าสัตว์ (2) การเว้นจากการลักทรัพย์ (3) การเว้นจากการประพฤติดินในกาม (4) การเว้นจากการพูดปด และ (5) การเว้นจากการดื่มของมึนเมา เพื่อให้ศีลเป็นเครื่องกำหนดระเบียบวินัยของผู้ต้องขังในการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีข้อจำกัด และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขเมื่ออยู่กับสภาพสังคมภายนอกเรือนจำ สอดคล้องกับพระมหาชันเงิน ขนติธโร (2563) พบว่า ศีล 5 เป็นแนวทางปฏิบัติพื้นฐานเพื่อควบคุมพฤติกรรมของบุคคลและสังคม ทั้งยังเป็นแนวทางปฏิบัติให้อยู่

ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากศีล 5 จะเป็นข้อควรเว้นจากการกระทำชั่วแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย 3) ด้านคุณค่าทางสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุน่าจะเรือนจำกลางนครปฐมได้มีการจัดการอบรมและการฝึกอบรมวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล โดยการสร้างคุณค่าให้ผู้ต้องขังได้เห็นคุณค่าตนเองจากภายในตามหลักการของจิตภาวนา คือ สร้างความขยันหมั่นเพียร อดทน และพยายาม ใช้ปัญญาภาวนา คือ การให้ความรู้สำหรับการสร้างอาชีพ ในรูปแบบของการจัดการอบรมและการฝึกอบรม สอดคล้องกับนิศา ศิลารัตน์ และสัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ (2555) พบว่า การอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและวิชาชีพ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความสุขและไม่มีปัญหาในการดำเนินชีวิตปัจจุบันเพราะมีคำสั่งสอนทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

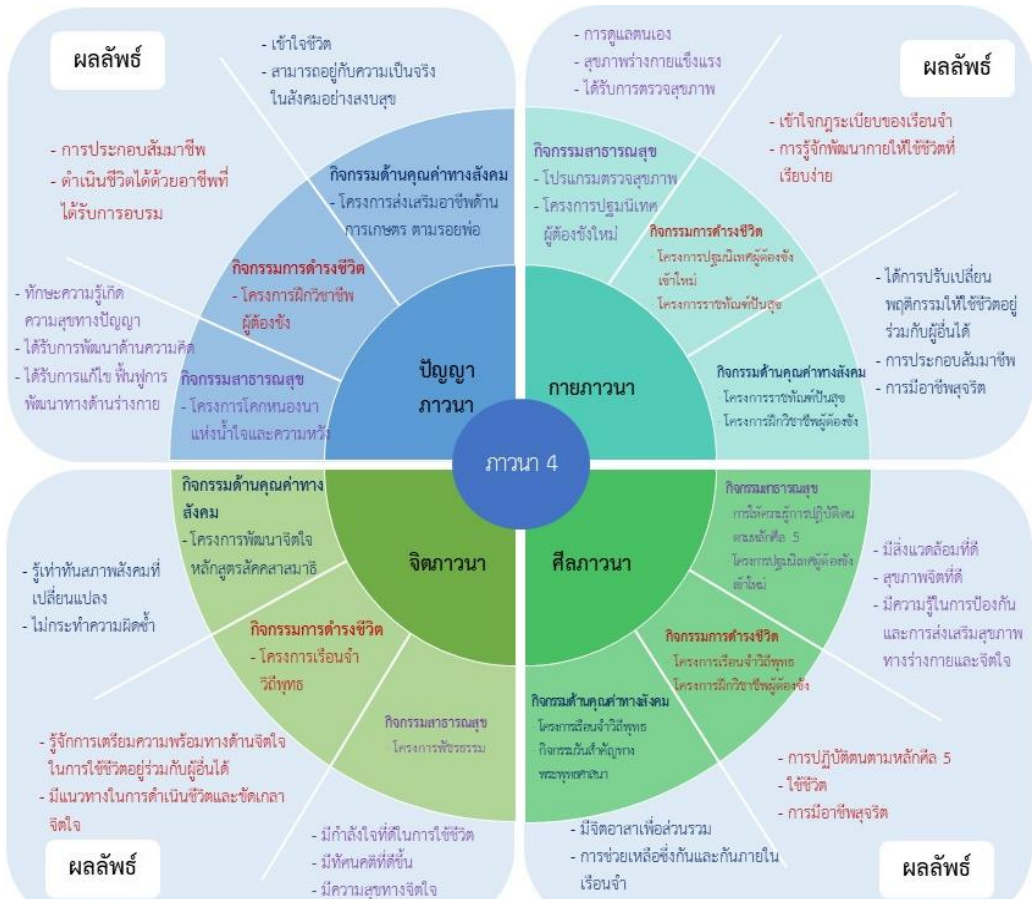
3. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวนา 4 พบว่าเป็นรูปแบบการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้พัฒนาตนเองใน 4 ด้านจากการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ คือ 1) ด้านกายภาวนา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางกายตามหลักกายภาวนา คือ การดูแลรักษาร่างกายให้มีความแข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ใช้สติเป็นเครื่องอบรมและพัฒนาตนเอง ให้เป็นคนไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เรือนจำกลางนครปฐมได้จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาดและมีความปลอดภัยตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ โดยมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักกายภาวนา ได้แก่ โปรแกรมการตรวจสุขภาพ โปรแกรมการปฐมพยาบาลผู้ต้องขังเข้าใหม่ โครงการราชทัณฑ์ปันสุข เป็นต้น สอดคล้องกับพระมหาเชาฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์) (2561) พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านกายภาวนา ทำให้ผู้สูงอายุมีสติในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ไม่เป็นคนประมาท เป็นคนที่มีสติ ระมัดระวังไม่ประมาทในการใช้ชีวิต หมั่นออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่ดี ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตมีความสุข 2) ด้านศีลภาวนา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุมองในมุมของศีลภาวนาผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางสังคม มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีการจัดการเพื่อความสุภาพความเจริญของบุคคลในสังคม ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับพระสราวุธ ปัญญาวุธ (คำมั่น) (2558) พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักภาวนา 4 ด้านสังคม พบว่า การปฏิบัติตนตามหลักศีลภาวนา ทำให้ละเว้น ระมัดระวังกายจากการเบียดเบียนผู้อื่นในทางที่เสื่อมเสีย มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ร่วมกันด้วยการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และนอกจากนั้นยังเสริมสร้างการมีระเบียบวินัยต่อตนเองและสังคมด้วย ซึ่งเรือนจำกลางนครปฐมได้นำ ศีล 5 มาเป็นข้อกำหนดกฎระเบียบภายในเรือนจำให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขภายในสภาพแวดล้อมที่ไม่แออัดอันทวย และมีการดำเนินงานตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ในการพัฒนา

คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ โดยมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสี่ภาวานา ได้แก่ การบรรยายธรรมตามหลักศีล 5 โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และกิจกรรมตักบาตรทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3) ด้านจิตภาวานา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุตามหลักจิตภาวานานั้น ผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางจิตใจ มีความเมตตากรุณา มีความขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และมีความสดชื่นเบิกบาน แม้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดมากมาย หากมีจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน ก็จะสามารถผ่านพ้นปัญหานั้นไปได้อย่างดี สอดคล้องกับพระมหาวิชัย อิศฺสรานนฺโท (ใจชื่น) (2561) พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ด้วยหลักภาวานา 4 ด้านจิตภาวานาอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาอิงอาศัยหลักภาวานา 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาตน ซึ่งในส่วนนี้ประกอบไปด้วย จิตภาวานา ได้แก่ การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย มนุษย์เป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตนที่ส่งผลไปสู่ภายนอก และเมื่อได้มีกระบวนการปฏิบัติในทุกด้านครบถ้วนแล้ว ก็จะส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ มีพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางที่ดีขึ้น เรือนจำกลางนครปฐมดำเนินงานตามนโยบายกรมราชทัณฑ์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุและสอดคล้องกับหลักจิตภาวานา ได้แก่ โครงการพัชรธรรม โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และโครงการพัฒนาจิตใจ หลักสูตรศีลคสามาธิ 4) ด้านปัญญาภาวานา คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุหากพิจารณาตามหลักปัญญาภาวานาแล้ว ผู้ต้องขังสูงอายุควรมีความสุขทางปัญญา ความเข้าใจชีวิตและโลกอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง สามารถอยู่กับความเป็นจริงของโลกและใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข เมื่อพ้นโทษไปแล้วก็สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยอาชีพที่สุจริต ประกอบอาชีพที่สุจริตตามที่ได้ศึกษาอบรมมา สอดคล้องกับชลิดา บุญเดช (2563) พบว่า ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงาน ของเรือนจำกลางสมุทรปราการมีจำนวนผู้พ้นโทษที่ได้เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยร้อยละ 100 บรรลุตามเป้าหมายที่กรมราชทัณฑ์ตั้งไว้ กล่าวคือ ผู้พ้นโทษที่ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำกลางสมุทรปราการทุกคน จะได้เข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำของเรือนจำกลางสมุทรปราการสามารถดำเนินงานโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษทุกคนได้อย่างมีประสิทธิภาพเรือนจำกลางนครปฐมได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุและสอดคล้องกับหลักปัญญาภาวานา เพื่อให้มีวิชาความรู้ติดตัว ได้แก่ โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรตามรอยพ่อ โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง และโครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลาง นครปฐม ตามหลักภาวะนา 4 ได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุชายเรือนจำกลางนครปฐม ตามหลักภาวะนา 4 โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ด้านกายภาวะนา คือ การประพฤติปฏิบัติตนตามหลักกายภาวะนา คือ การดูแลตนเองให้มีสุขภาพแข็งแรงตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา หากร่างกายไม่แข็งแรงโรคภัยไข้เจ็บก็จะเบียดเบียน มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสาธารณสุขอยู่หลายกิจกรรมที่มีความสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น การจัดตั้งสถานพยาบาลภายในเรือนจำ การดำเนินกิจกรรมตามโครงการราชทัณฑ์ปันสุข การจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การให้ความรู้ในการดูแลตนเอง

สำหรับผู้สูงอายุ การจัดโปรแกรมการตรวจสุขภาพ และการดูแลรักษาหากมีการเจ็บป่วย ใช้การบรรยายธรรม ฝึกการเจริญกายพัฒนากายให้รู้จักกายของตนเองที่มีความเกี่ยวข้องกับอินทรีย์ทั้ง 5 เพื่อที่จะได้ปฏิบัติต่อร่างกายให้ถูกต้องเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านกายภาพ ได้แก่ โปรแกรมการตรวจสุขภาพ โครงการปฐมนิเทศผู้ต้องขังเข้าใหม่ โครงการราชทัณฑ์ปันสุข และโครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

2. ด้านสัลภาวณา คือ การรู้จักประพฤติดีปฏิบัติตนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีระเบียบวินัย ไม่สร้างความวุ่นวาย ไม่เบียดเบียนให้ผู้อื่นต้องได้รับความเดือดร้อน มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการดำรงชีพโดยเน้นไปที่การรักษาศีล 5 หลักการปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ เพื่อให้ศีลเป็นเครื่องกำหนดระเบียบวินัยของผู้ต้องขังในการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีข้อจำกัด และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขเมื่ออยู่กับสภาพสังคมภายนอกเรือนจำ กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านสัลภาวณา ได้แก่ การให้ความรู้การปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 โครงการปฐมนิเทศผู้ต้องขังเข้าใหม่ โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3. ด้านจิตภาวณา คือ การพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามทำจิตใจให้มีความสุข คิดในสิ่งที่เป็นกุศล ตั้งมั่นในความดี ก็จะทำให้มีสมาธิและพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ สร้างความขยันหมั่นเพียร อดทน และพยายาม การฝึกฝนจิตใจให้มีความหนักแน่นมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รู้จักการเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านจิตภาวณา ได้แก่ โครงการพัชรธรรม โครงการเรือนจำวิถีพุทธ และโครงการพัฒนาจิตใจหลักสูตรศัสตราสมาธิ

4. ด้านปัญญาภาวณา การพัฒนาปัญญาให้รู้และเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงของชีวิต รู้เท่าทันเหตุการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงในชีวิตแล้วสามารถฝึกฝนปัญญาของตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข ใช้ปัญญาในการแสวงหาอาชีพที่สุจริต เกิดความสุขทางปัญญาและใช้ชีวิตอยู่กับความเป็นจริงในสังคม กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านปัญญาภาวณา ได้แก่ โครงการโคกหนองนาแห่งน้ำใจและความหวัง โครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรตามรอยพ่อ

ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุชายในเรือนจำกลางนครปฐมนั้น การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ให้การดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุเป็นไปตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุต้องใช้ความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

หลายหน่วยงานด้วยกันเพื่อให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ ได้แก่ โรงพยาบาลนครปฐม สำนักงานเกษตรจังหวัด กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ผู้บริหารกรมราชทัณฑ์ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีนโยบายด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุให้มากขึ้น
2. กรมราชทัณฑ์ควรนำหลักภาวะนา 4 หรือหลักธรรมทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังสูงอายุ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ
3. กรมราชทัณฑ์ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการขอความร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในทุกด้าน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เรือนจำกลางนครปฐมควรมีการนำหลักภาวะนา 4 มาจัดเป็นหลักสูตรในการอบรมผู้ต้องขังโดยเจาะจงไปที่ผู้ต้องขังสูงอายุ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองควบคู่ไปกับกฎระเบียบวินัยภายในเรือนจำ จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นและมีความพร้อมกับการกลับคืนสู่สภาวะทางสังคมภายนอก
2. เรือนจำกลางนครปฐมควรให้ความสำคัญในเรื่องการสนับสนุนและการให้กำลังใจกับผู้ต้องขังสูงอายุมากขึ้น เพราะเป็นช่วงวัยที่เปราะบาง
3. เรือนจำกลางนครปฐมควรมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้พื้นฐานในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักในการดูแลและให้คำแนะนำต่อผู้สูงอายุในการปฏิบัติตนในช่วงบั้นปลายของชีวิตให้มีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2564). สถิติราชทัณฑ์ รท.103. กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.
- ชลิดา บุญเดช. (2563). การประเมินประสิทธิผลของศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ กรณีศึกษา เรือนจำกลางสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นิตา ศิลารัตน์ และสัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ. (2555). *การดำเนินชีวิตในสังคมของอดีตผู้ต้องขังคดียาเสพติด*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- พระมหาชั้นเงิน ขนติธโร. (2563). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล 5 ของประชาชนตำบลโพนเมือง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์). (2561). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ*. (ดุขฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิชญ์ อิสสรานนโท (ใจชื่น). (2561). *กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ด้วยหลักภาวนา 4*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศราวุธ ปณญาวุโธ (คำมัน). (2558). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ในเขตเทศบาลตำบลวังหงส์ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิรญาณ์ โคตรชมภู. (2561). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ*. (ดุขฎีนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รณกรณ์ เอกฉันท. (2558). *การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำไทย*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาดูดชีวิตและการพัฒนามนุษย์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วันทนีย์ วัฒนะ และคณะ. (2560). *แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร ระยะที่ 2 (พ.ศ.2561-2564)*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *สรุปผลการทํางานของผู้สูงอายุในประเทศไทย*. (อัดสำเนา)
- สมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง. (2562). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ*. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 24(2), 78-100.

อาภากร งามปลอด. (2558). *การปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังเรือนจำกลางจังหวัด
สุราษฎร์ธานี*. (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง).
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

**การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น
เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของนักศึกษาครู
สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา**

Organizing Active Learning in Conjunction with Bloom's 6-Step Intellectual
Development Process Concept to Develop Teacher Characteristics in the
Professional Learning Community of Student Teachers in the English
major, Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University

สุทธิพงศ์ บุญผดุง¹ และวิภาพร บึงลี²

Suttipong Boonphadung and Wipaporn Buenglee

Received: August 21, 2023

Revised: September 24 2023

Accepted: October 05, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครู โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น และ 2) เปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ ของนักศึกษาครู โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้นกับเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 1 กลุ่มเรียน มีจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น 31 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ระหว่างเรียน 1 ที่จัดทำขึ้นตามลักษณะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการพัฒนา

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา; Suan Sunandha Rajabhat University

² สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน; Office of the Private Education Commission

Corresponding author, e-mail: suttipong.bo@ssru.ac.th, Tel. 062-5255638

สติปัญญาของบลูม 6 ขั้น จำนวน 15 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง ที่มีความตรงเชิงเนื้อหา ($IOC=.67-1.00$) และแบบประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จำนวน 48 ข้อ มีค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง $.67-1.00$ และมีค่า IOC ทั้งฉบับเท่ากับ $.87$ และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ $.958$ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 83) โดยด้านคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน ด้านการร่วมมือร่วมพลัง ด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ ด้านการใฝ่เรียนรู้ และด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ตามลำดับ และ 2) ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น ต่ำกว่ากับเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86) ($t=-1.75$, $p\text{-value}=.044$)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, กระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น, คุณลักษณะความเป็นครู, ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study teacher characteristics of professional learning communities (PLCs) of student teachers by using active learning management together with process concepts to develop Bloom's 6 stages of intelligence; and 2) to compare the teacher characteristics of professional learning communities of student teachers by using active learning management together with the concept of Bloom's 6 stages of intellectual development process with excellent criteria (86 percent). It was the quantitative research. The sample group used in the research consisted of 1 group of first-year student teachers in the English major, with a total of 31 students. The research tools included a learning management plan for the professional practice course during study that was prepared based on the characteristics of active learning management combined with Bloom's 6 steps of intellectual development process, 15 plans, 1 hour per plan, for a total of 15 hours,

with content validity. (IOC=.67-1.00) and the self-evaluation form regarding teacher characteristics of professional learning communities, totaling 48 items, had an IOC value for each item between .67-1.00 and an IOC value for the entire version equal to .87 and the entire reliability value was .958. Statistics used in data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation and t-test. The research results found that 1) teacher characteristics of the professional learning community of student teachers in the English major, overall, it was at a high level (83 percent). The characteristics of teachers in professional learning communities from highest to lowest were in the aspect of having a common vision and goals, cooperation and power aspect, communication aspect and interaction aspect, and learning and reflection on work performance aspect, respectively; and 2) the results of analysis and comparison of teacher characteristics of the professional learning community of student teachers in the English major used active learning management together with the concept of Bloom's 6 stages of intellectual development process, lower than the excellent criteria (86 percent) ($t=-1.75$, $p\text{-value}=.044$).

Keywords: Active Learning Management, Bloom's 6 Steps of Intellectual Development Process, Teacher Characteristics, Professional Learning Community

บทนำ

นโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อววน.) พ.ศ. 2563-2570 ได้กำหนดแพลตฟอร์มด้านการพัฒนากำลังคนและสถาบันความรู้เพื่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไปสู่การเป็นประเทศรายได้สูง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของบัณฑิตที่ต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้และทักษะเพื่ออนาคต ที่สำคัญยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในการเตรียมคนไทยแห่งศตวรรษที่ 21 ที่รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมพลิกโฉมแบบฉับพลัน (Disruptive Society) และการพัฒนาผลิตภาพ (Productivity) ของประเทศ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2562) ตลอดจนการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2565-2569) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

(2563) ที่จะขับเคลื่อนไปสู่มหาวิทยาลัยเอตทัคคะที่มีอัตลักษณ์ (Niche Guru University) โดยมีพันธกิจที่สำคัญประการหนึ่งคือ การผลิตบัณฑิตที่เน้นองค์ความรู้เป็นเอตทัคคะ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถเป็นเลิศในสาขาวิชานั้น ๆ ทำให้คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาตระหนักถึงการผลิตบัณฑิตครูที่มีคุณภาพระดับแนวหน้า เป็นผู้สร้างสรรค์งานวิจัย สร้างนวัตกรรมและองค์ความรู้ เพื่อให้เกิดผลผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของสังคมและประเทศชาติที่ต้องการบัณฑิตครูคุณภาพ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีทักษะเพื่ออนาคต ซึ่งได้แก่ ทักษะการสร้างสรรค์ ทักษะทางด้านวิชาการและวิชาชีพครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มขีดความสามารถของนักศึกษาครูด้วยการจัดการเรียนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน และหรือปัญหาเป็นฐาน (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2565) ซึ่งเป็นการสร้างครูยุคใหม่ที่สามารถออกแบบกิจกรรมและสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน และมีบทบาทเป็นนักวิจัยพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) สิ่งเหล่านี้สะท้อนได้ว่าการพัฒนานักศึกษาครูให้มีศักยภาพทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้บัณฑิตครูที่มีคุณภาพ โดยคณะครุศาสตร์จำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาและค้นหาแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักศึกษาให้เกิดศักยภาพสู่การเป็นครูแห่งศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสมและตรงตามความต้องการของสังคมและประเทศชาติ การเป็นครูแห่งศตวรรษที่ 21 หรือครูยุคใหม่จำเป็นต้องปรับและพัฒนาตนเองให้มีทักษะของการเรียนรู้ (พระครูสุตวรธรรมกิจ และพระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร, 2563) โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่แสดงถึงความรู้ ความสามารถ ทักษะและการปฏิบัติเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) โดยบูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้ ทักษะ ความชำนาญและความรู้ในการปฏิบัติงาน (Baughman, J. Brumm, T. & Mickelson, S., 2012) มาแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร อาทิ ผู้บริหารและครู เป็นต้น ที่สำคัญการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพที่มุ่งให้ครู ผู้บริหาร นักการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมมือรวมพลังกันพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอในรูปแบบ PLC (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2561) โดยที่หลักการ PLC มีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน (Shared Values and Norms) 2) การปฏิบัติที่มีเป้าหมายร่วมกัน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน (Collective Focus on Students Learning) 3) การร่วมมือรวมพลังของสมาชิกชุมชนวิชาชีพ (Collaboration) 4) การเปิดรับการชี้แนะการปฏิบัติและการเรียนรู้ ณ บริบทจริง (Expert Advice and Study Visit) และ 5) การสนทนาที่มุ่งสะท้อนผลการปฏิบัติงาน (Reflection Dialogue) (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2565)

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องเติมเต็มศักยภาพให้กับนักศึกษาครูให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับนโยบายหรือวัฒนธรรมของสถานศึกษาที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน นอกจากนี้กรณีศึกษา บุญวิเทียน และคณะ (2565) ได้ระบุว่าการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในหลายประเทศต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพที่มุ่งให้ครู ผู้บริหาร นักการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมมือร่วมพลังกันพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอในรูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community) เห็นได้ชัดว่าคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพมีความสำคัญและจำเป็นต่อการส่งเสริมและพัฒนาให้กับนักศึกษาครูก่อนออกไปสู่การฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพในสถานศึกษา แต่จากข้อมูลวิจัยที่ผ่านมาพบว่า สถานศึกษายังพบปัญหาการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา (กรณีศึกษา บุญวิเทียน และคณะ, 2565) อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้สำเร็จนั้นได้แก่การมีส่วนร่วมของผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและได้รับการสนับสนุน (ชาธิณี ตรีวิทย์, 2560) สอดคล้องกับจารุวรรณ สอนองชาติ และคณะ (2562) ที่เสนอว่าปัจจัยความสำเร็จในการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้แก่การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร การอำนวยความสะดวก การกำกับติดตามอย่างเป็นระบบ การสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของ PLC ทั้งนี้เพราะการสื่อสารที่สร้างสรรค์ช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีและส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (DuFour, R. Eakey, R. & Many, T., 2004) สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนานักศึกษาครูให้เป็นครูแห่งศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องสร้างคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้กับนักศึกษาครู เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงและเข้าร่วม PLC กับทางสถานศึกษาโดยไม่ต้องเรียนรู้ใหม่เมื่อต้องเข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ได้เปิดการลงทะเบียนรายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ PLC ในการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของรายวิชาและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับ PLC เพื่อให้สามารถใช้ได้จริงในเส้นทางอาชีพครูอย่างเหมาะสมตามบริบทและวัฒนธรรมองค์กร/สถานศึกษาต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาในเรื่อง PLC ให้กับผู้เรียน ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้เชิงรุกสามารถที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้และรับผิดชอบร่วมกันในการปฏิบัติงาน การมีวินัยในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ในขณะเดียวกันผู้สอนจะมีบทบาทเป็นเสมือนผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียน

เป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง (พรทิพย์ วงศ์ไพบุลย์, 2560) ที่สำคัญการเรียนรู้เชิงรุกยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าเนื้อหาวิชาที่เรียน สามารถเชื่อมโยงความรู้หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเองด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่มีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ เป็นผู้กระตุ้นผู้เรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยกระบวนการคิดขั้นสูง ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ และนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พฤษติกุล, 2555; วารินทร์พร พันเพ็ญฟู, 2563) นอกจากนี้ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกยังเน้นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้สอนหรือเพื่อน การให้คำแนะนำหรือการสนับสนุนที่ท้าทายผู้เรียน โดยอยู่บนพื้นฐานความสามารถปัจจุบันของผู้เรียน และผ่านการให้ผลป้อนกลับที่เข้มข้นแก่ผู้เรียนโดยใช้การประเมินเพื่อการเรียนรู้ (รัศมี ศรีนนท์ และคณะ, 2561) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด เพราะทำให้ผู้เรียนสามารถรักษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้อยู่ได้คงทนมากกว่าการเรียนรู้แบบดั้งเดิม (ไพศาล บรรจสุวรรณ์, 2561 อ้างถึงใน อรรพรรณ วรรณฤทัย และคณะ, 2565) เนื่องจากการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะการคิดขั้นสูงซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องตื่นตัวและมีส่วนร่วม ดังนั้นผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้หากได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ ที่สำคัญการเรียนรู้จะเกิดขึ้นหากผู้เรียนได้พูด ได้เขียน ได้เชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมและได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (บุศรา นิยมเวช และคณะ, 2563) สอดคล้องกับจอร์จัน เสนาकरण (2562) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในยุคประเทศไทย 4.0 ดังนั้นจึงมีประเด็นที่น่าสนใจและควรค่าแก่การหาคำตอบที่ว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ถ้าได้มีการเชื่อมโยงกระบวนการทางสติปัญญาของบลูมเพื่อเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการคิดขั้นสูงย่อมเป็นการเติมเต็มศักยภาพให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพได้จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพราะกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาของบลูมได้รับการยอมรับในวงกว้างของวงการการศึกษาว่ามีการจัดระบบ การจำแนกผลลัพธ์การเรียนรู้และการประเมินผลที่ชัดเจน (Adams, N. E., 2015) มีโครงสร้างที่เป็นลำดับขั้นที่แน่นอน ที่สำคัญได้มีการปรับปรุงโครงสร้างจากเดิมโดยจัดระบบที่ชัดเจนของมิติความรู้เป็น 4 มิติ ประกอบด้วยความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง ความรู้ที่เป็นความคิดรวบยอด ความรู้ที่เป็นกระบวนการ และความรู้ที่เป็นอภิปัญญา ในขณะที่กระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาแบ่งเป็น 6 ชั้น ได้แก่ ระดับจำ เข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ ประเมินค่า และสร้างสรรค์ เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้กับระบบการศึกษาในปัจจุบัน (Anderson, L. & Krathwohl, D. A., 2001) เช่น การ

นำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การฝึกอบรมครู การสร้างแบบทดสอบ และการวางแผนการจัดการเรียนรู้ (Adams, N. E., 2015) ซึ่งแสดงให้เห็นมีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะนำแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้นไปใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้

จากเหตุและผลข้างต้น จึงนำไปสู่คำถามวิจัยที่ว่าถ้าได้มีการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลายของการเรียนรู้เชิงรุก มีการแสดงความรู้และความคิดเห็นกับผู้สอน พร้อมทั้งมีการศึกษาจากเอกสารด้วยตนเองเพื่อเติมเต็มความรู้และความเข้าใจ (Understanding) นำความรู้นั้นไปลงมือทำ ปฏิบัติฝึกฝน (Application) วิเคราะห์ (Analysis) และประเมินความเหมาะสมของความรู้ ตลอดจนสร้างสรรค์หรือสังเคราะห์ (Synthesis) ความรู้นั้นจนได้เป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ในการเรียนรายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 ได้น้อยเพียงใด ดังนั้นเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นรูปธรรมจากคำถามวิจัยข้างต้น จึงนำไปสู่การศึกษาและวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครูสาขาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างหรือผลิตบัณฑิตครูมืออาชีพในยุคศตวรรษที่ 21 ตามความต้องการของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครู โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครู โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้นกับเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86)

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยดำเนินการตามการวิจัยกึ่งทดลองประกอบด้วย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 จำนวน

2 กลุ่มเรียน มีจำนวนนักศึกษาครูทั้งหมด 60 คน (ฝ่ายทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2565) โดยลักษณะของนักศึกษาครูระหว่างกลุ่มเรียนทั้ง 2 กลุ่มนี้ เป็นการจัดกลุ่มเรียนแบบคละความสามารถซึ่งมีความรู้และความสามารถในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 จำนวน 1 กลุ่มเรียนได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม มีจำนวนนักศึกษาครูทั้งสิ้น 31 คน

3. เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 ที่จัดทำขึ้นตามลักษณะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้น จำนวน 15 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 15 ชั่วโมง ซึ่งลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้จะเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกและกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้น โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจโดยการเรียน ร่วมอภิปราย และแสดงความคิดกับผู้สอน พร้อมทั้งมีการศึกษาจากเอกสารด้วยตนเองเพื่อเติมเต็มความรู้ และความเข้าใจ นำความรู้นั้นไปลงมือทำ ปฏิบัติฝึกฝน วิเคราะห์ ประเมินค่าและสร้างสรรค์ความรู้ ซึ่งจะทำได้ความรู้ที่ผ่านกระบวนการคิด/การกลั่นกรอง เพื่อนำไปใช้สร้างคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) และในขณะเดียวกันก็จะเน้นความรู้อีกส่วนหนึ่งที่เกิดจากกระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่ (Investigating Knowledge) โดยใช้การเรียนรู้เชิงรุกที่ผ่านการร่วมมือกันเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างองค์ความรู้ ทั้งนี้แผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นมีค่า IOC ระหว่าง .67-1.00 ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้

3.2 การประเมินคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครู ในรายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 ประกอบด้วยแบบประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพจำนวน 48 ข้อ มีค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง .67-1.00 โดยมีค่า IOC ทั้งฉบับเท่ากับ .87 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .958 ดังนั้นแบบประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพจึงมีความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อถือได้ที่เหมาะสมและนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้น จำนวน 15 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 15 ชั่วโมง ให้กับนักศึกษาครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

4.2 ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างประเมินตนเองในสัปดาห์ที่ 15 เกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) รายวิชาการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1 ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ บันทึกผลคะแนนประเมินคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของนักศึกษาครู วิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้เกณฑ์การแปลผล ดังตารางที่ 1

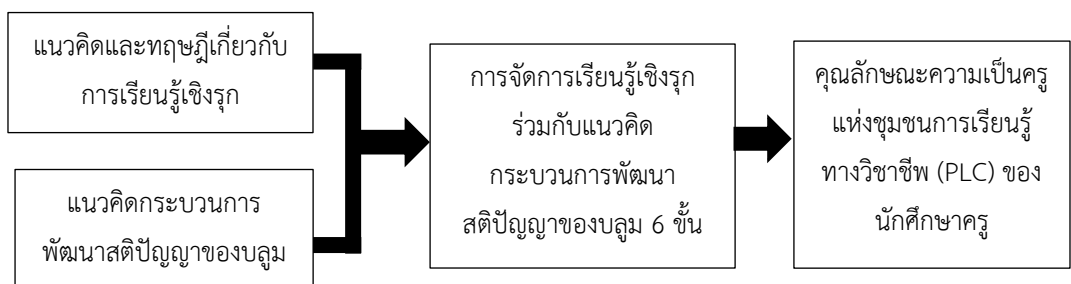
ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลผลคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของนักศึกษาครู

ค่าเฉลี่ยคุณลักษณะ	ความหมาย
4.50 – 5.00	มากที่สุด
3.50 – 4.49	มาก
2.50 – 3.49	ปานกลาง
1.50 – 2.49	น้อย
1.00 – 1.49	น้อยที่สุด

5.2 การเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของนักศึกษาครูกับเกณฑ์คะแนนร้อยละ 86 วิเคราะห์โดยใช้สถิติการทดสอบค่าที

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาและวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC ของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC เรียงอันดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน ด้านการร่วมมือรวมพลัง ด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ ด้านการใฝ่เรียนรู้ และด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC ของนักศึกษาครู

คุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC	ระดับคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC		
	Mean	S.D.	แปลผล
ด้านการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน	4.42	.76	มาก
ด้านการร่วมมือรวมพลัง	4.33	.78	มาก
ด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์	4.12	.92	มาก
ด้านการใฝ่เรียนรู้	3.94	.89	มาก
ด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน	3.93	.95	มาก
ภาพรวม	4.15	.86	มาก

2. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาศติปัญญาของบลูม 6 ขั้น ต่ำกว่ากับเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่กำหนดไว้ว่าคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของนักศึกษาครูสูงกว่าเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม ($t=-1.75$, $p\text{-value}=.044$) ดังรายละเอียดของตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของนักศึกษาครู โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาศติปัญญาของบลูม 6 ขั้นกับเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86)

Test Value = 4.30 (ร้อยละ 86)				
การเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง ชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC)	Mean Difference	t	df	p-value
สมมติฐาน H_0 : Mean = 4.15 $\geq$ 4.30	-.15	-1.75*	39	.044

$$H_1: \text{Mean} = 4.15 < 4.30$$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกพร้อมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้น มีความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการผลิตของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะกระบวนการของบลูมมีการจัดระบบด้านสติปัญญาให้กับผู้เรียนเกิดความสามารถไปทีละขั้น ตั้งแต่ขั้นจำ เข้าใจ ประยุกต์ใช้ วิเคราะห์ ประเมินค่าและสร้างสรรค์ โดยผู้สอนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบดังกล่าว ตั้งแต่กระบวนการที่ดำเนินการโดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นให้นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์เกิดความกระตือรือร้นหรือสร้างความรู้จากสาระการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก และใช้กระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูมที่ขับเคลื่อนให้นักศึกษาใช้ความรู้ ความคิดในการศึกษาความหมายของสาระจากเรื่องที่เรียน การทำความเข้าใจ การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่าของเรื่องที่เรียนรู้และการออกแบบแนวทางของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้อย่างสร้างสรรค์ตามลำดับต่อไป

ที่สำคัญการจัดการเรียนรู้เชิงรุกพร้อมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้นส่งเสริมให้นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์เกิดคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC ในระดับมาก โดยคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน ด้านการร่วมมือร่วมพลัง ด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ ด้านการใฝ่เรียนรู้ และด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกันเป็นคุณลักษณะสำคัญอันดับแรกของความเป็นครูแห่ง PLC สอดคล้องกับ Wong, J. L. N. (2010) ที่พบว่าการที่ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันและพัฒนาความรับผิดชอบร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญใน PLC และยังสอดคล้องกับ Luștea, A. & Crașovan, M. (2020) ที่พบว่าการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นปัจจัยที่อธิบายถึงการมีอยู่ของกระบวนการพัฒนาวิชาชีพที่เข้มแข็งในสถานศึกษาและเป็นไปตามทฤษฎีกิจกรรมประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (Cultural-historical Activity Theory: CHAT) ที่อธิบายถึงการทำงานของบุคคลที่มีสิ่งที่สนใจร่วมกัน ใช้เครื่องมือร่วมกัน ปฏิบัติตามกฎหมายและทำงานร่วมกัน เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติและการลงมือทำ ใช้เครื่องมือทุกชนิดเพื่อเรียนรู้และสื่อสาร (Foot, K. A. 2014) ในขณะที่คุณลักษณะด้านการร่วมมือร่วมพลังอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รับทราบหน้าที่ของตนที่มีร่วมกันเพื่อให้งานประสบ

ความสำเร็จ ตลอดจนการยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกคนอื่น ๆ ระหว่างการอภิปรายร่วมกัน สอดคล้องกับ Harvey, F. & Teledahl, A. (2022) ที่พบว่า PLC ทำให้ผู้เข้าร่วมเปลี่ยนรูปแบบของการร่วมมือรวมพลัง เห็นมุมมองที่แตกต่าง ได้มีการอภิปรายความคิดเห็นกับผู้อื่นทำให้เกิดการพัฒนาและการเรียนรู้ของตน ที่สำคัญการร่วมมือรวมพลังเป็นสมรรถนะสำคัญของการเป็นครู (Zhang, J. & Pang, N. 2016) นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยบางส่วนที่สัมพันธ์กับงานของ Slack, A. (2019) ที่พบว่า PLC ช่วยให้นักศึกษาครูเห็นคุณค่าของการร่วมมือรวมพลังในการทำงาน รับรู้และรับทราบเกี่ยวกับตนเอง สำหรับคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC ด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ของนักศึกษาครูอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาครูรับรู้ศักยภาพของตนในการแสดงความคิดเห็นและประเด็นต่าง ๆ อย่างชัดเจนเพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาของกลุ่ม สอดคล้องกับ TeKippe, S. S. (2017) ที่พบว่า PLC เป็นการเปิดโอกาสการสื่อสารถึงประสบการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักศึกษาครูในการแสดงความรู้ ความคิดเห็นและทัศนะทางวิชาการเพื่อสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ตลอดจนยังเป็นการพัฒนาศักยภาพให้กับตนได้เป็นอย่างดี ส่วนคุณลักษณะของ PLC ด้านการใฝ่เรียนรู้ และด้านการสะท้อนผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากเช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับความสามารถของบุคคลในการดำเนินงาน PLC สอดคล้องกับโครงสร้างและคุณลักษณะของ PLC ที่ Antinluoma, M. Ilomäki, L. & Toom, A. (2022) ได้ศึกษาและวิจัยโดยพบว่าการใฝ่เรียนรู้ การสะท้อนความรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนจากการปฏิบัติงานเป็นคุณลักษณะ PLC ที่แสดงถึงความสามารถของตัวบุคคลในการดำเนินการ PLC ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการที่นักศึกษาครูได้เข้าร่วมในกิจกรรม PLC โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น จะทำให้นักศึกษาครูจะได้ทบทวนและสะท้อนคิดเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ ประเด็นที่ควรปรับปรุงตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของนักศึกษาครูได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น ต่ำกว่ากับเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 ที่อาจจะยังไม่คุ้นชินต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยใช้ ทำให้มีการประเมินและสะท้อนผลเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพของตนเองในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ เพราะอาจคิดว่าตนยังปฏิบัติเกี่ยวกับ PLC ไม่ถึงระดับดีเยี่ยม สิ่งเหล่านี้มีความสอดคล้องกับการรับรู้

เกี่ยวกับตนเองหรือการยอมรับตนเองในด้านวิชาการ เช่น ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมภายใต้เงื่อนไขและเวลาที่มีการจำกัด ทำให้เกิดความเครียดทางวิชาการ ส่งผลให้การประเมินตนเองมีแนวโน้มลดลง (García-Martínez, I. Gavín-Chocano, Ó. León, S. P. & Ubago-Jiménez, J. L. 2021) นอกจากนี้อาจมีความเป็นไปได้ที่นักศึกษาครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดว่าผลของการปฏิบัติงานในกิจกรรม PLC ยังต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นซึ่งมีความสอดคล้องกับอรุณฯ ศรีสะอาด (2554) ที่อธิบายว่าการประเมินตนเองเป็นการตัดสินใจของผู้เรียนว่าตนเองสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาจุดอ่อนของตนเองให้ดีขึ้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนได้ว่านักศึกษาครูมีความชัดเจนที่บ่งบอกคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC ของตนเองได้ ระบุว่ามีความรู้คุณลักษณะใดบ้างที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาสู่การเป็นครูมืออาชีพแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

1. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้น มีประสิทธิภาพในการสร้างทักษะและความรู้ของนักศึกษาครู เชื่อมโยงกับคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมความสามารถในการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้อย่างมืออาชีพอันจะนำไปสู่การเป็นครูมืออาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. การจัดการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมรายวิชาที่เป็นความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควรใช้การจัดการเรียนรู้ที่มีการผสมผสานวิธีที่เน้นสติปัญญา การสร้างความรู้และลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านสติปัญญาและการปฏิบัติได้อย่างกลมกลืนและสมดุลระหว่างกัน ที่สำคัญยังอาจเป็นพื้นฐานสำคัญในการต่อยอดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3. การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) จำเป็นต้องมีองค์ประกอบในการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว ได้แก่ องค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน องค์ประกอบด้านการร่วมมือรวมพลัง องค์ประกอบด้านการสื่อสารและการมีปฏิสัมพันธ์ ดังนั้นลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นให้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและลงมือทำเพื่อให้เกิดการสะท้อนคิดในสิ่งที่ควรปรับปรุงและสิ่งที่ควรเสริมสร้างให้เข้มแข็ง ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ชั้น เป็นวิธีการหนึ่งที่มีความเหมาะสมและตอบโจทย์ในเรื่องดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้อมูลและสารสนเทศจากผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน หน่วยงานที่ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตครู และสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการร่วมกัน กำหนดเป็นนโยบายการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อใช้ในการพัฒนานักศึกษาครูให้เป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิตและเกิดสมรรถนะในยุคศตวรรษที่ 21 ต่อไป
2. ผู้บริหารคณะ และหัวหน้าสาขาวิชา ควรหาแนวทางในการยกระดับคุณลักษณะ ความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพให้บรรลุเป้าหมายของระดับดีเยี่ยม โดยสนับสนุนให้ คณาจารย์ผู้สอนทำวิจัยเพื่อหาวิธีการหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมให้ นักศึกษาครูเกิดคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพอย่างมีคุณภาพต่อไป
3. คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตครู ควรนำคุณลักษณะความ เป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพไปกำหนดเป็นนโยบายหรือยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและบ่ม เพาะนักศึกษาครูเพื่อให้นักศึกษาครูเห็นศักยภาพของตน เกิดคุณลักษณะการทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่ง เป็น Soft skill สำคัญที่จะทำให้นักศึกษาครูมีสมรรถนะในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากข้อสรุปพบว่านักศึกษาครูมีระดับคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการ เรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครูอยู่ในระดับมาก/ดี แม้ว่าจะต่ำกว่าระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 86) แต่สามารถอนุมานได้ว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของ บลุ่ม 6 ชั้น สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพในการสร้างคุณลักษณะความ เป็นครูแห่ง PLC ให้กับนักศึกษา ดังนั้นจึงเสมือนเป็นแนวทางให้กับอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารคณะครุ ศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ และสาขาวิชานำไปใช้หรือปรับใช้เพื่อยกระดับคุณลักษณะความเป็นครูแห่ง PLC ให้กับนักศึกษาที่กำลังจะเป็นครูในอนาคตได้อย่างมีคุณภาพต่อไป
2. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลุ่ม 6 ชั้นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครูเป็น เพียงจุดเริ่มต้นของการพัฒนานักศึกษาครูให้เกิดคุณลักษณะตามที่สังคมและประเทศชาติคาดหวัง ดังนั้นอาจารย์ผู้สอน นักวิจัยของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบกับ รูปแบบการเรียนรู้แบบอื่นว่าผลที่ได้จะเหมือนหรือแตกต่างกัน เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนา

ผู้เรียนได้ตรงตามความคาดหวังมากที่สุด ทำให้ลดเวลาและต้นทุนในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

3. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ของนักศึกษาครู อาจยังไม่ตอบสนองกับความต้องการของนักศึกษาครูได้ทุกคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ของนักศึกษาครูอาจมีผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัยนี้ ดังนั้นอาจารย์ผู้สอน สาขาวิชา และคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ควรมีการศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างแบบการเรียนรู้ของนักศึกษากับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของบลูม 6 ขั้น เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เป็นทั้งออนไซต์ ออนไลน์ หรือแบบ Hybrid ได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่สนับสนุนเรื่องทุนการทำวิจัย เลขที่สัญญา 06/2566 และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สจีวรรณ ทรรพสุข ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิพย์วิมล ประเสริฐศรี อาจารย์วีรฉิป์ ชีโนรักษ์ อาจารย์ ดร.พิณทิพา สืบแสง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ คณบดีคณะครุศาสตร์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวกในการทำวิจัยจนทำให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบคุณนักศึกษาครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 1 ทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา บุญวิเทียน และคณะ. (2565). การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 2(5), 713-732.
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2562). *นโยบายและยุทธศาสตร์ พ.ศ. 2563-2570*. เข้าถึงได้จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/stg-policy/930-2563-2570.html>
- คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2565). *เป้าหมายการพัฒนาคณะครุศาสตร์*. เข้าถึงได้จาก <https://edu.ssru.ac.th/en/home>

- จารุวรรณ สอนงชาติ และคณะ. (2562). ปัจจัยในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของ
อาจารย์พยาบาล. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 6(9), 4250-4260.
- จूरรัตน์ เสนากรรม. (2562). กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในยุคประเทศ
ไทย 4.0. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 30(1),
12-23.
- ชาธิณี ตริวัญญ. (2560). การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพด้วยการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน:
แนวคิดและแนวทางสู่ความสำเร็จ. *วารสารครุศาสตร์*, 45(1), 299-319.
- บุศรา นิยมเวช สิริรัตน์ หิตะโกวิท ทิศา เลิศชนะ และสันทนา สุธาดารัตน์. (2563). การจัดการ
เรียนรู้ของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ใช้วิธีการสอนแบบการเรียนรู้เชิงรุก.
วารสารสุทธิปริทัศน์, 34(111), 17-31.
- ฝ่ายทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2565). สถิติจำนวนนักศึกษา
ลงทะเบียน. เข้าถึงได้จาก <https://reg.ssru.ac.th/isqy12>
- พรทิพย์ วงศ์ไพบูลย์ (2560). การเรียนรู้เชิงรุกและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน. *วารสารสถาบันวิจัย
ญาณสังวร*, 8(2), 327-336.
- พระครูสุตวรธรรมกิจ และพระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร. (2563). การพัฒนาครูไทยสู่ศตวรรษที่ 21.
วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์, 5(2), 19-30.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2564). นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2565-
2569). เข้าถึงได้จาก https://ssru.ac.th/about_vision-and-strategy.php
- รัศมี ศรีนนท์ และคณะ. (2061). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(2), 331-343.
- วารินทร์พร พันเพื่องฟู. (2563). สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารว
ไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10(3), 193-202.
- สถาพร พงษ์พิบูล. (2555). คุณภาพผู้เรียนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้. *วารสารการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6(2), 1-12.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2561). *คู่มือภาพประกาศแนวทางสนับสนุนเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพครูเน้น PLC
อุดหนุน 5 หมื่น-2 แสน*. เข้าถึงได้จาก [https://www.matichon.co.th/educa
tion/news_812594](https://www.matichon.co.th/education/news_812594)

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2565). *ประกาศสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาเรื่อง การเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ksp.or.th/ksp2018/2022/12/41144/>
- อรนุช ศรีสะอาด. (2554). การประเมินตนเอง. *วารสารการวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17(2), 1-5.
- อรรณณ วรรณฤทัย และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาสอนศาสนา. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(6), 17-32.
- Adams, N. E. (2015). Bloom's taxonomy of cognitive learning objectives. *Journal of Medical Library Association*, 103(3), 152-153. Doi: 10.3163/1536-5050.103.3.010
- Anderson, L. & Krathwohl, D. A. (2001). *Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York : Longman.
- Antinluoma, M. Ilomäki, L. & Toom, A. (2022). The involvement of teaching assistants in professional learning communities. *Cogent Education*, 9(1), 1-27.
- Baughman, J. Brumm, T. & Mickelson, S. (2012). Student professional development: Competency-based learning and assessment. *The Journal of Technology Studies*, 38(2), 115-127.
- DuFour, R. Eakey, R. & Many, T. (2006). *Learning by Doing a Handbook for Professional Learning Communities at Work*. Bloomington, IN : Solution Tree Press.
- Foot, K. A. (2014). Cultural-historical activity theory : Exploring a theory to inform practice and research. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 24(3), 329-347.

- García-Martínez, I., Gavín-Chocano, Ó., León, S. P., & Ubago-Jiménez, J. L. (2021). Analysis of the pre-service teachers' academic stress based on their self-concept and personality. *Education Sciences*, 11(11), 659.
- Harvey, F. & Teledahl, A. (2022). Characteristics of professional learning communities in Mathematics: A systematic review. *Mathematics Teacher Education & Development*, 24(1), 72–95.
- Luștrea, A. & Crașovan, M. (2020). The specificity of professional learning communities in Romania. *Journal of Educational Sciences*, 21(2), 38-55.
- Slack, A. (2019). The power of professional learning: Using PLCs to enhance accessibility of instruction for English learners. *International Journal of Teacher Leadership*, 10(2), 17-27.
- TeKippe, S. S. (2017). A roadmap to increase active learning: Reading methodology courses with problem-based learning in professional learning communities. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 17(9), 118-129.
- Wong, J. L. N. (2010). Searching for good practice in teaching: a comparison of two subject-based professional learning communities in a secondary school in Shanghai. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 40(5), 623-639.
- Zhang, J. & Pang, N. (2016). Exploring the Characteristics of Professional Learning Communities in China : A Mixed-Method Study. *Asia-Pacific Education Researcher*, 25(1), 11–21.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย สำหรับมัธยมศึกษาปีที่ 6

Development of Learning Achievement with Game-based Learning
Management Techniques on the Topic of Network System Structure for
Mathayom Suksa 6

ธัญวดี กำจัดภัย¹ จตุรพร กันหา² และประกายแก้ว เสียงหวาน³
Thunyavadee Gumjudpai, Jaturaporn Gunha and Prakaykaew Seangwan

Received: April 19, 2022

Revised: September 01, 2023

Accepted: September 07, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กับเกณฑ์ร้อยละ 75 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในการเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างในการใช้วิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6/7-6/9 โรงเรียนนารีนรัตน์จังหวัดแพร่ จำนวนนักเรียนทั้งหมด 130 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) แผนจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน 3) แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนด้วยเทคนิคการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบค่า

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan university

³ โรงเรียนนารีนรัตน์จังหวัดแพร่; Nareerat School Phrae

ที่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า 1) พฤติกรรมการเรียนในรายวิชานักเรียนภายในชั้นเรียนไม่สนใจในการเรียนและขาดแรงจูงใจในการเรียน จึงต้องการให้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และเพิ่มกิจกรรมที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อเป็นการทบทวนเนื้อหาความรู้ 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน คะแนนทดสอบผลสัมฤทธิ์หลังการจัดการเรียนสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อเทคนิคการจัดการเรียนโดยใช้เกมเป็นฐาน มีความพึงพอใจในภาพรวมค่าเฉลี่ย 4.57 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน, การจัดการเรียนรู้, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the necessary needs for developing achievement; 2) to compare achievement between before and after studying with game-based learning management techniques for Mathayom Suksa 6 students with a criterion of 75 percent; and 3) to study student satisfaction in learning with game-based teaching and learning techniques of Mathayom Suksa 6 students. It was the qualitative research. The sample group used in this research included Mathayom Suksa 6/7-6/9 students at Narirat School, Phrae Province. The total number of students was 130, which was obtained through purposive sampling. The tools used in this research were 1) a questionnaire on necessary needs for developing learning achievement, 2) a teaching plan with game-based teaching techniques, 3) a questionnaire to assess satisfaction for learning arrangements with game-based teaching techniques. Statistics used in data analysis were t-tests, mean, and standard deviations. From the data analysis, it was found that 1) for study behavior in the subject, students in the class were not interested in learning and lacked motivation to study. Therefore, they wanted the teaching and learning format to be more interesting and activities have been added for students to participate in in order to review the knowledge content; 2) students

had learning achievement before and after studying with game-based teaching and learning techniques. Achievement test scores after the learning management were higher than before the learning management with a criterion of 75 percent with statistical significance at the .01 level; and 3) for satisfaction of Mathayom Suksa 6 students with the learning management techniques by use the game as a base, overall satisfaction with an average of 4.57 was at the highest level.

Keywords: Game-based Learning, Learning Management, Learning Achievement

บทนำ

ปัจจุบันจะเห็นว่าการจัดรูปแบบการสอนของนักเรียนมัธยมศึกษาเกิดปัญหาด้านจัดการสอนมาก อาทิ นักเรียนขาดแรงจูงใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนภายในชั้นเรียน นักเรียนไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของรายวิชาเรียน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อนักเรียน ผู้สอน และสถานศึกษา เป็นต้น อีกทั้งพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นภายในชั้นเรียนพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนโดยมีการนำเนื้อหาความบันเทิงเข้ามาสอดแทรกกับเนื้อหาความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิดีทัศน์ เกม กิจกรรมอื่น ๆ ที่ตรงกับวัยและตอบสนองความต้องการของนักเรียน ซึ่งเห็นว่าการจัดกิจกรรมเน้นนักเรียนมีส่วนร่วมภายในคาบเรียนและร่วมกันแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมรูปแบบของเกมที่สอนสามารถเป็นผู้สร้างกิจกรรมในรูปแบบเกมจะช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย รูปแบบการสอนประเภทเกมเพื่อการเรียนรู้จัดว่าเป็นสื่อการสอนประเภทหนึ่งที่มีพัฒนาให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น ช่วยพัฒนาความรู้และทักษะกระบวนการเรียงลำดับความคิด โดยจุดประสงค์หลักของการสร้างเกมคอมพิวเตอร์ทุกชนิด คือ การมุ่งหวังให้เกมเป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ผู้เล่นเป็นส่วนหนึ่งของเกม ช่วยกระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้เล่น ตลอดจนให้ผู้เล่นรู้สึกสนุกสนานและพึงพอใจในการเล่น (ลดาวัลย์ แยมครวญ และศุภกฤษฎ์ นิวัฒนากุล, 2560) ซึ่งเป้าหมายของการสอนด้วยเกม คือ การสร้างความสนใจในการสอนให้กับนักเรียนให้มีความสุขไปพร้อม ๆ กับการเรียนเนื้อหาความรู้ ซึ่งกิจกรรมเกมจะช่วยเพิ่มทักษะความสามารถด้านอื่น ๆ ให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูได้มีการกำหนด โดยนักเรียนจะต้องปฏิบัติตามกติกา สามารถนำความรู้ความเข้าใจ ข้อมูลของเกม วิธีการเล่น และผลการเล่นเกมของนักเรียนมาใช้เพื่อสรุปการเรียนรู้การจัดประสบการณ์

โดยการนำกิจกรรมเกมเป็นการจัดประสบการณ์ตรงเน้นนักเรียนให้เป็นสำคัญในการจัดกิจกรรมการสอนอีกทั้ง ส่งเสริมกระบวนการเล่น ฝึกการสังเกต มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ ความรู้ที่ได้รับอย่างสนุกสนาน (กฤดาภรณ์ สิริหารี, 2561; ภวิกา เลหาไพฑูรย์ และกมล โพธิเย็น, 2561) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานเป็นการนำรูปแบบกิจกรรมเกมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแรงจูงใจให้บรรยากาศการจัดกิจกรรมภายในชั้นเรียนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบเดิม ๆ นักเรียนไม่มีส่วนร่วมภายในชั้นเรียนและขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา

จากการศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอน รายวิชา การจัดการระบบเครือข่ายของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่ จากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ วิชา การจัดการระบบเครือข่าย ผลการวิเคราะห์ พบว่า ยังมีปัญหาในด้านของความรู้ความเข้าใจเรื่องโครงสร้างระบบเครือข่าย การวิเคราะห์ วางแผนการทำงาน และขาดความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความจำเป็นสำหรับนักเรียนยุคศตวรรษที่ 21 และจากการสังเกตพฤติกรรม พบว่า นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน ทำให้ไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือฝึกฝนให้เกิดทักษะนักเรียนใช้เวลาไปกับการทำกิจกรรมผ่านโซเชียลมีเดีย เวลาที่ครูผู้สอนได้มอบหมายภาระงานหรือทบทวนความรู้ นักเรียนจึงไม่สามารถรับผิดชอบภาระงานที่มอบหมายได้ ต้องรอให้ครูผู้สอนชี้แนะแนวทางคำตอบ หรือขอคำแนะนำจากเพื่อนเสมอ

เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานเป็นการสร้างความสนใจหรือแรงจูงใจในการเรียน ซึ่งเป็นความท้าทายทางความคิด จึงทำให้มีบทบาทที่สำคัญในการช่วยสร้างบรรยากาศห้องเรียนให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งรูปแบบของเกมหรือแนวทางการใช้เกมเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสนใจ สิ่งที่กำลังเรียนสามารถนำมาใช้ในวิชาการคำนวณ วิชาเกี่ยวกับทฤษฎี หรือวิชาปฏิบัติ จึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่สามารถกระตุ้นความสนใจกิจกรรมการสอน และเนื้อหาวิชา เป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และมีความสุข สนุกในการเรียน โดยจัดการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและการเรียนแบบออนไลน์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

จากสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจเนื้อหา มีความสุขสนุกสนานกับการเรียน เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเกมการเรียนรู้เป็นสื่อรูปแบบ

หนึ่งที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้ได้รับทั้งความรู้ และความสนุกสนาน โดยสอดแทรกเนื้อหาทั้งหมดของเนื้อหาความรู้เอาไว้ในเกมและให้นักเรียนได้รับความรู้จากการเล่นเกมและยังเป็นสื่อที่สามารถทำให้นักเรียนทบทวนเนื้อหาความรู้ย้อนหลังได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กับเกณฑ์ร้อยละ 75
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในการเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนารีนรัตน์จังหวัดแพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวนนักเรียนทั้งหมด 465 คน

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6/7-6/9 โรงเรียนนารีนรัตน์จังหวัดแพร่ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวนนักเรียนทั้งหมด 130 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากกลุ่มนักเรียนที่เรียนรายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6
2. แผนจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวนทั้งหมด 3 แผนการจัดการเรียนรู้ รวม 6 ชั่วโมง ดังนี้
 - แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 การสื่อสารข้อมูล และเครือข่ายคอมพิวเตอร์
 - แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 ตัวกลางการสื่อสาร
 - แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 โครงสร้างคอมพิวเตอร์

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้วัดความรู้ความสามารถของนักเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งเป็นแบบทดสอบปรนัยคำตอบ 4 ตัวเลือก จำนวนทั้งหมด 20 ข้อ

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการจัดการสอน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย

2. ผู้วิจัยชี้แจงนักเรียนเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน บทบาทของนักเรียน จุดประสงค์ของการเรียน วิธีวัดประเมินผล

3. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย แบบทดสอบชนิดปรนัยคำตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

4. ผู้วิจัยได้จัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ตามแผนจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 แผนการเรียนรู้ ระยะเวลา 3 สัปดาห์

5. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย แบบทดสอบชนิดปรนัยคำตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

6. ผู้วิจัยให้นักเรียนตอบแบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบค่าที (t-test Dependent) 2) ค่าเฉลี่ย และ 3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้

โดยใช้เกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบค่าที (t-test Dependent)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ร้อยละ 75

2. นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน อยู่ในระดับ มาก

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอนในรายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนบางส่วนไม่สนใจในการเรียนอีกทั้งนักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน ทำให้ไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือฝึกฝนให้เกิดทักษะ และจากการสำรวจความต้องการจำเป็นของครูผู้สอนต้องการให้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น มีกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อเป็นการทบทวนเนื้อหาความรู้ อีกทั้งสามารถนำกิจกรรมหรือสื่อนวัตกรรมกลับไปทบทวนเนื้อหาความรู้

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน โดยใช้การทดสอบที แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-Test Dependent) ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน

(n=130)

การทดสอบ	จำนวน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	df	t	Sig
ก่อนเรียน	130	20	8.63	1.87	129	41.46	.000**
หลังเรียน	130	20	15.60	1.67			

.000**มีนัยความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน จำนวน 130 คน คะแนนทดสอบก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ย 8.63 และคะแนนทดสอบหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย 15.60 แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยความสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 130 คน ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

(n=130)

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	31	23.8
หญิง	99	76.2
รวม	130	100

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 130 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 76.2 และเพศชาย จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 23.8

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

(n=130)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน	110	84.6
อาจารย์หรือครู	15	11.5
บุคลากร	5	3.8
รวม	130	100

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 130 คน เป็นนักเรียน จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 84.6 อาจารย์หรือครู จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 และบุคลากร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

(n=130)

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
16 - 18 ปี	110	84.6
มากกว่า 18 ปี	20	15.4
รวม	130	100

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 130 คน อายุ 16-18 ปี จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 84.6 และอายุมากกว่า 18 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4

ตารางที่ 5 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เกมเป็นฐานสำหรับนักเรียน
มัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบทบาทของครูผู้สอน

(n=130)

รายการข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ครูผู้สอนมีการเตรียมการสอนที่ดี	4.64	.671	มากที่สุด
2. ครูผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างชัดเจน	4.65	.553	มากที่สุด
3. ครูผู้สอนเข้าสอนและออกตรงเวลา	4.58	.621	มากที่สุด
4. ครูมีบุคลิกภาพ การแต่งกายและการพูดจาเหมาะสม	4.83	.416	มากที่สุด
5. ครูตั้งใจสอน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ	4.67	.589	มากที่สุด

อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในการทำกิจกรรม

รายการข้อคำถาม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
6. ครูผู้สอนใช้วิธีการสอนและใช้สื่ออย่างหลากหลาย	4.58	.632	มากที่สุด
7. ครูผู้สอนยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน	4.71	.603	มากที่สุด
8. ครูผู้สอนเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามข้อสงสัย	4.66	.629	มากที่สุด
รวม	4.67	.502	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 130 คน มีความพึงพอใจครูมีบุคลิกภาพ การแต่งกายและการพูดจาเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.83 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ครูผู้สอนยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน มีค่าเฉลี่ย 4.71 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด และครูผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.65 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

ตารางที่ 6 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เกมเป็นฐานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบทบาทของนักเรียน

(n=130)

รายการข้อคำถาม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. นักเรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน	4.52	.718	มากที่สุด
2. นักเรียนทราบเกณฑ์การประเมินผลล่วงหน้า	4.58	.633	มากที่สุด
3. นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน	4.64	.584	มากที่สุด
4. นักเรียนได้มีโอกาสในการพัฒนาทักษะการทำงาน	4.62	.663	มากที่สุด
5. นักเรียนชอบเรียนวิชานี้	4.39	.752	มาก
6. นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียน	4.61	.564	มากที่สุด
7. นักเรียนนำความรู้จากวิชานี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.75	.467	มากที่สุด
8. นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข	4.71	.520	มากที่สุด
รวม	4.60	.577	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 130 คนมีความพึงพอใจนักเรียนนำความรู้จากวิชานี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีค่าเฉลี่ย 4.75 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมา คือ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข มีค่าเฉลี่ย 4.71 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด และนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ย 4.64 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

ตารางที่ 7 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เกมเป็นฐานสำหรับนักเรียน
มัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

(n=130)

รายการข้อคำถาม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.53	.684	มากที่สุด
2. เนื้อหาและกิจกรรมที่สอนสอดคล้องกับชีวิตและทันสมัย	4.52	.673	มากที่สุด
3. กิจกรรมการเรียนรู้สนุกและน่าสนใจ	4.62	.729	มากที่สุด
4. การจัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอนและ กิจกรรมการเรียนรู้	4.63	.684	มากที่สุด
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความหลากหลาย และมีความเหมาะสม	4.53	.684	มากที่สุด
6. กิจกรรมการเรียนรู้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน เนื้อหาให้นักเรียนเข้าใจและบรรลุตามวัตถุประสงค์	4.58	.633	มากที่สุด
7. ครูผู้สอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้	4.58	.633	มากที่สุด
8. วิธีการนำเข้าสู่บทเรียนน่าสนใจและสร้างความสนใจของนักเรียน	4.56	.682	มากที่สุด
รวม	4.57	.650	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 130 คน มีความพึงพอใจการจัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.63 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรมการเรียนรู้สนุกและน่าสนใจ มีค่าเฉลี่ย 4.62 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด กิจกรรมการเรียนรู้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนเนื้อหาให้นักเรียนเข้าใจและบรรลุตามวัตถุประสงค์และครูผู้สอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.58 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากการศึกษาความต้องการในการจัดการ

เรียนการสอนในรายวิชา พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเดิมเป็นรูปแบบการสอนบรรยายซึ่งเป็นการจัดการสอนที่ไม่มีการกระตุ้นการเรียนรู้ให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน และไม่ส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความต้องการจำเป็นในด้านกระบวนการจัดการสอนที่จำเป็นต้องมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจจึงได้นำเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมเป็นฐานมาเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และมีความสุข สนุกในการเรียน โดยสอดแทรกเนื้อหาทั้งหมดของเนื้อหาความรู้เอาไว้ในเกม ให้นักเรียนได้รับความรู้จากการเล่นเกมและยังเป็นสื่อที่สามารถทำให้นักเรียนทบทวนเนื้อหาความรู้ย้อนหลังได้เป็นอย่างดี

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าก่อนเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 75 ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมติฐาน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

2.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เป็นการเรียนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่น่าเบื่อ และทำให้เข้าใจเนื้อหายาก เมื่อมีการเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เนื่องจากรูปแบบการเรียนการสอนมีการนำเกมเข้ามาทบทวนความรู้ให้นักเรียน เป็นการย้าคิด ย้าทำ ทำให้จำและเข้าใจเนื้อหา และนักเรียนไม่เกิดความเครียดระหว่างการเรียนทำให้บรรยากาศภายในห้องเรียนน่าเรียนมากยิ่งขึ้น

2.2 นักเรียนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเข้ามามีส่วนร่วมทำให้นักเรียนได้เป็นผู้ลงมือกระทำ ได้เล่นตามกติกาของเกม ซึ่งกิจกรรมเกมทำให้นักเรียนได้รับทั้งความรู้ และความสุข เกิดการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ในระหว่างการเล่นเกม และสร้างความตื่นตัวให้นักเรียนเกิดการอยากเรียนรู้น่ามากขึ้น อีกทั้งเกมเป็นสื่อที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับความสุข ไม่เครียด ไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน และเป็นการพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน และเป็นการทำให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นชินกับเนื้อหาสาระของรายวิชา สอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา แคมมณี (2544) กล่าวว่า การเรียนโดยใช้เกม เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนช่วยให้การเรียนนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด โดยนักเรียนจะต้องเล่นตามกติกา และนำเนื้อหา ข้อมูลจากการเรียนมาสรุปการเรียนรู้

โดยใช้เกม ทำให้ได้ประสบการณ์ตรงเป็นวิธีที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจิตา วัฒนาคมกุล (2555) พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2.3 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมสามารถเข้ามาช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจ ตื่นตัวในการเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมการใช้เกมเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เป็นการเน้นย้ำเนื้อหาสาระที่สำคัญให้นักเรียนได้จดจำ อีกทั้งกิจกรรมมีส่วนกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียน มีความสนใจในเนื้อหาการเรียนมากยิ่งขึ้น โดยเกมเป็นสื่อที่สามารถให้นักเรียนทบทวนความรู้ ซึ่งการเรียนรู้ของนักเรียนส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำซ้ำ ๆ หลายครั้งจนเกิดความคุ้นชิน ความชำนาญ สอดคล้องกับแนวคิดของจิรกรณศิริประเสริฐ (2542) นอกจากนี้ เกมยังเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านบทบาทของครูผู้สอน ภาพรวมมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = .502) โดยนักเรียนมีความพึงพอใจครูมีบุคลิกภาพ การแต่งกายและการพูดจาเหมาะสม ครูผู้สอนยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน และครูผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างชัดเจน ด้านบทบาทของนักเรียน ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = .577) นักเรียนมีความพึงพอใจนักเรียนนำความรู้จากวิชานี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข และนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = .650) นักเรียนมีความพึงพอใจการจัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนสนุกและน่าสนใจ กิจกรรมการเรียนรู้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน เนื้อหาให้นักเรียนเข้าใจและบรรลุตามวัตถุประสงค์และครูผู้สอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยความรู้และทักษะจากการจัดการเรียน รายวิชา การจัดการระบบเครือข่าย เรื่อง โครงสร้างระบบเครือข่าย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมีแผนการจัดการเรียนรู้เป็นระบบ มีขั้นตอนอย่างชัดเจน นักเรียนเกิดความสนุก มีความสุขจากการจัดการเรียน มีความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของนิตยา สุวรรณศรี (2540) กล่าวว่า เกมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งมี

ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก เกมจะช่วยให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กเรียนและสิ่งที่อยู่รอบตัวเด็ก ทำให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการนำเกมไปใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

การจัดกิจกรรมการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน เป็นการนำเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความสนใจ อยากให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียนภายใต้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุกสนาน โดยการนำเกมมาเป็นสื่อการเรียนรู้สอดแทรกเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เข้าไปผ่านกิจกรรมลักษณะเป็นดิจิทัลมีเดีย ช่วยทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจเกิดความต้องการที่อยากเรียนรู้ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องมีการวางแผนการจัดกิจกรรมผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ความเหมาะสมและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และผ่านเกณฑ์คุณภาพตามที่กำหนด จึงนำไปใช้เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่เสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การเลือกเกมสำหรับการจัดการเรียนรู้ ควรเลือกเกมที่นักเรียนสามารถเข้าร่วมและโต้ตอบได้จำนวนมาก
2. ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนควรกระตุ้นให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรมภายในชั้นเรียน หากนักเรียนไม่ร่วมทำกิจกรรมหรือละเลยจะทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่เป็นไปตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนด

เอกสารอ้างอิง

- กฤตาภัทร สีหารี. (2561). มุมมองวิศวกรรมซอฟต์แวร์ต่อการเรียนรู้ด้วยเกมดิจิทัลสำหรับการศึกษาประเทศไทย 4.0. วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 28(2), 477-488.
- จิรกรณ ศิริประเสริฐ.(2542). คู่มือสำหรับการสอนและการคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับเกม. ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ฐิตา วัฒนากุล. (2555). การสอนโดยใช้เกมเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่อง จำนวนนับ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต).
สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ทิตนา แคมมณี. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.
- นิตยา สุวรรณศรี. (2540). เพลงและเกมประกอบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ : คอมเพคท์พรีน.
- ภวิกา เลหาไพฑูรย์ และกมล โพธิเย็น. (2561). การสอนโดยใช้เกมเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนเลข 3 หลักของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 14(2), 155-170.
- ลดาวัลย์ แยมครวญ และศุภกฤษฎี นิวัฒนากุล. (2560). การใช้เกมเพื่อการเรียนรู้สำหรับส่งเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารวิทยาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ, 7(1), 33-41.

พุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์

Buddhist Way to Sustainable Self-Management of The Urban Community Network in Nakhon Sawan Province

ธนสิทธิ์ คณธา¹

Thanasit Conta

Received: July 25, 2023

Revised: September 29 2023

Accepted: October 07, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของความเป็นชุมชนเชิงพุทธวิถีในพื้นที่ชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และ 2) วิเคราะห์ความเป็นชุมชนนวัตกรรมพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ จำนวน 250 คน 5 ชุมชน คัดเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีค่า IOC = 0.93 และแบบเก็บข้อมูลถอดบทเรียน มีค่า IOC = 0.92 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ชุมชน มีบริบทที่ใกล้เคียงกัน เป็นชุมชนเมือง มีแบ่งข้อมูลเป็น 6 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า มีระบบไฟฟ้าและน้ำประปา อยู่ในระดับดี ด้านเศรษฐกิจ มีอาชีพที่มีความมั่นคง มีสวัสดิการ อยู่ในระดับปานกลาง มีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัว อยู่ในระดับมาก ด้านสุขภาพ มีกลุ่ม อสม. ที่ให้ความช่วยเหลืออยู่ในระดับมาก ด้านการศึกษา มีการศึกษาและความรู้ในระดับปานกลาง ด้านสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนอยู่ในระดับมาก ด้านสิ่งแวดล้อม มีคนในชุมชนอุปนิสัยดี มีอากาศบริสุทธิ์ อยู่ในระดับมาก และ 2) ชุมชนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ชุมชน มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ความเป็นบวร (บ้าน วัด และโรงเรียน) มี

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์; Nakhon Sawan Rajabhat University

ความเป็นชุมชนนวัตกรรมพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง คือ มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาชุมชนจะร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี และมีการประชุม การทำกิจกรรมร่วมกัน การแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งทั้ง 3 นี้เป็นเสาหลักในการจัดการทุก ๆ อย่างในชุมชน โดยใช้ระบบการสื่อสารที่ทันสมัยในยุคดิจิทัล เป็นการสร้างเครือข่ายการสื่อสารซึ่งกันและกันในชุมชน และกับชุมชนอื่น ๆ

คำสำคัญ: พุทธวิถี, การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน, เครือข่ายชุมชนเมือง

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the context of Buddhist way community in urban areas in Nakhon Sawan province; and 2) to analyze the Buddhist way innovation community towards sustainable self-management of the urban community network in Nakhon Sawan province. It was the mixed methods research. The sample group consisted of 250 people in urban communities in Nakhon Sawan Municipality, 5 communities using purposive sampling. Data were collected using an estimation scale questionnaire with an IOC = 0.93 and a lesson learned data collection form with an IOC = 0.92. Quantitative data analysis used percentages, mean and standard deviations. Qualitative data used content analysis. The research results found that 1) all 5 sample communities that had similar contexts were urban communities. The information was divided into 6 areas: for infrastructure, it was found that there was a good level of electricity and water supply. In terms of economics, there were stable careers and welfare at a moderate level, enough income to support the family. In terms of health, there was a group of village health volunteers who provided assistance at a high level. In education aspect, there was a moderate level of education and knowledge. In social aspect, there was a high level of good relationships between people in the community. For environmental aspect, there were people in the community with good character, fresh air at a high level; and 2) all 5 sample communities had a temple as the center of the community that was Bowon (home, temple, and school). It was an innovative Buddhist way community

towards sustainable self-management of the urban community network, namely there were activities related to important Buddhist days. The community will cooperate very well. And they had a meeting, doing activities together, collaborative problem solving, these 3 were the main pillars for managing everything in a community using modern communication systems in the digital age. It created a communication network with each other in the community and with other communities.

Keywords: Buddhist Way, Sustainable Self-Management, Urban Community Network

บทนำ

ชุมชนในประเทศไทยมีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก แต่ในชุมชนยังมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมอยู่ ความยากจนเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขเพื่อยกระดับเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพัฒนา โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (จิตวิญญาณ) ที่มีคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นก้าวแรกในการพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาประเทศมิใช่มุ่งที่จะพัฒนาด้านวัตถุอย่างเท่านั้น จะต้องพัฒนาด้านจิตใจที่มีคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกันด้วย จึงจะเรียกว่า การพัฒนาที่สมบูรณ์ ชุมชนเมืองมีการพัฒนาด้านวัตถุมากพอสมควร แต่การพัฒนาด้านจิตใจของชุมชนเมืองยังมีปัญหาที่จะต้องแก้ไข และพัฒนาให้สมบูรณ์เท่าเทียมกับการพัฒนาด้านวัตถุ เช่นเดียวกันชุมชนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนเมืองที่น่าสนใจในการศึกษา และจะต้องพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์ ฉบับทบทวน (พ.ศ. 2561-2565) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์และเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง (สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์, 2561) ตลอดทั้งแผนงานสำคัญ (Flagship) ปีงบประมาณ 2563 ใน Platform 4 การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ FS 20: ชุมชนนวัตกรรม วัตถุประสงค์ 1) ชุมชนมีชุดความรู้และนวัตกรรมเพื่อการจัดการตนเองในทุกมิติของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (การพัฒนาค้น พัฒนาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วม และความสงบสุข) สามารถแก้ปัญหาชุมชนและปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง โดยการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน อันมีเป้าหมายสำคัญ คือ ชุมชนมีขีดความสามารถในการเรียนรู้ และรับปรับใช้นวัตกรรม สามารถเปลี่ยนแปลงและจัดการปัญหาในชุมชน และ พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (สำนักงาน

คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.), 2566) ซึ่งสิ่งสำคัญที่พัฒนาชุมชนได้สมบูรณ์ ก็คือการพัฒนาด้านจิตใจด้วยพุทธวิธี

คนจนเมืองนครสวรรค์รวมพลเดินหน้าแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล รวม 71 ชุมชน ใช้เวลา 16 ปี สร้าง “บ้านมั่นคง” ไปแล้วกว่า 30 ชุมชน กว่า 4,000 ครัวเรือน ล่าสุด “ชุมชนหน้าวัดนครสวรรค์” 42 ครอบครัวกำลังเร่งสร้าง อร่ามศรี จันทรสุขศรี คณะทำงานการจัดการที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยจังหวัดนครสวรรค์ (คทน.) กล่าวว่านครสวรรค์เป็นประตูไปสู่ภาคเหนือ และเป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคกลาง ทำให้ที่ดินมีราคาแพง ประชาชนที่มีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าถึงที่ดินได้ แต่ต้องอยู่อาศัยในเมืองเพราะเป็นแหล่งทำมาหากิน เช่น ค้าขายในตลาด ทำงานรับจ้าง ส่วนใหญ่บุกรุกที่อยู่อาศัยในที่ดินราชพัสดุ ที่ดินวัด/สำนักงานพระพุทธศาสนา เทศบาล รถไฟ เช่าที่ดินเอกชน ฯลฯ จากการสำรวจในครั้งนั้น (ช่วงปี 2550) พบว่า มีชุมชนในเขตเทศบาลบุกรุกที่ดินของราชพัสดุ 25 ชุมชน ที่ดินวัด/สำนักงานพระพุทธศาสนา 8 ชุมชน ที่ดินตนเอง/เช่าเอกชน 18 ชุมชน และที่ดินอื่น ๆ 10 ชุมชน รวม 16,319 ครัวเรือน จึงนำไปสู่การวางแผนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวชุมชน ขณะเดียวกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดได้ร่วมกันตั้ง “คณะกรรมการเมือง” ขึ้นมา เพื่อการวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ คณะกรรมการเมืองประกอบด้วย เทศบาลนครนครสวรรค์ ธารักษ์จังหวัดนครสวรรค์ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์จังหวัด การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปา ตัวอย่างการขอเช่าที่ดินรัฐหรือราชพัสดุเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาลนครสวรรค์ เช่น ชุมชนสวรรค์เมืองใหม่และหน้าวัดนครสวรรค์ ถือเป็นตัวอย่างที่ดีที่หน่วยงานรัฐให้การสนับสนุน แต่ในเขตเทศบาลนครสวรรค์ยังมีอีกหลายสิบชุมชนหลายพันครอบครัวที่ยังแก้ไขปัญหไม่ได้ ซึ่งขณะนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำมติไปขับเคลื่อนเพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรม (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2565)

ดังนั้น จากการศึกษาและสำรวจสภาพปัญหาเครือข่ายชุมชนเมืองโดยวิธีการค้นคว้าข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า เครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ยังขาดการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งในเมืองกระแสโลกเจริญทางวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการพุทธวิธีสู่การจัดการตนเองของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ขึ้น เครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีโครงการบ้านมั่นคงส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชนเพื่อยังการขาดการจัดการที่ดี และการพัฒนาชีวิตด้านจิตใจ โดยการเริ่มต้นที่ครอบครัว โรงเรียน (สถานศึกษา) วัด ชุมชน ที่สำคัญจะต้องดำเนินชีวิตตามนวัตกรรมการพุทธวิธี บ้าน วัด โรงเรียนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของความเป็นชุมชนเชิงพุทธวิถีในพื้นที่ชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นชุมชนนวัตกรรมพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ดังนี้
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ได้ศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ประชากรในเทศบาลนครนครสวรรค์ จำนวนรวม 86,703 คน ชุมชนในเขตเทศบาล มี 71 ชุมชน สํารวจประชากร ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2566 (เทศบาลนครนครสวรรค์, 2565)
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 5 ชุมชน คือ 1) ชุมชนเจ้าแม่ศรีจันทร์ 2) ชุมชนเขากบเอร่าวัน 3) ชุมชนวัดพุทธ 4) ชุมชนหลวงปู่ท้าว 5) ชุมชนพระบางมงคล ชุมชนละ 50 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (เทศบาลนครนครสวรรค์, 2565)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลถอดบทเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองโดยอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับพุทธวิถี การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน เครือข่าย จากเอกสารหนังสือ ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีลักษณะดังนี้

1. แบบสอบถาม มี 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีลักษณะคำถามแบบปลายปิด โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบ ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน มี 25 ข้อ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นลักษณะแบบเลือกตอบ 6 ระดับ โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามเกณฑ์ ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นแบบปลายเปิดได้แก่ ปัญหาในชุมชน ข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อพัฒนาชุมชน

2. แบบเก็บข้อมูลถอดบทเรียน พุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมืองจังหวัดนครสวรรค์ มี 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ทบทวนเป้าหมาย และสถานการณ์จริงเกิดขึ้น มี 4 ข้อ ได้แก่ (1) กิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระ (2) กิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน (3)

กิจกรรมทำความสะอาดในวัดใกล้ชุมชน (4) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพการออกกำลังกาย มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด 2) ทบทวนการทำงานชุมชน มี 4 ข้อ ได้แก่ (1) กิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระ (2) กิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน (3) กิจกรรมทำความสะอาดในวัดใกล้ชุมชน (4) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพการออกกำลังกาย มีลักษณะเป็นทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด 3) สิ่งที่ต้องทำ/ไม่ควรถ้าในในการทำงานชุมชน มี 4 ข้อ ได้แก่ (1) กิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระ (2) กิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน (3) กิจกรรมทำความสะอาดในวัดใกล้ชุมชน (4) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพการออกกำลังกาย มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด 4) การประเมินโครงการ/กิจกรรมชุมชน ควรทำต่อหรือไม่ควรทำต่อ มี 4 ข้อ ได้แก่ (1) กิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระ (2) กิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน (3) กิจกรรมทำความสะอาดในวัดใกล้ชุมชน (4) กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพการออกกำลังกาย มีลักษณะเป็นทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด 5) ข้อเสนอแนะความต้องการของชุมชน มีลักษณะแบบปลายเปิด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การสร้างแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน ที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 2) คัดเลือกประเด็นคำถามที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของเนื้อหาการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 3) จัดทำร่างแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน โดยแบ่งเป็นประเด็นที่ต้องการศึกษา

2. การตรวจแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน ที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) นำร่างแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนเพื่อตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะ หาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน (IOC) และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรจำนวน 30 คน เพื่อหาจุดบกพร่องของแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน ให้ได้มาซึ่งแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน ที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย 2) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม มีค่า IOC = 0.93 และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน มีค่า IOC = 0.92 ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความครอบคลุมเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยอีกครั้ง แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากร ก่อนนำแบบสอบถาม และแบบเก็บข้อมูลตอบทเรียน ฉบับปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปให้กลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามที่กำหนดไว้ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจสภาพปัญหา และความต้องการการจัดการเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้วิจัยศึกษาข้อมูลต่าง ๆ พุทธวิธีการจัดการตนเองของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์

2. ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 ชุมชน ๆ ละ 5 ครั้ง โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามเกณฑ์การพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของมาตรการวัดของลิเคิร์ท ในการพิจารณาตัดสินคะแนนเฉลี่ยที่ได้รับจากการให้ข้อมูล (Best, J. W., 1977 อ้างถึงในมัทชูพร วงศาเคน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2558) ซึ่งกำหนดน้ำหนักคำตอบเป็นค่าของคะแนนเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก 6 ระดับ คือ ไม่มี=0 น้อยที่สุด = 1, น้อย = 2, ปานกลาง = 3, มาก = 4, และมากที่สุด = 5 และตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นแบบปลายเปิดได้แก่ ปัญหาในชุมชน ข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อพัฒนาชุมชน

3. จัดเวทีถอดบทเรียนกลุ่มตัวแทนเป้าหมายชุมชนละ 10 คน 5 ชุมชน รวมเป็น 50 คน โดยใช้แบบถอดบทเรียนมี 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ทบทวนเป้าหมาย และสถานการณ์จริงเกิดขึ้น 2) ทบทวนการทำงานชุมชน 3) สิ่งที่ต้องทำ/ไม่ควรทำในการทำงานชุมชน 4) การประเมินโครงการ/กิจกรรมชุมชน ควรทำต่อหรือไม่ควรทำต่อ 5) ข้อเสนอแนะความต้องการของชุมชน มีลักษณะแบบปลายเปิด

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร และข้อมูลจากภาคสนาม โดยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและตีความหมาย แยกแยะ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลตามเครื่องมือวิจัยได้ดังนี้

1. แบบสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมายมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ หาค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. แบบเก็บข้อมูลถอดบทเรียน เพื่อวิเคราะห์ความเป็นชุมชนนวัตกรรมพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มี 5 ประเด็นหลัก โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{ร้อยละของรายการใด} = \frac{\text{ความถี่ของรายการนั้น}}{\text{ความถี่ทั้งหมด}} \times 100$$

2. หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

- หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) โดยใช้สูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ยเลขคณิต

$\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม

- หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

3. การแปลความหมายของข้อมูลการประมาณค่า 5 ระดับ ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาขอบเขตของคะแนนเพื่อใช้ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, อ้างถึงในนฤมล เนตรวิเชียร, 2560) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายถึง ระดับความคิดเห็น มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายถึง ระดับความคิดเห็น มาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายถึง ระดับความคิดเห็น ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 0.00 – 1.49	หมายถึง ระดับความคิดเห็น ไม่มี

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง พุทธวิธีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 5 มีบริบทที่ใกล้เคียงกัน เป็นชุมชนที่มีบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) สัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยกัน เข้าวัดทำบุญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ แต่มีสภาพที่แออัดของชุมชน ปัญหาขยะ ปัญหาถนนขอยแคบเล็ก ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ยังอยู่ในระดับที่ต้อง

ปรับปรุง สรุป 6 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่ามีระบบไฟฟ้าและน้ำประปา อยู่ในระดับดี ด้านเศรษฐกิจ มีอาชีพที่มีความมั่นคง อยู่ในระดับปานกลาง ด้านสุขภาพ มีกลุ่ม อสม. ที่ให้ความช่วยเหลือ อยู่ในระดับมาก ด้านการศึกษา มีการศึกษา และความรู้ในระดับปานกลาง ด้านสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชน ความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ด้านสิ่งแวดล้อม มีคนในชุมชนอุปนิสัยดี อยู่ในระดับมาก

ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในชุมชนที่เป็นเมือง คือ 1) ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน 2) ปัญหา ยาเสพติด 3) ปัญหาเด็กแว้น วัยรุ่นมั่วสุม 4) ปัญหาเรื่องขยะ ทั้งขยะไม่เป็นที่ เป็นทาง 5) ปัญหา ไฟฟ้าถนนไม่สว่าง 6) ปัญหาคลองวงจรปิดในบริเวณชุมชนไม่เพียงพอ 7) ปัญหาร้านค้าเปิด นักดื่ม ส่งเสียงดัง เปิดเพลงดัง ดึกตี 1-3 มีฉาซีฟกลางคืน 8) ปัญหาคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ 9) ปัญหาเสียงตามสายในชุมชนเสียงเบา 10) ปัญหาแบ่งพรรคแบ่งพวก ขาดความสามัคคี

ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาชุมชน คือ 1) การจัดการเรื่องขยะ เพิ่มถังขยะ 2) จัดกิจกรรม ส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้ชุมชนมีรายได้ ส่งเสริมร้านค้าสวัสดิการชุมชน พัฒนาอาชีพเสริมรายได้ ผู้สูงอายุ 3) พัฒนาระบบกล้องวงจรปิดให้ทั่วชุมชน 4) กิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีชุมชน 5) ให้ ตำรวจสายตรวจมาลาดตระเวนบ่อย ๆ 6) จัดกิจกรรมออกกำลังกาย 7) จัดกิจกรรมฟั่งธรรม ปฏิบัติ ธรรม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และปลูกจิตสำนึกคนในชุมชน 8) จัดกิจกรรมทำความสะอาด 9) จัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคี 10) พัฒนาระบบน้ำประปา ไฟฟ้าตามถนนซอยต่าง ๆ

2. จากการประชุมถอดบทเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ชุมชน ได้แก่

ชุมชนพระบางมงคล ตั้งอยู่ หมู่ที่ 49 ตำบลวัดไทรย์ อำเภอมืองนครสวรรค์ เป็นชุมชน อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครนครสวรรค์ เขตที่ 4 มีประชากรทั้งหมด จำนวน 1,098 คน มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และบริการต่าง ๆ มีความเป็น บว (ร) (บ้าน วัด โรงเรียน) มี ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี มีวัดพระบางมงคลเป็น ศูนย์กลางของชุมชน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ไม่มีโรงเรียนในเขตชุมชน ซึ่งเดินทางไปเรียนใน โรงเรียนใกล้เคียง ๆ เช่น โรงเรียนประชานุเคราะห์ โรงเรียนนวมินทราชูทิศฯ โรงเรียนเทศบาลวัดช่อง

ชุมชนหลวงปู่ท้าวพัฒนา ตั้งอยู่ หมู่ที่ 53 ตำบลปากน้ำโพ อำเภอมืองนครสวรรค์ เป็น ชุมชนอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครนครสวรรค์ เขตที่ 4 มีประชากรทั้งหมด จำนวน 489 คน มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และบริการต่าง ๆ มี มีความเป็น บว (ร) มีประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ มีสำนักสงฆ์ชวศิริกัลยาณ (หลวงปู่ท้าว) เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ไม่มีโรงเรียนในเขตชุมชน ซึ่งเดินทางไปเรียนในโรงเรียน

ใกล้ ๆ เช่น โรงเรียนประชานุเคราะห์ โรงเรียนอนุบาลเมืองนครสวรรค์ โรงเรียนเทศบาลวัดช่อง โรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา

ชุมชนวัดพุทธมงคลนิมิต ตั้งอยู่ หมู่ 75 ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ เป็นชุมชนอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครสวรรค์ เขตที่ 4 มีประชากรทั้งหมด จำนวน 1,026 คน มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และบริการต่าง ๆ มีความเป็น บว (ร) มีประธานชุมชนเป็นผู้นำ บริหารงานโดยคณะกรรมการชุมชน กลุ่มอสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ มีวัดพุทธมงคลนิมิตเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ไม่มีโรงเรียนในเขตชุมชน ซึ่งเดินทางไปเรียนในโรงเรียนใกล้ ๆ เช่น โรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา โรงเรียนประชานุเคราะห์ โรงเรียนอนุบาลเมืองนครสวรรค์ โรงเรียนนครสวรรค์

ชุมชนเขากบเอราวัณตั้งอยู่ หมู่ที่ 67 ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ เป็นชุมชนอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครสวรรค์ เขตที่ 4 มีประชากรทั้งหมด จำนวน 807 คน มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และบริการต่าง ๆ มีความเป็น บว (ร) มีประธานชุมชนผู้นำ บริหารงานโดยคณะกรรมการชุมชน กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ มีวัดวรนาถบรรพต (วัดกบ) เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีโรงเรียนในเขตชุมชน คือ โรงเรียนเทศบาลวัดวรนาถบรรพต มีโรงเรียนใกล้ ๆ เช่น โรงเรียนประชานุเคราะห์ โรงเรียนอนุบาลเมืองนครสวรรค์ โรงเรียนนครสวรรค์

ชุมชนเจ้าแม่ศรีจันทร์ตั้งอยู่ หมู่ที่ 46 ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ เป็นชุมชนอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลนครสวรรค์ เขตที่ 4 มีประชากรทั้งหมด จำนวน 1,098 คน มีอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และบริการต่าง ๆ มีความเป็น บว (ร) มีประธานชุมชนเป็นผู้นำบริหารงานโดยคณะกรรมการชุมชน กลุ่มอสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ มีวัดสุวรรณคีรีสันติวราราม เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ไม่มีโรงเรียนในเขตชุมชน ซึ่งเดินทางไปเรียนในโรงเรียนใกล้ ๆ เช่น โรงเรียนยุวพัฒน์นครสวรรค์ โรงเรียนประชานุเคราะห์ โรงเรียนอนุบาลเมืองนครสวรรค์ โรงเรียนเทศบาลวัดช่อง โรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา

เป้าหมายเครือข่ายชุมชนเมืองที่จะขับเคลื่อนร่วมกัน คือ กิจกรรมแปรรูปผลิต เช่น ทำยาสีฟันสมุนไพร ทำสเปรย์ตะไคร้หอมไฉยง ทำน้ำยาล้างจาน กิจกรรมส่งเสริมกลุ่มอาชีพจักสาน ตะกร้าพลาสติก หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP กิจกรรมการจัดการเก็บขยะ จัดที่ตั้งถังขยะ และมีการแยกชนิดของขยะเพื่อนำขยะที่สามารถรีไซเคิลได้นำไปขายสร้างรายได้ กิจกรรมทำความสะอาด (Cleaning Day) กิจกรรมฟั่งธรรม ปฏิบัติธรรม กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพการออกกำลังกายให้ประชาชนมีสุขภาพดี

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาบริบทของความเป็นชุมชนเชิงพุทธวิถีในพื้นที่ชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ทั้ง 5 ชุมชนกลุ่มตัวอย่าง มีบริบทที่ใกล้เคียงกัน เป็นชุมชนที่มีบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) สัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยกัน เข้าวัดทำบุญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ กลุ่มตัวอย่าง มีการศึกษาส่วนมากอยู่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา มีอาชีพที่หลากหลาย มีรายได้ค่อนข้างต่ำ ส่วนมากมีการศึกษาในหรือต่ำกว่า มีอาชีพหลากหลายและส่วนมากมีรายได้ต่อเดือนในระดับต่ำ ส่วนมากมีอาชีพขายค้า ร้อยละ 56 และส่วนมากมีรายได้ต่อเดือนในระดับต่ำ ทั้งที่เนื่องจากการจัดการตนเองของชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นสำคัญ การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อน พัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560) พบว่า วิถีชีวิตแบบเมือง จะมีลักษณะของผู้ที่แตกต่างในลักษณะการดำรงชีวิตกันอย่างมาก ซึ่งจะสามารถเห็นได้ในตลอดเวลาว่า ในชุมชนหนึ่งจะมีทั้งคนรวย คนจน คนมีกินทุกมือ คนอดอยาก คนมีที่หลับนอนสบาย คนไร้ที่พักพิง (นอนข้างถนน ตามป้ายรถเมล์) มีความหลากหลาย ความแปลกแยกแตกต่างทางสังคมจำนวนมากมาย ลักษณะที่เห็นได้อย่างชัดเจน ความต่างคนต่างอยู่จะมากในชุมชนเมือง ความเห็นแก่ตัว ความเร่งรีบ วิธีการกินแบบรวดเร็ว อยู่กับการทำมาหากินเป็นหลัก มีเงินตัวกลางในการกระทำต่าง ๆ ของการดำรงชีพ เป็นต้น ซึ่งในส่วนของข้อมูลพื้นฐานชุมชนเมืองกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ชุมชน แบ่งเป็น 6 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่ามีระบบไฟฟ้า และน้ำประปา อยู่ในระดับดี ด้านเศรษฐกิจ มีอาชีพที่มีความมั่นคง มีสวัสดิการ อยู่ในระดับปานกลาง มีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัว อยู่ในระดับมาก ด้านสุขภาพ มีกลุ่ม อสม. ที่ให้ความช่วยเหลือ อยู่ในระดับมาก มีสุขภาพอยู่ระดับใด อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการศึกษา มีการศึกษา และความรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ด้านสังคม มีการรวมกลุ่มของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ความปลอดภัย มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีความปลอดภัย อยู่ในระดับมาก ด้านสิ่งแวดล้อม มีคนในชุมชนอุปนิสัยดี อยู่ในระดับมาก มีอากาศบริสุทธิ์ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญโชค บุญมี และธนัสธา โรจนตระกูล (2564) ที่ศึกษาแนวทางการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นใน 5 มิติ พบว่า การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านแผนชุมชน ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเงินชุมชน และด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นมิติการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นที่ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ และความเป็นตัวตนของชุมชนแต่ละแห่ง ซึ่งการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นทั้ง 5 ด้านที่เสนอมาโดยสังเขปนั้น เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของการรวมตัวกันของบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชนท้องถิ่นในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัยพลัง

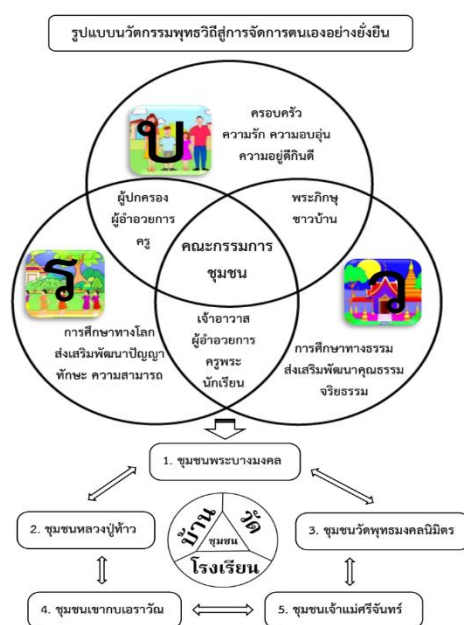
จากกระบวนการ กลุ่มในการผลักดันจนพัฒนาไปสู่ความเป็น “ประชาสังคม” ซึ่งที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกในความเป็นเจ้าของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง และสรุปข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในชุมชน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาไฟฟ้าตามถนนไม่สว่าง ปัญหาคลองวงจรปิดในบริเวณชุมชนไม่เพียงพอ ปัญหาเสียงตามสายในชุมชนเสียงเบา ปัญหาสายไฟสายเน็ตไม่เรียบร้อย ปัญหาน้ำประปาไม่ไหล ปัญหาท่อระบายน้ำอุดตัน ปัญหาถนนเล็กแคบ ขรุขระ ด้านสังคม ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ปัญหายาเสพติดของวัยรุ่นในชุมชน ปัญหาเด็กแว้นวัยรุ่นมั่วสุมตอนดึก ปัญหาคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือแบ่งพรรคแบ่งพวก ปัญหามิฉฉาซึกกลางคืนขาดความซื่อสัตย์ ปัญหาผู้สูงอายุมากขึ้น ด้านเศรษฐกิจ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ไม่มีสวัสดิการ ขาดความรู้สร้างอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ ที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ ทิ้งขยะไม่เป็นที่ และไม่มีรถไปเก็บขยะ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาและให้การศึกษา ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของเพ็ญศักดิ์ เพิ่มประยูร และนพดล เจนอักษร (2562) พบว่า 1) องค์ประกอบการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ของชุมชนเมืองมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้การบริหารอย่างมีส่วนร่วม การจัดแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและการจัดการศึกษาสำหรับทุกคน 2) ผลการยืนยันองค์ประกอบของการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ของชุมชนเมือง เป็นองค์ประกอบซึ่งมีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์

2. การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนนวัตกรรมการพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความเป็นชุมชนนวัตกรรมการพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของเครือข่ายชุมชนเมืองจังหวัดนครสวรรค์ จากการสรุปผลการถอดบทเรียนชุมชน จำนวน 5 ชุมชน คือ 1) ชุมชนพระบางมงคล 2) ชุมชนหลวงปู่ท้าวพัฒนา 3) ชุมชนวัดพุทธมงคล 4) ชุมชนเขากบเอราวัณ มีวัดรณาดบรรพต (วัดกบ) ชุมชนเจ้าแม่ศรีจันทร์ ทั้ง 5 ชุมชนเมืองมีความเป็น บวร (บ้าน วัด และโรงเรียน) มีประธานชุมชนผู้นำบริหารงานโดยคณะกรรมการชุมชน กลุ่มอสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ถึงบางชุมชนไม่มีโรงเรียนอยู่ในชุมชนแต่ก็มีโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงสามารถส่งบุตรหลานไปศึกษาได้ สิ่งสำคัญที่เป็นนวัตกรรมการพุทธวิถีการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน การประชุม การทำกิจกรรมร่วมกัน การแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะสิ่งที่เกี่ยวข้อง บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นหลักในการจัดการทุกๆ อย่างในชุมชน โดยเชื่อมโยงกันด้วยระบบการสื่อสารที่ทันสมัยในยุคดิจิทัล มีกลุ่มไลน์ กลุ่ม Facebook แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ทั้ง 5 ชุมชนกลุ่มตัวอย่างนี้มีความเป็น บวร อันประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่ง

เป็นชุมชนนวัตกรรมพุทธรูทที่มี 3 หน่วยงานเป็นเสาหลักของชุมชนและสร้างเครือข่ายชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ในทุก ๆ ด้าน เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของชลวิทย์ เจริญจิตต์ และคณะ (2565) พบว่า 1) ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพ พบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและสามารถสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพได้คือ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้การบริหารกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้ปัจจัยความสำเร็จ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านความเสียสละ และด้านการสรุป บทเรียน 2) ถอดบทเรียนแนวทางการยกระดับศักยภาพเครือข่ายสัมมาชีพให้มีความยั่งยืน พบว่า การยกระดับเครือข่ายสัมมาชีพจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อเข้าใจพื้นที่ การปรับใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมโดยเฉพาะนวัตกรรมเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ความยั่งยืนในการพัฒนา และการมุ่งสู่การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ และ 3) พัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพ พบว่า การพัฒนารูปแบบการสร้าง นวัตกรรมเครือข่ายสัมมาชีพสู่ระดับนโยบายจะต้องอาศัยการสร้างผู้นำ การสร้างเครือข่าย ผ่านกิจกรรมการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผลเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และผลวิจัยของพิสมัย ประชานันท์ และบัณฑิต ผังนิรันดร์ (2561) พบว่า รูปแบบนวัตกรรม การจัดการของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนที่สำคัญคือ จะต้องสร้าง ค้นหาทายาทปราชญ์ชาวบ้านเพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการสานต่อและขยายผลการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์การจากภายนอก เพื่อเป็นพลังทางวิชาการเสริมการขับเคลื่อนสิ่งที่สำคัญ ต่อมาคือ ต้องมีการสร้างวิสัยทัศน์ที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม เกิดความต่อเนื่องและขยายผลไปยังผู้สนใจได้ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดการรับรู้ในระดับที่กว้างขวางมากขึ้นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานผ่านสื่อทุกช่องทาง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากรูปแบบนวัตกรรมพุทธวิถีสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน มี 3 เสาหลัก คือ บ้าน (บ) หมายถึง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และประชาชนทุกคนในชุมชน วัด (ว) หมายถึง สถานที่ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และผู้ปฏิบัติธรรม โรงเรียน หมายถึง สถานที่ศึกษา ผู้อำนวยการ ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ทั้ง 3 เสาหลักนี้จะประสานร่วมกัน ส่งเสริม พัฒนา กิจกรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยแต่ละเสาหลักจะใช้บทบาทหน้าที่ นโยบายหลัก ความรู้ ความสามารถ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม ในการทำงานร่วมกัน ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนทั้งทางวัตถุและจิตใจ ในรูปแบบนวัตกรรมนี้สร้างเครือข่ายสู่ชุมชนอื่น ๆ ที่ทำความร่วมมือในมิติเดียวกันนี้ เกิดเครือข่ายไปสู่ระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือระดับนานาชาติได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รูปแบบนวัตกรรมนี้สามารถนำไปเป็นนโยบายพัฒนาชุมชนเมืองได้ทุกจังหวัดของ

ประเทศ

2. เป็นแนวทางการจัดการตนเองของชุมชนเมืองเพื่อลดช่องโหว่สำหรับการบริหารของรัฐที่ไม่เข้าใจปัญหาของชุมชนเมือง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการวิจัยนี้นำไปใช้ประโยชน์กับชุมชนเมือง เพื่อการจัดการตนเองทุก ๆ ด้าน และเชื่อมต่อกับภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี
2. หน่วยงานที่ควรนำไปใช้ เทศบาลในเขตเมืองของจังหวัด หรือชุมชนที่เป็นเมือง มีหนาแน่นของประชากร โดยสร้างเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมมือกันทำกิจกรรม และช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์ และคณะ. (2565). นวัตกรรมทางสังคมกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(2), 1-14.
- เทศบาลนครนครสวรรค์. (2565). *ข้อมูลพื้นฐาน เทศบาลนครนครสวรรค์*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nsm.go.th/information.php>.
- นฤมล เนตรวิเชียร. (2560). *การพัฒนารูปแบบการให้บริการวิชาการผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญโชค บุญมี และธนิสสา โรจนตระกูล.(2564). การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านกล้วย อ.เมืองสุโขทัย จ.สุโขทัย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(3), 133-141.
- พิสมัย ประชานันท์ และบัณฑิต ผังนิรันดร์. (2561). รูปแบบนวัตกรรมจัดการเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *รมยสาร*, 16(1), 9-24.
- เพิ่มศักดิ์ เพิ่มประยูร และนพดล เจนอักษร. (2562). การจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ของชุมชนเมือง. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(2), 887-897.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2560). แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 7(3), 62-85.

- มัชชุพร วงศาเคน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2558). ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ครีมบำรุงผิวหน้าผสมสารสกัดจากใบชาเขียวในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. (รายงานการวิจัย). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2565). 16 ปี...คนจนเมืองนครสวรรค์ร่วมพลังสร้างบ้านมั่นคง. เข้าถึงได้จาก <https://web.codi.or.th/20220129-30670/>.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.). (2566). แผนงานสำคัญ (Flagship) ปีงบประมาณ 2563. เข้าถึงได้จาก[https://nriis.go.th/FileUpload/ AttachFile/News/256212011610171527971.pdf](https://nriis.go.th/FileUpload/AttachFile/News/256212011610171527971.pdf)
- สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์. (2561). แผนพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์ ฉบับทบทวน (พ.ศ.2561-2565). (อัดสำเนา)

อำนาจฝ่ายบริหารในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเอกชน : กรณีศึกษาตามบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญ 2560

Executive Power to Intervene in the Private Economy: A Case Study based
on Provisions of the Constitution 2017

เทวราช สนโศรก¹ พร้อมพล พระพรหม² และเฉลียว นครจันทร์³

Tewarach Sonsork, Prompol Praprom and Chaliew Nakornjan

Received: September 13, 2023

Revised: November 07 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา ทฤษฎีเกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจ การกระทำทางรัฐบาล 2) ศึกษาอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และ 3) ศึกษาขอบเขต เงื่อนไขการแทรกแซงเศรษฐกิจของในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ รายงาน วารสารของไทยและต่างประเทศ ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารเป็นการกระทำทางรัฐบาลเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐทั้งในทฤษฎีกฎหมายมหาชนและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ โดยหลักเสรีนิยมรัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ยกเว้นระบบกลไกตลาดไม่มีประสิทธิภาพนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกัน 2) การแทรกแซงเศรษฐกิจตามนโยบายของฝ่ายบริหารเพื่อกระจายรายได้และความมั่งคั่งของสังคมและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยการแทรกแซงอยู่ในความควบคุมทางการเมืองโดยองค์กรและกระบวนการทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อช่วยให้เกษตรกรประกอบเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น; Western University

Corresponding author, e-mail: Tewarach.so@western.ac.th, Tel. 097-9642597

สามารถแข่งขันในตลาดได้ และ 3) ปัญหาการแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารตามรัฐธรรมนูญ เกิดจากการตีความ การรักษาความมั่นคงของรัฐ ผลประโยชน์ของชาติ ผลประโยชน์ส่วนรวม ที่มีความหมายกว้างมีหลายมิติขึ้นกับอุดมการณ์ เวลา สภาพแวดล้อม ทำให้การกระทำทางรัฐบาลที่อาจไม่ถูกตรวจสอบการใช้อำนาจในทางกฎหมาย เป็นเพียงการตรวจสอบและความรับผิดชอบทางการเมืองเท่านั้นทั้งที่ในรัฐธรรมนูญในมาตรา 5 บัญญัติชัดเจนว่าการกระทำที่ขัดรัฐธรรมนูญไม่มีผลในการบังคับใช้ และการแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารเพื่อการแข่งขันอย่างเป็นธรรมและการป้องกันการผูกขาดในด้านรูปแบบมากกว่าเนื้อหาการแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารจึงมีได้เป็นไปเพื่อการแข่งขันอย่างเป็นธรรมและการป้องกันการผูกขาด

คำสำคัญ: อำนาจฝ่ายบริหาร, การแทรกแซงเศรษฐกิจ, รัฐธรรมนูญ 2560

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the theory of economic intervention, it was a government action; 2) to study the powers and duties of the executive based on the constitution and laws; and 3) to study the scope and conditions of economic intervention in the constitution and laws. It was the documentary research by collecting secondary information from books, reports, Thai and foreign journals. A descriptive comparative analysis was performed. The results of the research found that 1) economic intervention by the executive was a government action and was a power and duty of the state in both public law theory and economic theory. According to liberal principles, the state will not intervene in the economic system except that the market mechanism system was inefficient, leading to inequality or inequity; 2) intervention in the economy according to the executive's policy to distribute income and wealth of society and maintain economic stability by interfering in political control by political organizations and processes under the constitution in order to help farmers engage in farming efficiently and be able to compete in the market; and 3) the problem of the executive's interference in the economy according to the constitution arose from interpretation, maintaining state security, national interest, public interest. It

had a wide meaning and had many dimensions depending on ideology, time, and environment causing government actions that may not be checked for use of power in the law. It was only an investigation and political liability even though the Constitution in Section 5 clearly states that actions that violated the Constitution had no effect in enforcement. And the economic intervention of the executive for fair competition and anti-monopoly was more in form than substance. Therefore, the economic intervention of the executive was not for fair competition and anti-monopoly.

Keywords: Executive Power, Economic Intervention, Constitution 2017

บทนำ

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อกำเนิดของระบบประชาธิปไตย ประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระดับสูงมีโอกาสสูงที่จะมีระบบปกครองที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยจะไม่ยั่งยืน นิพนธ์ พัวพงศกร (2554) เห็นว่าการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพราะเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อน และเกิดจากสาเหตุหลายประการจึงเกิดนโยบายของรัฐในการเข้าแทรกแซงตลาดเพื่อสร้างหรือลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ต้องการแก้ไขปัญหาคอขวดของระบบตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ โดยเฉพาะสินค้าเกษตรกรรมของไทย เช่น ข้าว ลำไย มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย ปาล์มน้ำมัน เป็นสินค้าที่รัฐบาลมักเข้าแทรกแซงการตลาดโดยการแทรกแซงราคาก่อให้เกิดปัญหาผลตอบแทนส่วนเกินมูลค่ามหาศาลถึง 35,078 ล้านบาทต่อปี โดยเฉพาะการแทรกแซงตลาดข้าว อ้อย และลำไย ก่อให้เกิดผลตอบแทนส่วนเกินมากที่สุด และผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกแก่พ่อค้ามากกว่าเกษตรกร (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, 2554) และเป็นต้นตอสำคัญของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะการวิ่งเต้นของกลุ่มธุรกิจที่หวังผลตอบแทนส่วนเกินที่เกิดจากนโยบายและมาตรการของรัฐ มักก่อให้เกิดความสูญเสียประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และทำให้รัฐสูญเสียรายได้จำนวนมหาศาลที่สามารถนำมาใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน โดยเฉพาะต่อกลุ่มคนฐานล่าง (นิติตรา ไทยประเสริฐ, 2554)

การแทรกแซงการตลาดของรัฐมีผลกระทบหลายประการ รัฐต้องชั่งน้ำหนักในความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ ความคุ้มค่าของนโยบาย ประโยชน์ต่อส่วนรวม เพราะความสำเร็จทาง

เศรษฐกิจของประเทศหนึ่งใดนั้น เกิดจากความแข็งแกร่งของภาคธุรกิจซึ่งเป็นผลมาจากภาวะกดดันของการแข่งขันทั้งในตลาดภายในประเทศและในตลาดโลกเป็นหลัก ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดหน้าที่ของรัฐ ในหมวด 5 และในหมวด 6 วางหลักการเกี่ยวกับแนวนโยบายแห่งรัฐ ในมาตรา 65 รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลและมาตรา 73 รัฐพึงจัดให้มีมาตรการหรือกลไกที่ช่วยให้เกษตรกรประกอบเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มาตรา 75 รัฐต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม การจัดให้มีสาธารณูปโภคหรือการจัดทำบริการสาธารณะ มิเช่นนั้นรัฐจะเป็นผู้ทำลายกลการตลาด (เดือนเด่น นิคมบริรักษ์, 2554)

จากหลักการทางเศรษฐกิจที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ 2560 ให้ความสำคัญแก่กลไกตลาดอย่างชัดเจน โดยได้กำหนดสิ่งที่รัฐ “ต้องทำ” คือ เป็น “ผู้กำกับดูแล” ในการป้องกันการผูกขาด และคุ้มครองผู้บริโภค และ “ต้องไม่ทำ” คือ ประกอบกิจการที่เป็นการแข่งขันกับเอกชน และ ออกกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบธุรกิจ กล่าวคือ รัฐไม่ควรเป็นผู้ประกอบการในตลาดที่กลไกตลาดทำงานได้อย่างสมบูรณ์ คือตลาดที่มีการแข่งขัน และควรที่จะสนับสนุนกลไกตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการป้องกันการผูกขาด และละเว้นจากการออกกฎหมายที่เป็นการบั่นทอนกลไกตลาดบทบาทฝ่ายบริหารจึงต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญกำหนดหน้าที่รัฐ และแนวนโยบายแห่งรัฐที่ต้องการช่วยเหลือเกษตรกรให้ประกอบการอย่างมีประสิทธิภาพแข่งขันในตลาดได้ และไม่ประกอบกิจการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาประโยชน์ส่วนรวมที่รัฐอาจใช้อำนาจแทรกแซงทางตลาดได้

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพื่อให้ทราบเจตนารมณ์และขอบเขตการแทรกแซงของฝ่ายบริหารว่าเป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือไม่เพื่อให้รัฐบาลดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติและรัฐสภาสามารถตรวจสอบการกระทำทางรัฐบาลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการช่วยเหลือประชาชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจ การกระทำทางรัฐบาล
2. เพื่อศึกษาอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

3. เพื่อศึกษาขอบเขต เงื่อนไขการแทรกแซงเศรษฐกิจของในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยอำนาจฝ่ายบริหารในการแทรกแซงเศรษฐกิจเอกชน กรณีศึกษาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ 2560 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลจนถึง การนำมาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก ดังนี้

1. การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์แรก โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ รายงาน วารสารของไทยและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์เป็นสองส่วนคือหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจ การกระทำทางรัฐบาล เพื่อจะเชื่อมโยงไปสู่หน้าที่ของฝ่ายบริหาร โดยใช้การวิเคราะห์ตามหลักกฎหมายมหาชน

2. การดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่สอง ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร จากตัวบทกฎหมาย ตำรา หนังสือเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารของไทยโดยเน้นที่หน้าที่ตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 เป็นหลัก เพื่อไปสู่ปัญหาการแทรกแซงในเศรษฐกิจ

3. การดำเนินการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่สามใช้วิธีศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิคือ หนังสือ งานวิจัยเกี่ยวกับตัวอย่างในการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายบริหารในการแทรกแซงเศรษฐกิจของไทย แล้วทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ถึงความสอดคล้อง หรือแตกต่างระหว่างหลักการ ทฤษฎี รัฐธรรมนูญ กับการปฏิบัติในการใช้อำนาจบริหารแทรกแซงเศรษฐกิจในภาคเอกชน เพื่อนำเสนอปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงและแนวทางการแก้ไขในกรณีของไทย

สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจ การกระทำทางรัฐบาล สุรพล นิติไกรพจน์ (2539) อธิบายว่า ทฤษฎีกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ คือ มีลักษณะเป็นพลวัตร และมีลักษณะผสมผสานมีฐานะเป็นกฎหมายเศรษฐกิจในความหมายอย่างแคบ โดยเน้นเฉพาะในกิจกรรมหรือกิจการทางเศรษฐกิจที่รัฐหรือนิติบุคคลมหาชนเป็นผู้กระทำ กฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจเป็นกฎเกณฑ์ทางกฎหมายมหาชนที่ว่าด้วยการเข้าไปแทรกแซงของรัฐหรือนิติบุคคลมหาชนในทางเศรษฐกิจที่มีหลักการพื้นฐาน 2 ประการคือ 1) หลักเสรีนิยมจะเน้นการมีเสรีภาพ ของมนุษย์ที่จะ

กระทำการต่าง ๆ ได้โดยรัฐไม่เข้าไปแทรกแซง ควรปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปตามกลไกราคาที่มีหลักการย่อยคือหลักเสรีภาพในการประกอบการเป็นหลักที่รับรองความเป็นอิสระในการประกอบกิจการของเอกชน และหลักการแข่งขันโดยเสรีที่มุ่งคุ้มครองให้ทุกคนสามารถแข่งขันกันได้โดยไม่สร้างข้อจำกัดหรือกีดกันแก่ผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ 2) หลักการรับรองสิทธิในทรัพย์สินหรือหลักกรรมสิทธิ์ของเอกชนจากการแทรกแซงของผู้อื่นหรือรัฐ

ส่วนทฤษฎีเกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจ โดยจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ที่ต้องการให้รัฐเข้าแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจ (ไกรยุทธ ธีรตยาศินันท์, 2525) โดยรัฐหรือฝ่ายบริหารจะส่งเสริมหรือเป็นที่มาของความชอบธรรม โดยกำหนดภาระหน้าที่ในการที่รัฐจะต้องเข้าไปแทรกแซงในทางเศรษฐกิจ การที่ให้รัฐเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจก็เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของระบบกลไกตลาด โดยมุ่งแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality) ในทางเศรษฐกิจวัตถุประสงค์การแทรกแซงของรัฐ เพราะการเข้าแทรกแซงของรัฐเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม การแทรกแซงทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจำกัดเพียง 3 ประการ คือ ประการแรกหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรของสังคมเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการสาธารณะ ประการที่สองหน้าที่กระจายรายได้และความมั่งคั่งของสังคม เพื่อให้สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นได้จำแนกแจกจ่ายให้ประชาชนทุกคนได้ใช้กันอย่างทั่วถึง และประการที่สามหน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้การจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและการกระจายรายได้ของสังคมเป็นไปอย่างยุติธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางรัฐบาล (Act of Government) ได้รับการพัฒนาขึ้นในฝรั่งเศส ทฤษฎีนี้ไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงในกฎหมายแต่เกิดจากการวางแนวคำวินิจฉัยของศาล (Bolewski, W., 2007) โดยเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจของศาลในการควบคุมตรวจสอบการกระทำของรัฐบาล หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าการใช้อำนาจของรัฐบาลที่เรียกว่า “การกระทำของรัฐบาล” จะไม่ถูกตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์กรศาลแต่การกระทำดังกล่าวตกอยู่ในความควบคุมทางการเมืองโดยองค์กรและกระบวนการทางการเมือง ในการดำเนินงานบางอย่างรัฐบาลไม่ต้องรับผิดชอบ และเอกชนไม่อาจนำไปฟ้องร้องต่อศาลได้ แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายก็ตาม กล่าวคือเอกชนจะฟ้องร้องรัฐบาลว่าการกระทำนั้น นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ และจะขอให้สั่งเพิกถอนการกระทำนั้น หรือขอให้ชดเชยค่าเสียหายไม่ได้ ผลในทางกฎหมายแนวความคิดว่าด้วยการกระทำของรัฐบาลคือการกระทำดังกล่าวย่อมตกอยู่ในความควบคุมทางการเมืองโดยองค์กรและกระบวนการทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ เช่น รัฐสภาอาจลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล หรือสื่อมวลชนอาจวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้

2. เมื่อศึกษาอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายไทย พบว่า ความหมายของคำว่า “รัฐบาล” หมายถึง “คณะรัฐมนตรี” ซึ่งดำรงอยู่สองสถานะ สถานะแรกเป็นการดำเนินการในฐานะฝ่ายบริหาร ซึ่งมีลักษณะการทำงานขององค์กรที่มีลักษณะเป็นคณะบุคคลที่ดำเนินการร่วมกัน ส่วนอีกสถานะหนึ่งนั้น หมายถึง “ฝ่ายปกครอง” ทั้งนี้เนื่องจากรัฐมนตรีแต่ละคนตลอดจนนายกรัฐมนตรี จะมีอำนาจหน้าที่เป็นการเฉพาะเจาะจงในการบังคับบัญชาสั่งการเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่สังกัดกระทรวงที่ตนเองรับผิดชอบและหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายแต่ละฉบับ ในการบังคับบัญชาหรือสั่งการเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองนี้ จึงเป็นการใช้อำนาจทางปกครองอย่างหนึ่ง ที่สามารถถูกตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองได้ ตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย และหลักนิติรัฐ อย่างไรก็ตามในการทำงานของ “รัฐบาล” หรือ “คณะรัฐมนตรี” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้เป็นองค์กรหลักที่มีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินตาม “หลักความรับผิดชอบร่วมกัน” ด้วยหลักความรับผิดชอบร่วมกันดังกล่าว จึงทำให้ในการทำงานของคณะรัฐมนตรีจะมีการตัดสินใจในการดำเนินงานออกมาในรูปแบบของมติร่วมกัน หรือที่เราเรียกว่า “มติคณะรัฐมนตรี”

สถานะทางกฎหมายของมติคณะรัฐมนตรีของไทย ตามหลักการของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เห็นว่ามติคณะรัฐมนตรีไม่ใช่กฎหมายและจะขัดต่อกฎหมายไม่ได้ อีกทั้งไม่สามารถอ้างมติคณะรัฐมนตรีเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายหรือการปฏิบัติตามกฎหมายได้ แต่มติของคณะรัฐมนตรีบางเรื่องอาจมีผลนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมาย หรือออกกฎหมายใหม่ต่อไปได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้ความสำคัญต่อการควบคุมตรวจสอบการดำเนินการในทางนโยบายของคณะรัฐมนตรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากการจะนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในหมวด 6 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐมาดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงซึ่งแม้จะไม่มีบทลงโทษหรือแม้แต่จะมีข้อความบังคับไว้อย่างชัดเจน

3. เมื่อศึกษาขอบเขต เงื่อนไขการแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย พบว่า อำนาจหน้าที่ฝ่ายบริหารในทางเศรษฐกิจประกอบด้วยหน้าที่สำคัญ คือ หน้าที่ในการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคม หน้าที่ในการกระจายรายได้และความมั่งคั่งทางสังคม หน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ หน้าที่ในการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งบทบาทหน้าที่เหล่านี้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ฝ่ายบริหารจะต้องยึดถือในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเอกชน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 3 กำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม ในหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ

มาตรา 52 กำหนดหน้าที่ให้รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน ในมาตรา 75 รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ รัฐต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม การจัดให้มีสาธารณูปโภคหรือการจัดทำบริการสาธารณะ

เมื่อพิจารณาสภาพบังคับแนวนโยบายแห่งรัฐด้านเศรษฐกิจที่มีหลักการใช้เป็นกรอบดำเนินการจัดทำภารกิจของรัฐ และให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนดังกล่าว แนวนโยบายที่ได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจึงเป็นเพียงหลักการอย่างกว้าง เพื่อให้รัฐบาลและองค์กรของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความยืดหยุ่นในการทำงาน และสามารถดำเนินนโยบายต่าง ๆ ได้โดยไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ดังนั้นแนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญจึงไม่มีสภาพบังคับที่เคร่งครัดชัดเจน ประกอบกับตามทฤษฎีว่าด้วยการกระทำของรัฐบาลในระบบกฎหมายของไทย การกระทำของรัฐบาลเป็นเรื่องของการใช้ดุลพินิจเพื่อเลือกตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเป็นนโยบายขั้นสูงหรือนโยบายทั่วไป หรือเป็นกิจการงานที่มีลักษณะเป็นไปในทางการเมือง ที่พิจารณาจากองค์ประกอบสามประการ คือ องค์กรผู้กระทำการ ที่มาของอำนาจกระทำการ และลักษณะของการกระทำควบคู่กันไป โดยต้องพิจารณาจากองค์การผู้กระทำเป็นลำดับแรก หากเป็นการกระทำโดยองค์กรรัฐบาล (คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี) ก็ต้องพิจารณาในลำดับถัดมาว่า เป็นเรื่องของการกระทำโดยอาศัยอำนาจรัฐธรรมนูญหรือเป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นงานนโยบาย ถ้าเข้าลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ก็ถือว่าการกระทำนั้นเป็น การกระทำทางรัฐบาล เพราะเมื่อรัฐบาลตัดสินใจกระทำการลงแล้ว ต้องพร้อมที่ต้องรับผิดชอบทางการเมืองคือรัฐสภาและในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 กำหนดข้อยกเว้นมิให้นำกฎหมายฉบับนี้ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยสั่งการของเจ้าหน้าที่ของรัฐมาใช้บังคับกับการดำเนินการของคณะรัฐมนตรี การพิจารณาของนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีในงานทางนโยบายโดยตรง และการดำเนินงานเกี่ยวกับนโยบายการต่างประเทศ การตรวจสอบการกระทำของฝ่ายบริหารในการแทรกแซงเศรษฐกิจจึงมีอยู่อย่างจำกัด และในการตีความรัฐธรรมนูญ ปัญหาความหมาย “ความมั่นคงของรัฐ” มีความหมายกว้าง แม้ทุกวันนี้แนวคิดความมั่นคงของชาติก็ยังกำกวมจากความหมายที่เรียบง่าย มีการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า “ความมั่นคงแห่งชาติ”

ในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละกลุ่มบุคคลในสังคมที่มีอุดมการณ์ครอบงำอยู่ อาจมีความหมายและองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไป และให้ความสำคัญต่อความมั่นคงแห่งชาติมากน้อยต่างกันไป ทำให้การควบคุมฝ่ายบริหารในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่มีใช้จะกระทำได้ง่าย แม้มีหลักการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาอำนาจฝ่ายบริหารในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเอกชน กรณีศึกษาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ 2560 ทฤษฎีเกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจ และทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลในระบบกฎหมายมหาชนของไทย มีรากฐานแนวคิดหรืออิทธิพลมาจากหลักการกฎหมายมหาชนของฝรั่งเศส สอดคล้องกับที่สุรพล นิติไกรพจน์ (2536) อธิบายว่า ทฤษฎีกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจไทย ว่ามีลักษณะเป็นพลวัตร และมีลักษณะผสมผสาน โดยหลักการพื้นฐาน 2 ประการคือ หลักเสรีนิยม และหลักการรับรองสิทธิในทรัพย์สินหรือสิทธิของเอกชนจากการแทรกแซงของผู้อื่นหรือรัฐ โดยรัฐหรือฝ่ายบริหารจะเข้าไปแทรกแซงในทางเศรษฐกิจเป็นข้อยกเว้นเท่านั้น เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของระบบกลไกตลาด แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกัน ตามเงื่อนไขและกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เช่นเดียวกับทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางรัฐบาล (Act of Government) ในระบบกฎหมายมหาชนไทยที่ยึดหลักการจากระบบกฎหมายมหาชนของฝรั่งเศส ในการจำกัดอำนาจของศาลในการควบคุมตรวจสอบการกระทำของรัฐบาลสอดคล้องกับการตรวจสอบอำนาจรัฐโดยศาลปกครองไทย (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2548) ที่จะไม่ตรวจสอบสิ่งที่เรียกว่า “การกระทำของรัฐบาล” ให้อยู่ในความควบคุมทางการเมืองโดยองค์กรและกระบวนการทางการเมือง ในการดำเนินงานบางอย่างรัฐบาลไม่ต้องรับผิดชอบ และเอกชนไม่อาจนำไปฟ้องร้องต่อศาลได้ (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2554) ผลในทางกฎหมายของแนวความคิดดังกล่าวของไทย จึงอยู่ในความควบคุมทางการเมืองโดยองค์กรและกระบวนการทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ แนวคิดดังกล่าวข้างต้นของไทยจึงเป็นไปตามหลักสากล

2. ในขณะที่ยังอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารตามระบบกฎหมายของไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายไทย เน้นไปที่บทบาทอำนาจหน้าที่ “คณะรัฐมนตรี” ซึ่งมีสองสถานะ คือ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายปกครอง เฉพาะในการบังคับบัญชาหรือสั่งการเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเท่านั้นที่จะสามารถถูกตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองได้ ตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย และหลักนิติรัฐ

การใช้อำนาจหน้าที่ตัดสินแทรกแซงเศรษฐกิจเอกชนอยู่ในรูปการทำงานของ “รัฐบาล” หรือ “คณะรัฐมนตรี” ที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดขอบเขตและหลักการใช้อำนาจในลักษณะเปิดกว้างเอาไว้ ในการบริหารราชการแผ่นดินตาม “หลักความรับผิดชอบร่วมกัน” ที่เราเรียกว่า “มติคณะรัฐมนตรี” ที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เห็นว่ามติคณะรัฐมนตรีไม่ใช่กฎหมายและจะขัดต่อกฎหมายไม่ได้ อีกทั้งไม่สามารถอ้างมติคณะรัฐมนตรีเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายหรือการปฏิบัติตามกฎหมายได้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2553) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้ความสำคัญต่อการควบคุมตรวจสอบการดำเนินการในทางนโยบายของคณะรัฐมนตรีเป็นอย่างมาก แต่กลับไม่มีบทลงโทษหรือแม้แต่จะมีข้อความบังคับไว้อย่างชัดเจนจึงขึ้นอยู่กับกระบวนการทางการเมืองในรัฐสภาเป็นสำคัญในการควบคุม หรือส่งเสริมการแทรกแซงเศรษฐกิจ

3. ในส่วนขอบเขต และเงื่อนไขการแทรกแซงเศรษฐกิจของฝ่ายบริหารซึ่งพบว่าหลักการอยู่ในรัฐธรรมนูญในหลายหมวดโดยกำหนดอำนาจหน้าที่และการควบคุมที่แตกต่างกันออกไป หน้าที่ทั่วไปของฝ่ายบริหารพบในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 3 กำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม ขณะเดียวกับพบว่า อำนาจหน้าที่ฝ่ายบริหารในทางเศรษฐกิจทั่วไป เช่น หน้าที่ในการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคม หน้าที่ในการกระจายรายได้และความมั่งคั่งทางสังคม หน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ หน้าที่ในการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหมวดต่าง ๆ ที่มีเจตนารมณ์แตกต่างกันออกไป เช่นในหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 52 กำหนดหน้าที่ให้รัฐต้องรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน ในมาตรา 75 ให้รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินการได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ รัฐต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม การจัดให้มีสาธารณูปโภคหรือการจัดทำบริการสาธารณะ แต่แนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญไม่มีสภาพบังคับที่เคร่งครัดชัดเจน ความมั่นคงของรัฐที่ถูกต้องความขยายออกไป (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2562) ประกอบกับตามทฤษฎีการกระทำ

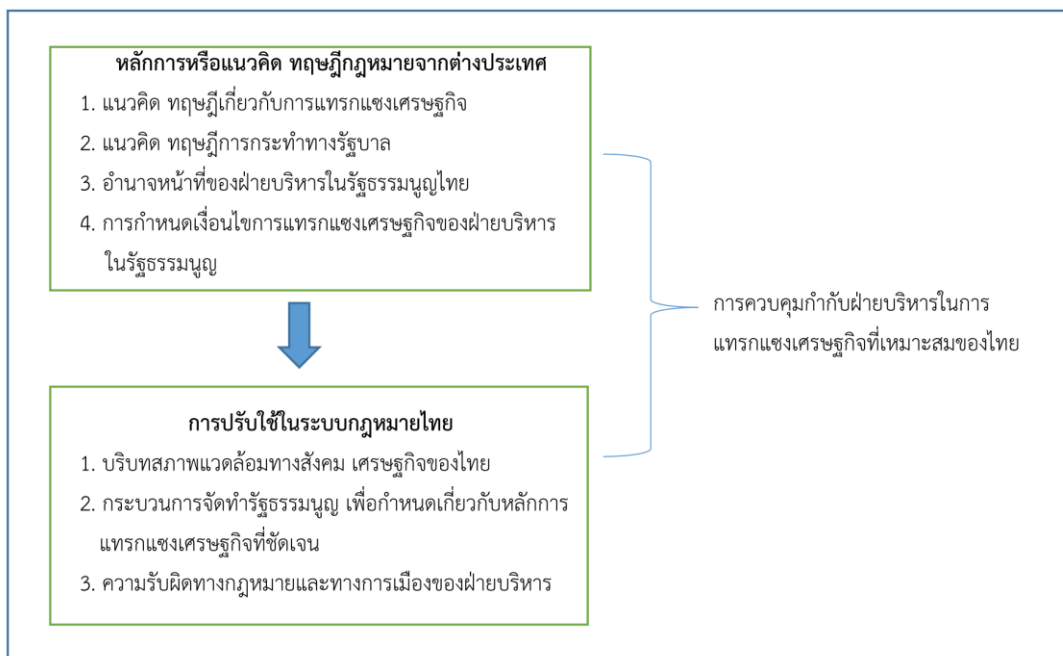
ของรัฐบาลในระบบกฎหมายของไทย เป็นเรื่องของการกระทำโดยอาศัยอำนาจรัฐธรรมนูญหรือเป็นการกระทำที่มีลักษณะเป็นงานนโยบาย จะไม่ตกอยู่ภายใต้การควบคุม ตรวจสอบโดยระบบศาล แต่จะใช้หลักรับผิดชอบทางการเมืองคือรัฐสภาแทน (สาโรช โชติพันธุ์, 2541) และในขณะที่การตีความรัฐธรรมนูญ ในความหมาย “ความมั่นคงของรัฐ” มีความหมายกว้าง และมีพลวัตตามกาลเวลา สภาพสังคม ที่ฝ่ายบริหารจะอ้างอิงเป็นเหตุผลหลักในการใช้อำนาจแทรกแซงเศรษฐกิจเอกชนภายใต้รัฐธรรมนูญได้ ทำให้การควบคุมฝ่ายบริหารในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่มีไขจะกระทำได้โดยง่ายแม้มีหลักการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาอำนาจฝ่ายบริหารในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเอกชน กรณีศึกษาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ 2560 ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การควบคุมกำกับฝ่ายบริหารให้สามารถใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจไทยเพื่อให้ระบบตลาดมีประสิทธิภาพทำให้ประชาชนที่อยู่ในแต่ละส่วนของภาคเศรษฐกิจได้รับประโยชน์อย่างสมดุล ต้องอาศัยสองกระบวนการที่สำคัญ คือ

1. การปรับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีจากต่างประเทศโดยเฉพาะทฤษฎีการแทรกแซงเศรษฐกิจ ที่ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสภาพระบบเศรษฐกิจของไทย ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลที่ต้องพิจารณาทั้งบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้เหมาะสมว่า รัฐบาลควรมีขอบเขตอำนาจเช่นไร โดยในทางทฤษฎีหรือแนวคิดเหล่านี้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดขอบเขต และเงื่อนไขตลอดจนเจตนารมณ์สำคัญที่จะปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม

2. การปรับหลักการมาสู่ภาคปฏิบัติที่ฝ่ายการเมืองได้กำหนดนโยบายรัฐบาลเพื่อตอบสนองความต้องการประชาชนการใช้อำนาจฝ่ายบริหารเพื่อแทรกแซงเศรษฐกิจเอกชนจำเป็นต้องพิจารณาบริบทแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจให้เหมาะสมด้วยมากกว่าคำนึงถึงนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องดำเนินการให้อยู่ภายใต้ขอบเขตเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เพื่อใช้ตรวจสอบ ความรับผิดชอบทางกฎหมายและความรับผิดชอบทางการเมืองของการใช้อำนาจแทรกแซง ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะรัฐมนตรีควรใช้ดุลยพินิจให้รอบคอบก่อนจะมีมาตรการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ ต้องคาดหมายในผลลัพธ์ว่าจะส่งผลดีต่อสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง
2. รัฐสภาควรเพิ่มบทบาทคณะกรรมการของรัฐสภาในการทำหน้าที่ตรวจสอบเบื้องต้นในการกำหนดมาตรการแทรกแซงด้านเศรษฐกิจของคณะรัฐมนตรี
3. รัฐสภาควรมีบทบาทโดยใช้กลไกตรวจสอบทางการเมืองต่อรัฐมนตรีก่อนใช้มาตรการแทรกแซงทางเศรษฐกิจแม้จะถือเป็น การกระทำทางรัฐบาลก็ตาม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. รัฐสภาควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงแนวทางหรือความเหมาะสมของขอบเขตเงื่อนไขที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารแทรกแซงด้านเศรษฐกิจ เช่น ความหมายของความมั่นคงของชาติ
2. ฝ่ายตุลาการ ควรมีการทบทวนการตีความหมายความ ที่เป็นนามธรรมในรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนที่ก่อให้เกิดฝ่ายบริหารมีอำนาจในการแทรกแซงเศรษฐกิจตรงกับเจตนารมณ์สังคม

3. ควรให้มีการทบทวนกลไกตามรัฐธรรมนูญในการกำกับฝ่ายบริหารในการแทรกแซงด้านเศรษฐกิจโดยเพิ่มบทบาทด้านเอกชนและประชาชนให้ชัดเจนเพื่อถ่วงดุลการใช้ดุลยพินิจฝ่ายเดียวของฝ่ายบริหาร

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์. (2554). การกระทำทางรัฐบาล (Act of government). *วารสารจุลนิติ*, 8(2), 49-61.
- ไกรยุทธ อีรียาคินันท์. (2525). *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการแทรกแซงของรัฐ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช .
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2548). *คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (2554). กฎ กติกาของภาครัฐกับประสิทธิภาพของตลาด. ใน *โครงการการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย.
- นลิตรา ไทยประเสริฐ. (2554). การผูกขาดและผลตอบแทนส่วนเกินทางเศรษฐกิจของไทย. ใน *โครงการการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย.
- นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ. (2554). *โครงการการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. (2554). การแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตรกับการกระจุกตัวของผลตอบแทนส่วนเกิน. ใน *โครงการการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย.
- สาโรช โชติพันธุ์. (2541). *การควบคุมการกระทำของรัฐบาลโดยรัฐสภา*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและนโยบาย. (2562). *นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2562-2565)*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2553). *ถาม-ตอบ เกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรี เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

- สุรพล นิติไกรพจน์. (2536). ข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ. *วารสารนิติศาสตร์*, 21(3), 371-385.
- สุรพล นิติไกรพจน์. (2539). หลักการพื้นฐานของกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจฝรั่งเศส ตอนที่ 2. *วารสารนิติศาสตร์*, 24(4), 812-822.
- Bolewski, W. (2007). *Diplomacy and International Law in Globalized Relations*. Berlin : Springer Science & Business Media.

ผ่อ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

Pho : Perspective Dimension in Producing Buddhist Creative Media in
Conserving Natural Resources and Environment of Youth in the Huai Kha
Khaeng World Heritage Area

พระอุดมบัณฑิต¹ อัครเดช พรหมกัลป์² พระมหาชุตีภัก อภินนโท³ รัตติยา เหนืออำนาจ⁴ และ
วีระศักดิ์ บุญดิษฐ์⁵

Pra Udombundhit, Akkaradecha Brahmakappa, Phramaha Chutipak Aphinandho,
Rattiya Nua-amnat and Weerasak Boondhit

Received: April 14, 2024

Revised: June 04 2024

Accepted: June 12, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง 2) ส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง และ 3) สร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการศึกษาในเชิงเอกสาร, การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อกรอบการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง, การสัมมนาทางวิชาการเพื่อพัฒนาความรู้และเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชน และ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนามาหาข้อสรุปการวิจัย

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Kctv056@hotmail.com

ผลการวิจัย พบว่า 1) การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งผ่านการสัมมนาทางวิชาการเมื่อสิ้นสุดการอบรมเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทิศทางที่ดีขึ้น 2) การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนผ่านการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเมื่อสิ้นสุดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการวางแผน ถ่ายทำ ตัดต่อ และนำเสนอสื่อสร้างสรรค์ในระดับที่สูงขึ้นและมีความมั่นใจมากขึ้น และ 3) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งจากการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย คณะสงฆ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้ผลิตสารคดี ผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู และนักเรียน ที่มีส่วนร่วมกันพัฒนาความรู้ ทัศนคติ และทักษะให้กับเยาวชน

คำสำคัญ: การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, เยาวชน, พื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

Abstract

The objectives of this research article were 1) to enhance the awareness of youth in conserving natural resources and the environment in the Huai Kha Khaeng World Heritage Area; 2) to promote the production of Buddhist creative media in conserving natural resources and the environment of youth in the Huai Kha Khaeng World Heritage Area; and 3) to create a youth network to produce Buddhist creative media for conservation of natural resources and the environment in the Huai Kha Khaeng World Heritage Area. This research was the action research using a documentary study, a focus group discussion with experts to develop a framework for enhancing youth awareness of natural resources and the environment in the Huai Kha Khaeng World Heritage Area, and an academic seminar for development of knowledge and strengthening of youth consciousness and workshops to develop skills in producing Buddhist creative media using descriptive

content analysis to draw research conclusions. The results of the research found that 1) in strengthening youth consciousness in conserving natural resources and the environment in the Huai Kha Khaeng World Heritage Area through academic seminars, at the end of the training, youth trainees had knowledge, understanding, and attitudes that towards the conservation of natural resources and the environment in a better direction; 2) in terms of promoting the production of Buddhist creative media for the conservation of natural resources and the environment of youth through a workshop, at the end of the workshop, the youth trainees had knowledge, understanding, and skills in planning, filming, editing, and presenting creative media at a higher level and with more confidence; and 3) creating a youth network to produce Buddhist creative media for the conservation of natural resources and the environment in the area of Huai Kha Khaeng World Heritage Site from research consisted of the Sangha, Conservation Area Administration Office No. 12, Sueb Nakhasathien Foundation, leaders of public sector organizations, Secondary Educational Service Area Office, Provincial Public Relations Office, documentary producer, television media producers, parents, teachers, and students that came together to develop knowledge, attitudes, and skills for youth.

Keywords: Buddhist Creative Media Production, Natural Resource and Environmental Conservation, Youth, Huai Kha Khaeng World Heritage Area

บทนำ

มรดกโลกห้วยขาแข้ง มีพื้นที่ 3,609,375 ไร่หรือ 5,775 ตร.กม. ครอบคลุม 6 อำเภอใน 3 จังหวัด ได้แก่ อำเภอบ้านไร่ อำเภอลานสัก และอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี, อำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก โดยรวมพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเข้ามด้วย ทำให้พื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งกลายเป็นผืนป่าอนุรักษ์ต่อเนื่องที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (UNESCO, 1977) สภาพป่า

ของที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติประกอบด้วยป่าดงดิบ ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าผลัดใบสลับกับทุ่งหญ้าต่าง ๆ ก่อให้เกิดความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ บางชนิดเป็นสัตว์ที่หายากและใกล้จะสูญพันธุ์ เช่น ควายป่า เลียงผา เสือดาว หมาใน ไก่ป่า นับเป็นผืนป่าอนุรักษ์ที่มีความสำคัญยิ่งและควรค่าแก่การช่วยกันอนุรักษ์หวงแหนรักษาไว้ ขณะเดียวกันพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งยังถือเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับภูมิภาคนี้ โดยมีลำห้วยขาแข้งที่ไหลจากผืนป่าลงสู่แม่น้ำแม่กลอง นอกนั้นยังมีห้วยขนาดเล็กอีกมากมายที่มีน้ำไหลตลอดปีจนกลายเป็นต้นกำเนิดลุ่มน้ำสำคัญ เป็นต้นว่า ลุ่มน้ำห้วยขาแข้ง ลุ่มน้ำห้วยทับเสลา ลุ่มน้ำห้วยระบำ ลุ่มน้ำห้วยสองทาง ลุ่มน้ำห้วยองค์ทอง และลุ่มน้ำห้วยวัง เป็นต้น (ประคอง มาโต, 2562)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นสืบเนื่องจากปัญหาการเติบโตที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งมลพิษทางน้ำ ทางอากาศ ขยะ และของเสียอันตราย อีกทั้งยังทำให้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติธรรมชาติที่ยังคงมีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งปัญหาอุทกภัย และภัยแล้ง (กลุ่มพัฒนานโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ, 2562) จึงถือเป็นความท้าทายที่จะมีการพัฒนาความคิดและเสริมสร้างมุมมองในการผลิตสื่อเชิงสร้างสรรค์ เพื่อก่อให้เกิดการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างจิตสำนึกให้เด็กเยาวชนและคนในสังคมเกิดความตระหนักถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นชนิดพันธุ์พืช สัตว์ รวมไปถึงความหลากหลายของสิ่งไม่มีชีวิตที่มีความสัมพันธ์และต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งนี้จากพระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย พ.ศ.2558 ได้ให้ความหมายของสื่อสร้างสรรค์เอาไว้ว่าหมายถึงสิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมาย ภาพหรือเสียง ไม่ว่าจะเป็นจัดทำในรูปของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมายรูปถ่าย ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ การแสดงข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือได้จัดทำในรูปแบบอื่นใด รวมทั้งสื่อดังกล่าวยังต้องมีเนื้อหาที่ส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม (รุ่งรัตน์ ชัยสำเริง, 2558)

สำหรับสื่อสร้างสรรค์ในความมุ่งหมายของงานวิจัยในเรื่องนี้ คือ สื่อสร้างสรรค์ประเภทภาพยนตร์สั้นหรือคลิปวิดีโอสั้นที่คณะผู้วิจัยจะมีส่วนในการเสริมสร้างมิติมุมมองของเยาวชนในการที่จะผลิตขึ้นเพื่อการเผยแพร่ทางโซเชียลมีเดีย รายการโทรทัศน์ หรือผ่านสื่อดิจิทัลในรูปแบบอื่นหรือแพลตฟอร์มอื่น ทั้งนี้ภาพยนตร์สั้นหรือคลิปวิดีโอสั้นถือเป็นสื่อที่สามารถทำให้ผู้ชมได้เห็นภาพซึ่งอาจเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวและทำให้ผู้ชมได้ยินเสียงที่สอดคล้องกับภาพนั้น ๆ ด้วย ประกอบกับปัจจุบันคนไทยได้ให้ความสำคัญต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากการสำรวจการใช้อินเทอร์เน็ตของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2562 พบว่า มีการใช้อินเทอร์เน็ต

เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 78.80 เป็นร้อยละ 84.00 โดยประชากรส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือ (Smart Phone) และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกวัน กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการดาวน์โหลด (Download) รูปภาพ หนังสือ วิดีโอ เพลง เกม เล่นเกม ดูหนัง ร้อยละ 92.30 รองลงมาเป็นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ร้อยละ 87.80 และใช้ในการอัปโหลด (Upload) ข้อมูล รูปภาพ ภาพถ่าย วิดีโอ เพลง ซอฟต์แวร์ ฯลฯ เพื่อการแบ่งปัน (Share) บนเว็บไซต์ ร้อยละ 54.30 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ฉะนั้นการให้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อภาพยนตร์สั้นหรือคลิปวิดีโอสั้นที่ประกอบด้วยภาพ เสียง แสง สี ดนตรี และมีการเคลื่อนไหว จึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างเจตนาคติ ให้แก่คนมุ่มมอง หากมีผู้เข้าถึงเจตนาธรรมในภาพยนตร์สั้นหรือคลิปวิดีโอสั้นข้างต้นได้มากเท่าไร ก็จะทำให้ผู้รับชมรู้สึกเข้าถึงความคิดที่จะจุดประกายให้เกิดกระแสในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มของเยาวชนด้วยกันเองและในกลุ่มของประชาชนโดยทั่วไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง
2. เพื่อส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง
3. เพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เพื่อรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน เป็นต้นว่า รองเจ้าคณะจังหวัด, รองผู้ว่าราชการจังหวัด, ผู้อำนวยการส่วนประสานความร่วมมือด้านทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าและผู้อำนวยการส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่าจากสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12, เลขาธิการมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) จังหวัดนครสวรรค์, รก.ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา, ผู้แทนสำนักงาน

ประชาสัมพันธ์จังหวัด และผู้แทนผู้ผลิตสารคดี-ผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ เพื่อสรุปกรอบการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

2. ขั้นตอนที่ 2 การสัมมนาทางวิชาการและการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) สำหรับแกนนำเยาวชน (Core Group) ซึ่งเป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่รอยต่อมรดกโลกห้วยขาแข้ง จำนวน 65 คน โดยครั้งที่ 1 เป็นการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ครั้งที่ 2 เป็นการให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อ (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

3. ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ผ่านวิถีชีวิต ค่านิยม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นต้นน้ำนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึก จิตสาธารณะ และเกิดความรัก ห่วงแหนมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง โดยเฉพาะในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง โดยมีคณะสงฆ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้ผลิตสารคดี ผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู และนักเรียน มาร่วมเป็นภาคีเครือข่าย

การวิจัยในครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการสังเกต (Observations) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันก็จะมีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยายหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบหรือกระบวนการที่ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชนในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ

สรุปผลการวิจัย

1. การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า มิติมุมมองต่อการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งที่ได้ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่จะก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกของ

เยาวชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น มีประเด็นสำคัญที่จะเป็นหัวข้อในการส่งเสริมสนับสนุนเด็กและเยาวชนนำไปขยายผลหรือผลิตเป็นสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ ประกอบด้วย 1) ประเด็นความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง 2) วิถีชีวิตของเด็กกับป่า 3) วิถีของนักรักษ์หรือผู้พิทักษ์ป่า 4) วิถีความพอเพียงของคนกับป่า และ 5) ความจริงจากป่าจากผู้ล่าสู่ผู้นุรักษ์

2. การประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้จากวิทยากรในการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($M=4.27$, $SD=0.62$) โดยมีประเด็นความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับสถานการณ์ปัจจุบันมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($M=4.36$, $SD=0.55$) รองลงมา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเฉพาะเรื่อง ($M=4.30$, $SD=0.55$) ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากร ($M=4.28$, $SD=0.62$) และความชัดเจนและความครบถ้วนของเนื้อหาที่มีค่าคะแนนเท่ากัน ($M=4.28$, $SD=0.63$) ส่วนความชัดเจนในการตอบคำถาม/ข้อซักถามของวิทยากรมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($M=4.20$, $SD=0.65$)

ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่ 2 เป็นการให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.62$, $SD=0.59$) โดยสามอันดับแรกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความรอบรู้ในเนื้อหารายวิชาของวิทยากร ($M=4.71$, $SD=0.57$) ตามมาด้วยความสามารถในการจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องต่อเนื่อง ($M=4.66$, $SD=0.57$) ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับหัวข้อวิชา ($M=4.65$, $SD=0.54$) และความสามารถถ่ายทอดเนื้อหาวิชาที่ยากให้ง่าย ($M=4.65$, $SD=0.57$) ที่ได้คะแนนเท่ากัน ในขณะที่ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ความชัดเจนครบถ้วนของเนื้อหาวิชา ($M=4.53$, $SD=0.57$)

การประเมินผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ทั้งก่อนการฝึกอบรม (Pretest) และหลังการฝึกอบรม (Post-test) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งในเรื่อง 1) การคิดประเด็นเรื่อง 2) การวางโครงเรื่อง 3) ประเด็นสำคัญของเรื่อง 4) การใช้มุกตลก/ระยะ

ภาพ/การเคลื่อนไหวของกล้อง 5) การใช้เสียง / ดนตรี ที่สื่อสารถึงอารมณ์และความรู้สึก 6) การเพิ่มเติมข้อความ (CG) หรือใช้เทคนิคพิเศษในการตัดต่อ 7) การสอดแทรกธรรมชาติหรือหลักคำสอนที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาหรือประเด็นเรื่อง 8) การสอดแทรกธรรมชาติหรือหลักคำสอนที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับชม 9) การสอดแทรกธรรมชาติหรือหลักคำสอนที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์หรือสภาพปัญหา และ 10) การสร้างแรงจูงใจเพื่อก่อให้เกิดอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ในภาพรวมก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($M=3.78$, $SD=0.57$) โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($M=4.25$, $SD=0.68$)

3. การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า จากการขับเคลื่อนและพัฒนากิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการวิจัยเพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง เด็กเยาวชนและภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมทั้งในการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในการมีส่วนร่วมในการสะท้อนคิด แสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ระหว่างกัน ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง โดยมีคณะสงฆ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้ผลิตสารคดีและผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการสร้างความรักและความอบอุ่นให้กับเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมข้างต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า มิติมุมมองต่อการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนมีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ

1) ประเด็นความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง 2) วิถีชีวิตของเด็กกับป่า 3) วิถีของนักอนุรักษ์หรือผู้พิทักษ์ป่า 4) วิถีความพอเพียงของคนกับป่า และ 5) ความจริงจากป่าจากผู้ล่าสู่ผู้อนุรักษ์ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของจินตนา กลิ่นนัท (2560) ที่ได้ศึกษาวิจัยสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง แล้วพบว่า กระบวนการสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำได้นำเสนอผ่านรูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง 4 แผน ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรม “นิทาน ป. ปลา” “หุ่นมีรักษ์น้ำ” “คลิปรักษ์น้ำ” และ “สื่อ (สาร) รักษ์น้ำ” จากการประเมินพบว่าทุกแผนมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง ด้านความชัดเจน และด้านความง่ายต่อการนำไปใช้ มีคุณภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน และพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุงอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของใกล้เคียง พูลผล และคณะ (2561) ที่ได้ศึกษาวิจัยกรอบนโยบายการจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้งอย่างยั่งยืน แล้วพบว่า กรอบนโยบายที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้งที่ยั่งยืนนั้นควรประกอบด้วย 1) การประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการจัดการ 2) การใช้กฎหมาย 3) การคุ้มครองรักษาคุณค่าของพื้นที่ 4) การจัดการพื้นที่กันชนรอบแนวเขตมรดกโลกทางธรรมชาติ 5) การมีส่วนร่วมของประชาชน และ 6) การให้การศึกษาและสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชน และสอดคล้องกับผลวิจัยของสุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ (2555) ที่ได้ศึกษาวิจัยรูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี แล้วพบว่าถึงแม้จะมีการดำเนินการเฉพาะตน แต่หากเป็นไปเพื่อส่วนรวมชุมชนก็ให้ความสำคัญแบบไตรภาคีในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และควรมีกิจกรรมขับเคลื่อนตลอดเวลาโดยเฉพาะการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ จิตสำนึกและความเอาใจใส่ นอกจากนั้นยังมีส่วนคล้ายคลึงกับผลงานวิจัยของดุขฎี นิลดำ และคณะ (2561) ที่ได้ศึกษาวิจัยถึงอุดมการณ์ความเป็นไทยที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์ แล้วพบว่า ภาพยนตร์หรือสื่อทำให้ผู้ชมทราบถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และแนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการประกอบสร้างความเป็นไทยให้ผู้ชมเกิดการรับรู้แล้วนำไปสู่กระบวนการบริโภคและการยอมรับอุดมการณ์และเกิดความรักชาติ โดยใช้การสอดแทรกรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อสื่อสารให้บุคคลประพฤติตาม

2. การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นการให้ความรู้และการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.62$, $SD=0.59$) และผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ที่พบว่าการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของบุญนาค สุปัญญา และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขในสังคมออนไลน์ แล้วพบว่า กระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขจะประกอบด้วย 1) กระบวนการเรียนรู้โดยให้ความรู้เชิงบวกในการสร้างสื่อ 2) กระบวนการตื่นตัวในการยอมรับความแตกต่างของการใช้สื่อ 3) กระบวนการตื่นพลังโดยการให้ความรู้และสร้างทักษะการสร้างสื่อ ด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง รวมพลังคิด รวมพลังสร้าง ด้วยการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ขณะเดียวกันยังต้องมีการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเหมือนกับผลงานวิจัยของกาญจนา เขียววิทย์การ (2563) ที่ได้ศึกษาวิจัยการรับและการส่งต่อเนื้อหารายการวิทยุของเยาวชนยุค 4.0 แล้วพบว่า เยาวชนในฐานะผู้รับสารจะต้องสนใจสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ เยาวชนในฐานะผู้ส่งสารจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้าใจและสร้างความร่วมมือกัน และกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน และยังเป็นไปในทำนองเดียวกันกับผลงานวิจัยของเกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ (2562) ที่ได้ศึกษาวิจัยการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม แล้วพบว่า การสร้างความเป็นมิตรกับผู้คน ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรม ถือเป็นกลยุทธ์ทางการสื่อสารเพื่อจุดประกายคิดและกระตุ้นจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของประวิณมัย บ่ายคล้าย

(2561) ที่ได้ศึกษาวิจัยการผลิตในรูปแบบของสกุ๊ปข่าวโทรทัศน์ แล้วพบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการให้ประเด็นที่นำเสนอมีความทันต่อเหตุการณ์เป็นที่พูดถึงในสังคม เป็นเรื่องที่อยู่ในกระแสความสนใจ เป็นเรื่องใหม่ทันสมัย ประเด็นที่นำเสนอควรมีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับผู้ชม ผู้ชมสามารถนำความรู้จากการรับชมไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้จะยิ่งเพิ่มความน่าสนใจ

3. การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง จากการขับเคลื่อนและพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัด สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้ผลิตสารคดี และผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมในลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเพ็ญประภา เพชระบูรณิน และคณะ (2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในพื้นที่ปกปักษ์พันธุ์กรรมพิชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เชื้อนจุฬาภรณ์ จังหวัดชัยภูมิ แล้วพบว่า การจัดกิจกรรมให้ความรู้ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ ฉะนั้นจึงควรที่จะเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง และการที่เยาวชนได้ลงไปสัมผัสทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ก็จะทำให้เกิดความหวงแหน และมีจิตสำนึกอยากรักษาไว้ใจที่สุด ขณะที่ผลงานวิจัยของอนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ (2559) ที่ได้ศึกษาวิจัยยุทธศาสตร์การบริหารการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำตะวันตกแบบมีส่วนร่วม แล้วพบว่า การอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเขตรอยต่ออุทยานแห่งชาติแม่วงก์นั้น คนในชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทั้งการทำแนวกันไฟ การป้องกันไฟป่า การทำฝายชะลอน้ำ รวมถึงการออกกฎกติการ่วมกันเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแสวงหา

ประโยชน์จากป่า และทุกคนจะต้องร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟูเพื่อให้ป่าอยู่ได้ คนอยู่ได้ ธรรมชาติและชุมชนก็จะสามารถพึ่งพิงอาศัยกันอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ประกอบ มาโต (2562) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง แล้วพบว่า ชุมชนบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนผสมผสาน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยมีการร่วมมือกันโดยการสร้างเครือข่าย ในการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนในพื้นที่ โดยหน่วยงานรัฐทำหน้าที่เป็นหลักในการจัดโครงการให้ความรู้กับประชาชน เพื่อพูดคุยและวางกติกาข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทรัพยากรจากป่า เพื่อลดความขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยมิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ รวมถึงสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพ จะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างมิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนหากจะทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องความพร้อมเพรียง มีความสมัครสมานสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในส่วนของภาคสถานศึกษาหรือโรงเรียนนั้นจะต้องมีระบบและกลไกในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่มีความสนใจในการผลิต การสร้างสรรค์สื่อให้ได้มีพื้นที่ ได้มีโอกาสที่จะร่วมกันรังสรรค์งานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอาชีพอนาคต

ขณะเดียวกันในส่วนของกลไกในการพัฒนาหรือการเสริมสร้างมิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้น จะต้องมีการหนุนเสริม ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาใน 3 มิติสำคัญ คือ การพัฒนาความรู้ การพัฒนาเจตคติหรือมุมมองทางความคิด และการพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน โดยในส่วนของ การพัฒนาความรู้ นั้นจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องการอนุรักษ์ เรื่องที่เกี่ยวกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และความรู้เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อจะได้ก่อให้เกิดการประยุกต์ใช้หรือบูรณาการในการทำงานด้านสื่อสร้างสรรค์ให้เกิดความกลมกลืนและเกิดความยั่งยืน และเมื่อมีความรู้แล้วก็ต้องมีการพัฒนาทักษะเฉพาะบุคคล ทั้งในเรื่องของทักษะในการวางแผน ทักษะในการวางโครงเรื่อง ทักษะในการถ่ายทำ ทักษะในการติดต่อ และทักษะในการนำเสนอ เพื่อจะให้ก่อให้เกิดสื่อสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างมุมมอง วิสัยทัศน์ ทักษะคิด การเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะ ทั้งนี้เพราะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นงานที่เกิดจากการมีจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะร่วมกัน ถือการสร้าง ธรรมประโยชน์เพื่อส่วนรวม ใ้การสร้างธรรมประโยชน์เพื่อส่วนตัว ฉะนั้นการพัฒนาจิตสำนึก จิตอาสา และจิตสาธารณะในเรื่องนี้จึงถือเป็นประเด็นที่ท้าทายและสำคัญยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐชื้อขายภาครัฐ โดยทุกภาคส่วนจะต้องผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. สถานศึกษาหรือโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษา จะต้องมีการระบบและกลไกในการพัฒนา สร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่มีความสนใจในการผลิตสื่อให้ได้มีพื้นที่ หรือมีโอกาสแสดงฝีมือและผลงานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอนาคต
3. คณะสงฆ์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะต้องมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งถือเป็นสมบัติของส่วนรวม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณเพื่อการเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. โรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้อย่างเป็นรูปธรรมโดยใช้เวลาส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนมาพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่มีความสนใจในการผลิตสื่อให้ได้มีพื้นที่ หรือมีโอกาสแสดงฝีมือและผลงานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอนาคต
3. คณะสงฆ์ พ่อแม่ ผู้ปกครองมีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งถือเป็นสมบัติของส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนานโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ. (2562). *แนวทางการพัฒนาการศึกษาเพื่อรองรับการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- กาญจนา เขียววิทย์การ. (2563). การรับและการส่งต่อเนื้อหาการวิทยุของเยาวชนยุค 4.0. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(6), 2082-2097.

- เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ. (2562). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม : โครงการ Spark U เชียงใหม่ ปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 11(2), 290-301.
- ไกล่รุ่ง พูลผล และคณะ. (2561). กรอบนโยบายการจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่ - ห้วยขาแข้งอย่างยั่งยืน. *วารสารเซนต์จอห์น*, 21(29), 163-184.
- จินตนา กลินันท์. (2560). สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง. *วารสารร่วมพฤษภา มหาวิทยาลัยเกริก*, 35(2), 10-32.
- ดุขฎิ นิลดำ และคณะ. (2561). อุดมการณ์ความเป็นไทยที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์เรื่อง สันติ-วิณา. *วารสารเซนต์จอห์น*, 21(28), 281-293.
- บุญณดา สุปิยพันธุ์ และคณะ. (2564). กระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขในสังคมออนไลน์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(1), 304-318.
- ประคอง มาโต. (2562). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(2), 89-105.
- ประวิณมัย บ่ายคล้อย. (2561). การผลิตรายการ “วิจัยไทยพลัส” เพื่อเผยแพร่ความรู้จากงานวิจัยสู่สาธารณะในรูปแบบของสื่อบทชีวีทัศน์. *วารสารเซนต์จอห์น*, 23(32), 283-299.
- เพ็ญประภา เพชระบูรณิน และคณะ. (2557). แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ปกปักษ์พันธุ์กรรมพิชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เชื้อนจุฬาภรณ์จังหวัดชัยภูมิ. ใน *การประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557* (น. 579-588).
ขอนแก่น : เซ็นทารา โฮเต็ล แอนด์ คอนเวนชันเซ็นเตอร์.
- รุ่งรัตน์ ชัยสำเริง. (2558). *การสื่อสารองค์กรแนวคิดการสร้างชื่อเสียงอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *การใช้ ICT ของเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2561*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/pdf>
- สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ. (2555). *รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์. (2559). ยุทธศาสตร์การบริหารการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำตะวันตกแบบมีส่วนร่วม. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

UNESCO. (1977). *Intergovernmental Conference on Environmental Education Organized*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032763>

การบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: ศึกษากรณีการชำระเงินค่าเสีย วินรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตจังหวัดนครสวรรค์

Enforcement of the Motor Vehicles Act B.E. 2522: A Case Study of
Payment for Motorcycle Taxis Vest in Nakhon Sawan Province

ปองปริดา ทองมาดี¹

Pongprida Thongmadee

Received: October 20, 2023

Revised: November 13, 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง 2) สาเหตุของปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย 3) วิธีแก้ไขปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติ และ 4) แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้กฎหมาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง เจ้าหน้าที่สำนักงานขนส่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกิดจากการตรวจสอบไม่ทั่วถึงของเจ้าหน้าที่รัฐ รถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่เปิดเผย รถจักรยานยนต์แกร็บรับจ้าง การส่งส่วยหรือผู้มีอิทธิพล เจ้าของเสียวินเรียกเงินค่าเสียวินคืนไม่ได้ ความยินยอมของผู้ขับขีวิน 2) สาเหตุของปัญหาเกิดจากการแจ้งหรือทราบก่อนเข้าตรวจสอบหรือตรวจสอบเฉพาะกรณีที่มีการร้องเรียน ผู้ขับขีวินกับผู้รับบริการรู้จักเป็นการส่วนตัว การแย่งผู้โดยสารหรือทับเขตพื้นที่กัน กฎหมายที่ใช้บังคับแก้ปัญหาผู้มีอิทธิพลไม่ได้ มูลค่าของราคาเสียวินแพงขึ้น ความเกรงกลัวและเพื่อการดำรงชีพ 3)

¹ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chao Phraya University

Corresponding author, e-mail: sptmd2555@gmail.com

วิธีแก้ไขปัญหการบังคับใช้กฎหมาย เพิ่มมาตรการเชิงรุกในการปราบปรามผู้มีอิทธิพล จัดสถานที่ตั้งวินโดยหน่วยงานของรัฐ เพิ่มบทลงโทษต่อผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจเสื้อวินผิดกฎหมาย ควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท และ 4) แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเจ้าหน้าที่รัฐควรบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีมาตรการในการป้องกันการข่มขู่หรือสร้างเงื่อนไขโดยผู้มีอิทธิพล มีมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพการเลือกใช้บริการของผู้รับบริการ

คำสำคัญ: การบังคับใช้กฎหมาย, พระราชบัญญัติรถยนต์, การชำระเงินค่าเสื้อวิน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the problems in enforcing the Motor Vehicle Act B.E. 2522 in the case of payment for motorcycle taxi vest; 2) to find the causes of the problems in enforcing the law; 3) to find ways to solve the problems in enforcing the Act; and 4) to find appropriate guidelines for enforcing the law. It was the qualitative research. The key information provider group was motorcycle taxi service providers, transportation office staff and related subdistrict administrative organizations obtained by purposive sampling using individual in-depth interviews. Data were analyzed by content analysis and presented descriptively. The results of the research found that 1) problems in law enforcement arose from insufficient inspection by government officials, undisclosed motorcycle taxis, Grab motorcycles, tribute or influential person, the owner of motorcycle taxi vest cannot get the money back for the motorcycle taxi vest, rider's consent; 2) the causes of the problem were from being notified or known before inspecting or inspecting only in the case of complaints. The riders and the service recipients knew each other personally. There was competition for passengers or overlapping areas. The law in force could not solve the problem of influencers. The value of the vest price was more expensive. Although there was fear, it was for their own survival; 3) in terms of how to solve law enforcement problems, active measures have been taken to crack down on influencers. Motorcycle stands were organized by government agencies. Penalties have been increased for those involved in the illegal

vest business. All types of motorcycle taxis were controlled; and 4) in the aspect of appropriate practices, government officials should strictly enforce the law. There were measures in place to prevent intimidation or creating conditions by influential people. There were measures to protect the rights and freedoms of service recipients in choosing services.

Keywords: Law Enforcement, Motor Vehicle Act, Vest Payment

บทนำ

รถจักรยานยนต์รับจ้างเป็นรถจักรยานยนต์ที่นำมาปรับใช้ในการให้บริการรับส่งผู้โดยสาร มีสถานที่บริการจะอยู่บริเวณชุมชน ปากซอย หรือหัวถนนต่าง ๆ จอดเรียงคิวกันรอให้บริการรับจ้างแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งได้กำหนดราคาให้บริการหรือตามข้อตกลงทั้งสองฝ่าย นิยมเรียกว่า “วินมอเตอร์ไซด์” ผู้ใช้รถจักรยานยนต์รับจ้างจะต้องจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 มาตรา 23/1 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดใช้รถจักรยานยนต์เพื่อรับจ้างบรรทุกคนโดยสาร เว้นแต่รถจักรยานยนต์นั้นได้จดทะเบียนเป็นรถจักรยานยนต์สาธารณะ”

การวิวัฒนาการของรถจักรยานยนต์รับจ้าง แต่เดิมกรุงเทพเป็นเมืองของการคมนาคมทางน้ำที่มีตัวแบบจากอยุธยา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมเป็นใช้เส้นทางทางบกแทนตามแนวคิดของตะวันตก ทำให้กรุงเทพขยายออกและมีการพัฒนาถนนขึ้น แต่จุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือ การร่วมมือกันพัฒนาระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาช่วงหลังสงครามเวียดนาม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง หนึ่งในนั้น คือ การพัฒนาผังเมืองช่วงที่กรุงเทพฯ ขยายตัวเกิดปัญหาการจราจรเป็นเงาตามตัวมา ด้วยระบบถนนที่ไม่พร้อมทำให้รัฐบาลไม่สามารถพัฒนาระบบการคมนาคมสาธารณะได้ รถเมล์และรถไฟฟ้าไม่สามารถเข้าไปในซอยได้ คนที่จะออกจากซอยก็ต้องมีรถยนต์ ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ถูกแก้ไขโดยรัฐบาล แต่กลายเป็นระบบเศรษฐกิจนอกระบบเข้ามาแก้ปัญหาแทน นั่นก็คือมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ในช่วงแรกสัญลักษณ์แสดงตัวของมอเตอร์ไซด์รับจ้างก็คือเสื้อกั๊ก มีการควบคุมเขตแดนโดยผู้มีอิทธิพล หากมีวินจำนวนมากแข่งกันก็เป็นบทบาทของผู้มีอิทธิพลที่จะเข้ามาควบคุมเขตพื้นที่ ต่อมาปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้ออกนโยบายปราบปรามกลุ่มอิทธิพลหนึ่งในนั้นก็คือผู้มีอิทธิพลวินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง (เคลาดิโอ โซปรานเซตติ, 2559) ได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติรถยนต์ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2547 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เนื่องจากปัจจุบันมีผู้นำรถจักรยานยนต์มาใช้รับส่งโดยสารเพื่อสินจ้างเป็น

จำนวนมาก แต่กฎหมายว่าด้วยรถยนต์ยังไม่มีบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมการใช้รถจักรยานยนต์รับจ้างบรรทุกทุกคนโดยสาร สมควรกำหนดให้มีบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าว เพื่อให้การรับจ้างเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และปลอดภัยแก่คนโดยสาร นอกจากนี้สมควรกำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจเรียกผู้ได้รับใบอนุญาตขับรถมาตรวจสอบคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามภายหลังที่ได้รับใบอนุญาตไปแล้วได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติขึ้น

แนวความคิดในการจัดระเบียบ เกิดจากปัญหารถจักรยานยนต์รับจ้าง เช่น อัตราค่าโดยสาร ความปลอดภัย การกีดขวางทางจราจร เป็นปัญหาที่สะสมมาโดยตลอด จนกระทั่งกรมการขนส่งทางบกมารับผิดชอบพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2531 จึงคิดหาแนวทางที่จะควบคุมและจัดระเบียบรถจักรยานยนต์รับจ้าง ดังนี้ (1) กระทรวงคมนาคมโดยกรมการขนส่งทางบกดำเนินการยกร่างแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 เพื่อแยกประเภทรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล และรถจักรยานยนต์สาธารณะ กำหนดให้ผู้ขับรถจักรยานยนต์สาธารณะต้องมีใบอนุญาตขับรถจักรยานยนต์สาธารณะ รวมทั้งการกำหนดมาตรการควบคุมและจัดระเบียบอื่น ๆ (2) นโยบายที่จะปราบปรามผู้ถือพิน โดยมีการจัดประเภทของผู้มีพินเป็น 15 กลุ่ม ซึ่งกลุ่มที่ 2 คือ “การรับผลประโยชน์ของแก๊งค์มอเตอร์ไซด์” จึงได้มีการผลักดันร่างพระราชบัญญัตินี้เพื่อควบคุมและจัดระเบียบรถจักรยานยนต์รับจ้าง (กองนิติการ กรมการขนส่งทางบก, 2547) แสดงให้เห็นว่าเป็นแนวความคิดเพื่อกวาดล้างผู้มีพิน โดยการให้หน่วยงานรัฐเข้าไปควบคุมธุรกิจรถจักรยานยนต์รับจ้างบางส่วน

สาระสำคัญของการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติรถยนต์ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2547 ดังนี้ (1) เพิ่มบทนิยามคำว่า “รถจักรยานยนต์ส่วนบุคคล” และ “รถจักรยานยนต์สาธารณะ” (2) แก้ไขมาตรา 5 (14) และ (15) แห่งพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติรถยนต์ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้มีอัตราจ้างบรรทุกทุกคนโดยสารสำหรับรถจักรยานยนต์สาธารณะ และกำหนดให้มีเครื่องแต่งกาย เครื่องหมาย ประวัติคนขับรถ ของรถจักรยานยนต์สาธารณะ (3) กำหนดให้ผู้ที่ใช้รถจักรยานยนต์เพื่อรับจ้างบรรทุกทุกคนโดยสาร ต้องจดทะเบียนเป็นรถจักรยานยนต์สาธารณะ โดยยื่นคำขอต่อนายทะเบียน และให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนเมื่อปฏิบัติครบถ้วนตามเงื่อนไข (4) กำหนดกรณีใบอนุญาตใช้รถจักรยานยนต์เพื่อรับจ้างบรรทุกทุกคนโดยสารสูญหาย (5) กำหนดเพิ่มประเภทใบอนุญาตขับรถโดยให้มีมาตรา 43 (6/1) ใบอนุญาตขับรถจักรยานยนต์สาธารณะ (6) กำหนดอายุของใบอนุญาตและการต่อใบอนุญาต (7) กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้ขอใบอนุญาต (8) กำหนดเกณฑ์สั่งพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตขับรถ (9) กำหนดห้ามมิให้ปฏิเสธไม่รับจ้างบรรทุกทุกคนโดยสารเว้นแต่การบรรทุกนั้นน่าจะ

ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนหรือคนโดยสาร (10) กำหนดพฤติกรรมแก่ผู้ขับรถยนต์สาธารณะหรือจักรยานยนต์สาธารณะ (11) กำหนดระวางโทษตามพระราชบัญญัติ (12) กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตขับรถ (จารุวรรณ ดวงวิชัย, 2557) แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐได้เข้าควบคุมเกี่ยวกับรถจักรยานยนต์รับจ้างหลายประการด้วยกัน แต่สาระสำคัญโดยมากเป็นการควบคุมผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างให้ปฏิบัติตามกฎหมายต่าง ๆ

หลังจากที่รัฐบาลอุกรัฐประหารในปี 2549 ผู้มีอิทธิพลก็กลับมาเหมือนเดิม (เคลาดิโอ โซปรานเซตติ, 2559) ปัญหาผู้มีอิทธิพลวินรถจักรยานยนต์รับจ้างในปัจจุบัน เช่น ชาวประจําวันเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2562 เจ้าหน้าที่ตำรวจและกรมการขนส่งทางบกร่วมกันแถลงผลจับกุมวินรถจักรยานยนต์ ย่านคลองเตย รวมทั้งสิ้น 13 วิน จำนวน 27 คน หลังร่วมกันลงพื้นที่กวาดล้างวินรถจักรยานยนต์ผิดกฎหมาย เช่น การนำเสื่อกี๊มาปล่อยเช่า การรับส่งผู้โดยสารนอกพื้นที่ นำรถจักรยานยนต์ส่วนตัวรับส่งผู้โดยสาร รวมถึงวินรถจักรยานยนต์เถื่อน (Amarin 34 HD, 2562) หรือชาวประจําวันเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2562 เจ้าหน้าที่ทหารกองร้อยรักษาความสงบอำเภอบางละมุงร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.เมืองพัทยา และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองอำเภอบางละมุง ลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบวินจักรยานยนต์สาธารณะ ภายหลังเจ้าหน้าที่สืบทราบว่ามีกรโพสต์ขายเสื่อวิน (Mthai, 2562) และชาวประจําวันเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2562 กลุ่มวินรถมอเตอร์ไซค์รับจ้าง 2 กลุ่ม ภายในซอยอุดมสุข (สุขุมวิท 103) ยกพวกตีกันเนื่องจากขัดผลประโยชน์ วินคู่อริวิ่งทับเส้นทางแย่งลูกค้ากัน “อาณাজักรวินมอเตอร์ไซค์” เต็มไปด้วยผลประโยชน์มหาศาล ที่สำคัญคือเบี่ยงหน้าและเบี่ยงหลังการเรียกรับผลประโยชน์จากวินมอเตอร์ไซค์ที่มีการเรียกเก็บ “ค่าต่งใต้โต๊ะ” นั้น ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับ “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” แทบทั้งสิ้น (MGRonline, 2562) เมื่อรัฐไม่สามารถควบคุมกลุ่มผู้มีอิทธิพลได้จึงเกิดปัญหาต่าง ๆ เรื่อยมา

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลายด้าน เช่น ปัญหาของผู้มีอิทธิพล ปัญหานโยบายของรัฐล้มเหลว ปัญหาความขัดแย้งและแบ่งแยกของผู้ให้บริการออกเป็น 2 ฝ่าย คือ เสื่อวินที่ออกโดยรัฐกับเสื่อวินที่ออกโดยผู้มีอิทธิพล ปัญหาผลประโยชน์ ปัญหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ไปทั่วประเทศ โดยจังหวัดนครสวรรค์ก็เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งที่เกิดปัญหา โดยเฉพาะในเขตเมืองหรือนอกเมืองที่มีเส้นทางเข้าหมู่บ้านไกล ๆ หรือพื้นที่ที่ควบคุมไม่ทั่วถึง ซึ่งปัญหาในเขตจังหวัดนครสวรรค์มีลักษณะคล้ายกับปัญหาในเขตอื่น ๆ คือ ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างทับเส้นทางกัน และปัญหาเกี่ยวกับเสื่อวิน และปัญหาเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล

ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของการเกิดปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 นี้ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีการวิวัฒนาการเกี่ยวกับการให้บริการใหม่ ๆ ตอบรับต่อความต้องการของประชาชนผู้รับบริการเป็นจำนวนมาก มิให้เกิดการเอาเปรียบจากผู้มีอำนาจทางการเงินหรือผู้มีอำนาจทางสังคม ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำให้ประชาชนที่มีอำนาจทางการเงินหรือมีอำนาจทางสังคมน้อย สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นธรรม ดังนั้นจึงกำหนดหัวข้อในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “การบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: ศึกษากรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตจังหวัดนครสวรรค์” โดยใช้จังหวัดนครสวรรค์เป็นพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง
3. เพื่อศึกษาวิธีแก้ไขปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง
4. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาจากทฤษฎีแนวคิด เอกสาร ตำรา หนังสือ ผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ ที่เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง
2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดประชากรและพื้นที่วิจัย ได้แก่ ผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการคมนาคม มีพื้นที่ติดต่อกับหลายจังหวัด ประกอบกับได้สำรวจเบื้องต้นพบว่ามีผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างบริเวณปากซอยและเขตชุมชนเป็น

จำนวนมาก 2) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานขนส่งจังหวัด 3) สร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของแบบทดสอบ ให้มีความชัดเจนตามความมุ่งหมายการวิจัย 4) นำแบบสัมภาษณ์ ทดสอบความตรงเชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาตรวจสอบและขอคำแนะนำในการแก้ไข ปรับปรุงเพื่อให้อ่านแล้วมีความเข้าใจง่ายและชัดเจนตามความมุ่งหมายของการวิจัย 5) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขตามคำแนะนำแล้ว นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ไปสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์การวิจัย มีจำนวน 16 คน ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และผ่านการให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ คือ 1) ผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง อำเภอละ 1 คน จำนวน 10 อำเภอ 2) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในสำนักงานขนส่งจังหวัด จำนวน 3 คน 3) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานละ 1 คน จำนวน 3 หน่วยงาน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interviews) สัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews) ข้อคำถามในการสัมภาษณ์มีโครงสร้างแบบปลายเปิด (Loosely Structure) มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน และการบันทึกภาคสนาม แบ่งออก 6 ส่วน คือ 1) ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรถจักรยานยนต์รับจ้าง 2) ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์เกี่ยวกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์เกี่ยวกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง 4) ข้อคำถามเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติรถยนต์เกี่ยวกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง 5) ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์เกี่ยวกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง (6) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย การสัมภาษณ์ปฏิบัติโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่จัดทำขึ้น และบันทึกรวบรวมไว้เป็นข้อมูลตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำผลของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

7. การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอด้วยการพรรณนา ประกอบกับการบรรยายเรียงเรียง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล แนวคิดทฤษฎี กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง สรุปผลตามลำดับดังนี้

1.1 ปัญหาการตรวจสอบไม่ทั่วถึง พบว่า มีรถจักรยานยนต์รับจ้างส่วนบุคคลเป็นจำนวนมาก และมีการซื้อขายหรือเช่าเสียวินในเขตเมืองหรือแหล่งชุมชนราคาประมาณตัวละ 30,000-50,000 บาท ในเขตชานเมืองราคาประมาณตัวละ 5,000-10,000 บาท และในเขตชนบทบางแห่งไม่มีค่าเสียวิน แต่เก็บค่าพื้นที่หรือค่าเส้นทางแทน

1.2 ปัญหารถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่เปิดเผย พบว่า มีรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตชุมชนหรือหมู่บ้านที่เริ่มจากการรู้จักกันเป็นการส่วนตัวกับผู้รับจ้าง เมื่อต้องการรับจ้างก็จะเรียกใช้หรือโทรศัพท์ติดต่อเพื่อให้มารับจ้างตามวันเวลาที่กำหนด เมื่อให้บริการเป็นเวลานานจึงขยายตัวมากขึ้น รถจักรยานยนต์รับจ้างประเภทนี้จะไม่เสียวิน แต่มีค่าพื้นที่หรือค่าเส้นทางแทน

1.3 ปัญหารถจักรยานยนต์แกร็บรับจ้าง พบว่า เริ่มเป็นที่นิยมกันมากขึ้น เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัยกว่าวินรับจ้าง ซึ่งแกร็บรับจ้างจะไม่ได้จดทะเบียนเป็นรถจักรยานยนต์สาธารณะและไม่มีเสียวิน แต่ผู้มีสิทธิพลจะกำหนดเงื่อนไขการรับผู้โดยสารของแกร็บรับจ้างและรถรับจ้างทั่วไปว่า “แกร็บหรือรถรับจ้างทั่วไปสามารถนำผู้โดยสารมาส่งในเขตพื้นที่ได้ แต่ห้ามรับผู้โดยสารออก” หรือบางแห่งมีข้อตกลงว่า “ห้ามแกร็บหรือรถรับจ้างทั่วไปรับผู้โดยสารออก และถ้าผู้นำผู้โดยสารมาส่งให้ส่งแค่หน้าวิน ผู้โดยสารต้องจ้างวินต่อเข้าบ้านอีกทอดหนึ่ง”

1.4 ปัญหาการส่งส่วยหรือผู้มีสิทธิพล พบว่า มีการซื้อขายหรือเช่าเสียราคาแพง เนื่องจากเจ้าของวินต้องส่งเงินให้กับผู้มีสิทธิพลหรือผู้มีสิทธิพลเป็นเจ้าของวิน เพื่อเป็นค่าดูแลในการขับรับจ้างโดยสะดวกและคอยเคลียร์ปัญหาต่าง ๆ ให้ ปัญหานี้เกิดจากผู้มีสิทธิพลเดิมได้นำสถานที่ตั้งวินไปจดทะเบียน จึงมีอำนาจควบคุมวินและซื้อขายเสียวินสืบทอดกันตลอดมา

1.5 ปัญหาเจ้าของเสียวินเรียกเงินค่าเสียวินคืนไม่ได้ พบว่า ราคาเสียวินก่อนหรือหลังการบังคับใช้กฎหมายมีมูลค่าต่างกัน ผู้เป็นเจ้าของเสียวินไม่สามารถเรียกเงินคืนจากเจ้าของวิน

ได้หรือหากคืนเสื้อวินก็ไม่สามารถนำรถมาวิ่งรับจ้างได้ ทำให้กลุ่มผู้มีสิทธิพลกับเจ้าของเสื้อวินต้องปกป้องมูลค่าเสื้อวินที่ตนถืออยู่ เพื่อให้ธุรกิจเสื้อวินดำเนินต่อไป

1.6 ความยินยอมของผู้ขับขี่วิน พบว่า ผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างยินยอมชำระเงินค่าเสื้อวินให้กับผู้มีสิทธิพล โดยไม่ดำเนินคดี ช่วยเหลือ ปกปิดข้อมูล หรือสนับสนุนผู้มีสิทธิพล

2. สาเหตุของปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: กรณีการชำระเงินค่าเสื้อวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง สรุปผลตามลำดับดังนี้

2.1 มีการแจ้งหรือทราบก่อนที่เจ้าหน้าที่รัฐจะเข้าตรวจสอบและตรวจสอบเฉพาะที่มีการร้องเรียน พบว่า มีการตรวจสอบรถจักรยานยนต์รับจ้าง ที่ตั้งวิน และเสื้อวิน เฉพาะที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เท่านั้น ส่วนการเข้าพื้นที่ที่ตรวจมีการแจ้งล่วงหน้าก่อนเข้าตรวจสอบ ทำให้เจ้าของวินและผู้ให้บริการมีโอกาสเตรียมและปกปิดข้อมูล ประกอบกับการเข้าตรวจปีละหนึ่งครั้งหรือเมื่อมีการร้องเรียนเท่านั้น จึงไม่พบรถจักรยานยนต์รับจ้างผิดกฎหมายหรือข้อมูลการซื้อขายเสื้อวิน

2.2 ผู้ขับขี่วินกับผู้รับบริการรู้จักเป็นการส่วนตัว พบว่า เกิดจากการหารายได้ของคนที่มารถจักรยานยนต์ มีลักษณะเป็นรถรับจ้างทั่วไป อาศัยการรู้จักกันเป็นการส่วนตัวกับผู้รับบริการ จึงเป็นเหตุให้ผู้มีสิทธิพลเรียกเก็บค่าพื้นที่หรือค่าเส้นทางแทนเสื้อวิน

2.3 การแย่งผู้โดยสารหรือทับเขตพื้นที่ พบว่า แกร็บรับจ้างหรือรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไปไม่ต้องชำระเงินค่าเสื้อวิน แต่รถจักรยานยนต์รับจ้างต้องจ่ายเงินค่าเสื้อวินราคาแพง จึงเกิดความไม่เป็นธรรมและเกิดการเรียกร้อง ทำให้ผู้ขับขี่วินต้องอาศัยผู้มีสิทธิพลในการจัดปัญหา ประกอบกับผู้ที่มีสิทธิพลก็ต้องดูแลปกป้องผลประโยชน์ของผู้ขับขี่วิน จึงกำหนดเงื่อนไขการรับผู้โดยสารของแกร็บรับจ้างและรถรับจ้างทั่วไป มิให้แย่งผู้โดยสารของวิน

2.4 กฎหมายที่ใช้บังคับแก้ปัญหาผู้มีสิทธิพลไม่ได้ พบว่า ผู้มีสิทธิพลที่ผิดกฎหมายได้นำสถานที่ตั้งวินไปจดทะเบียน จึงกลายเป็นผู้มีสิทธิพลที่ถูกกฎหมาย ยังคงมีอำนาจในการดูแลวินซื้อขายเสื้อวิน ค่าเส้นทาง ค่าอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่นเดิม

2.5 มูลค่าของราคาเสื้อวินแพงขึ้น พบว่า การบังคับใช้กฎหมายไม่มีผลทำให้ผู้เป็นเจ้าของเสื้อวินสามารถเรียกเงินค่าเสื้อวินคืนจากเจ้าของวินได้ เพียงแต่ต้องนำเสื้อวินที่มีอยู่เดิมไปจดทะเบียนหรือออกเสื้อใหม่ตามหมายเลขเสื้อเดิม ซึ่งราคาเสื้อวินแพงเหมือนเดิม ทำให้การซื้อขายเสื้อวินยังอยู่ภายใต้การควบคุมและแสวงหาผลประโยชน์ของผู้มีสิทธิพล

2.6 ความเกรงกลัวและเพื่อการดำรงชีพ พบว่า มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความเกรงกลัว ต้องพึ่งพาอาศัยผู้มีสิทธิพล และหากไม่ยินยอมตามเงื่อนไขก็ไม่สามารถนำรถจักรยานยนต์มาวิ่ง

รับจ้างได้ จึงจำเป็นต้องยินยอมที่จะไม่ดำเนินคดี ยอมชำระค่าเสียหาย และยอมปิดบังข้อมูลต่าง ๆ เพื่อแลกกับการได้วิ่งวินหารายได้

3. วิธีแก้ไขปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: กรณีการชำระเงินค่าเสียหายรถจักรยานยนต์รับจ้าง สรุปผลตามลำดับดังนี้

3.1 เพิ่มมาตรการเชิงรุกในการปราบปรามผู้มีอิทธิพล พบว่า ควรเพิ่มมาตรการเชิงรุกในการปราบปรามผู้มีอิทธิพล เพื่อกวาดล้างผู้มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเสียวินหรือเขตพื้นที่วิ่งวิน และป้องกันการเอาเปรียบและหาผลประโยชน์จากผู้ให้บริการเกินควร

3.2 จัดสถานที่ตั้งวินโดยหน่วยงานรัฐ พบว่า ควรจัดตั้งวินโดยหน่วยงานรัฐ และยกเลิกสถานที่ตั้งวินที่เป็นของเอกชนทั้งหมด เนื่องจากสถานที่ตั้งวินเดิมเป็นของผู้มีอิทธิพล เมื่อกฎหมายอนุญาต ผู้มีอิทธิพลจึงนำที่ตั้งวินไปจดทะเบียน จึงเป็นการเปลี่ยนผู้มีอิทธิพลที่ผิดกฎหมายให้ถูกกฎหมาย ไม่ทำให้ธุรกิจมืดเหล่านี้หมดไปได้

3.3 เพิ่มบทลงโทษต่อผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจเสียวิน พบว่า เพื่อแก้ไขปัญหาคาไม่เกรงกลัวกฎหมาย ควรแก้ไขกฎหมายเพิ่มบทลงโทษต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับเสียวินเถื่อนหรือผู้สนับสนุนปกปิดข้อมูลที่น่าไปสู่การปราบปรามผู้มีอิทธิพล

3.4 ควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท พบว่า เพื่อแก้ไขปัญหาคาขาดแย้งระหว่างวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง แกร็บรับจ้าง และรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไป วิ่งทับเส้นทาง แย่งผู้โดยสาร หรือแย่งเขตพื้นที่กัน และเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้รับบริการในการเลือกใช้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง

4. แนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียหายรถจักรยานยนต์รับจ้าง สรุปผลตามลำดับดังนี้

4.1 เจ้าหน้าที่รัฐควรบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด พบว่า เพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่ได้จดทะเบียน ธุรกิจผลประโยชน์เกี่ยวกับเสียวิน ควรสืบสวนติดตาม ลงตรวจพื้นที่แบบลับ มีมาตรการในการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล ดูแลผู้ให้บริการไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจของผู้มีอิทธิพล

4.2 มีมาตรการในการป้องกันการข่มขู่หรือสร้างเงื่อนไขการให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างโดยผู้มีอิทธิพล พบว่า เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการป้องกันมิให้กลุ่มผู้มีอิทธิพลใช้อำนาจสร้างเงื่อนไขกีดกันการให้บริการของรถจักรยานยนต์รับจ้างประเภทอื่น ๆ ควรเปิดโอกาสให้รถจักรยานยนต์รับจ้างประเภทอื่นให้บริการอย่างเต็มความสามารถ

4.3 มีมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพการเลือกใช้บริการของผู้ใช้บริการ พบว่า เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อผู้ให้บริการหรือผู้มีอิทธิพลไม่ให้ละเมิดเสรีภาพของผู้รับบริการในการเลือกใช้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลของการวิจัยนี้เป็นการอภิปรายผลแบบรวม เรื่อง “การบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเช่าวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง” อภิปรายผลดังนี้

1. ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: กรณีการชำระเงินค่าเช่าวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง พบว่า 1) ปัญหาการตรวจสอบไม่ทั่วถึง ทั้งนี้เพราะมีรถจักรยานยนต์รับจ้างส่วนบุคคล และการซื้อขายเช่าวินราคาแพง สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า ถ้าใครที่ต้องการจะขับมอเตอร์ไซด์รับจ้างต้องไปติดต่อกับวินเถื่อน โดยมีผู้มีอิทธิพลเรียกค่าเช่าวิน แต่ขับป้ายดำขาวเป็นวินมอเตอร์ไซด์ผิดกฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของชิดชนก กันภัย (2560) พบว่า ปัญหาไม่มีการตรวจสอบของรัฐที่เคร่งครัด เนื่องจากนโยบายการจัดระเบียบไม่มีการตรวจสอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดปัญหาวินเถื่อน 2) ปัญหารถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่เปิดเผย ทั้งนี้เพราะมีรถจักรยานยนต์รับจ้างส่วนบุคคลให้บริการเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของเล็ก ทันทิสิทธิ์ (2559) พบว่า ผลสำรวจความเห็นโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างป้ายดำหรือรถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่ถูกต้อง เกิดจากการไม่ทราบข้อมูลการขึ้นทะเบียน 3) ปัญหารถจักรยานยนต์แกร็บรับจ้าง ทั้งนี้เพราะผู้มีอิทธิพลได้กำหนดเงื่อนไขการให้บริการของแกร็บรับจ้างและรถรับจ้างทั่วไป ไม่ให้แย่งผู้โดยสารหรือรับผู้โดยสารในเขตพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพักตร์ดิน ยะยอ (2562) พบว่า จากการที่รถแท็กซี่หรือรถจักรยานยนต์รับจ้างมักเกิดปัญหาและมีข่าวสารทางด้านลบบ่อย เช่น การปฏิเสธรับผู้โดยสาร การโกงราคา อาชญากรรม เป็นต้น การใช้บริการแกร็บคาร์จึงเป็นตัวเลือกอีกทางหนึ่งที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่สนใจ 4) ปัญหาการส่งส่วยหรือผู้มีอิทธิพล ทั้งนี้เพราะมีการซื้อขายเช่าวินหรือค่าคุ้มครองจากผู้มีอิทธิพล สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า แต่เดิมการเรียกรับผลประโยชน์นี้ เรียกว่า “ค่าอำนวยความสะดวก” คนที่ดูแลก็คือมาเฟียหรือผู้มีอำนาจ หรือค่าแป๊ะเจี๊ยะให้เทศกิจแทนค่าปรับ ถ้าใครที่ต้องการที่จะขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ต้องไปติดต่อกับวินเถื่อน โดยผู้มีอิทธิพลเรียกค่าเช่าวิน สอดคล้องกับงานวิจัยของเล็ก ทันทิสิทธิ์ (2559) พบว่า ปัญหาเรื่องรถจักรยานยนต์รับจ้างป้ายดำที่

มีการตั้งวินเดือนโดยผู้มีอิทธิพลและจัดเก็บค่าโดยสารสูงกว่าอัตราที่ทางราชการกำหนดไว้ 5) ปัญหาการเรียกเงินค่าเสื่อวินคืนไม่ได้ ทั้งนี้เพราะราคาค่าเสื่อวินก่อนหรือหลังบังคับใช้กฎหมายมีราคาแพง เจ้าของเสื่อวินอาจขายต่อหรือเจ้าของวินอาจผลิตเพิ่มเพื่อขายให้ผู้รับจ้างรายใหม่ในราคาแพง 6) ความยินยอมของผู้ขับขีวิน ทั้งนี้เพราะผู้ขับขีรถจักรยานยนต์รับจ้างยินยอมที่จะไม่ดำเนินคดี ยอมชำระค่าเสื่อวิน และยอมปิดบังข้อมูลต่าง ๆ เพื่อแลกกับการได้วิ่งวินหารายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่าแต่เดิมการเรียกรับผลประโยชน์นี้ เรียกว่า “ค่าอำนวยความสะดวก” คนที่ดูแลก็คือ มาเฟียหรือผู้มีอิทธิพล หรือค่าแป๊ะเจี๊ยะให้เทศกิจแทนค่าปรับ ถ้าใครที่ต้องการที่จะขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ต้องไปติดต่อกับวินเดือน โดยผู้มีอิทธิพลเรียกค่าเสื่อวิน มีความสะดวกเร็วคนขับบางรายยินยอม

2. สาเหตุของปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: กรณีการชำระเงินค่าเสื่อวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง พบว่า 1) มีการแจ้งหรือทราบก่อนเข้าตรวจสอบและตรวจสอบเฉพาะมีการร้องเรียน ทั้งนี้เพราะก่อนลงพื้นที่ตรวจจะมีการแจ้งไปยังสถานที่ตั้งวิน เพื่อจัดเตรียมสถานที่ตั้งวิน ผู้ขับขีวิน และเสื่อวินให้เรียบร้อยก่อนเข้าตรวจ และมีการตรวจเฉพาะวินที่มีขนาดใหญ่ หรือตรวจสอบเฉพาะกรณีมีการร้องเรียนเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของชิดชนก กันภัย (2560) พบว่าปัญหาไม่มีการตรวจสอบของรัฐที่เคร่งครัด เนื่องจากนโยบายการจัดระเบียบไม่มีการตรวจสอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดปัญหาวินเดือน 2) ผู้ขับขีวินกับผู้รับบริการรู้จักเป็นการส่วนตัว ทั้งนี้เพราะเริ่มจากการรับจ้างโดยอาศัยการรู้จักเป็นการส่วนตัว ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบหรือสังเกตได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเล็ก ทันทิสิทธิ์ (2559) พบว่า ผลสำรวจผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างป้ายดำ หรือรถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่ถูกต้องเกิดจากการไม่ทราบข้อมูลการขึ้นทะเบียน 3) การแย่งผู้โดยสารหรือทักเบียดพื้นที่ ทั้งนี้เพราะแกร็บรับจ้างและรถรับจ้างทั่วไปเข้ามาแย่งผู้โดยสารในเขตพื้นที่ของวินรับจ้าง จึงเกิดความขัดแย้งและเกิดข้อตกลงเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของฟักครุฑิน ยะยอ (2562) พบว่า จากการที่รถจักรยานยนต์รับจ้างมักเกิดปัญหาและมีข่าวสารทางด้านลบบ่อย เช่น การปฏิเสธรับผู้โดยสาร การโกงราคา อาชญากรรม เป็นต้น การใช้บริการแกร็บจึงเป็นตัวเลือกอีกทางหนึ่งที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่สนใจ 4) กฎหมายที่ใช้บังคับแก้ปัญหาผู้มีอิทธิพลไม่ได้ ทั้งนี้เพราะมีการสืบทอดอำนาจของผู้มีอิทธิพลตลอดมา แม้มีการจดทะเบียนแล้วก็ตาม 5) มูลค่าของราคาค่าเสื่อวินแพงขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้มีอิทธิพลที่ผิดกฎหมายเมื่อนำที่ตั้งวินไปจดทะเบียนจะกลายเป็นผู้มีอิทธิพลถูกกฎหมายทำให้ราคาค่าเสื่อวินก่อนและหลังจดทะเบียนก็ยังคงมีราคาแพงเหมือนเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า แต่เดิมการเรียกรับผลประโยชน์นี้ เรียกว่า “ค่าอำนวยความสะดวก

สะดวก” คนที่ดูแลก็คือมาเฟียหรือผู้มีอำนาจ หรือค่าแป๊ะเจี๊ยะให้เทศกิจแทนค่าปรับ ถ้าใครที่ต้องการที่จะขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ต้องไปติดต่อกับวินเถื่อน โดยผู้มีอิทธิพลเรียกค่าเสื่อวิน 6) ความเกรงกลัวและการดำรงชีพ ทั้งนี้เพราะเพื่อแลกกับการได้รับจ้างหารายได้ จึงยินยอมจ่ายค่าเสื่อวิน ไม่ดำเนินคดี ปิดบังข้อมูล และสนับสนุนผู้มีอิทธิพล สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า ถ้าใครที่ต้องการที่จะขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ต้องไปติดต่อกับวินเถื่อน โดยผู้มีอิทธิพลเรียกค่าเสื่อวิน แต่มีความสะดวกเร็วคนขับบางรายยินยอม

3. วิธีแก้ไขปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: กรณีการชำระเงินค่าเสื่อวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง พบว่า 1) เพิ่มมาตรการเชิงรุกในการปราบปรามผู้มีอิทธิพล ทั้งนี้เพราะการปราบปรามผู้มีอิทธิพลเป็นวิธีแก้ปัญหาคำคัญของวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของมานพ สุคนธ์ธนพัฒน์ (2548) พบว่า มีประชาชนนำรถจักรยานยนต์มาขับรับส่งผู้โดยสารเป็นจำนวนมาก จึงเกิดผู้มีอิทธิพลแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง 2) จัดตั้งวินโดยหน่วยงานรัฐ ทั้งนี้เพราะการอนุญาตให้เอกชนจัดตั้งวิน เป็นเพียงเปลี่ยนจากผู้มีอิทธิพลที่ผิดกฎหมายมาเป็นผู้มีอิทธิพลที่ถูกกฎหมาย ควรการจัดตั้งวินโดยหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า โดยมีมาตรการการบริหารจัดการของมีภาครัฐและมาตรการการบริหารจัดการภายในของแต่ละวินเอง เพื่อให้ผู้ขับขี่ภายในวินมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมาตรการของภาครัฐได้เข้ามาแก้ไขปัญหามอเตอร์ไซค์รับจ้างเพื่อให้ผู้ประกอบการอาชีพมอเตอร์ไซค์รับจ้างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3) การเพิ่มบทลงโทษต่อผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจเสื่อวิน ทั้งนี้เพราะการไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เกิดการลักลอบทำการซื้อขายเสื่อนอกระบบ ยินยอมไม่ดำเนินคดี ยอมชำระค่าเสื่อวิน ปิดบังข้อมูลต่าง ๆ ของผู้มีอิทธิพล สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า ภายหลังจากที่ภาครัฐได้มีการป้องปราบผู้มีอิทธิพล เจ้าหน้าที่ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขปัญหาการทำเสื่อวินไปขายต่อ ลงพื้นที่ดูแลเรื่องเสื่อวินอย่างใกล้ชิดและจริงจัง โดยจะไม่สามารถใช้อิทธิพลในการทำเสื่อวินและขายเสื่อวินได้ และจัดให้มอเตอร์ไซค์รับจ้างได้ปฏิบัติตามระเบียบ รวมถึงภาครัฐได้จัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้กับอาชีพมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ทำให้อาชีพมอเตอร์ไซค์รับจ้างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 4) ควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท ทั้งนี้เพราะเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์อย่างเสมอภาคกัน และคุ้มครองเสรีภาพของผู้รับบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า หน่วยงานภาครัฐเป็นตัวกลางในการเจรจาตกลง เรื่องสถานที่จอดรถวินให้ทั้งสองฝ่ายคือทั้งฝ่ายวินมอเตอร์ไซค์และฝ่ายผู้ที่ให้เช่าพื้นที่ได้ตกลงค่าเช่าสถานที่ให้รับความยุติธรรม

4. แนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 กรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง พบว่า 1) เจ้าหน้าที่รัฐควรบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีให้แก่รถจักรยานยนต์รับจ้าง และควรมีมาตรการนำสืบถึงตัวผู้รับผลประโยชน์ ลงตรวจพื้นที่แบบลับ มีมาตรการในการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล สอดคล้องกับงานวิจัยของชิตชนก กันภัย (2560) พบว่า ปัญหาไม่มีการตรวจสอบของรัฐที่เคร่งครัด เนื่องจากนโยบายการจัดระเบียบไม่มีการตรวจสอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนผู้ใช้บริการและปัญหาวินเถื่อน 2) มีมาตรการในการป้องกันการข่มขู่หรือสร้างเงื่อนไขโดยผู้มีอิทธิพล ทั้งนี้เพราะเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการกวาดล้างผู้มีอิทธิพล ป้องกันการข่มขู่ สร้างเงื่อนไข แสวงหาผลประโยชน์กับรถจักรยานยนต์รับจ้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี (2563) พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐมีการมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ดูแลเรื่องเสียวินอย่างใกล้ชิดและจริงจัง โดยจะไม่สามารถใช้อิทธิพลในการทำเสียวินและขายเสียวินได้เหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา 3) มีมาตรการคุ้มครองเสรีภาพของผู้รับบริการ ทั้งนี้เพราะเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท ไม่ให้คุกคามเสรีภาพของผู้รับบริการต่อการเลือกใช้บริการ และเสรีภาพในการประกอบอาชีพของแต่ละฝ่ายอย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับโครงการของสำนักงานประชาสัมพันธ์ของแกร็บ (2562) พบว่า กิจกรรมโครงการของแกร็บที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตพาร์ทเนอร์ผู้ขับซึ่งรวมถึงผู้ขับที่รถจักรยานยนต์รับจ้างสาธารณะ ในการร่วมกันจัดระเบียบผู้ขับขี่มอเตอร์ไซค์รับจ้าง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การบังคับใช้พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522: ศึกษากรณีการชำระเงินค่าเสียวินรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตจังหวัดนครสวรรค์” มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกรณีชำระเงินค่าเลื้อวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง

ช่องที่ 1 ปัญหาการชำระเงินค่าเลื้อวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง เกิดจากการตรวจไม่ทั่วถึง รถจักรยานยนต์รับจ้างที่ไม่เปิดเผย รถจักรยานยนต์แกร็บรับจ้าง การส่งส่วยหรือผู้มีอิทธิพล การเรียกเงินค่าเลื้อวินคืนไม่ได้ และความยินยอมของผู้ขับขี่

ช่องที่ 2 สาเหตุของปัญหา เกิดจากมีการแจ้งหรือทราบก่อนเข้าตรวจสอบ การให้บริการโดยอาศัยความเป็นส่วนตัวทำให้ตรวจสอบไม่พบ แกร็บรับจ้างหรือรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไปไม่ได้ชำระเงินค่าเลื้อวินแต่วิ่งทับเส้นทางของวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง รัฐแก้ปัญหาผู้มีอิทธิพล การส่งส่วย และค่าเลื้อวินไม่ได้ ความเกรงกลัวและเพื่อการดำรงชีพของผู้ขับขี่จึงเกิดความยินยอมในชำระเงินค่าเลื้อวิน

ช่องที่ 3 วิธีการแก้ไขปัญา ได้แก่ องค์กรปราบปรามผู้มีอิทธิพลหรือการส่งส่วยโดยตรง จัดสถานที่ตั้งวินโดยหน่วยงานรัฐ เพิ่มบทลงโทษผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจเลื้อวิน และควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท

ช่องที่ 4 แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ต้องเคร่งครัดต่อกฎหมายในการควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้าง ตลอดจนการส่งส่วย ผู้มีอิทธิพล หรือการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบจากผู้ขับขี่ ป้องกันการข่มขู่หรือสร้างเงื่อนไขการให้บริการโดยผู้มีอิทธิพล คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้รับบริการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายการปราบปรามผู้มีอิทธิพลหรือการส่งส่วย เจ้าหน้าที่รัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น เพิ่มมาตรการเชิงรุกในการปราบปรามผู้มีอิทธิพลหรือการส่งส่วยวินรถจักรยานยนต์รับจ้าง การจัดสถานที่ตั้งวินโดยหน่วยงานของรัฐ ควรเพิ่มบทลงโทษต่อผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจสีเทา ตามนโยบาย การปราบปรามผู้ทรงอิทธิพลของรัฐบาล กลุ่มที่ 2 คือ “การรับผลประโยชน์ของแก๊งค์มอเตอรืไซค์” ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน เดิม ตามมาตรา 209 ความผิดฐานอั้งยี่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปีและปรับไม่เกิน 14,000 บาท และมาตรา 210 ความผิดฐานช่องโจร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท แก้ไขเพิ่มเติมเป็นตามมาตรา 209 ความผิดฐานอั้งยี่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปีและปรับไม่เกิน 500,000 บาท และมาตรา 210 ความผิดฐานช่องโจร ต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่ 3 ปี แต่ไม่เกิน 7 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 บาท และเพิ่มโทษอื่นที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้อง กัน และควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้างทุกประเภท โดยมาตรา 23/1 ควบคุมรถจักรยานยนต์รับจ้าง บรรทุกคนโดยสาร จึงหมายรวมถึงรถจักรยานยนต์แกร็บรับจ้างหรือรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไปที่ บรรทุกคนด้วย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น สำนักงานขนส่งจังหวัด ตำรวจจราจร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ให้บริการรถจักรยานยนต์ รับจ้างทุกประเภท

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เจ้าหน้าที่รัฐควรบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีมาตรการในการป้องกันการข่มขู่หรือ สร้างเงื่อนไขการให้บริการรถจักรยานยนต์รับจ้างโดยผู้มีอิทธิพล มีมาตรการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของผู้ใช้บริการในการเลือกใช้บริการ โดยหน่วยงานฝ่ายปกครอง องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ตำรวจ และอีกทั้งผู้ให้บริการ ควรมีส่วนร่วมในการกำหนด มาตรการป้องกันและปราบปรามกลุ่มผู้มีผลประโยชน์หรือผู้มีอิทธิพล ที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ โดยมิชอบ โดยใช้อิทธิพลในการข่มขู่และสร้างเงื่อนไขต่อผู้ให้บริการและผู้รับบริการรถจักรยานยนต์ รับจ้าง

เอกสารอ้างอิง

กองนิติการ กรมการขนส่งทางบก. (2547). *สรุปความเป็นมาและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติ รถยนต์ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2547 (การควบคุมการใช้รถจักรยานยนต์รับจ้าง)*. เข้าถึงได้ จาก <http://www.tmea.or.th/Regulations/Law1.pdf>.

- เกรียงศักดิ์ ดวงมนตรี. (2563). *มอเตอร์ไซด์รับจ้างกับการขนส่งสาธารณะในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรปราการ*. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เคลาดิโอ โซปรานเซตติ. (2559). *เปิดมุมมอง มอเตอร์ไซด์รับจ้าง การเมืองบนท้องถนน*. เข้าถึงได้จาก <http://mecom226example.blogspot.com/2016/11/>.
- จารุวรรณ ดวงวิชัย. (2557). *บันทึกท้ายพระราชบัญญัติรถยนต์ (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2557*. เข้าถึงได้จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt_dl_link.php?nid=1572.
- ชิดชนก กันภัย. (2560). *การนำนโยบายจัดระเบียบรถจักรยานยนต์สาธารณะของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ค.ส.ช) ไปปฏิบัติ กรณีศึกษาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยรามคำแหงหัวหมาก*. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พักครุติณ ยะยอ. (2562). *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการแกร็บคาร์ของนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มานพ สุคนธ์ธพัฒน์. (2548). *การศึกษาทัศนะของผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างและผู้ให้บริการที่มีต่อผลกระทบของมาตรการจัดระเบียบรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). โครงการบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- เล็ก พันพิสิทธิ์. (2559). *การจัดระเบียบรถจักรยานยนต์สาธารณะในกรุงเทพมหานคร เขตจตุจักร*. (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์ของแกร็บ. (2562). *โครงการเพื่อสังคมและมาตรฐานความปลอดภัย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.grab.com/th/press/social-impact-safety/>.
- Amarin TV. (2562). *รวบวินเถื่อนปล่อยเลื้อยวินหลักแสน*. เข้าถึงได้จาก <https://thai.ac/news/show/223451>.
- MGR ONLINE. (2562). *ฝ่าอาณัติกรวินมอเตอร์ไซด์ เลื้อยวินทองคำกับผลประโยชน์มหาศาล*. เข้าถึงได้จาก: <https://mgronline.com/daily/detail/9620000059172>.

Mthai. (2562). ตำรวจตรวจจับวินจยย่รับจ้างหลังโพสต์ประกาศขายเสื้อวินราคาถูกกว่าแสนบาท.
เข้าถึงได้จาก <https://news.mthai.com/general.news/701649.html/gallery>.

การพัฒนาชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โรงเรียนกุสุมาลย์
วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
สกลนคร

Development of Learning Package in the Form of a Learning Center on the
Topic of Word Formation in Thai language of Mathayom Suksa 3 Students
by Using STAD Technique of Kusuman Witthayakhom School, Kusuman
District, Sakon Nakhon Province under Sakon Nakhon Secondary
Educational Service Area Office

ณิตาวรรณ โพธิ์ใหม่¹

Nitawan Phomai

Received: July 21, 2023

Revised: November 30, 2023

Accepted: December 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้แบบ
ศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบ
ร่วมมือเทคนิค STAD 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียน 3) ศึกษาดัชนีประสิทธิผลของ
การจัดการเรียนรู้ และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการวิจัยนี้เป็น
เป็นการวิจัยและพัฒนา มุ่งศึกษาค้นคว้าคิดค้นอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายในการพัฒนา นวัตกรรม
จากนั้นนำไปทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ แล้วจึงนำไปเผยแพร่เพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียน

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร; The Secondary Educational Service Area

Corresponding author, e-mail: nitty_pomai@hotmail.com, Tel. 085-7397872

กุสุมาลย์วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จำนวน 90 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ 1) ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้เรื่องการสร้างคำในภาษาไทย จำนวน 5 ชุด 2) แบบทดสอบผลวัดสัมฤทธิ์แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ พบค่าความยาก (p) ระหว่าง .43 - .70 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .20 - .80 มีค่าความเชื่อมั่น .81 3) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนเป็นแบบ Rating Scale 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ และ 4) แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าประสิทธิภาพ 85.07/84.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 2) คะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ดัชนีประสิทธิผลมีค่าเท่ากับ 0.6194 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 62.94 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ คือ .50 ขึ้นไป และ 4) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนด้วยชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้เรื่องการสร้างคำในภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้, การสร้างคำในภาษาไทย, การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD

Abstract

The objectives of this research article were 1) to create and find out the effectiveness of learning package in the form of a learning center on the topic of word formation in Thai language of Mathayom Suksa 3 students by using STAD Technique; 2) to compare achievement before and after learning; 3) to study the effectiveness index of learning management; and 4) to study student satisfaction of Mathayom Suksa 3 students. This research was the research and development that aimed to study and innovate systematically. The goal was to develop innovation. After that put it to trial until the results were satisfactory. Then it will be published to develop being efficiency. The sample group included 90 Mathayom Suksa 3 students, semester 1, academic year 2022, Kusuman Witthayakhom School, Kusuman District, Sakon Nakhon Province, using purposive samplings. Tools used were: 1) 5 learning packages in the form of a learning center on the topic of word formation in Thai language; 2) achievement test with 4 multiple choice options, 30 questions,

found a difficulty value (p) between .43-70 and a discriminatory power value (r) from .20-.80 with a reliability value of .81; 3) student satisfaction assessment form was a 5-level rating scale with 15 questions and; 4) a learning management plan for learning center-style learning package by finding mean, standard deviation and t-test. The research results found that 1) the efficiency value was 85.07/84.89, which was higher than the criterion 80/80; 2) the score after studying was higher than the score before studying with statistical significance at the .01 level; 3) the effectiveness index had a value Equal to 0.6194, indicating that students have increased knowledge accounted for 62.94 percent compared to the acceptable criteria of .50 and above; and 4) student satisfaction with learning package in the form of a learning center on the topic of word formation in Thai language of Mathayom Suksa 3 students by using STAD Technique was at the highest level.

Keywords: Learning Center Learning Package, Thai Word Formation, STAD Technique

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เปิดโอกาสให้นักเรียนใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยผ่านประสบการณ์จากแหล่งข้อมูล ข่าวสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด และสร้างสรรค์ให้ทันโลก การจัดการเรียนการสอนจึงต้องเน้นการแสวงหาความรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) อีกทั้งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวถึงการเรียนรู้การสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและใช้ภาษาในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต โดยเน้นการสอนภาษาไทยในฐานะเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ โดยครูผู้สอนต้องมุ่งพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถนำเสนอข้อมูลความรู้สามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ และเห็นความสำคัญของผู้อื่น การร่วมมือกันเรียนรู้จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดทักษะต่างๆได้

ทิศนา ขัมมณี (2560); ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2559) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD พัฒนาขึ้นเพื่อขจัดปัญหาด้านการศึกษา โดยมุ่งเน้นทักษะการคิด การเรียนรู้ที่

เป็นระบบ สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาสาระ ด้วยตนเอง ด้วยความร่วมมือจึงเกิดทักษะทางสังคม การแสวงหาความรู้ การคิดและการแก้ปัญหา สอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) ที่กล่าวว่า ความรู้สึกของบุคคลในทางบวกจากการทำงานและ ได้รับผลตอบแทน เป็นความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานจนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงาน เหล่านี้จะช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับผู้เรียนในการแสวงหาความรู้

ผู้สอนส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง เน้นการถ่ายทอดความรู้และเนื้อหา ทำให้นักเรียนขาดการปฏิสัมพันธ์กับครูผู้สอน มีการแลกเปลี่ยนกับครูผู้สอน รวมถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียนน้อย และทำให้นักเรียนขาดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดการศึกษาไม่สนองตอบกระบวนการพัฒนาผู้เรียน โดยขาดการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพ ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนตระหนักว่า การฝึกฝนการใช้ภาษาเพื่อพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่านและการเขียนภาษาไทย ให้สามารถนำไปสื่อสาร เรียนรู้ เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน และรู้จักกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม จนสามารถสะท้อนปัญหา ความรู้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมของครูผู้สอน ในรูปแบบของผลงาน หรือการนำเสนอได้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และแสดงศักยภาพ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมหรือวิธีการต่าง ๆ มาบูรณาการ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ ดังที่ Slavin, R. E. (1990) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โดย 5 ขั้นตอนหลัก คือ การนำเสนอข้อมูล การทำงานร่วมกัน การทดสอบ การปรับปรุงคะแนน และการตัดสินผลงานของกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการที่นักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้าและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม ครูควรให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการซักถาม พูดคุย รู้จักคิดหาเหตุผล จากความรู้เดิมสู่ความรู้ใหม่ สอดคล้องคำกล่าวของจิตรารุ้งอภิญญา (2558) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ร่วมกับแบบฝึกเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีส่วนช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาไทยในเรื่องหลักภาษา ด้วยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มฝึกปฏิบัติ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยตระหนักถึงความสำเร็จของกลุ่ม ผู้สอนจัดทำคะแนนแต่ละคน และแต่ละกลุ่ม มีการให้รางวัล หรือชมเชยกลุ่มที่ทำคะแนนสูง เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำเร็จ เกิดความต้องการยอมรับจากเพื่อนทำให้เป็นตัวเสริมแรง นำมาซึ่งความสำเร็จของกลุ่ม เช่นเดียวกับงานวิจัยของสุกัญญา จันทรแดง (2556) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานร่วมกัน วิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากประสบการณ์การสอนของผู้วิจัย วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย สรุปได้ 2 ประการ คือ วิธีการสอนและเทคนิคที่เหมาะสม เทคนิคการสอนยังไม่เหมาะสมกับนักเรียน และสื่อการเรียนการสอน ซึ่งสื่อที่ใช้อยู่ยังไม่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระที่สอนทำให้นักเรียนไม่บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ไม่สนองความต้องการของนักเรียน นักเรียนขาดความกระตือรือร้น ไม่เห็นความสำคัญของกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยโดยหาแนวทางพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำหรับนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างชุดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการสอนซ่อมเสริมวิชาภาษาไทย จึงทำการพัฒนาชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยนำแนวทางการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของการพัฒนาชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ให้ได้ประสิทธิภาพ
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยการพัฒนาชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD
3. เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้การพัฒนาชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าและคิดค้นอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายในการพัฒนาผลผลิต รูปแบบนวัตกรรม นำไปทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ แล้วจึงนำไปเผยแพร่เพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการสร้างชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทย ด้วยการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ตามแนวทางของ STAD จำนวน 5 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 เรื่องคำซ้อน ชุดที่ 2 เรื่องคำซ้ำ ชุดที่ 3 เรื่องคำประสม ชุดที่ 4 เรื่องคำสมาส ชุดที่ 5 เรื่องคำสนธิ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement Test) วิชาภาษาไทย จากชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD จำนวน 1 ชุด มี 30 ข้อ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD และหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

การใช้กลุ่มตัวอย่าง และประชากรมาวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร จำนวน 90 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร จำนวน 90 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากผู้สอนทำการสอนชั้น ม.3 เพียง 3 ห้องเรียน

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการหาคุณภาพของแบบทดสอบ ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/6-8 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จำนวน 90 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จำนวน 30 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/9 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาคม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร 30 คน

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สร้างและนำชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้

เรียนไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสมด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ด้านการจัดกิจกรรม ด้านสื่อประกอบในแต่ละชุด และความเหมาะสมของการวัดผลประเมินผล แต่ละประเด็นมีค่าคุณภาพไม่ต่ำกว่า 3.50 นำไปทดลองใช้เพื่อหาข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุง

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก สร้างแบบทดสอบให้มีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการวัด จำนวน 35 ข้อ ต้องการใช้จริง 30 ข้อ นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence) หรือเรียกว่า ค่า IOC นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณค่า IOC ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 0.00-1.00 ซึ่งค่า IOC ที่ต่ำกว่า 0.50 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแก้ไขไปทดสอบ นำคะแนนที่ได้มา หาค่าความยากง่าย (p) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.43 ถึง 0.70 และค่าอำนาจจำแนก (r) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.20-0.80 จากนั้นเลือกข้อสอบที่มีค่าคุณภาพตามเกณฑ์ จำนวน 90 ข้อ นำแบบทดสอบไปทดสอบ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาฯ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จำนวน 30 คน นำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตร KR-20 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.81 ได้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 1 ชุด จำนวน 30 ข้อแล้วนำแบบทดสอบไปใช้ในการทดลองต่อไป

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบ ศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีวิธีสร้างแบบสอบถามวัดความพึงพอใจแบบ (Questionnaire) โดยใช้มาตรา ส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สร้างแบบสอบถามให้ข้อคำถามมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและครอบคลุม ประเด็นที่ต้องการศึกษา นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงตาม ข้อเสนอแนะ นำฉบับสมบูรณ์ให้นักเรียนตอบแบบสอบถาม และนำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ใช้เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนของ Likert

4. แผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้าง คำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีวิธีการ สร้างและหาคุณภาพโดยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และกำหนดเนื้อหาเพื่อจัดทำแผนการจัดการ เรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา จัดทำแนวทางการวัดผลประเมินผล และจัดทำกำหนดการสอน โดยจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำนวน 5 แผน ๆ ละ 2 ชั่วโมง รวมเป็น 10 ชั่วโมง นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แล้ว นำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยเปรียบเทียบตามวิธีการของ Likert แผนการ

จัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 หมายความว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD (E_1/E_2) มีค่าเท่ากับ 85.07/84.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 แสดงว่าชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นว่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD คิดเป็นร้อยละ 62.94

2. แบบทดสอบผลวัดสัมฤทธิ์ทางเรียน เรื่อง การสร้างคำในภาษาไทย เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ที่มีค่าความยาก (p) ระหว่าง .43 -.70 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .20 -.80 และค่าความเชื่อมั่น .81 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD คะแนนทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน เมื่อนำไปทดสอบความแตกต่างทางสถิติ โดยใช้ t-test มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้จริง

3. ผลการหาดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD แสดงให้เห็นว่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีค่าเท่ากับ 0.6194 คิดเป็นร้อยละ 62.94 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ คือ .50 ขึ้นไป

4. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้พัฒนาชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้

แบบร่วมมือเทคนิค STAD แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาโดยรวมมีค่าเฉลี่ย 4.61 อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. การหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD (E_1/E_2) มีค่าเท่ากับ 85.07/84.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรางค์ พุ่มศิริ (2554) พบว่า ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ มีประสิทธิภาพโดยเฉลี่ย 83.75/81.25 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 70/70 และหลังผลการซ่อมเสริม โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการแก้สมการกำลังสองตัวแปรเดียว นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) โดยศึกษาเอกสารตัวชี้วัด มาตรฐาน สาระการเรียนรู้แกนกลาง และวิเคราะห์หลักสูตร จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของนักเรียน

2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังพบว่าการประเมินผลก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 14.93 หลังเรียน มีค่าเฉลี่ย 24.27 ซึ่งมีค่าสูงขึ้น เท่ากับ 9.34 ซึ่งการมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น เนื่องจากการออกแบบชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ที่ผู้วิจัยออกแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สนใจผู้เรียนให้กระตือรือร้น กล้าแสดงออก และช่วยเหลือกัน สามารถใช้ได้กับทุกวิชา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา จันทระแดง (2556) พบว่า ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานร่วมกัน วิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. การเรียนรู้ด้วยชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือตามแนวทางของ STAD โดย 5 ขั้นตอนหลัก คือ การนำเสนอข้อมูล การทำงานร่วมกัน การทดสอบ การปรับปรุงคะแนน และการตัดสินผลงานของกลุ่ม นักเรียนจะต้องทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมกันเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ ข้อมูล

เหตุการณ์ เป็นกระบวนการใช้สติปัญญาในการไตร่ตรอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ นำไปใช้แก้ปัญหา เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ สอดคล้องกับทิตนา แคมมณี (2560); ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2559) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD พัฒนาขึ้นเพื่อขจัดปัญหาทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นทักษะการคิด การเรียนที่เป็นระบบ สร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาสาระ ด้วยตนเอง ด้วยความร่วมมือจึงเกิดทักษะทางสังคม การแสวงหาความรู้ การคิด และการแก้ปัญหา จนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น และยั่งยืน

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่องการสร้างคำในภาษาไทย โดยรวมอยู่ในระดับผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียน เรื่องการสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เมื่อพิจารณาโดยรวมมีค่าเฉลี่ย 4.61 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้เทคนิค STAD ใช้กระบวนการแบบกลุ่ม ทำให้เกิดความสุข สนุกสนาน ทำความสามารรถ เนื่องจากได้ร่วมกันวิเคราะห์ สร้างความตื่นตัว และร่วมมือในการทำงาน จนเกิดผลงานที่สร้างความภูมิใจให้กับสมาชิกในกลุ่ม อีกทั้งสื่อที่หลากหลาย ได้รับความสนใจนักเรียนกระตือรือร้น เนื่องจากต้องช่วยเหลือกัน ฟังความคิดเห็นจากทุกคนในกลุ่มและกลายเป็นความสำเร็จ รวมทั้งชิ้นงานของกลุ่มจนได้รับรางวัลเป็นการเสริมแรง สอดคล้องกับแนวคิดของปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) กล่าวว่า ความรู้สึกของบุคคลในทางบวกจากการทำงานและได้รับผลตอบแทน เป็นความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานจนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงาน จึงทำให้ทราบว่าจัดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียน เป็นกระบวนการที่ผู้สอนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามความต้องการ ความสนใจและความสามารถจากศูนย์การเรียนที่ผู้สอนได้จัดเตรียมเนื้อหาสาระ ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การทดลองรายบุคคล เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น หลังจากนั้นได้ทดลองกลุ่มย่อย แล้วนำผลที่ได้ไปปรับปรุงเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และในชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนแต่ละชุดยังประกอบด้วยสื่อประสมอย่างหลากหลาย ได้แก่ บัตรคำสั่ง เอกสารเนื้อหา บัตรกิจกรรม เกม รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่มีรูปภาพ ใน

ลักษณะสื่อสามมิติและมีกิจกรรมที่หลากหลายจะทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายบทเรียน เกิดความสนุกสนาน ความสนใจ ซึ่งสื่อดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง จึงทำให้การผลิตสื่อมีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบร่วมมือเทคนิค STAD ครูผู้สอนต้องดูแลความพร้อม สิ่งแวดล้อม และบริบทของผู้เรียน รวมถึงโรงเรียน เนื่องจากกำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยครูควรเป็นผู้จัดกลุ่ม แจ้งนักเรียนให้ทราบล่วงหน้า ปัญหาที่พบ คือ นักเรียนกลุ่มอื่นสามารถเรียนรู้ได้ช้า ครูต้องคอยกระตุ้นและให้เพื่อนที่มีความสามารถมากกว่า ช่วยเหลือเพื่อน เนื่องจากในวิธีการสอนเป็นการดูความสำเร็จของแต่ละกลุ่มที่ร่วมกันสร้างผลงาน

2. การจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ครูผู้สอนควรจัดเตรียมรางวัล ให้นักเรียนได้รับอย่างหลากหลาย ทั้งถึงทุกกลุ่ม ตามลำดับคะแนนโดยไม่เปรียบเทียบความสามารถหรือความรู้ของนักเรียนแต่ละกลุ่ม และควรให้รางวัลอย่างทั่วถึง เพราะปัญหาที่พบคือ นักเรียนที่ไม่ได้รางวัลมีความกระตือรือร้นน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

3. การจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ควรนำไปปรับใช้กับรายวิชาอื่น ๆ เพราะธรรมชาติการเรียนรู้ที่ทำงานร่วมกันจะเกิดผลงานที่สร้างความภูมิใจให้กับผู้เรียน โดยผู้สอนคอยกระตุ้น เสริมแรง

4. การสร้างชุดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ควรกำหนดสื่อให้เหมาะสม น่าสนใจ ตรงกับความต้องการของนักเรียน ควรใช้สื่อรูปภาพ สื่อเคลื่อนไหวอื่น ๆ เพื่อดึงความสนใจของผู้เรียน เนื่องจากระหว่างคาบนักเรียนไม่กระตือรือร้น และเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่น อาจทำได้โดยส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนาเพื่อศึกษาสภาพของโรงเรียน และสำรวจความสนใจของนักเรียนในการเรียนจากสื่อการสอนชนิดต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2559). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ : แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- ทิตนา แคมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- สุกัญญา จันทรแดง. (2556). ผลการจัดการเรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานร่วมกันวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *Veridian E-Journal*, 6(2), 567-581.
- สุรางค์ พุ่มศิริ. (2554). *ผลการสอนซ่อมเสริมโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การแก้สมการกำลังสองตัวแปรเดียว*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อิสรา รุ่งอภิญญา. (2558). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องชนิดของประโยค ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับแบบฝึก*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Slavin, R. E. (1990). *A Cooperative Learning : Theory Research and Practice*. Massachusetts : A Simon and Schuster.

นัยยะทางการเมืองในภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2557-2562

Political Implication in Suspended Movies in Thailand, 2014-2019

ธีรพงศ์ พรหมวิชัย¹ และธาราภรณ์ วงศ์ธัญกรณ²

Dhirapong Promwichai and Tharapon Wongthanyakan

Received: November 21, 2023

Revised: January 16, 2024

Accepted: January 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาโครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2557-2562 และ 2) ค้นหาอัยยะทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วงพ.ศ. 2557-2562 เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์แบบสัจยวิยาร่วมกับแนวทางการวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม ผลการวิจัย พบว่า 1) โครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ด้วยเหตุผลทางการเมืองในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาทั้ง 3 เรื่อง มีการจัดวางความสัมพันธ์ของตัวละครให้เป็นคู่ตรงข้ามกัน 2 คู่ ได้แก่ ดี-เลว และ กระทำ-ถูกกระทำ โดยตัวละครที่เป็นฝ่ายรัฐบาลถูกวางให้เป็นตัวละครที่เลวและเป็นผู้กระทำ ซึ่งภาพยนตร์ได้นัยยะภาพของรัฐบาลที่กระทำการกดขี่ประชาชนโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อผลร้ายใดใดตามมา และ 2) การสื่ออัยยะทางการเมืองว่า “รัฐบาลที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตไม่ใช่รัฐบาลที่ดี” แสดงให้เห็นว่าภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาทางการเมืองซึ่งคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์แห่งชาติในช่วงเวลานั้นเลือกที่จะระงับการเผยแพร่นั้น เป็นภาพยนตร์ที่โจมตีรัฐบาลที่มีลักษณะอำนาจนิยม ทุจริตคอร์รัปชัน และอยู่เหนือกฎหมาย

คำสำคัญ: การระงับการเผยแพร่ภาพยนตร์, นัยยะทางการเมือง, ภาพยนตร์

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์; Nakhon Sawan Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: dhirapong.p@nsru.ac.th, Tel. 084-4203438

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the structure of films that have been withheld from distribution in Thailand during 2014-2019; and 2) to find out the political implications hidden in the structure of films that have been withheld from distribution in Thailand during 2014-2019. It was a documentary research using a semiotic analysis approach along with a structuralist analysis approach. The results found that 1) the structure of the three films that were withheld for political reasons during the study period. There were the relationships of the characters organized into two pairs of opposites: good-bad and action-being acted upon. The characters on the government side were placed as bad characters and doers. The film emphasized the image of the government oppressing the people without suffering any ill consequences; and 2) the political connotation that “a government that exceeded its limits was not a good government” showed that films with political content that the National Film and Video Censorship Board at the time chose to suppress from release that was a film which attacked the government that had authoritarian characteristics, corruption and was above the law.

Keywords: Film Release Suspension, Political Implications, Film

บทนำ

“ภาพยนตร์” (Movie) ตามความหมายที่เข้าใจกันทั่วไปในปัจจุบัน หมายถึง สื่อที่สร้างขึ้นโดยการบันทึกภาพด้วยฟิล์ม แล้วนำฟิล์มมาฉายด้วยแสงโดยเลนส์เฟรมหรือกรอบภาพจำนวนมากต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ (Moving) ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์มองเห็นเป็นภาพเคลื่อนไหว ถ่ายทอดเรื่องราวที่ภาพยนตร์ต้องการจะเล่า สามารถถ่ายทอดได้ทั้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง และเรื่องราวที่ถูกแต่งขึ้น ไม่ว่าจะสร้างขึ้นจากการบันทึกภาพเหตุการณ์จริงหรือการบันทึกภาพการแสดงก็ตาม นั่นคือ ภาพยนตร์สามารถใช้ภาพเหตุการณ์จริงมาถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อความบันเทิงได้ และสามารถใช้อุปกรณ์การแสดงมาถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นความจริงก็ได้ ไม่จำเป็นที่ภาพยนตร์ต้องเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงผ่านภาพเหตุการณ์จริงและเล่าเรื่องราวที่เป็นเรื่องแต่ง/เรื่องราวเพื่อความบันเทิงผ่านภาพบันทึกการแสดงเสมอไป แม้ในการแบ่งแยกของคนทั่วไป ภาพยนตร์จะมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ

คือ สารคดี (Documentary) ที่เน้นบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง และบันเทิงคดี (Fiction) ที่เน้นบอกเล่าเรื่องราวเพื่อความบันเทิง

อย่างไรก็ตาม สำหรับคนทั่วไป ภาพยนตร์ถูกเข้าใจว่าเป็นสื่อสำหรับถ่ายทอดเรื่องราวที่ถูกแต่งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความบันเทิงเท่านั้น ดังนั้น ผู้คนจึงมักมองข้าม “เรื่องราวของความเป็นจริง” ที่ซ่อนอยู่ในภาพยนตร์เพื่อความบันเทิง ทั้งที่จริง ๆ แล้วภาพยนตร์เพื่อความบันเทิงเป็นงานที่สามารถสื่อสารความคิดและความจริงของสังคมและของยุคสมัยซึ่งเป็นฉากหลังของมันออกมาได้มากมาย ในแง่หนึ่งภาพยนตร์จึงเป็นเหมือนจดหมายเหตุที่บันทึกความคิด ความรู้สึก และสภาพความเป็นไปของสังคมเอาไว้ ยิ่งไปกว่านั้น ในมุมมองของสำนักทางเศรษฐกิจการเมืองอย่างลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) ภาพยนตร์ยังมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและสร้างความเป็นไปของสังคมอีกด้วย นั่นคือ ลัทธิมาร์กซ์มองว่าภาพยนตร์เป็นเครื่องมือที่ใช้ประกอบสร้างความเป็นจริง (Truth Construction) โดยผู้อำนวยการผลิตหรือเจ้าของภาพยนตร์ มีอำนาจในการกำหนดสิ่งที่จะให้ผู้ชมเห็นในภาพยนตร์ เพื่อปลูกฝังการรับรู้หรือจิตสำนึกบางอย่างให้แก่ผู้ชมภาพยนตร์ (กัจจ หลุย ยะพงศ์, 2554)

ในระบอบเผด็จการ ภาพยนตร์ก็ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของบรรดาผู้นำประเทศไม่น้อยไปกว่าในระบอบมาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ระหว่างทศวรรษ 1930-1940 ถือเป็นยุคทองของการผลิตภาพยนตร์ประเภทโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda Movie) เห็นได้จากการที่อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ผู้นำรัฐบาลนาซีของเยอรมนี ได้ให้ทุนสนับสนุนการผลิตภาพยนตร์อย่าง Triumph of the Will (1935) ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการชุมนุมของพรรคนาซีที่เมืองนูเรมเบิร์ก (Nuremberg) ในปี ค.ศ. 1934 โดยภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับการขนานนามว่าเป็นภาพยนตร์ที่ยอดเยี่ยมมากในแง่เทคนิคที่นำมาใช้ในการถ่ายทำ ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนที่ของกล้อง การใช้เลนส์ถ่ายภาพระยะไกลเพื่อให้เกิดมุมมองที่ไม่ปกติธรรมดา หรือการฉายภาพเพื่อกล่อมเกลาคำคิดของผู้คน (อุสุมา สุขสวัสดิ์, 2561)

การใช้ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองมีปรากฏให้เห็นในประเทศไทยครั้งแรกผ่านภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก (2483) ซึ่งผู้อำนวยการผลิตโดยนายปรีดิพนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในตอนนั้น เป็นภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าจักรา กษัตริย์แห่งอโยธยาผู้มีนิสัยสมณะ คิदनอกกรอบ รักสันติ และรักประชาชน ซึ่งถูกสะท้อนออกมาในภาพยนตร์ในฉากที่มีการสั่งงานเฉลิมฉลองพิธีราชาภิเษก การไม่ยอมสมรสกับมเหสี 365 พระองค์ตามโบราณราชประเพณี และการสนใจใคร่รู้เรื่องราวในสากลโลกผ่านการบอกเล่าของพ่อค้าชาวตะวันตก ตลอดจนการทำให้พระเจ้ากรุงหงสาวดีออกมาทำยุทธ

หัตถ์ถักกันในสงครามที่มีมูลเหตุมาจากการที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีทรงขอช้างเผือกจากพระเจ้าจักราแล้ว พระเจ้าจักราไม่ให้ อันเป็นการกระทำที่มุ่งให้เกิดผลแพ้-ชนะของสงครามโดยเร็วเพื่อยุติการล้มตายของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้ชักชวนอุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อปลุกฝังมุมมองให้แก่ผู้ชมว่ากษัตริย์ที่ดีต้องมีลักษณะอย่างไร

อย่างไรก็ดี ภาพยนตร์ไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐหรือผู้ปกครองในการครอบงำประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียว ในหลาย ๆ กรณีภาพยนตร์กลายเป็นเครื่องมือที่ประชาชนใช้โค่นล้มรัฐหรือผู้นำ/ผู้ปกครอง เนื่องจากการส่งสาส์นในเชิงต่อต้านอำนาจรัฐหรืออำนาจของผู้ปกครองไปสู่แนวร่วมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสื่อสารได้โดยตรง ภาพยนตร์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งต่อแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติหรือการปลุกระดมทางการเมือง โดยไม่ทำให้ผู้ผลิตภาพยนตร์ถูกรัฐบาลที่อยู่ภายใต้หลักนิติรัฐกล่าวหาหรือจับกุม ตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์เรื่อง Fahrenheit 9/11 (2004) ของไมเคิล มัวร์ (Michael Moore) ที่สร้างขึ้นเพื่อโจมตีการตัดสินใจของประธานาธิบดี จอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ในการนำสหรัฐอเมริกาเข้าสู่สงครามกับอิรัก ในปี 2003 (อุสุมา สุขสวัสดิ์, 2561)

ในประเทศไทย ภาพยนตร์ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสร้างจิตสำนึกในการต่อต้านรัฐและชนชั้นนำเรื่องแรก ๆ ก็คือภาพยนตร์เรื่อง ทองปาน (2519) ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่พูดถึงชาวนาอีสานที่ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างเขื่อนผามอง เขื่อนใหญ่กั้นแม่น้ำโขง ภายใต้บรรยากาศที่ภาครัฐ ข้าราชการผู้ดูแลพื้นที่ นักวิชาการ นักอนุรักษ์ และตัวแทนจากธนาคารโลก ต่างก็ถกเถียงกันถึงข้อดี-ข้อเสียของการสร้างเขื่อนด้วยความรู้ทางวิชาการ ซึ่งชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยได้เพราะไม่มีความรู้เชิงวิชาการหรือไม่รู้หนังสือ

เมื่อภาพยนตร์เป็นสื่อที่สามารถให้ทั้งคุณและโทษแก่รัฐและผู้มีอำนาจได้ การควบคุมพลังของภาพยนตร์ให้สำแดงไปในทิศทางที่รัฐหรือผู้มีอำนาจต้องการจึงดีกว่าการปล่อยให้ภาพยนตร์ถูกผลิตและเผยแพร่กันในสังคมได้อย่างอิสระ ดังนั้น นอกจากรัฐจะต้องแสดงบทบาทเป็นผู้สนับสนุนหรือผู้อำนวยความสะดวกการผลิตภาพยนตร์ที่รัฐจะใช้เพื่อส่งสาส์นที่ต้องการไปสู่ผู้ชมแล้ว รัฐยังต้องแสดงบทบาทเป็นผู้ควบคุมภาพยนตร์ที่เอกชนผลิตไม่ให้มีการถ่ายทอดแนวคิดที่จะส่งผลกระทบในทางลบต่อรัฐด้วย โดยในกรณีของประเทศไทย การพยายามควบคุมภาพยนตร์โดยรัฐปรากฏให้เห็นเป็นครั้งแรกผ่านการตรา “พระราชบัญญัติควบคุมสื่อภาพยนตร์ พ.ศ. 2473” ขึ้นมาบังคับใช้ โดยในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติมีการห้ามไม่ให้ทำหรือฉายหรือแสดงภาพยนตร์ที่มีลักษณะฝ่าฝืนหรืออาจจะฝ่าฝืนความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของสังคมในสถานที่มหรสพ และห้ามนำภาพยนตร์ที่มีลักษณะดังกล่าวออกนอกพระราชอาณาจักร โดยให้อำนาจแก่ “สภาพิจารณา

ภาพยนตร์” ในการสั่งห้ามการทำหรือการฉายหรือการแสดงภาพยนตร์นั้น และให้มีอำนาจในการยึดภาพยนตร์นั้นได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2473)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ได้เริ่มมีการเรียกร้องให้เปลี่ยนรูปแบบการควบคุมภาพยนตร์จากการสั่งระงับการฉาย มาเป็นการจัดประเภทภาพยนตร์แทน เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าภาพยนตร์ประเภทใดสามารถฉายที่ใดอย่างไรได้บ้าง แต่ทว่าอย่างไรก็ตาม สุดท้ายแล้วในปี พ.ศ. 2551 ก็ได้มีการร่าง “พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551” ขึ้นมา โดยเนื้อหาของพระราชบัญญัติฉบับนี้แม้จะมีการยอมรับการควบคุมภาพยนตร์ด้วยวิธีการจัดประเภทภาพยนตร์ แต่ก็มีมาตรการการระงับการฉายภาพยนตร์เพิ่มเข้ามาในตัวบทกฎหมาย อีกทั้งคณะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์หรือที่เรียกว่า “กองเซ็นเซอร์” ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีอำนาจในการสั่งให้ผู้ผลิตตัดทอนภาพยนตร์ได้ด้วย ดังปรากฏในมาตรา 25 และ 26 ว่า ภาพยนตร์ที่จะนำออกฉาย ให้เช่า แลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายในราชอาณาจักรต้องผ่านการตรวจพิจารณาและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

นับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีภาพยนตร์ไทยที่ถูกระงับการฉายจำนวน 27 เรื่อง ได้แก่ (1) ทองปาน (2519), (2) คนกราบหมา (2540), (3) อาจารย์ใหญ่ (2549), (4) หมากระต๊อโลกตะลึง (2549), (5) แสงศตวรรษ (2550), (6) กว๊านเตี้ยเนื้อคน (2551), (7) Children of the Dark (2551), (8) Zack and Miri Make a Porno (2551), (9) Saw IV (2552), (10) แผลรักในสวนหลังบ้าน (2553), (11) นาคปรก (2553), (12) เชคสเปียร์ต้องตาย (2555), (13) ปิตุภูมิพรมแดนแห่งรัก (2555), (14) ไฟต่ำแผ่นดินสูง (2556), (15) ประชาธิปไตย (2556), (16) เหนือเมฆ 2 (2557), (17) The Interview (2557), (18) อาบัติ (2558), (19) Happy Hour in Paradise (2558), (20) Detective Chinatown (2558), (21) สิ้นแสงฉาน (2558), (22) No Escape (2558), (23) Operating Mekong (2559), (24) Pattaya (2559), (25) ดาวคะนอง (2559), (26) ไทบ้านเดอะซีรีส์ 2.2 (2561), (27) หุ่นยนต์ (2566) โดยในบรรดาภาพยนตร์ที่ถูกระงับการฉายเหล่านี้ มีภาพยนตร์อยู่ 12 เรื่องที่ถูกระงับด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงหรือเหตุผลทางการเมือง คือ ทองปาน, หมากระต๊อโลกตะลึง, กว๊านเตี้ยเนื้อคน, เชคสเปียร์ต้องตาย, ปิตุภูมิพรมแดนแห่งรัก, ไฟต่ำแผ่นดินสูง, ประชาธิปไตย, The Interview, Twilight over Burma หรือ “สิ้นแสงฉาน”, No Escape, Operation Mekong และดาวคะนอง ซึ่งในจำนวนนี้มีภาพยนตร์ 3 เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้นำเผด็จการและรัฐบาลทหารโดยตรง คือ The Interview, สิ้นแสงฉาน, และดาวคะนอง และทั้ง 3 เรื่องถูกระงับการฉายในช่วงที่ประเทศไทยปกครองโดยรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติหรือ “คสช.”

จากข้อมูลที่ปรากฏในลักษณะนี้ สะท้อนให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่จะมีความสอดคล้องระหว่าง “ความเป็นรัฐบาลที่ไม่เป็นประชาธิปไตย” กับ “การควบคุมสื่อภาพยนตร์” อย่างเข้มข้นดังที่จะเห็นในที่อื่น ๆ นอกประเทศไทยค่อนข้างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ความแตกต่างระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศจีน ซึ่งสหรัฐอเมริกาไม่ปิดกั้นความคิดของประชาชน/เปิดกว้างด้านเสรีภาพให้แก่ประชาชน ทำให้การสร้างภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเมือง ประวัติศาสตร์ ศาสนา สถาบัน ผู้นำ/ผู้ปกครอง รวมถึงความหลากหลายทางเพศ เป็นสิ่งที่สามารถทำได้และภาพยนตร์ก็สามารถออกเผยแพร่สู่สาธารณะได้ ขณะที่จีนมีความเข้มงวดในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในประเทศเป็นอย่างมาก ทำให้ภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง ประวัติศาสตร์ ศาสนา การเมือง และสถาบันผู้นำ/ผู้ปกครอง ในทางลบส่วนใหญ่ไม่สามารถเผยแพร่ได้ ซึ่งเมื่อดูจากสถิติ 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศจีนได้ทำการระงับการเผยแพร่ภาพยนตร์เท่าที่มีการเปิดเผยเป็นจำนวนถึง 13 เรื่อง (Bobwong, 2023) แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาก็กลับไม่มีภาพยนตร์เรื่องใดที่ถูกระงับเลย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของความเข้มงวดในการการระงับการเผยแพร่ภาพยนตร์ระหว่างสองประเทศนี้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบรรดาภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2557-2562 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาล คสช. ปกครองประเทศเป็นอย่างมาก เพื่อค้นหาว่าภาพยนตร์เหล่านี้มีการจัดวางรูปแบบ (Forms) หรือโครงสร้าง (Structure) อย่างไร? และรูปแบบ/โครงสร้างดังกล่าวแฝงนัยยะที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ สถาบัน วัฒนธรรม หรือเหตุการณ์ทางการเมืองเอาไว้อย่างไรบ้าง? ขัดกับความต้องการของรัฐบาลที่ไม่ได้มาตามระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการควบคุมความคิดของประชาชนหรือไม่? อย่างไร?

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวทางการวิเคราะห์ 2 รูปแบบประสานกันในการศึกษานัยยะทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในภาพยนตร์ ได้แก่ แนวทางการวิเคราะห์แบบสัญลักษณ์วิทยาและแนวทางการวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม โดยแนวทางการวิเคราะห์แบบสัญลักษณ์วิทยา (Semiology) หมายถึงวิธีวิเคราะห์ที่เริ่มต้นจากการนำเอาสิ่งต่าง ๆ ที่สื่อความหมายได้ (Signifier) มาตีความความหมายที่สิ่งนั้นสื่อถึง (Signified) เพื่อค้นหา “ความหมายตรง” จากนั้นจึงวิเคราะห์ว่าความหมายตรงดังกล่าวทำหน้าที่เป็นตัวสื่อความหมายเพื่อสื่อถึงสิ่งใดอีก ซึ่งความหมายที่ความหมายตรงในระดับแรกสื่อถึงจะเป็น “ความหมายแฝง” เช่น คำว่า “ดอกไม้” หมายถึงดอกไม้ในความหมายตรง และดอกไม้หมายถึงผู้หญิง ดังนั้น คำว่า “ดอกไม้” จึงมีความหมายแฝงที่หมายถึงผู้หญิง เป็นต้น ซึ่งความหมายแฝงนี้เองคือนัยยะหรือความหมายในระดับมายาคติที่ถูกซ่อนไว้ ซึ่งเป็นความหมายที่ไม่สามารถมองเห็นได้โดยตรงแต่ต้องทำการวิเคราะห์แบบสัญลักษณ์วิทยาจึงจะเห็น (ไชยรัตน์ เจริญสิน

โอฬาร, 2558) ในขณะที่แนวทางการวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม หมายถึง วิเคราะห์ที่เริ่มต้นจากการผ่า/แบ่ง/แยกสิ่งที่ต้องการศึกษาออกเป็นส่วนย่อย ๆ แล้วนำส่วนย่อยเหล่านั้นมาประกอบขึ้นใหม่ โดยเป็นการประกอบเพื่อสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมา ไม่ใช่สิ่งเดิม เป็นสิ่งใหม่ที่สามารถช่วยให้เราเข้าใจบางอย่างที่มองไม่เห็นหรือรับรู้ไม่ได้ในตัวต้นฉบับเดิม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2557-2562
2. เพื่อค้นหานัยยะทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2557-2562

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ประกอบด้วย

1. การศึกษาข้อมูล ได้แก่ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับภาพยนตร์และการควบคุมภาพยนตร์ 2) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ภาพยนตร์ วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัจวิทยา และวิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบโครงสร้างนิยม และ 3) การดูภาพยนตร์
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับภาพยนตร์และการควบคุมภาพยนตร์ 2) การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ภาพยนตร์ วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัจวิทยา และวิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบโครงสร้างนิยม และ 3) การรวบรวมภาพยนตร์ที่ต้องการศึกษา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการรวบรวมภาพยนตร์ที่ต้องการศึกษาทั้งหมด 3 เรื่องที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วงรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)
3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การนำเอาเนื้อหาของภาพยนตร์มาแยกออกเป็นฉากต่าง ๆ แล้วใช้แนวทางการวิเคราะห์แบบสัจวิทยาวิเคราะห์รายละเอียดในแต่ละฉาก เพื่อดูว่าฉากเหล่านั้นสื่อความหมาย (Signification) อย่างไร 2) การนำเอาการสื่อความหมายของแต่ละฉากมาร้อยเรียงเป็นโครงสร้าง (Structure) ของภาพยนตร์ทั้งเรื่อง แล้วทำการวิเคราะห์โครงสร้างของภาพยนตร์ด้วยแนวทางการวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม เพื่อดูว่าภาพยนตร์จัดวางความสัมพันธ์ระหว่างฉากเหตุการณ์ต่าง ๆ และตัวละครต่าง ๆ ไว้อย่างไร และ 3) การใช้แนวทางการวิเคราะห์แบบสัจวิทยาทำการวิเคราะห์ว่า การจัดวางโครงสร้างความสัมพันธ์ของฉากเหตุการณ์ต่าง ๆ และตัวละครต่าง ๆ ในภาพยนตร์ไว้อย่างไร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่สื่อนัยทางการเมืองจำนวน 3 เรื่องซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้นำเผด็จการและรัฐบาลทหารที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2557-2562 อันได้แก่ภาพยนตร์เรื่อง *The Interview* (2557) ภาพยนตร์เรื่อง *Twilight Over Burma* หรือ *สิ้นแสงฉาน* (2558) และภาพยนตร์เรื่อง *By the Time It Gets Dark* หรือ *ดาวคะนอง* (2559) ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบสัญลักษณ์และโครงสร้างนิยม ผู้วิจัยได้ผลการศึกษาดังนี้

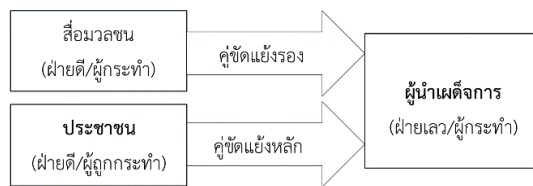
1. โครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2557-2562 พบว่า

1.1 ภาพยนตร์เรื่อง *The Interview* (ถูกระงับการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2557) เป็นภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรายการทอล์คโชว์ “เดฟ สกายลาร์ก” ที่มี เดฟ สกายลาร์ก (Dave Skylark) และแอร์รอน ราพาพอร์ท (Aaron Rapaport) เพื่อนสนิทของเขาเป็นเจ้าของรายการ ทั้งสองได้รับโอกาสให้เดินทางไปยังเกาหลีเหนือเพื่อสัมภาษณ์ผู้นำสูงสุดของเกาหลีเหนือ คิมจองอึน (Kim Jong Un) แต่เมื่อข่าวการนัดสัมภาษณ์เผยแพร่ออกไป องค์กร CIA ก็ได้ติดต่อกับ เดฟและแอร์รอนเพื่อขอให้ทั้งสองทำภารกิจลอบสังหารคิมจองอึนในระหว่างการสัมภาษณ์ ทั้งคู่ยอมรับภารกิจเพราะเห็นว่าคิมจองอึนเป็นจอมเผด็จการที่เป็นภัยต่อมนุษยชาติ แต่เมื่อทั้งคู่ได้พบและได้ใช้เวลาส่วนตัวกับคิมจองอึนมากขึ้น เดฟก็พบว่าตัวคิมจองอึนมีความเป็นกันเองและเป็นคนดีกว่าที่เขาเคยนึกภาพไว้ และประชาชนชาวเกาหลีเหนือที่เขาได้พบก็มีความเป็นอยู่ดีกว่าที่เขาเคยรับรู้ผ่านการนำเสนอของสื่อต่างชาติ เขาจึงต้องการล้มเลิกภารกิจ แต่แอร์รอนกลับเคลือบแคลงในสิ่งที่เห็นและรู้สึกทุกอย่างเป็นเพียงการจัดฉากของรัฐบาลเกาหลีเหนือเพื่อตบตาพวกเขา เดฟกับแอร์รอนจึงเกิดความเห็นไม่ตรงกันว่า จะทำภารกิจลอบสังหารต่อหรือไม่ อย่างไรก็ดี สุดท้ายเดฟก็ได้รู้ความจริงว่าทุกสิ่งที่เขาเห็นเป็นเพียงการจัดฉาก ทั้งความกินดีอยู่ดีของประชาชนและความเป็นเพื่อนที่คิมจองอึนแสดงออกล้วนหลอกลวง และด้วยคำแนะนำจากซูก ยอง ปาร์ค (Sook In Park) ผู้ได้บังคับบัญชาของคิมจองอึนที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลและคณะถ่ายทำรายการของเดฟและแอร์รอนที่แนะนำให้พวกเขาทำลายความน่าศรัทธาของคิมจองอึนกลางรายการสัมภาษณ์แทนที่จะฆ่า (เพราะถึงคิมจองอึนตายคนในครอบครัวคิมคนอื่นก็จะขึ้นมาแทนอยู่ดี) เดฟจึงได้ทำการสัมภาษณ์โดยการถามคำถามที่แทงใจดำคิมจองอึนออกไป ทำให้คิมจองอึนร้องไห้ออกมากลางรายการ ส่งผลให้ผู้ได้บังคับบัญชาของเขาและประชาชนชาวเกาหลีเหนือเสื่อมศรัทธา และก่อการปฏิวัติโค่นล้มตระกูลคิมลงในที่สุด

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของภาพยนตร์เรื่องนี้ด้วยการตีความฉากหลัก ๆ จำนวน 9 ฉาก พบว่าภาพยนตร์เรื่อง The Interview มีการจัดแบ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวละครออกเป็น 2 คู่ตรงข้าม ได้แก่คู่ตรงข้ามระหว่าง “ฝ่ายดี” กับ “ฝ่ายเลว” โดยใช้คุณลักษณะเรื่องการเปิดเผยและตรงไปตรงมา (ฝ่ายดี) และการโกหกและบิดเบือน (ฝ่ายเลว) เป็นตัวแบ่ง และคู่ตรงข้ามระหว่างฝ่ายที่เป็น “ผู้กระทำ” กับฝ่ายที่เป็น “ผู้ถูกกระทำ” โดยใช้คุณลักษณะเรื่องการมีอำนาจหรือมีศักยภาพในการปกปิดหรือเปิดเผยความจริง (ผู้กระทำ) และการไร้อำนาจหรือไร้ศักยภาพในการเข้าถึงความจริง (ผู้ถูกกระทำ) เป็นตัวแบ่ง

จากนั้นภาพยนตร์ได้จัดวางกลุ่มตัวละครลงไปในโครงสร้างดังกล่าว โดย 1) “ประชาชน” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายดีที่ถูกกระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่จะได้รับประโยชน์จากการที่ความจริงของรัฐบาลของตนถูกเปิดเผย แต่กลับไม่มีศักยภาพในการเข้าถึงความจริงดังกล่าวเพราะถูกรัฐบาลปกปิดบิดเบือนให้เข้าใจผิด 2) “ผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้นำเผด็จการ” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายเลวที่ถูกกระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่มีส่วนในการปกปิดบิดเบือนความจริงของรัฐบาลและผู้นำเผด็จการ และมีส่วนได้ประโยชน์จากการกระทำดังกล่าว แต่ในขณะเดียวกันก็ถูกผู้นำเผด็จการปกปิดบิดเบือนความจริงบางส่วนและถูกหลอกใช้เช่นเดียวกันกับประชาชน 3) “ผู้นำเผด็จการ/รัฐบาลเผด็จการ” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายเลวที่เป็นผู้กระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากการปกปิดบิดเบือนความจริงเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว และรัฐบาลของตนเอง และมีศักยภาพในการปกปิดบิดเบือน ตลอดจนใช้อำนาจหรือศักยภาพดังกล่าวไปในการล้างสมองประชาชนและผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อรักษาฐานอำนาจตน และ 4) “สื่อมวลชนต่างชาติ” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายดีที่เป็นผู้กระทำ เนื่องจากเป็นตัวแทนของการซุกซนและเปิดโปงความจริง และมีศักยภาพที่จะกระทำได้ด้วยอำนาจสื่อที่มีในมือ เป็นเหมือนผู้ปลดปล่อยเพียงหนึ่งเดียวที่สามารถช่วยให้ประชาชนหลุดพ้นจากการกดขี่ด้วยความกลัวของรัฐบาลเผด็จการ

คู่ตรงข้ามที่เด่นชัดที่สุดที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์เรื่องนี้เมื่อมองจากทั้งมุมมองของความสัมพันธ์แนวนราบ (เลว-ดี) และมุมมองของความสัมพันธ์แนวตั้ง (กระทำ-ถูกกระทำ) ก็คือความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่าง “ผู้นำเผด็จการ” (ซึ่งถูกนำเสนอเป็นฝ่ายเลวที่เป็นผู้กระทำมากถึง 7 ฉาก) กับ “ประชาชน” (ซึ่งถูกนำเสนอเป็นฝ่ายดีที่เป็นผู้ถูกกระทำมากถึง 6 ฉาก)

ภาพที่ 1 โครงสร้างของภาพยนตร์เรื่อง The Interview

1.2 ภาพยนตร์เรื่อง สิ้นแสงฉาน (ถูกระงับการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2558) เป็นภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวประวัติของอิงเง์ (Inge Sargent) มหาเทวีแห่งเมืองสีป่อแห่งรัฐฉาน โดยมีท้องเรื่องเป็นเหตุการณ์การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของประเทศพม่า จากระบอบการปกครองโดยรัฐบาลพลเรือนที่มีสภาซึ่งรัฐต่าง ๆ ในสหภาพพม่าเป็นตัวแทนเข้าไปมีสิทธิ์มีเสียงในการกำหนดทิศทางของการปกครอง ไปเป็นระบอบรัฐบาลเผด็จการทหาร ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เล่าเรื่องราวชีวิตของอิงเง์ หญิงสาวชาวออสเตรเลียที่ไปศึกษาต่อในสหรัฐอเมริกาและได้พบกับชายหนุ่มจากเอเชียชื่อ เจ้าจาแสง (Sao Kya Seng) ทั้งคู่รักและแต่งงานกันโดยหญิงสาวไม่รู้เลยว่าชายคนรักเป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน จนกระทั่งเมื่อย้ายมาอยู่กับชายหนุ่มที่รัฐฉานเธอจึงรู้ความจริง

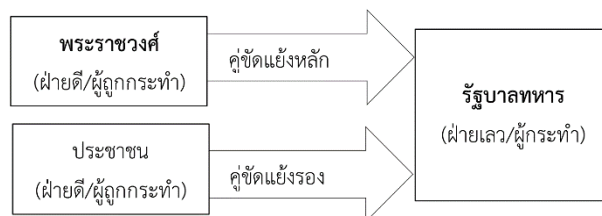
เจ้าจาแสงเป็นพระราชวงศ์หัวสมัยใหม่ ชื่นชอบระบอบประชาธิปไตย และมุ่งหวังอยากให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ กินดีอยู่ดี แต่ด้วยเพราะรัฐฉานยังอยู่ใต้การปกครองของพม่า เจ้าจาแสงจึงต้องดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองในรัฐฉานแบบค่อยเป็นค่อยไปและยอมอยู่ใต้อำนาจของรัฐบาลพลเรือนของพม่าไปพลาง ๆ อย่างไรก็ดี เมื่อนายพลเนวิน (General Ne Win) นายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพพม่าทำการปฏิวัติยึดอำนาจรัฐบาลพลเรือนของพม่าแล้วเปลี่ยนการปกครองของสหภาพพม่าไปเป็นระบอบเผด็จการทหาร เจ้าจาแสงและประชาชนชาวไทยใหญ่จึงต้องเผชิญกับการคุกคามของรัฐบาลทหารพม่าที่หมายตารัฐฉานซึ่งเป็นแหล่งแร่ขนาดใหญ่ที่สุดในพม่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เจ้าจาแสงไม่ยอมรับอำนาจของรัฐบาลทหารพม่าจึงถูกรัฐบาลทหารลักพาตัวไปด้วยความเกรงกลัวอันตรายที่จะเกิดกับครอบครัวอิงเง์และลูก ๆ จึงลอบเดินทางหลบหนีออกจากพม่าโดยปราศจากเงาของสามี หลายปีผ่านไปจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ครอบครัวของเจ้าจาแสงก็ยังคงทวงถามต่อรัฐบาลพม่าถึงการหายตัวไปของเจ้าจาแสง แต่รัฐบาลพม่าก็ไม่เคยตอบคำถามใด ๆ

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของภาพยนตร์เรื่องนี้ด้วยการตีความฉากหลัก ๆ จำนวน 17 ฉาก พบว่าภาพยนตร์เรื่อง สิ้นแสงฉาน มีการจัดแบ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวละครออกเป็น 2 คู่ตรงข้าม ได้แก่คู่ตรงข้ามระหว่าง “ฝ่ายดี” กับ “ฝ่ายเลว” โดยใช้คุณลักษณะเรื่องการยึดมั่นในหลักการหรือการได้รับประโยชน์จากหลักประชาธิปไตย การกระจายความกินดีอยู่ดี การ

เคารพสิทธิเสรีภาพ และการเคารพหลักกฎหมายและรัฐธรรมนูญ (ฝ่ายดี) และการไม่ยึดมั่นในหลักการหรือการได้รับประโยชน์จากการปฏิเสธหลักการประชาธิปไตย การกระจายความกินดีอยู่ดี การเคารพสิทธิเสรีภาพ และการเคารพหลักกฎหมายและรัฐธรรมนูญ (ฝ่ายเลว) เป็นตัวแบ่ง และคู่ตรงข้ามระหว่างฝ่ายที่เป็น “ผู้กระทำ” กับฝ่ายที่เป็น “ผู้ถูกระทำ” โดยใช้คุณลักษณะเรื่อง การมีอำนาจหรือมีศักยภาพในการสั่งการหรือบีบบังคับฝ่ายตรงข้าม (ผู้กระทำ) และการไร้อำนาจหรือไร้ศักยภาพในการสั่งการหรือบีบบังคับฝ่ายตรงข้าม (ผู้ถูกระทำ) เป็นตัวแบ่ง

จากนั้นภาพยนตร์ได้จัดวางกลุ่มตัวละครลงไปในโครงสร้างดังกล่าว โดย 1) “รัฐบาลทหาร/ นายทหารชั้นผู้ใหญ่” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายเลวที่เป็นผู้กระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่ต้องการจะทำการปกครองแบบเผด็จการ ปฏิเสธระบอบประชาธิปไตย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าความกินดีอยู่ดีของประชาชน และใช้อำนาจที่มีลงมือลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน นึกทำลายรัฐธรรมนูญ รัฐประหารรัฐบาลพลเรือน และปกครองโดยใช้ความรุนแรงนอกเหนือขอบเขตอำนาจตามกฎหมาย 2) “พระราชาวงศ์/ ประชาชน” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายดีที่ถูกระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่สำคัญกับหลักการประชาธิปไตย การกระจายความกินดีอยู่ดี การเคารพสิทธิเสรีภาพ และการเคารพหลักกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ทว่าถูกรัฐบาลทหารกดขี่ข่มเหง ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ และบีบบังคับให้ยอมอยู่ใต้อำนาจ

คู่ตรงข้ามที่เด่นชัดที่สุดที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์เรื่องนี้เมื่อมองจากทั้งมุมมองของความสัมพันธ์แนวราบ (เลว-ดี) และมุมมองของความสัมพันธ์แนวตั้ง (กระทำ-ถูกระทำ) ก็คือความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่าง “รัฐบาลทหาร” (ซึ่งถูกนำเสนอเป็นฝ่ายเลวที่เป็นผู้กระทำมากถึง 6 ฉาก) กับ “พระราชาวงศ์” (ซึ่งถูกนำเสนอเป็นฝ่ายดีที่เป็นผู้ถูกระทำมากถึง 7 ฉาก)

ภาพที่ 2 โครงสร้างของภาพยนตร์เรื่อง สิ้นแสงฉาน

1.3 ภาพยนตร์เรื่อง *ดาวคะนอง* (ถูกระงับการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2559) เป็นภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับ แอน ผู้กำกับสาวที่ชอบผลิตภาพยนตร์แนวเล่าเรื่องชีวิตจริงของบุคคลผ่านตัวละคร โดยในภาพยนตร์เรื่องนี้ แอนต้องการสร้างภาพยนตร์ชีวประวัติของ แต้ อติต นักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519 ภาพยนตร์ที่แอนกำลังสร้างขึ้นจึงเป็นเหมือนชุมทางเรื่องราว

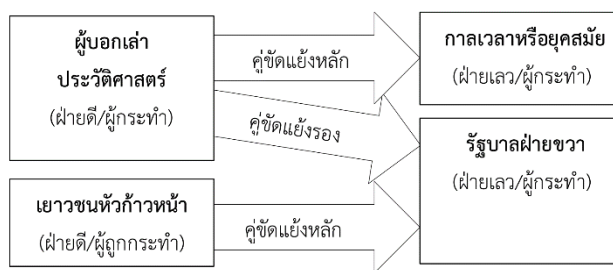
ชีวิตของใครต่อใครหลายคน ตั้งแต่บุคคลในประวัติศาสตร์ ตัวผู้กำกับ นักแสดง รวมไปถึงเด็กหญิงในร้านอาหารของริสอร์ทที่ถูกใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ ในการทำภาพยนตร์เพื่อรื้อฟื้นหรือตีแผ่ความจริงในอดีตนั้น แต่ต้องเผชิญหน้ากับศัตรูที่สำคัญ คือ การเวลาและความเฉยเมยของคนในปัจจุบันที่กีดกันอดีตให้ถูกลืมเลือน และผู้ใหญ่ในสังคมและผู้มีอำนาจที่พยายามกลบเกลื่อนบิดเบือนอดีตเพื่อปกปิดความเลวทรามของพวกเขาไว้

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของภาพยนตร์เรื่องนี้ด้วยการตีความฉากหลัก ๆ จำนวน 9 ฉาก พบว่าภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง มีการจัดแบ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวละครออกเป็น 2 คู่ตรงข้าม ได้แก่คู่ตรงข้ามระหว่าง “ฝ่ายดี” กับ “ฝ่ายเลว” โดยใช้คุณลักษณะเรื่องการให้ความสำคัญกับความจริงในประวัติศาสตร์และควมมีอุดมการณ์ (ฝ่ายดี) และการลืมเลือนหรือพยายามบิดเบือนความจริงในประวัติศาสตร์และควมไม่มีอุดมการณ์ (ฝ่ายเลว) เป็นตัวแบ่ง และคู่ตรงข้ามระหว่างฝ่ายที่เป็น “ผู้กระทำ” กับฝ่ายที่เป็น “ผู้ถูกกระทำ” โดยใช้คุณลักษณะเรื่องการมีอำนาจหรือมีศักยภาพที่จะรื้อฟื้น ลบ หรือบิดเบือนประวัติศาสตร์ และสร้างหรือทำลายอุดมการณ์ (ฝ่ายกระทำ) และการไร้อำนาจหรือไร้ศักยภาพที่จะรื้อฟื้น ลบ หรือบิดเบือนประวัติศาสตร์ และไร้อำนาจหรือศักยภาพที่จะสร้างหรือทำลายอุดมการณ์ (ฝ่ายถูกกระทำ) เป็นตัวแบ่ง

จากนั้นภาพยนตร์ได้จัดวางกลุ่มตัวละครลงไปในโครงสร้างดังกล่าว โดย 1) “รัฐบาลฝ่ายขวา” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายเลวที่เป็นผู้กระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่มีอำนาจและใช้อำนาจดังกล่าวกระทำการปกปิดบิดเบือนความจริงในประวัติศาสตร์และเป็นฝ่ายที่ไม่มีอุดมการณ์ เห็นแก่ผลประโยชน์และความอยู่รอดของตนและพวกตนเป็นหลัก 2) “เยาวชนหัวก้าวหน้า” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายดีที่ถูกกระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่มีอุดมการณ์ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือของพวกเขา ซึ่งตัวละครกลุ่มนี้ถูกรัฐบาลฝ่ายขวาและมวลชนฝ่ายขวาทำร้ายเช่นฆ่า 3) “ผู้บอกเล่าประวัติศาสตร์” ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายดีที่เป็นผู้กระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับความจริงในประวัติศาสตร์และเต็มเปี่ยมไปด้วยอุดมการณ์ที่ต้องทำงานหนักเพื่อรื้อฟื้นเรื่องราวในอดีตขึ้นมาให้คนในปัจจุบันได้รับรู้ ซึ่งผู้บอกเล่าประวัติศาสตร์นี้มีศักยภาพที่จะขุดคุ้ยเพื่อเปิดเผยเรื่องราวในอดีตได้ระดับหนึ่ง 4) “กาลเวลาหรือยุคสมัย” เป็นตัวละครนามธรรมในเรื่องดาวคะนอง ที่ถูกให้ความหมายเป็นฝ่ายเลวที่เป็นผู้กระทำ เนื่องจากเป็นฝ่ายที่มีศักยภาพสูงมากที่จะทำให้ความจริงในประวัติศาสตร์ถูกลืมเลือนและลบล้างควมมีอุดมการณ์ในตัวบุคคล ซึ่งกาลเวลาหรือยุคสมัยถือได้ว่าเป็นศัตรูตัวสำคัญของตัวละครกลุ่มผู้บอกเล่าประวัติศาสตร์ เพราะกาลเวลาและยุคสมัยมักเกี่ยวพันกับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมจะละทิ้งอุดมการณ์และเกี่ยวพันกับการเติบโตขึ้นของสังคม

ทุนนิยมที่ผลักดันให้ประชาชนต้องดิ้นรนต่อสู้ ทำมาหากินอย่าไม่หยุดหย่อนและไม่มีเวลาหรือแม้กระทั่งความคิดที่จะหันไปสนใจประวัติศาสตร์

คู่ตรงข้ามที่เด่นชัดที่สุดที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์เรื่องนี้เมื่อมองจากทั้งมุมมองของความสัมพันธ์แนวนราบ (เลว-ดี) และมุมมองของความสัมพันธ์แนวตั้ง (กระทำ-ถูกกระทำ) ก็คือความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่าง “รัฐบาลฝ่ายขวา” กับ “เยาวชนหัวก้าวหน้า” และ “ผู้บอกเล่าประวัติศาสตร์” กับ “กาลเวลาหรือยุคสมัย” หรือกล่าวโดยง่ายคือ ภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนองนำเสนอภาพคู่ขัดแย้งหลัก 2 คู่

ภาพที่ 3 โครงสร้างของภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง

2. นัยยะทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2557-2562 พบว่า

2.1 ภาพยนตร์เรื่อง *The Interview* (ถูกระงับการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2557) ได้วางโครงสร้างกลุ่มตัวละครเอาไว้ 4 กลุ่ม คือ ผู้นำเผด็จการ ประชาชน สื่อมวลชน และผู้ใต้บังคับบัญชาของผู้เผด็จการ โดยผู้นำเผด็จการถูกภาพยนตร์เรื่องนี้นิยามให้เป็นฝ่ายเลวเพราะได้กระทำการโกหกหลอกลวงล้างสมองประชาชนผู้ไร้เดียงสาเป็นเป้าหมายหลัก หลอกลวงสื่อมวลชนเป็นเป้าหมายรอง และหลอกลวงผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นเป้าหมายสุดท้าย ผู้นำเผด็จการจึงเป็นภัยร้ายแรงต่อประชาชนมากที่สุด ดังนั้น นัยยะที่ชัดเจนที่สุดที่ภาพยนตร์เรื่องนี้สื่อออกมาก็คือ “ผู้นำเผด็จการโกหกหลอกลวงล้างสมองประชาชน เพื่อรักษาอำนาจของตนเอง”

2.2 ภาพยนตร์เรื่อง สิ้นแสงฉาน (ถูกระงับการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2558) ได้วางโครงสร้างกลุ่มตัวละครเอาไว้ 2 กลุ่ม คือ รัฐบาลทหาร และพระราชวงศ์ โดยรัฐบาลทหารถูกภาพยนตร์เรื่องนี้นิยามให้เป็นฝ่ายเลวเพราะทำร้ายประชาชน และบีบบังคับพระราชวงศ์ให้ยอมอยู่ใต้อำนาจของตน ซึ่งด้วยเหตุที่พระราชวงศ์ทรงรักและต้องการปกป้องประชาชนจึงทำให้การปะทะระหว่างรัฐบาลทหารกับพระราชวงศ์กลายเป็นความขัดแย้งหลักในภาพยนตร์ โดยมีการปะทะ

ระหว่างรัฐบาลทหารกับประชาชนเป็นความขัดแย้งรอง รัฐบาลทหารจึงเป็นภัยร้ายแรงต่อระบอบกษัตริย์ ดังนั้น นัยยะที่ชัดเจนที่สุดที่ภาพยนตร์เรื่องนี้สื่อออกมาก็คือ “รัฐบาลทหารกระทำการโค่นล้มสถาบันพระมหากษัตริย์”

2.3 ภาพยนตร์เรื่อง *ดาวคะนอง* (ถูกระงับการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2559) ได้วางโครงสร้างกลุ่มตัวละครเอาไว้ 4 กลุ่ม คือ รัฐบาลฝ่ายขวา เยาวชนหัวก้าวหน้า กาลเวลาหรือยุคสมัย และผู้บอกเล่าประวัติศาสตร์ โดยรัฐบาลฝ่ายขวาและกาลเวลาหรือยุคสมัยถูกภาพยนตร์เรื่องนี้นิยามให้เป็นฝ่ายเลว เพราะเป็นฝ่ายที่ทำร้ายวีรชนในประวัติศาสตร์ทั้งทำร้ายร่างกาย/ทำลายชีวิตในช่วงของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และยังทำลายตัวตนของวีรชนด้วยการทำให้วีรกรรมในประวัติศาสตร์ของเขาถูกบิดเบือนหรือลบเลือนไปด้วย รัฐบาลฝ่ายขวาก็เป็นศัตรูตัวร้ายของเยาวชนคนรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า และกาลเวลาหรือยุคสมัยก็เป็นศัตรูตัวฉกาจของผู้ที่พยายามเล่าเรื่องประวัติศาสตร์และผู้ที่อยู่ในประวัติศาสตร์ ดังนั้น นัยยะที่ชัดเจนที่สุดที่ภาพยนตร์เรื่องนี้สื่อออกมาก็คือ “เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่รัฐทำร้ายประชาชน กำลังถูกผู้มีอำนาจบิดเบือน ล้มเลือน และถูกเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง”

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาทางการเมืองที่คณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ในสมัยของรัฐบาล คสช. เลือกที่จะระงับการเผยแพร่นั้น เป็นภาพยนตร์ที่โจมตีรัฐบาลที่มีลักษณะ “อำนาจนิยม” และ “ทุจริตคอร์รัปชัน” เป็นหลัก

อภิปรายผลการวิจัย

1. โครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2557-2562 มักจะจัดวางความสัมพันธ์ของตัวละครให้เป็นคู่ตรงข้ามกัน 2 คู่ ได้แก่ ดี-เลว และกระทำ-ถูกกระทำ ซึ่งตัวละครที่ดีและถูกกระทำจะเป็นคู่ขัดแย้งหลักกับตัวละครที่เลวและเป็นผู้กระทำ ซึ่งความเป็นตัวเอกและตัวร้ายของตัวละครไม่ได้ถูกนิยามโดยคุณสมบัติภายในของตัวละคร แต่ถูกนิยามโดยข้าง/ฝ่ายต่าง ๆ ในโครงสร้างที่ตัวละครสังกัดอยู่

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดแบบโครงสร้างนิยมที่เชื่อว่า ความหมายของสิ่งหนึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวบท แต่เกิดจากการหัด กฎเกณฑ์ โครงสร้าง หรือแบบแผนของสิ่งนั้นที่แสดงออกในรูปแบบของการเกิดขึ้นซ้ำ ๆ การจัดเรียง การจัดวางของเรื่องเล่าในลักษณะเฉพาะแบบหนึ่ง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2558)

นอกจากนั้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทราวดี เสนา (2564) เรื่อง “กลวิธีการเล่าเรื่องและการสะท้อนสังคมในภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลอะคาเดมี พ.ศ. 2553-2562” ที่พบว่าภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลอะคาเดมีจำนวน 10 เรื่อง มีวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนปัญหาสังคมและการเมืองโดยใช้การสื่อความหมายผ่านสัญลักษณ์และการจัดวางโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในภาพยนตร์แทนการสื่อความหมายผ่านตัวบทโดยตรง เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง ลุงบุญมีระลึกชาติ (2553) ที่เน้นการสื่อสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงที่รัฐบาลปลุกฝังความรู้สึกเกลียด/กลัวและด้อยค่าชีวิตของคนที่เป็นคอมมิวนิสต์ให้แก่ประชาชน รวมถึงการหลุดพ้นจากการถูกปลุกฝังนั้นเมื่อเวลาผ่านไป โดยใช้คติเรื่องบุญ-กรรมมาเป็นโครงเรื่องคู่ขนานแล้วให้ลุงบุญมีเป็นตัวละครที่ประสบผลกรรมจากการเคยฆ่าคอมมิวนิสต์ในวัยหนุ่ม เพื่อตั้งคำถามแฝงกับการให้คุณค่าแก่ค่านิยมทางการเมือง เช่น ความรักชาติ ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าจริงที่แท้หรือไม่อีกด้วย

2. นัยยะทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ช่วง พ.ศ. 2557-2562 มักจะเน้นไปที่การโจมตีรัฐบาลที่มีลักษณะ “อำนาจนิยม” และ “ทุจริตคอร์รัปชัน” โดยกลวิธีของภาพยนตร์ในการสะท้อนนัยยะดังกล่าว ไม่ได้เป็นไปในลักษณะของการสื่อสารโดยตรงหรือการใช้ “ความหมายตรง” แต่ใช้วิธีการสื่อสารโดยนัยหรือการใช้ “ความหมายแฝง” เนื่องจากภาพยนตร์ถูกมองเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง หากภาพยนตร์ถ่ายทอดความเป็นจริงหรือถ่ายทอดแนวคิดผ่านความหมายตรง ภาพยนตร์ก็จะสูญเสียความเป็นภาพยนตร์ไป อีกทั้งยังจะไม่ประสบความสำเร็จในการชักชวน/แทรกซึมอุดมการณ์/ความคิดไปสู่ผู้ชมอีกด้วย เพราะจะถูกมองเห็นและตรวจสอบโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจได้ง่าย นอกจากนั้น การสื่อความหมายโดยนัยของภาพยนตร์ไปยังผู้ชมยังประสบความสำเร็จในการปลุกฝังความคิดแก่ผู้ชมได้มากกว่าการสื่อสารโดยตรงด้วย เนื่องจากผู้ชมจะไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกกล่อมเกลาคิดจึงไม่มีความพยายามที่จะต่อต้าน

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดแบบสัญวิทยาที่มองว่าการสื่อความหมายที่สามารถฝังมายาคติ (Mythology) ลงไปในความคิดของผู้คนได้ลึกถึงระดับจิตไร้สำนึก (Unconscious) เพื่อให้พวกเขาเชื่อถือหรือยึดมั่นในบางอย่างโดยไม่ตั้งคำถามนั้น จะต้องเป็นการสื่อความหมายโดยนัยหรือการสื่อความหมายแฝง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

นอกจากนั้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของไรวินทร์ ทันอินทรอาจ (2564) เรื่อง “การสะท้อนปัญหาสังคมผ่านภาพยนตร์ของ บง จุนโฮ” ที่พบว่ามักมีการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายถึงประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญในภาพยนตร์อยู่ในทุก ๆ ช่วงของภาพยนตร์ เช่น ประเด็นปัญหาสังคมที่

ภาพยนตร์ตั้งใจจะนำเสนอ สถานการณ์ที่สำคัญ ลักษณะนิสัยหรือความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เพื่อให้ผู้ชมได้คิดต่อหลังจากชมภาพยนตร์จบแล้ว ซึ่งสามารถทำให้ผู้ชมทบทวนเรื่องราวภายใน ภาพยนตร์ที่เป็นประเด็นปัญหาสังคม แล้วนำมาตั้งคำถามกับชีวิตประจำวัน อีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยชิ้นนี้เผยให้เห็นว่า ความเชื่อที่ว่าผู้คนในยุคสมัยใหม่มีเสรีภาพมากขึ้นและ รัฐสมัยใหม่บังคับควบคุมประชาชนน้อยลงนั้นเป็นความเชื่อที่ไม่เป็นความจริง ในความเป็นจริงแล้ว รัฐยังคงตรวจตรา/สอดส่องประชาชนอยู่ตลอดเวลาในลักษณะที่ลึกซึ้งขึ้นและแนบเนียนยิ่งขึ้น หรือที่เรียกกันว่า “รัฐพันลึก” (Deep state) ซึ่งการสั่งระงับการเผยแพร่ภาพยนตร์ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐใส่ใจในทุก ๆ การสื่อสารของประชาชน แม้กระทั่งนัยยะที่แฝงการถ่ายทอด ความจริงหรือแนวคิดที่ซ่อนอยู่ในภาพยนตร์ก็ยังไม่สามารถรอดพ้นจากการตรวจตราของรัฐไปได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐไม่ควรปิดกั้นการผลิตหรือเผยแพร่ภาพยนตร์ แต่ควรเปิดกว้างพร้อมทั้ง ส่งเสริมให้เอกชนผลิตและเผยแพร่ภาพยนตร์ที่มีลักษณะหลากหลาย เพื่อเพิ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทางความคิดใหม่ ๆ ผ่านภาพยนตร์
2. ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นจริงใน สังคมและส่งผ่านความคิด ผู้ผลิตภาพยนตร์ไม่ควรมองภาพยนตร์เป็นเครื่องมือในการหารายได้เพียง อย่างเดียว แต่ควรใช้ศักยภาพของภาพยนตร์สร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น ด้วยการผลิตภาพยนตร์ที่ สะท้อนปัญหาของสังคมและภาพยนตร์ที่หล่อหลอมแนวคิดที่เป็นประโยชน์ให้แก่ผู้ชม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. งานวิจัยชิ้นนี้เลือกที่จะวิเคราะห์นัยยะที่ซ่อนอยู่ในภาพยนตร์ที่ถูกระงับการ เผยแพร่ ด้วยแนวทางการวิเคราะห์แบบสัญลักษณ์วิทยาและแบบโครงสร้างนิยม เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า เป็น แนวทางการวิเคราะห์ที่สามารถเผยให้เห็นถึงนัยยะที่ซ่อนอยู่ในภาพยนตร์ได้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม ยังมี แนวทางการวิเคราะห์นัยยะหรือวิเคราะห์ความหมายแฝงในภาพยนตร์หรือในสื่ออื่น ๆ อีกมากมาย หลายวิธี ดังนั้น ผู้ที่จะนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้จึงไม่ควรมองว่าภาพยนตร์เรื่องต่าง ๆ ที่ถูกวิเคราะห์ใน งานวิจัยชิ้นนี้สื่อความหมายแบบที่งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอได้เพียงแบบเดียว ภาพยนตร์เหล่านี้อาจจะ

สามารถสื่อความหมายแบบอื่นก็ได้ หากผู้ชมหรือผู้ศึกษาใช้มุมมองหรือแนวทางการวิเคราะห์ที่แตกต่างออกไป

2. งานวิจัยชิ้นนี้เพียงแต่ตั้งข้อสังเกตถึงความสอดคล้องกันระหว่าง “การระงับการเผยแพร่ภาพยนตร์” กับ “การใช้อำนาจของรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง” ว่ามีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด? โดยดูจากการสื่อความหมายของภาพยนตร์ที่ถูกระงับการเผยแพร่ในช่วงเวลาที่รัฐบาลดังกล่าวบริหารประเทศ ว่าภาพยนตร์มีนัยยะที่โจมตีหรือส่งผลกระทบเชิงลบต่อภาพลักษณ์ของรัฐบาลดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร เท่านั้น ไม่ได้มีข้อค้นพบที่ชัดเจนว่าการที่ภาพยนตร์เหล่านั้นถูกระงับเป็นผลมาจากการสั่งการของรัฐบาลแต่อย่างใด

เอกสารอ้างอิง

กำจร หลุยยะพงศ์. (2554). ดูหนังด้วยแว่นทฤษฎี: แนวคิดเบื้องต้นของการวิเคราะห์ภาพยนตร์.

วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 6(1), 21-50.

ไชยรัตน์ เจริญสันโอฟาร. (2545). สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษา
รัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

ไชยรัตน์ เจริญสันโอฟาร. (2558). อัตวิสัย/วัตถุวิสัยในสังคมศาสตร์/มนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติภาพยนตร์ พ.ศ. 2473. (2473, 21 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 47, หน้า
194-200.

พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551. (2551, 4 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม
125 ตอนที่ 42 ก, หน้า 116-140.

ภัทรชาติ เสนา. (2564). กลวิธีการเล่าเรื่องและการสะท้อนสังคมในภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการเสนอ
ชื่อเข้าชิงรางวัลอะคาเดมี พ.ศ. 2553-2562. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการเขียนบทและการกำกับภาพยนตร์และโทรทัศน์). วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยรังสิต.

ไรวินทร์ ทันอินทรอาจ. (2564). การสะท้อนปัญหาสังคมผ่านภาพยนตร์ของ บง จุนโฮ. (วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเขียนบทและการกำกับภาพยนตร์และโทรทัศน์).
วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรังสิต.

อุสุมา สุขสวัสดิ์. (2561). รัฐกับศักยภาพของภาพยนตร์. วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม,
6(1), 115-125.

Bobwong. (2023). *Banned in China*. Retrieved from <https://www.imdb.com/list/ls002709081/>